

تەفسیری رەوان

بۆ تیگەیشتنی قورئان

بەرگی [۲]

نووسینی

مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

جزمی [۴]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

دهدانهوهی جووله که کان دهرنارهی حهرامیی بری خواردهمهنی

﴿ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَءِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلَوْهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾
 ﴿٩٣﴾ فَمَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
 ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

٩٥

نایهتهکانی ئەم سوورەتە پیرۆزە، واتە: سوورەتی (العیمران) لە سەرەتاوە تا ئێرە بۆ چەسپاندنی بەلگەی راستی پێغەمبەرایەتی حەزەرەتی موحمەد ﷺ بوون، هەر وەها بۆ چەسپاندنی تاک و تەنیاپی خوداو بەرپەرچدانەوهی ئەهلی کیتاب و بۆردانیان و پووچەل کردنەوهی ئەو داب و نەریتهی که کردبوویانە ئایین و بەناوی ئایینەوه بەخەڵکیان دەسەلماند، بە درۆ و دەلەسە دەیانگوت: ئەمە لەخوداوە هاتوووە دەقی تەوراتە، لەراستیش دا بێ بناغە بوو. ئەم نایەتانە ی ئێرەیش که بریتین لە نایهتهکانی (٩٣-٩٧) که لەمە دوا دەست دەکەین بە راڤەکردنیان، بۆ پووچەل کردنەوهی دوو شوبههێ تری جووله که کان هاتوون و لەو تەوهەرەدا دەسوورپێنەوه.

١- گومانکاری یەکەم ئەوەیە که بە پێغەمبەریان دەگوت: ئەتۆ لافی ئەوە لی دەدە ی که لەسەر ئایینی ئیبراهیمی، ئەدی چۆن گوشتی وشترو شیری وشتەر دەخۆی؟؟ لەکاتی کا که ئەو جوۆرە خواردهمهنییە لە ئایینی ئیبراهیم دا حەرام بوون؛ واتە: تۆ شتیکت حەلال کردوووە که لەسەر ئەو حەرام بوو، ئەدی تۆ چۆن بە وتە ی خۆت تەصدیقی ئەو دەکە ی و لەگەل ئیبراهیم دا هاوڕاو هاو ئایینی؟؟ کهوابێ تۆ بۆت نیە بلی ی: من

له هه موو کهس به نیبراهیم نزیکترم!!

نیتر پهروهردگار بهرپه رچی دانه وه به وه که فهرمووی: هه موو
خوارد هه مهنیه ک بو به نو ئیسرائیل حه لال بو وه و پیش شه وانیش بو
نیبراهیم حه لال بو وه، دوایی بری خوارد هه مهنیان لی حه رام کرا وه کوو
سزادانیک بویان.

گومانکاری دوو هه نه وه بوو: کاتیک روگی موسولمانان له قودسه وه
گۆرا بو که عبه و موسولمانان له جیاتی شه وه ی روو بکه نه به یتولمه قدیس
روویان کرده که عبه، جوله که کان تانوتیان له پیغه مبه رایه تی پیغه مبه
ده داو ده یانگوت: به یتولمه قدیس له که عبه ریزدارتره و شیاوتره بو
رووتیکردن، به یتولمه قدیس له پیش که عبه دا دروست کرا وه و زه وییه که شی
ده بیته گۆرپانی مه حشر، هه موو پیغه مبه ران له نه وه ی ئیسحاقن و
هه موویان ریزیان لی گرنوو وه له نوێژدا روویان تی کردوو وه، نه ی
موحه ممه د! تو نه گهر راست بکه ی نه له سا - تایینی شه وان ی ریزی شه
روگیه یه ده گرت که پیغه مبه رانی پیشوو ریزیان لی گرتوو وه، رووت له
قودس وه رنه ده گپرا و، روگیه کی توت هه لنه ده بژارد! نیتر پهروهردگار
بهرپه رچی دانه وه به وه که یه کهم خانوو یک بو خوداپه رستی دروست کرابی
که عبه یه که نیبراهیم و ئیسماعیلی کوری بو خودا تیدا په رستن دروستیان
کردوو وه له کاتی نوێژو دوعا کردن دا روویان تی کردوو وه.

جا بو بهرپه رچدانه وه ی گومانکاری یه کهم فهرمووی: ﴿کَلِ الطَّعَامِ
كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَآئِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَآئِيلُ عَلٰی نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنْزَلَ
التَّوْرَةُ﴾ هه موو خوارد هه مهنیه ک بو نه شه وه ی ئیسرائیل حه لال و ره و
بو وه، دوایی بری خوارد هه مهنی به گوپه ی تهورات له جوله که کان یاساغ
کرا، وه کوو سزایه ک و ته مبی کردینک بویان، چونکه شه وان سته میان
له خویان کردو شیاوی شه و ته مبی کردنه بوون وه کوو له نایه تیکی تردا
ده فهرمووی: ﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِیْنَ هَادٰوا حَرَمْنَا عَلَیْهِمْ طَیِّبٰتِ اَحْلٰتٍ لَّهِنَّ﴾ النساء ١٦٠
واته: به هوی سته مکردنی جوله که کان خویان بری خوارد هه مهنی - که

لەو پێش بۆیان حەڵال بوو - لیمان حەرام کردن.

مەبەست بە (اسرائیل) لێرەدا ڤەگۆڕە ی رای هەندێ لە راقە کەران
مەبەست نەتەو ی ئیسرا ئیلە نەک یە عقوقوب بێ، بەلام بەگۆڕە ی رای
جەماوەری راقە کەرانی قورئان پێیان وایە مەبەست بە ئیسرا ئیل
یە عقوقوبە. مەبەستیش بە حەرام کردنی نەتەو ی ئیسرا ئیل برێ
خواردە مەنی لەسەر خۆیان، ئەو ی نە کە خۆیان لە خۆیان یان حەرام کردبێ،
بە لکو مەبەست ئەو یە ئەو گەلە ملیان لە تاوان کردن ناو، گۆناهی زۆرو
زەبەندەیان کرد تا خودا وەند بۆ هزادانیان لەسەر ئەو تاوانانە برێ
خواردە مەنی لێ قەدەغە کردن، وەکوو لەو نایەتە ی پێشرو ئا مازە ی بۆ
کرا.

پوختە ی ئەم وەلامە ی قورئان ئەو یە: کە ئەصڵ لە خواردە مەنی دا
ئەو یە کە حەڵال بێ، ئەو دی لەسەر نەتەو ی ئیسرا ئیل حەرام کرا بۆ
تەمبێ کردن بوو، ئاکامی ئەو تاوانانە بوو کە ئەنجامیان دان، دە ی خو
پێغەمبەر و ئۆمەتە کە ی هیچ جۆریکیان لەم تاوانانە ئەنجام نەداو، کە
وابێ ئەو خواردە مەنی یە پاکانە یان لێ قەدەغە ناکرێ.

کە دە فەر موی ﴿مَنْ قَبِلَ أَنْ تَنْزَلَ التَّوْرَةُ﴾ واتە: پێش هاتنە
خوارە و دی تەورات بۆ موسا هەموو جۆرە خواردە مەنی یە کە حەڵال بوو،
بۆ نەتەو ی ئیسرا ئیل بەلام پاش نازل بوونی تەورات و ئەنجامدانی ئەوان
بۆ چەند تاوانیک ئیتر جۆرە ها خواردە مەنی یان لێ قەدەغە کرا و هۆی
حەرام کردنە کەشی روون کردۆتەو، ﴿قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاتِ إِن كُنتُمْ
صَادِقِينَ﴾ ئە ی مو حەممەد! پێیان بلێ ئەگەر ئێو دڵیان کە راست
دەکەن! دە تەورات بهێنن و بیخویننەو سەیری بکەن بزانی شاخو ئەو ی
تێدایە کە دە لێن: ئەو خواردە مەنی یە لە ئێو حەرام کراون لە
ئیسرا ئیل مەبەست حەرام برون؟! دە بێنن دە قەکانی تەورات سەیر بکەن و
بیکەن بە حەکم با راست و درۆی قسە کانتان دەر بکەو ی! خو تەورات
کتیبی خۆتانە و پرواتان پێشەتی: دڵیان ئەگەر سەیری تەورات بکەن

خویندنی قورئاندا سوننه ته، چونکه ههروه ک (صلوا علیه وسلموا تسلیما) گشتایه تی شوین و کات و کهس ده گریته وه ئه میش ههروه ها، هه موو ئه مرئ له قورئان و حدیث دا، بۆ عوموموه مه گهر نیشانه و به لگهی لادهر له عوموموه هه بی.

﴿قَاتِبُوا ملةَ ابراهيمَ حنیفا﴾ پێیان بلئ: شوین ئایینی ئیبراهیم بکه ون ئاینیکی پاک و خاوین و بی خه وشه، ده ق وه کوو ئه و ئاینه وایه که من بانگه وازیتان ده کهم بۆی، به هیچ جوړی گوشتی و شترو شیر و شتری هه رام نه کردووه، ئاینیکی مام ناوه ندی یه، توندپه وی و زیاده روی تیدا نیه، قورئان ناوینه ی بالانوما یه تی، ئیبراهیم خودا په رستیکی هه قناس بوو، وازی له هه موو ئاینیک هینابوو ریگای راستی ئیسلامی گرتبوو که له سه ر بنه مای یه کتاپه رستی و به حه لال زانینی خواره مه نی پاک و خاوین سه رچاوه ی هه لگرتبوو ﴿وما کان من المشرکین﴾ ئیبراهیم هه رگیز هاوه لی بۆ خودا قه رار نه داوه، نه وه کوو قوریه شی یه کان بته رستی کردووه، نه وه کوو جووا له که و مه سیحی که سی به کوړی خودا زانیوه.

ئایینی ئیبراهیم له سه ر بنه مای یه کتاپه رستی دامه زراوه و، ئه و شه ریعت و یاسایه یه که قورئان هیناویه تی و پێغه مبه ری ئیسلام بانگه وازی بۆ ده کا که وابی ئایینی ئیبراهیم ده قی ئه م ئاینه ئیسلامیه که (موحه ممه د) بانگه وازی بۆ کردووه، ئاینیکی حه ق و راسته و هیچ شک و گومانی تیدا نیه، وه کوو له نایه تیکی تر دا ده فهرموی: ﴿قل اننی هدانی ربی الی صراط مستقیم دینا قیما ملة ابراهیم حنیفا وما کان من المشرکین﴾ الانعام/۱۶۱. یان ده فهرموی: ﴿ثم اوحینا الیک ان اتبع ملة ابراهیم حنیفا وما کان من المشرکین﴾ النحل/۱۲۳.

ئایه ته کان ئه م دوو حوکمه ده گه یه نن:

۱- یه کهم ئه و خواره مه نی یانه ی که یه عقووب له سه ر خۆی هه رام کرد په ئیجتیهاد و ره ئی خۆی بوو نه ک به نیگای خودایسی، چونکه له

نایه ته که دا نیسه تی کرداری (حرم) بۆلای یه عقوب دراوه. پیغه مبه ریش نه گهر نیجته یادی کردو که ییشه شتییک و په سندی کرد ده بیه نایین و ده بی پیغه وه پابه ند بی! مه گهر پهروه ردگار ته قیری نه کا له سهری. وه کوو نه وه پیغه مبه ر ﴿٩٦﴾ هه نگوینی له خوئی حهرام کرد، به لام پهروه ردگار ته قیری نه کردو ره خنه ی لی گرت و فهرمووی ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ﴾ التحريم ١. نه ی پیغه مبه ر! بۆچی شتییک خودا بۆی حه لال کردووی له خوئی حهرام ده که ی!؟

٢- دووهم نه و خوارده مه نیانه ی که خودا له سهر نه ته وه ی نیسرا ئیلی حهرام کردن وه کوو به زو چهند جۆر خوارده مه نییه کی تر به مه به سستی ته مبی کردن و سزادانیان له سهر گونا هو تاوان وه کوو خودا ده فهرمووی: ﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أَحَلَّتْ لَهُمْ﴾ النساء/ ١٦٠. یان ده فهرمووی: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ...﴾ تا ده گاته نه وه ی که ده فهرمووی: ﴿ذَلِكَ جَزَاءُهمْ بِبَغْيِهِمْ، وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ الانعام/ ١٤٦.

نایه ته کان به صه راحت و بی په رده نه وه شیان تیدایه که یاسای قورنان و نایینی ئیبراهیم و هه موو نایینه کانی تر له بنه مادا یه کن و هه موویان بانگوازیان بۆ یه کتاپه رستی و خودا به یه کناسین کردووه.

باسی ریزو شکومه ندی که عبه و واجب بوونی حه ج

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ ءَايَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ ءَامِنًا ۚ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾
 بیگومان نه و خانوه ی که روگهی موسو لمانانه له نوێزو پارانه وه دا، نه وه

یەكەم خانوێكه بۆ خوداپەرستی دروست كراوە، ئەو خانوێهە كە ئیبراھیم و ئیسماعیل دروستیان كرد بۆ خوداپەرستی، وەكوو دەفەرموێ: ﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ﴾ بقرە/١٢٧. ئەمجار پاش ئەو میژوووە بەچەند چەرخێك سالی (١٠٠٥)ی پیش زایین حەزەرەتی سولەیمانی كۆری داوود (عليهما السلام) مزگەوتی قودسی دروستكردوو. ئیبراھیم كە كەعبەى دروست كرد، كردى بە یەكەم رۆگەى خوداپەرستان، كەوابێ پێغەمبەرى ئیسلام لەسەر ئایینی ئیبراھیمە كە ئەویش لەكاتى نوێژو خوداپەرستى دا رووى دەكردە كەعبە.

بەكورتى: یەكەم پەرستگایەكى راست و دروست كە پێغەمبەرەران دروستیان كردبێ كەعبەى پیروۆزەو لەسەر زەوى پیش كەعبە پەرستگایەكى تر دروست نەكراوە، دیر زەمانیشى دەبێتەمایەى زۆر ریزی. ئەم خانووە پیروۆزە چەند تایبەتمەندییەكى ھەیە:

١- پیروۆز و خێرو بەرەكەت ئامیزە، ئەم شارە پیروۆزە ھەرچەندە لە دۆلێكى رەقەن و رووتەن دایە، میووە بەروبوومی ھەموو شتیكى لەھەموو لایەكەووە بۆ دێ وەكوو خودا دەفەرموێ ﴿يَجِبُ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ القصص/٥٧. زیاد لەو خێرو بەرەكەتى چاكەشى ھەیە، خێرو خیرات تییدا پاداشی چەند چەندانە دەدریتەووە دوعاو نزاو پارانەو تییدا گیرا دەبێ.

٢- ﴿وَهْدَىٰ لِلْعَالَمِينَ﴾ ئەو ئاستانە سەرچاوەى شارەزایی كردنى خەلكە، نوێژكەرەكان لەكاتى نوێژو پارانەو دا رووى تێ دەكەن و دلى موسولمانانى پتووە بەندە، سالانە بەسواری بە پیادەیی ملیۆنەھا خەلكى بۆ دەكشین، دەچن بۆ دیدەنى ئەم مائە پیروۆزە، لەھەموو لایەكەووە موسولمانان دەڕژینە ئەو بەستە (حەرەمە)و بۆ ئەنجامدانى ئەرکەكانى حەج و عەمرە، ئەمەش بەبەرەكەتى نزاو پارانەو ئیبراھیم (عليه السلام) كە لەپەرەردگار پاراىووە و گوتى: ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْنَدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ

من الثمرات لعلهم يشكرون ﴿٢٧﴾. پەرەردگار وەلامی پارانەو هەکی
دايەو و فەرمووی: ﴿واذن في الناس بالحج ياتوك رجالا وعلى كل ضامر ياتين
من كل فج عميق ليشهدوا منافع لهم﴾ الحج/٢٧-٢٨.

٣- ﴿فيه آيات بينات مقام إبراهيم﴾ لەو مالهەدا نیشانهی ئاشکرای
تیدا هەن، یەکی لەو نیشانانە شوینی راوەستانی ئیبراهیمە تیدا (مقام
إبراهيم) کە بۆ نوێژ لێی راوەستاو و لەخودا پاراوەتەو، وەکوو
موعجیزەکی میژوویش شوین قاچی پیروزی لەسەر تاتە بەردەکە
ماو، عەرەبەکان بەتەواتور چین لەدوای چین نەم چیرۆکیان بۆ یەکتەری
گێراوەتەو.

٤- ﴿ومن دخله كان آمناً﴾ هەرکەسێک تینی بۆ هاتی و خۆی
خستبێتە ناوی تا لەناوی دا مابوو بیتەو پارێزراو بوو، کەس دەستدریژی
بۆ سەر خۆی و مالی نەکردوو، تەنانەت پیاو کوژیش کە خۆی خستبێتە
ناو کەعبەو هەرچەندە موستەحەقی تۆلە لێستاندن بووبێ تا لەوێ دا
بووبێ خوینی پارێزراو. چونکە خودا دەفەرموێ: ﴿ألم يروا أنا جعلنا حرماً
أمناً القصص/٥٧﴾. یان دەفەرموێ: ﴿واذ جعلنا البيت مثابة للناس
وأمناً البقرة/١٢٥﴾. یان پارانەو هەکی ئیبراهیم کە دەفەرموێ: ﴿رب اجعل هذا
بلدا آمناً البقرة/١٢٦﴾.

عوومەری کۆری خەططاب ﷺ دەیفەرموو: ئەگەر بکوژی خەططابی
باو کەم دەست بکەوێ لەناو کەعبەدا تا نەیتە، دەری دەستی بۆ نابەم.
ئەبۆ حەنیفەش دەفەرموێ: کەسێک کوشتنی پێویست بوو، وەکوو
ئەو بکوژی بێ و پێویست بێ تۆلە لێ بستی، یان لەئێسلام
هەنگەرا بیتەو یان زینای کردبێ و موستەحەقی بەردەباران کردن بێ، خۆ
بخاتە ناو کەعبەو هێچی لێ ناکرێ، ئەوێندە هەیسە خواردن و
خواردنەو و پێویستییاتی تری بۆ دابین ناکرێ بۆ ئەوێ بیتە دەروەو
تۆلە لێ بستی ندرێ!

بەلام ئازادکردنی مەککە، لەسالی هەشتەمی کوچی دا لەلایەن

پیغه مبهروه ﷺ که به شهرو چهک گرتی، شهوه له بهر ناچارو پاک کردنه وی که عبه بوو له بتپهرستی، بهمه بهستی شهوه بوو، تهنه خودای تیدا بپهرستری، شهر کردن تییدا بو پیغه مبهر ساتیک حلال بوو، که بریتی بوو له رۆژی نازاد کردنی مهککه، دوا پیغه مبهر بو کهس دروست نیه؛ پیغه مبهریش ﷺ پاش شهو ساته رایگه یاندو فهرمووی: ههرکه سییک بچیته ناو که عبه وه شهمین ده بی، ههرکه سییک بچیته وه مالی خوی شهری له گه لدا ناکری و شهمین ده بی، ههرکه سییک خو بخاته مالی شهو سوفیانه وه شهمین ده بی. شهو رووداوانه وی که له سهرده می چه ججاج دا روویان دا شهوه شتیکی نارهوا بووه.. شهو هه لویسته وی بهرام بهر به عه بدوللای کوری زوبهیر نوینرا شتیکی کوفر ناسا بووه و کهس به لایه وه رهوا نه بووه. واته: ته چه ککومی حوکام به حوکمی نیسلام دانانری!

شهو فتوایهی که نیمامی مالییک و نیمامی شافیعی داویانه که له ناو که عبه دا دروسته تۆله له بکوژی عه مدی بسینری شهوه سزادانیکی دادپهروهرانهیه قورثان فهرمانی پی کردووه و ده ستریزی بو سهر کهس تیدا نیه!!

زانایانی نیسلام کۆکن له سهر شهوه شه گهر که سییک له ناو که عبه دا شهری کردو خه لکی کوشت، شهری له گه ل ده کری و ده شکورزی له ویدا.

وه کوو له نایه تیکی تر دا ده فهرمووی: ﴿رَا تَقَاتُلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يَقَاتُلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ﴾ البقرة/١٩١.

نایه ته که جیاوازی خستۆته نیوان شهو که سهی له ناو که عبه دا ده ستریزی ده کاو خه لک ده کوژی شهو که سهی له ده ره وهی که عبه خه لک ده کوژی و خو ده خاته ناو که عبه وه. له عه بدوللای کوری عه بیاس و عه بدوللای کوری عومهر و هاوه لانی تری پیغه مبهرو (تابعین) یش ریوایه تیان کردووه فهرموویانه: شه گهر که سییک که سیکی کوشت و خوی خسته که عبه وه له وی دا ناکورزیه وه! ثیبنوعه بیاس فهرموویه تی: به لام

نابیی کەس لەوێدا هاوئشینیی بکا و یارمەتی بەدا، خواردن و خواردنەوێ نادریتی بۆ ئەوێ ناچار ببێ و بێتە دەرەوێ و تۆلەیی لێ بستیئێ! ئەگەر لەناو کەعبەدا مەروۆقی کوشت هەر لەویدا تۆلەیی لێ دەستیئێ.

٥- تایبەتمەندییەکی تری خانەیی خودا ئەوێیە کە ئەرکی سەرشارنی هەموو موسوڵمانێکی بەتواناییە کە لەماوەی ژبانی دا -بەلای کەم- جاریک دیدەنی کەعبە بکا خودا دەفەرموێ: ﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مِنْ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا﴾ پێویستە هەرکەسیک توانای دارایی و جەستەیی هەبوو لە موسوڵمانان لەماوەی تەمەنی دا جاریک دیدەنی مالی خودا بکا بەمەبەستی جەجکردن بۆ خودا، ئەمەش ریزلێنانێکی تایبەتە بۆ ئەو خانە پیرۆزە، هەر لە رۆژگاری ئیبراھیمەوێ تا سەر دەمی پێغەمبەری ئیسلام ئادەمیزادان سالانە دیدەنی ئەم خانووەیان کردووە چوێن لەدوای چوێن و ئەو لەپاش ئەو -تەنانت ئەوانەیی بێتەرست و موشریکیش بوون- ئەم رێ و رەسمەیان پەیرەو کردووە بەشیوەیەک لە شیوەکانی حج کردن ئەم داب و نەرێتەیان درێژە پێداوە، ئەمەش بەلگەیەکی (متواتر) و گێڕانەوێ کۆ لە کۆیە بۆ چەسپاندنی دروستکردنی ئەو خانووە لەلایەن ئیبراھیمەوێ العليه...

هەر لە رۆژگاری هاتنی نایینی ئیسلامیشەوێ تا ئێستا سالانە موسوڵمانان لەهەر چوار لاوە لەکاتی دیاریکراو بەرەو ئەم ئەرکە پیرۆزە ئەرکی جەجکردن ئەنجام دەدەن! نیشانەللا تا کۆتایی تەمەنی جیهان ئەم ئەرکە پیرۆزە ئیسلامییە لەگەشەکردندا دەبێ.

نایەتەکە بۆ واجب بوونی حج مەرجی هەبوونی توانای داناو، زانایان لە راقەکردن و دیاریکردنی توانادا رای جیا جیا یان هەیە: هەندیک دەلێن: مەبەست لە (استطاع) هەبوونی تیشووێ رێگا و هەبوونی هۆی گواستەوێ -ولاخ یان سەیارە یان تەیارە- بۆ ئەوێ شت و مەکەکانی لێ بار بکا و بۆ خوێشی سواری ببێ وە رێگاشی ئەمێن بێ، هەندیکیش دەلێن: (ئیسٹیاعه) بریتییه لە لەشعاری و توانای روێشتن بەرێگا دا،

هه نديکيش ده لّين: بریتیه له له شسناغی و نه بوونی ترس له دوژمن و درنده و توانای دارایی به جوړیک بتوانی تیشوو و لّخی سواری یان سه یاره.. بۆ گهشته که ی دابین بکا، قهرزو قوّل ی له سهر نه بی، نه وهنده ی هه بی تا دیتوه بژیوی خاوو خیزانی؛ نه وانه ی بژیویان له سهریه تی دابین بکا!!

به کورتی واجب بوونی حج به ستراوه به هه بوونی تواناوه، تواناش به گویره ی روژگارو ناده میزاده کان ده گوړی.

﴿وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ هه رکه سیك ٲینکاری نه وه بکا که که عبه یه کهم خانوکه که ئیبراهیم به فرمانی خدا بۆ خودا تیدا په رستن دروستی کردوه - گهردنکه چ نه بی بۆ فرمانی خداو حج کردن و رووتیکردنی له کاتی نوږډاو به روگهی نه زانی، نه وه خوا بی ئاتاجه و هیچ پیوستی به ناده میزادان نیه و له خودایه تی خوی ناکه وی!

بریکش پیان وایه مه به ست به (کفر) له نایه ته که دا نه کردنی حجه، واته: که سیك حج نه کا خودا بی ئیجتیاچه له هه موو کهس و چ پیوستی یه کی به ناده میزادان نیه!! نه مهش هه ره شه یه کی تونده له نه و که سانه ی حج ناکهن، چونکه نه کردنی به کوفر داناوه!!

له پیغه مبه ر ﷺ ده گیر نه وه که فرمانیه تی: (من مات ولم یحج فلیمت إن شاء یهودیا أو نصرانیا) که سیك حجه ی له سهر بی و بمری و حج نه کا، تاره زوی خویه تی با به جوله که یی یان گاوری بمری! نیمامی عه لی ده گیر ٲته وه ده لی: پیغه مبه ر ﷺ له وتاریکی دا فرمانیه تی: (یا ایها الناس! إن الله فرض الحج علی من استطاع الیه سبیلا، ومن لم یفعل فلیمت علی أي حال شاء یهودیا أو نصرانیا أو مجوسیا). نه ی موسولمانینه دلّیا بن له وه که خودا حجه ی پیوست کردوه له سهر هه موو موسولمانی، که توانای ریگه و بانی هه بی، جا هه رکه سی حجه ی له سهر بی و حج نه کا نه وه خوی

سهریشک بی لهیه کئی له مانه: که به جووله که یی، یا فه له یی، یان ناگر
پهرستی بمرئ).

له نیمامی عومهره وه ده گپرنه وه ده یفه رمرو: (لقد هممت أن أبعث
رجالا إلى هذه الأمصار) نیازم هه بوو که نوینهر بنیترم که به شاره
گه وه کاندای بگه رین، تا به موسولمانان رابگه یهنن که بچن بو حج،
هه که سیک توانای هه بی و حج نه کا سهرانه یان بخنه سهر، نه وانه
موسولمانن نین موسولمان نین، هه له بهر نه به لگانه زوربه ی زانایانی
شهرع گوتوویانه حج پیویسته و هه که سیک توانای هه بوو ده بی ده ست
به جی نه نجامی بدا، بریکیش ده لین: ده توانی به کاوه خو نه نجامی بدا!!.

سووریوونی خاوه ن نامه کان له سهر کوفرو کو سپ و ته گهره دانانیان له

ریگهی خودادا

قُلْ يَتَاهُلِ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ
عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَتَاهُلِ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ
مَنْ ءَامَنَ تَبِعُونَهَا ءَوْجًا وَآنُثْمَ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَفِيلٍ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

نه مجار پاش نه وهی په وهر دگار به لگهی له سهر راستی
پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ری ئیسلام هی نایه و"و راوو بوچوونی خاوه ن
نامه کانی پووچهل کرده وه، فرمان به پیغه مبه، ده کا که به شیوه کی
نهرم و نیان داویان لی بکا که هه لویستی خو یان بهرام بهر بانگه وازی
ئیسلامی بگورن و، پروا به په یامی قورئان بکه ن و فهرمووی: ﴿قل یا
أهل الكتاب لم تكفرون بآيات الله﴾ نهی موحه ممه د! به خاوه ن نامه کان
بلی: بوچی پرواتان به خودایه تی خودا نیه و سهر پیچی فرمانه کانی ده که ن

و ئیمان به په‌یام و نیشانه‌ی راستی په‌سه‌ندو نیردرای ناکه‌ن؟؟ هۆی چیه‌و به‌لگه‌تان چیه‌که‌وا هه‌لویستی واتان گرتووه بانگه‌وازی ئیسلامی ر‌ه‌ت ده‌که‌نه‌وه؟؟ ﴿وا لله شهید علی ما تعملون﴾ خدا ئاگاداره‌و ده‌زانئ چی ده‌که‌ن و سزای شیای ئه‌و هه‌لویست و کردارانه‌تان ده‌داته‌وه. ﴿قل یا اهل الکتاب﴾ پ‌ییان ب‌لئ: ئه‌ی خاوه‌ن نامه‌کان! ﴿لم تصدون عن سبیل الله من آمن﴾ ب‌وچی و له‌پای چی هه‌میشه هه‌ولئ ئه‌وه ده‌ده‌ن که موسولمانان له‌ریگای راست و دروستی ئیسلام لابده‌ن؟؟ ریگای ئیمان و زانستیان لئ بشیورینن؟ هه‌میشه ک‌وسپ و ته‌گه‌ره‌ده‌خه‌نه به‌رده‌م بلا‌بوونه‌وه‌ی ئایین!!

ناهیلن به‌دلئ هۆشیارو چاوی وردیینی‌یه‌وه له‌بوونه‌وه‌ی پروانن و دل و ده‌روونی خ‌ویان به‌ره‌وشتی به‌رز ئارایشته‌بده‌ن؟ ئاستی مر‌و‌ق‌ایه‌تی خ‌ویان به‌رزبکه‌نه‌وه؟؟ ئیوه به‌م هه‌لویسته‌دژایه‌تی‌کرده‌تان که له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌سوودی و لووتبه‌رززی و چه‌واشه‌کاری بنجی به‌ستووه. ﴿تبغونها عوجا﴾ ده‌تانه‌وئ ئاده‌میزاد له‌ریبازی حه‌ق لابده‌ن و بیانخه‌نه سه‌ر ریگای گومراییی و ده‌شزانن که موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ره‌و راستگ‌ویه له‌په‌یامه‌که‌ی دا و، له‌کتیپی ئیوه -ته‌ورات و ئی‌نجیل- دا مزگ‌ینی به‌هاتنی دراوه، نیشانه‌و نه‌خلاق و ره‌وشتی دیاری کراوه، به‌لام ئیوه ده‌قه‌کانتان گ‌ور‌یون و به‌ده‌م خوداوه در‌و و ده‌له‌سه‌تان هه‌له‌ستووه ﴿وما الله بغافل عما تعملون﴾ خدا ب‌ئ ئاگا نیه له‌کرده‌وه‌و فرت و فیلتان، ت‌و‌له‌تان لئ ده‌ستینئ!!

ت‌ییینی‌یه‌ک: ئه‌و دوو نایه‌ته‌ی پ‌یشوو یه‌که‌میان به‌ ﴿وا لله شهید...﴾ ک‌وتایی پ‌ئ هات چونکه ئه‌و کرده‌وه‌یه‌ی له‌نایه‌ته‌که دایه کوفریکی ئاشکراودیاره، نایه‌تی دووه‌م به‌ ﴿وما الله بغافل...﴾ ک‌وتایی پ‌ئ هاتووه چونکه ریگه‌گرتنیان له‌ئیسلام له‌رووی فرت و فیل‌وه بوو. نایه‌تی یه‌که‌م ب‌و‌وازه‌ینانی خاوه‌ن نامه‌کانه له‌گومراییی، نایه‌تی دووه‌م ب‌و‌وازه‌ینانه له‌گومراییی کردنی خه‌لکانی تر.

نهم دوو نایه‌ته هه‌ره‌شهو ترساندنی بۆ خاوه‌ن نامه‌کان تێدایه‌و
 جار دانیکی ناشکرایه بۆ پووچه‌ل کردنه‌وه‌ی پیلان و به‌ده‌رخستنی جوړه‌ها
 فرت و فیلیان و چه‌واشه‌کردن. چونکه‌ خودا ناگ‌دارو زانیه به‌کرداره‌کانیان
 و سزایان ده‌داته‌وه له‌سه‌ر کرداری خراپیان و هه‌لۆیستی ناله‌بار و درۆ
 ئاسا و سهرپێچی نامێژ.

دوای ئه‌وه‌ی په‌روه‌ردگار سه‌رزه‌نشستی خاوه‌ن نامه‌کانی کرد له‌سه‌ر
 کافر و برونیان و له‌مپه‌ر دانانیان له‌سه‌ر ده‌م بلا و برونه‌وه‌ی تایینی ئیسلام و
 به‌به‌لگه‌ی به‌هێژ بۆ دران، روو ده‌کاته موسوڵمانان و له‌وه‌ ده‌یانترسینێ
 که به‌فرت و فیلی ئه‌و جووله‌کانه هه‌لنه‌خه‌له‌تێژ، چونکه‌ نه‌وانه‌ شیاوێ
 ئه‌وه‌ نین گریان لێ رابگری و قسه‌یان بییسترێ! ئه‌وانه‌ ناشووب گێرن و
 فیتنه هه‌ل گیرسین.

خا وه‌کوو ئیبنو جه‌ریری طه‌به‌ری له‌زه‌یدی کورێ ته‌سله‌مه‌وه
 ده‌گێڕێته‌وه ده‌لێ: رۆژیک جووله‌کده‌یه‌ک (شاس)ی کورێ قه‌یس به‌لای
 کۆمه‌لیک له‌ ئه‌وسو خه‌زرج دا تێپه‌ری، بینی به‌یه‌که‌وه به‌برایه‌تی
 دانیشتوون، زۆری پێ ناخۆش بوو، له‌دلی خێدا وتی ئه‌گه‌ر ئه‌مانه‌ ئاوا
 به‌یه‌که‌وه ته‌بابن ئیمه ناتوانین له‌ناویان دا بژین. به‌کوره‌ جووله‌که‌یه‌کی
 گوت: بچۆ لیان نزیک بکه‌وه‌ ده‌وه، هه‌ر هه‌لت بۆ هه‌لکه‌وت باس و
 خواسی رۆژی بوعث و زالبوونی ئه‌وس به‌سه‌ر خه‌زرج دا یینه‌ پێشه‌وه‌و
 برێ شیعو خۆه‌لکیشانی یه‌کتریان یاد بخه‌ره‌وه، ئیتر کوره‌که‌ لیزانانه
 باسی (بعث)ی هینایه‌ پێشه‌وه‌و ئه‌و دوژمنایه‌تیه‌ی خسته‌وه‌ بیری
 دانیشتووه‌کان، ئه‌وانیش که‌وتنه‌ خۆه‌لکیشان و شانازی کردن و تانوت
 لیکدان، هه‌تا دوو پیاو له‌ هه‌ردوولا په‌لاماری یه‌کیان داو یه‌کیان به‌ئه‌وه‌ی
 تری گوت: ئه‌گه‌ر هه‌ز ده‌که‌ن با دايمه‌زینینه‌وه!! ئیتر هه‌ریه‌که‌ له‌عاست
 خۆیه‌وه‌ په‌لاماری چه‌کی داو وتیان: واده‌مان (الظاهرة) بێ له‌وه‌ی یه‌کتر
 ده‌بینینه‌وه، ئهم هه‌واله‌ گه‌یشته‌وه‌ پیغه‌مبه‌ر و ته‌شریفی خیرا له‌گه‌ل
 کۆمه‌لیک له‌ کۆچکاران (مهاجرین) چووه‌ ناویانه‌وه‌و وتاریکی بۆ دان،

فهرمووی: نهی کۆمه‌لی موسولمانان! نهوه چۆن هه‌لس و کهوتی و نه‌زانانه ده‌نۆین، خۆ من خۆم هه‌شنا ماوم له‌ناوتاندا؟! چۆن ده‌بی دوا ی نه‌وهی خودا ریزی لی ناو و نایینی نیسلامی بۆ ناردوون و داب و نه‌ریتی سه‌رده‌می نه‌فامی لی یاساغ کردوون و برایی و ته‌بایی خستۆته نیتوانتانه‌وه، که‌چی ده‌تانهوئ بگه‌رینه‌وه بۆ نه‌و سه‌رده‌مه نه‌فامی‌یه، نه‌للا نه‌للا! که‌ کاریکی خراپ ده‌که‌ن! ئیتر خه‌لکه‌که‌ تیگه‌یشتن که‌نه‌و رووداوه کاریکی شه‌یتانی بوو، پیلانیکی دوزمنکارانه‌ی دوزمنانی موسولمانانه! ئیتر هه‌موویان چه‌کیان فری داو بلاوه‌یان لی کرد. ئیتر په‌روره‌دگار نه‌م نایه‌تانه‌ی دوا یی نارد ه‌ خواری.

رینومایی کردنی موسولمانان که‌ پارێزگاری که‌ سایه‌تی خویان بکه‌ن.

بابه‌ندی قورئان و نیسلام بن

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اِنْ تَطِيْعُوْا فَرِيْقًا مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوْا الْكِتٰبَ يَرُدُّوْكُمْ
 بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ كٰفِرِيْنَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُوْنَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ
 ءَايٰتُ اللّٰهِ وَفِيْكُمْ رَسُوْلُهُ ۖ وَمَنْ يَعْصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى
 صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٠١﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا
 تَمُوْتُوْا اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيْعًا وَلَا تَفَرَّقُوْا
 وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءَ ۭ فَلَفَّ بِیْنَ قُلُوْبِكُمْ
 فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ اٰخِرًا وَاَنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ ۖ فَاَنْقَذَكُمْ
 مِنْهَا ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ ءَايٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٠٣﴾

﴿يا أيها الذين آمنوا إن تطيعوا فريقا من الذين أوتوا الكتاب يردوكم بعد إيمانكم كافرين﴾ ئێوە ئەو گروهي موسولمانان! ئەو ئەوانەو کە باوەڕتان هێناوە، ئەگەر گوتی بۆ قسە فیتنە نامیزو ژەهراویانەو جوولە کەکان بگرن و دلیان بۆ بکەنەو و بەگۆرەو ویستی ئەوان هەلس و کەوت بکەن، دلیا بن لە موسولمانییەو دەتانگێرنەو بۆ سەردەمی ئەفامی و خودانەناسی! وەکوو لە نایەتیکی تردا ئەم مانایە دووپات دەکاتەو دەفەرموی: ﴿ود كثير من أهل الكتاب لو يردونكم بعد إيمانكم كفاراً حسداً من عند أنفسهم﴾ ئاشکراشە خودانەناسی و گەڕانەو بۆ داب و نەڕیتی سەردەمی ئەزانای دەبیته هۆی بەدبەختی هەردوو جیهان! لەدوونیدا دەبیته هۆی دروستبوونی دژایەتی و دوژمنایەتی و خوین رشتن، لەقیامەتیشدا دەبیته هۆی چوونە ناو دۆزەخ و سزای بەئیش!

﴿وكيف تكفرون﴾ چۆن ئێوە کافر دەبنەو و مل لە خودانەناسی دەنێنەو؟؟ خۆ ﴿وأنتم تتلى عليكم آيات الله﴾ ئێوە نایاتی خوداتان بەسەردا دەخویندریتەو؟! هەر ساتە ناساتیەک بەشیکی لەو پەیامە پیروژە خودایی یەتان بۆ دەنێردری ﴿وفیکم رسوله﴾ ھاوکات لەگەڵ ئەوەدا پیغەمبەری خوداتان لەناودایەو هەمیشە ئاسۆژگاریتان دەکا و نایەتەکانی قورئانتان بۆ شی دەکاتەو، بیروباوەڕتان پتەو دەکا و ڕیگای راست و خۆشەختی و کامەرانیان پێ دەکەن: جا ئێوە لەگەڵ هەبوونی ئەم رەهبەرە دڵسۆزە لەناوتان دا، نابێ گوتی بۆ ئەو تاقمە سەر لێشێواوە گومرايانە بگرن و بەفیتی ئەوان هەلبخەلەتین. ﴿ومن يعتصم بالله فقد هدي إلى صراط مستقيم﴾ کەسیک دەست بە نایینی خوداوە بگرتی و پەڕەوی قورئان بکا و شوێن پیغەمبەر ﷺ بکەوی، بێگومان ڕیگای راستیان پێشان دراوە و، کەوتوونە سەر شەقامە ڕیگای راست. قەتادە دەفەرموی: لە نایەتە کەدا بەروەردگار دوو شتی باس کردن کە

ده بنه. هوی خدا ناسین و دوورکه وتنه وه له کوفر، یه که میان خویندنه وهی
قورئانه دووه میان هه بوونی پیغه مبه ره له ناویان دا، پیغه مبه سبحانه و تعالیٰ
چوته وه بهر دیوانی خدا و له دونیا ده رچوه، به لام قورئان ماوه ته وه و
هه تا رۆژگار هه بی نهویش هه ده مینی!

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ﴾ نهی نهو که سانهی خاوهن باوه رن
و ئیمانان هیناوه، ته قوای خدا بکهن به ته قوا کردنیکی وا که به گویه
توانا واجبات نه نجام بدهن و خو له شته نه هی لیکراوه کان بیاریزن،
وه کوو له نایه تیکی تر دا ده فرموی: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ التقابن/ ١٦.
به گویه تاقهت و توانا هه ول بدهن ته قوای خدا بکهن.. پیغه مبه ریش
ده فرموی: (ما نهیکم عنه فاجنبوه وما أمرتکم به فأتوا به ما استطعتم)
أخرجه الشيخان عن أبي هريرة.

ئیبو مه سعود ده فرموی: ته قوای خدا بریتیه له وه به گویی بکهی و
لی ی یاخی نه بی، سوپاسی بکهی، نیعمه ته کانی نه شیریه وه، یادی بکهی
وله بیری نه کهی! ئیبو عه بباس ده فرموی: ته قوای خدا نه وه یه که
له پیناو خودا دا کۆشش بکهی و له پیناو ئایینی خودا دا کابرا گوی نه داته
هیچ لۆمه کردنیک، هه موو شتیکی به ته رازووی خودایی به راورد بکا،
چاولیک نانیک لی ی بی ناگا نه بی! ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ و
له خۆتان مه کهن به کافری بمرن، هه میشه هه ول بدهن به موسولمانی دونیا
به جی بهیلن، هه رگیز هاوهل بو خودا دامه نین و به شیوهی موسولمانی
پیشوازی له مردن بکهن!

^١ رافه که رانی قورئان ده ئین: که نایه تی (اتقوا الله حق تقاته) هاته خوارن موسولمانان
تینیان لی پیدا بو، عمرزی پیغه مبه ریان کرد و تیان: نهی پیغه مبه ری خودا کی توانای
به سر نه وه دا هه یه؟؟ کی ده توانی (حق تقاته) نه نجام بدا؟؟ نیتر پهروه ردگار نایه تی
(فاتقوا الله ما استطعتم) ی ناره خاوه وه، نایه تی (حق تقاته) نه سخ کرده وه.
مقاتل: ده فرموی: له سوره تهی (ال عمران) دا هیچی تری تیدا نه نه سخ کرابیته وه جگه له م
نایه ته!

﴿واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا﴾ هه، مووتان دهست به کتیبی خوداوه - که قورئانه - بگرن و پابهندی نهو پهیمانه بن که لهو قورئانه دا بۆی ناردوون، لهوئ دا فهرمانی پئی کردوون به یه کیسه تی و ته بایی و گهر دنکه چی بۆ خودا و گوپرایه لی پیغه مبه ره کی!

له نایه ته که دا نایینی خودا و قورئان به (حبل) ناو براوه، لهو رووه وه، که نایین کاریگه ریه کی تهواوی ههیه له دل و دهروونی پهیره و کارانی دا، به گویره ی یاساو پروگرامی خۆی ئاده میزادان وه گهر ده خاو کاروباری خویان له ژیر روشنایی نهو په یامه دا نه نجام ده، وه کوو نه وه که سیئک دهستی پیوه بگرئ نه مین ده بی له ته ره بوون و په رته وازه بوون و به ربوونه وه!!

پیغه مبه ره ﷺ فهرمویه تی: (القرآن حبل الله المتین لا تنقضی عجائبه، ولا تغنی غرائبه، ولا یخلق علی کثرة الرد، من قال به صدق ومن اعتصم به هدی إلى صراط مستقیم) که و ابو حه بلی خودا بریتیه له بیرو باوه پرو گهر دنکه چی بۆ خودا و کار کردن به قورئان.

یان له نایه تیکی تر دا ده فره موی: ﴿وان هذا صراطي مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله﴾.

نه مجار په ره وردگار نیعمه ت و به خششی خۆی - که به موسو لمانانی داوه - ده خاته وه بیرو ده فره موی: ﴿واذکروا نعمة الله علیکم﴾ نه ی موسو لمانان! یادی نیعمه تی خودا بکه ن به سه رتانه وه. که ﴿إذ کنتم أعداء قالف بین قلوبکم فأصبحتم بنعمته إخوانا﴾ نهو کاته ی ئیوه دوژمنی

به لām خاوه نی (التفسیر المنیر) ده فره موی: نایه تی (فاتقوا الله ماستطعتم) به یان و روون کردنه وه بۆ نایه تی (حق تقاته) واته ماناکه وای لی دئ (فاتقوا الله حق تقاته ماستطعتم) ته قوای خودا بکه ن به ته قوایه کی حقیقی راست به گویره ی توانا چونکه نه سخ کاتئ ده بی که مانای دوو نایه ته که (دوو ده قه که) پیکه وه نه گونجین! ده ی لیره دا ده کرئ مانای هه ردوو نایه ته کان کۆبکریتمه وه ماناکه ش دژایه تی تی نه که وئ.

فه‌رمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَتْ وُجُوهُهُمْ فَمِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾

ئەم ئایەتە وەکوو شەرح و شیکردنەو وەهان بۆ ئایەتی پێشوو ﴿واعتصموا بحبل الله ولا تفرقوا﴾ پەرەردگار لەو هەپیش فەرمانی پێکردین کە دەست بە قورئان بگڕین و پابەندی ئیسلام بین، نەهی لی کردین لەپەرته‌وازه بوون و دژایه‌نی یه‌کدی کردن.

ئەمجار رێگای دەست گرتن بە قورئان و پابەندبوونمان بە ئایین پێشان دەداو دەفەرموی: ﴿ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر﴾ پەرەردگار فەرمان دەکاو دەفەرموی: بە لە ئیوه کۆمەڵیک هەبێ پەسپۆرو لێهاتوو تیکۆشەر تاییه‌ت بن بە بانگه‌وازی کردنی خەڵک بۆ خێرو چاکه‌و فەرمان کردن بە چاکه‌و نەهی

کردن له خراپه، نهوانه کۆمه‌لێ رزگاربووی دونیاو قیامه‌تن، ناشکراشه
 تایبه‌تکردنی نهم کۆمه‌له بهو ئهرکه نابیتته له‌مپه‌رو هۆی نه‌وه‌ی که نه‌مر
 به چاکه‌و نه‌هی له خراپه ئهرکی سهرشانی هه‌موو که‌س نه‌بی! به‌لکو
 فه‌رمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه ئهرکی سهرشانی هه‌موو که‌سیکه‌و
 هه‌رکه‌سه له‌عاست خۆیه‌وه ده‌بی رۆلێ خۆی بگێرێ، و له‌م کاره پیرۆزه‌دا
 هاوبه‌شی بکا. وه‌کوو ئیمامی موسلیم له ئه‌بو هوره‌یره‌وه ده‌گێرێته‌وه
 ده‌فه‌رموی: (من رأی منکم منکرا فلیغیره بیده فان لم یسطع فیلسانه فان لم
 یسطع فبقلبه وذلك أضعف الايمان) له ریوایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموی:
 (ولیس وراء ذلك من الايمان حبة خردل) ته‌حمه‌د و تورموزی ئیبنو
 ماجه له حوزه‌یفه‌ی (الیمانی) یه‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌فه‌رموی: (والذي
 نفسی بیده لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنکر أو لیوشکن الله أن یبعث
 علیکم عقابا من عنده ثم لئدعنه فلا یستجیب لکم).

به‌لێ پیاوچاکانی پیشین هیچ کاتێ نهم ئهرکه پیرۆزه‌یان پاشگوێ
 نه‌خستوه، هه‌میشه له‌پیناو رازی‌کردنی خودا له‌هیچ شتیکی و له‌هیچ
 که‌ش نه‌ترساون! ده‌لێن: عومه‌ری کورێ خه‌تتاب له‌سه‌ر دوانگه‌ و تارێ
 ده‌داو ده‌یفه‌رموو: موسولمانینه! ته‌گه‌ر هه‌له‌و خوارێ یه‌کتان له‌من دا
 بینی راستی بکه‌نه‌وه، یه‌کتیک له حوشره‌وانان هه‌لسایه سه‌ر پێ و وتی:
 ته‌گه‌ر خواریت تیدا ببینین به شمشیر راستی ده‌که‌ینه‌وه.

پتویسته نه‌و که‌سه‌ی ئهرکی بانگه‌وازی ده‌خاته سه‌ر شانی خۆی چه‌ند
 مه‌رجێکی تیدابی!!

١- ده‌بی شاره‌زایی ته‌واوی هه‌بی له قورئان و فه‌رمووده‌کانی
 پیغه‌مبه‌ردا، ئاگاداری باشی له ئینامه‌ی پیغه‌مبه‌رو چوار
 جێنشینه‌کانی دا هه‌بی.

٢- پتویسته نهو کۆمهلهی که نامۆزگارییان ده‌کاو وتاریان بۆ ده‌دا باش بیانناسی و بزانی چیان پی خوشه و چیان پی ناخۆشه، تا چ نه‌ندازه‌یه‌ک ناماده‌باشییان تیدایه بۆ وهرگرتن و په‌یره‌کردنی نامۆزگاریه‌کانی.

٣- پتویسته زوبانی نهوکه‌سانه بزانی که بانگه‌وازیان ده‌کا، ده‌بی به زاراوه‌ی نه‌وان ناخاوتن بکا، بۆیه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فەرمانی به‌هاوه‌لانی کرد که فیری زمانی عیبری ببن، چونکه پتویستییان به‌گوفت وگۆ کردن له‌گهل جووله‌که‌دا هه‌بو!

٤- پتویسته چۆنه‌تی بیروباوه‌رو ریبازی گهل و نه‌ته‌وه‌کانی تر بزانی، بۆ نه‌وه‌ی لێیان بدوئو سه‌لبیاته‌کانیان، بخاته‌روو، راستی و ناراستی لیک هه‌له‌اویرئ! ئیجابیاته‌کانی ئایینی پیروژ بخاته‌روو، چونکه ئاده‌میزاد نه‌گهر هه‌له‌و چه‌وته‌ی بیروباوه‌ری خۆی بۆ ده‌رنه‌که‌وئ روو ناکاته بیروباوه‌ریکی تر!

به‌کورتی پتویسته نه‌و که‌سانه‌ی ئهرکی ده‌عه‌وی ئیسلامی ده‌خه‌نه سه‌رشانی خۆیان، کۆمه‌لێکی تایبه‌ت بن، زیره‌ک و زبان ره‌وان و قسه‌له‌ مست و هۆشمه‌ندو بیر تیژو قسه‌ شیرین بن، نه‌ینی حوکمه‌ شه‌رعیه‌کان بزائن، حیکمه‌تی ته‌شریع و فیه‌هی ئیسلامی ناگادار بن، بۆیه قورئان ده‌فه‌رموئ: ﴿فلولا نفر من کل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا فی الدین ولینذروا قومهم إذا رجعوا الیهم لعلهم یحذرون﴾. ئه‌م کۆمه‌له‌ بانگه‌وازیکه‌ره هه‌ول بده‌ن حوکمی خودا به‌کار به‌یئرئ و به‌رژه‌وه‌ندی تایبه‌تی و گشتی خه‌لکی له‌هه‌موو کات و شوینیکی دا به‌رچاو بگیری، هه‌ول بده‌ن به‌گویره‌ی زانیاری خۆیان له‌ مزگه‌وت و یانه‌و شوینه گشتی‌یه‌کان و له‌کاتی ره‌خسانی هه‌ل و مه‌رجی پتویست دا حه‌قیقه‌تی نایینی خودا به‌خه‌لک بگه‌یه‌نن، نامۆزگاری هاوولاتی خۆیان ده‌که‌ن.. هه‌ر گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک ئه‌م دیارده‌ پیروژه‌ی تیدا بی نه‌وه کۆمه‌لگایه‌کی به‌خته‌وه‌رو دووره‌ شه‌رو خیر ئاوه‌رن! دانیه‌ستوانی نه‌و ولاته‌ له‌گهل یه‌که‌تردا ته‌با ده‌بن و هاریکاری یه‌که‌تری ده‌که‌ن و هه‌میشه نامۆزگاری یه‌کلدی

ده‌کهنه داب و نه‌ریتی خو‌یان.

هەر گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک ئەمه‌ حال و چۆنیه‌تی بی، به‌سه‌ر گهلان دا
سه‌رکه‌وتوو ده‌بی، به‌یه‌کیه‌تی و ته‌بایی ئەندامه‌کانی ئاره‌زووه‌کانی دین و
دونیایان ده‌سته‌به‌ر ده‌کهن، سه‌روه‌ری به‌ده‌ست ده‌هینن.

که‌وابی پتویسته موسولمان وه‌کوو خاوه‌ن نامه‌کان نه‌کهن! ﴿ولا
تکونوا کالذین تفرقوا﴾ ئەی موسولمانان! وه‌کوو خاوه‌ن نامه‌کان مه‌بن
ناکوکی‌تان تی بکه‌وی و پارچه‌ پارچه‌ بن! ﴿واختلفوا من بعد ما جاءهم
البینات﴾ کیشه‌یان تیکه‌وت به‌تایبه‌تی دوی ئەوه‌ی به‌لگه‌ی ئاشکراو
به‌هیزیان پی درا، ئەگه‌ر شوینی ئەو به‌لگه‌و نیشانه‌ن به‌که‌وتنایه
ده‌گه‌یشتنه‌ مراد، به‌لام ئەوان له‌ به‌لین و په‌یمانی خو‌یان پاشگه‌ز
بوونه‌وه، که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ بانگه‌وازی کردن پشتیان هه‌لکرد، وازیان له
فه‌رمان به‌ چاکه‌وه‌ نه‌هی له‌ خراپه‌ هینا ﴿وأولئك لهم عذاب عظیم﴾
ئه‌وانه‌ سزای گه‌وره‌و به‌ئیشیان بۆ ئاماده‌کراوه، شیاوی سزادانی به‌ئیش و
ریساکه‌رن له‌دونیاو قیامه‌ت دا، له‌ دونیادا دژایه‌تی نیوانیان توند ده‌بی
و ریسواو به‌دناو ده‌بن، له‌قیامه‌تیشدا ده‌خرینه‌ دۆزه‌خه‌وه‌ بۆ هه‌تا هه‌تایه!
وه‌کوو له‌ تایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموی: ﴿لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی
لسان داود وعیسی ابن مریم، ذلک بما عصوا وکانوا یعتدون، کانوا لایتناھون عن
منکر فعلوه‌ لبس ماکانوا یفعلون﴾ المائدہ/٧٨-٧٩.

ئەمه‌ هه‌ره‌شه‌ کردنه‌ له‌خاوه‌ن نامه‌کان و له‌به‌رامبه‌ریشی دا موژده‌ی
رزگاری و سه‌رفرازییه‌ بۆ خاوه‌ن باوه‌ران.

شایانی باسه‌: ئەو ئیختیلافه‌ی که‌ ناپه‌سه‌نده‌و ره‌خنه‌ی لی ده‌گیرئ
ئەو ئیختیلافه‌یه‌: که‌ له‌ بنه‌ماو ئەصلی ئایین دا بی، هه‌واو هه‌وه‌س
بکریته‌ حاکم بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی به‌رژه‌وه‌ندی تایبه‌تی له‌ شتی گشتی دا.

به‌لام ئیختیلاف له‌ (فروع) دا واته‌: له‌ لق و پۆپی شه‌ریعه‌ت دا، بۆ
چوون و رای جیاجیا له‌ ریبازه‌کانی شه‌ریعه‌ت دا، له‌ چۆنیه‌تی
ئه‌نجامدانی عیبادات و چۆنیه‌تی مامه‌له‌و په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان

...هتد نه وه ئیختلاف تیایان دا جیگای ره خنه نیه، به لکو نه وه نیشانه ی زیندوو یه تی نه وه شهر یعه ته یه چونکه نه وه ماناو مه فهمانه ی له ده قه قور ئانییه کان و ه رده گیرین جیا جیان، کرداره کانی پیغه مبه ر بو بری شت به چهند جوړیک ریوایه ت کراوه، فه رموود هی پیغه مبه ر ﴿﴾ ده رباره ی شتیک جاری وا هیه به چهند جوړیک چه پاوه و به ئیمه گه یشتروه؛ ئیتر هه رکه سه له ئاکامی تی فکرین و لیکو ئینسه وه له ژیر روشنایی نه وه فه رموودانه و تیگه یشتن لییان ریباریکی فیهی بو خو ی هه لباردوه.

ئه مجار که له نایه تی پیشوودا فه رمووی: ﴿وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ له نایه تی دوایی دا کاتی نه وه سزایه ده ستنیشان ده کاو ده فه رموی: ﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ﴾ نه وه سزایه له روژیک دایه هندی ده م و چاو له گه شه و بزه دان و خوشی و کامه رانیان پیوه دیاره، که یف خوش و روو گه ش و گوشادن، وه کوو له نایه تی کی تر دا ده فه رموی: ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاضِرَةٌ﴾ القیامه / ٢٢-٢٣. نه وه روژه ی ﴿وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ﴾ که هندی ده م و چاوی تریش شه رمه زارو ته لځ و ره ش داده گیرین، نه مانه نه وه که سانه ن که له بنه مای ئایین دا ناکوکی و دووبه ره کیان به رپا کردوه، نه وه خاوه ن نامانه ن که له ژبانی دونیایان دا فه رمانیان به چاکه و نه هی یان له خراپه نه کردوه، هه روه ها نه وه دوو رووانه ی که ژبیان به دوو پووی به سه ر بردوه، نه وه روو ره شانه که سزای بو ناماده کراویان ده بینن، له ترسان ره نگیان ره ش داده گه ری!! وه کوو له نایه تی کی تر دا ده فه رموی: ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بِاسْرَةٍ تَغْضَىٰ عَنْ يَفْعَلُ بِهَا فَاقْرَةٌ﴾ القیامه / ٢٤-٢٥. یان ده فه رموی: ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ﴾ عبس / ٤٠-٤١. نه مجار ئاکامی هه ردور کو مه له که دیاری ده کاو ده فه رموی: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ جا نه وانه ی که روویان ره ش ده بی به هوی نانه وه ی دووبه ره کی له بنه مای ئایین دا، له ژبانی دونیایان دا کیشه و

نیزاعیان بەرپا کردوو، پەرودەگا. تانورتیان لی دەداو لۆمەیان دەکاو
 پتیاڤ دەفەرموی: دە بچێژن! ئاری! پتەمبەری ئیسلام موخەممەد بە درۆ
 دەخەنەو؟ پتیی کافر دەبن؟ دواي ئەو کە لەپیش دا نیماتان پتیی
 هینابوو، پاشگەزدەبنەو؟ ئیو دەتانزانی کە پتەمبەری ئیسلام پەیدا
 دەبی، نیشانە و رەوشەکانی لەکتیبی ئیو دا روون کرابوونەو! کەچی کە
 نێردراو بانگەوازی ئیسلامی دەست پت کرد، لەبەر حەسوودی و
 دەمارگیری خۆتان، لەبەر دلرەقی و دەروون تاریکی خۆتان، پەشیمان
 بوونەو و دەستان کرد بە دژایەتی کردنی و لەمپەر دانان لەبەردەم
 پەيامەکە دا، ئیتر پاداشتان ئەو بەی کە سزای بەئیشی جۆراو جۆر
 بچێژن! ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ ابْضُتْ وَجُوهُهُمْ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾
 ئەوانە روو گەش و روو سپین بەهەمی ئەو کە لە ژانی دوتیاڤان دا
 یەکیەتی و تەباڤیان بەرجەستە دەکرد، جیاوازیان لە ئایین دا نەدەکرد،
 ئەوانە هەتا هەتایە دەکەونە ژێر رەحمەتی خواو، لەبەهەشتا دەمێنەو
 ئەو نەدیان بەلاو خۆش و دلگیرە نایانەوی لی دەربچن.

تایینی:

ئوسلوبی قورئانی پیرۆز وایە: هەرکەسێک دووبەرەکی لە ئایین دا
 بنیتەو بەکافرو موشریکی حیساب دەکا وەکرو دەفەرموی: ﴿وَلَا تَكُونُوا
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ؛ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلَّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
 فَرِحُونَ﴾ الروم/١٥٩. یان دەفەرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ
 مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ﴾ الانعام/١٥٩.

﴿تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ﴾ ئەم نایەتانە بەسەر تا
 دەخویندرینەو نایەتی خودان، بەسەر تا دەخوینینەو، حەق سەپینن، شک
 و گومان و شوبەهیان تیدا نیە، ئیتر دواي پیراگیانندن و خویندنەو ئەم
 نایەتانە، کەس عوزری نامی نی کە لە ئایین دا دووبەرەکی بەرپا بکا و
 قورئان پاشگوێ بخاو پابەندی فەرمان و نەهی و ئامۆژگاریەکانی نەبی!
 ﴿وَمَا اللَّهُ يَرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ﴾ ئەو بزائن: هەرچی خودا فەرما تان

پئی دهکا و نههیتان لیّ دهکا، نهوه بوّ نهوهیه که ریگای راست بگرنه‌بهر،
 شاره‌زابین بوّ نهو شتانه‌ی که سروشتتان ته‌واو دهکا، یاسای
 کۆمه‌لایه‌تیتان ریگ ده‌خا، بوّ نهوه‌ی سه‌ه‌رپۆ ده‌رنه‌چن، راستال و
 خوداپه‌رست بن، خوشبه‌ختی دونیاو قیامه‌تتان بوّ ده‌سته‌بهر بیی! که‌وابی
 نه‌وانه‌ی له‌ریگای راست لایان داو تووشی به‌لاو نه‌هامه‌تی بوون، نهوه بوّ
 خۆیان سته‌میان له‌ خۆیان کردوه، به‌ده‌ستی خۆیان خۆیان خستۆته
 نار‌ه‌حه‌تیه‌وه، په‌روه‌ردگار هه‌رگیز سته‌می بوّ ئاده‌میزاد ناوی، بوّ خۆی
 سته‌مکار نیه! ناشیه‌وی که‌س سته‌م له‌ خودی خۆی و خه‌لکانی تر بکا.

﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِلٰى اللّٰهِ تَرْجِعُ الْاُمُوْرُ﴾ چى
 له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی‌دا هه‌یه، ملکی خودایه، زاتی پاکی خواوه‌نی
 بوونه‌وه‌رو ئاده‌میزاده، به‌ گویره‌ی ویست و ئیراده‌ی خۆی کارگێرو
 هه‌لسۆرپنه‌ری کاروباریانه، سونه‌تی خودا هه‌رگیز گۆرانکاری تیدا نیه،
 خودا بوّ خۆی له‌هیچ شتیکی که‌م نیه، تا بوّ قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌ی نه‌و که‌م و
 کورپیه‌ بیه‌وی سته‌م له‌ ئاده‌میزادان بکا و نه‌قصی خۆی پئی پر بکاته‌وه،
 په‌روه‌ردگار زۆر له‌وه‌ بلندتره، که‌ سته‌مکاری، یان سته‌می بوئی بوّ
 به‌نده‌کانی، چونکه‌ سته‌م له‌گه‌ل حکمه‌ت و که‌مالی ره‌هاو به‌رفراوانی
 زاتی پاکی‌دا ناگونجی! که‌سیک حکمه‌ت و که‌مالی هه‌بی له‌ یاساو
 نیظامی‌دا هه‌رگیز سته‌مکاری لیّ ناوه‌شیته‌وه!

به‌کورتی نه‌و زوڵم و سته‌مه‌ی خودا له‌خۆی دوورده‌خاته‌وه، نه‌و
 سته‌مه‌یه‌ که‌ له‌گه‌ل به‌رژه‌وه‌ندی به‌نده‌کانی و ره‌هنومایی کردنیان بوّ
 ده‌سته‌به‌رکردنی کامه‌رانی دونیاو قیامه‌تیان دا نه‌گونجی!

هۆی باشیهتی ئۆمهتی موسولمان و خرابی و ریسوایی جولەکه‌کان

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرَّكُمْ
إِلَّا أَذًى وَإِنْ يُقَاتِلُواكُمْ يُوَلُّوكُمْ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾
ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةَ أَيْنَ مَا تَقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ
مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَتَةَ
ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

عیکریمه و موقاتیل ده‌لین: نایهتی (١١٠) له شانی ئیبنو
مه‌سعوودو ئوبه‌ی کورپی که‌عب و موعازی کورپی جه‌به‌ل و سالم (مه‌ولای
نه‌بو حوزه‌یفه‌دا) هاتۆته‌ خوارئ، نه‌وه‌بوو مالیکی کورپی سه‌یف و
وه‌هه‌بی کورپی یه‌هوزای جولەکه‌ به‌و هاوه‌لانه‌یان گوت: نایینی ئیمه‌ له‌و
نایینه‌ی ئیوه‌ بانگه‌وازی بو ده‌که‌ن باشتره‌، ئیمه‌ خو‌شمان له‌ئیه‌
ری‌زدارترین، ئیتر خودا ئه‌م نایه‌ته‌ی ناردە خوارئ.

ده‌رباره‌ی نایه‌تی (١١١)ش موقاتیل ده‌لئ: کۆمه‌لیک جولەکه‌
ئه‌زیه‌تی عه‌بدوللای کورپی سه‌لامیان ده‌دا چونکه‌ موسولمان بوو، ئیتر
په‌روه‌دگار ئه‌م نایه‌ته‌ی به‌و بۆنه‌وه‌ ناردە خوارئ.

په‌یه‌ه‌ندی ئه‌م نایه‌تانه‌ش به‌ نایه‌ته‌کانی پێشوو نه‌وه‌یه‌ ئه‌م نایه‌تانه‌ی
ئیه‌ به‌و دامه‌زراندنی دلئ موسولمانانه‌ له‌سه‌ر ئه‌و بیروباوه‌ڕه‌ی که‌

له‌وه‌پیش فهرمانی پئ‌کردن و فهرمووی ده‌ست به قورئانه‌وه بگرن و پابه‌ندی فرمان و نه‌هیه‌کانی بن و له‌ده‌وری کۆبینه‌وه.

ئه‌مجار په‌روه‌ردگار دوا‌ی ئه‌وه‌ی که فرمانی به موسولمانان کرد که ده‌ست بگرن به حبلی خوداوه - که قورئانه - و ترساندن‌ی له‌وه که وه‌کوو خاوه‌ن نامه‌کان - جووله‌که‌و گا‌ور - گ‌ر‌و گ‌ر‌و پارچه پارچه ببن، به‌شوین ئه‌وه‌دا باسی گه‌وره‌یی و ریزداری ئه‌وانه ده‌کا که پابه‌ندی فرمانی خودان و ده‌فهرموئ: ﴿کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر﴾ ئیوه ئه‌ی کۆمه‌لی موسولمانان! باشت‌ترین گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌کن ئیستا هیتراونه ناو گۆره‌پانی ژیا‌نه‌وه! که ره‌وشتان وایه: فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه ده‌که‌ن. ﴿وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ﴾ بروای پته‌و راستتان له ده‌روون دا هیه، که له شه‌رو فساد دوورتان ده‌خاته‌وه، بۆ لای خیر و چاکه کیشتان ده‌کا!

له فایه‌ته‌که‌دا فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه پیش بر‌وا به خوا خراوه، چونکه فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه، دیارده‌یه‌کی تایبه‌تی موسولمانانه، به‌لام ئیمان به خودا په‌یره‌که‌رانی ئاینه‌کانی تریش ئیدی‌عای ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها ئاماره‌یه بۆ ئه‌وه که ئیمان به‌خودا - به‌بێ فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه سوودیکه‌ ئه‌وتۆی نیه، کاریگه‌رییه‌کی له کۆمه‌لگادا نابێ، کۆمه‌لی موسولمانانیش هه‌تا له‌گهل هه‌بوونی بر‌وا به خودا فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه ئه‌نجام بده‌ن ئه‌وه ئه‌و چاک‌ی و باشییه بۆ خۆیان پاوان ده‌که‌ن!

به پیچه‌وانه‌وه گهل و نه‌ته‌وه‌کانی دیکه کاکله‌ی بیروباوه‌ریان لی شتیاوه، شه‌رو فسادیان تیدا بلا‌وبۆته‌وه، ئیمان‌یان له‌که‌ی تیدایه، فرمان به چاکه‌و نه‌هی له خراپه‌یان پاشگوئ خستوه!!

که ده‌فهرموئ: ﴿وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ﴾ بر‌وا به خودای کردووه به بر‌وابون به هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی که پ‌ی‌ویسته به‌نده‌کان بر‌وایان پئ هه‌بێ، یان بر‌وابوونی به هه‌موو شتیکی کورت هه‌له‌تناوه له بر‌وابوون به خودا،

چونکه کهسیک بروای به هندی لهو شتانه بی که پیوسته بروای پیمان بی، برواکهی تیعتیباری پی نیهو بهخاوهن باوهړ ناژمیږدري! چونکه تیمان ده بی گشتی و رهها بی و هدموو نهو شتانه بگریتهوه که پیوسته تیمانی پیمان هه بی، بهلگهش لهسهر هم رایه نهوهیه که قورشان دوا نهوه دهفرموئ: ﴿ولو آمن أهل الكتاب﴾ نهگهر خواوهن نامهکان - لهگهل هه بوونی تیمان بهخودا که تیذیعای دهکهن - تیمانیکي راست و دروستیان هه بوايه که دل و دهروونی رهوشن بگردایهوهو جلوهوی نهفسیانی بکیشایه بو ریباری راست. ﴿لکان خیرا لهم﴾ نهوه بیگومان نهو نیمانهیان باش دهبوو سوودیان لی وهردهگرت و بهختهوهری دونیاو قیامت دهبوون، نهو مهبهستهی که به کهچه تیمانهکیان دهیانوهی وه دهستی پینن به تیمانه تهواو راستهکیان باشتر بویان دهستهبر دهبوو؟! چونکه نهو خواوهن نامانه نایینی خویان بویه بهلاوه پهسندده تا سهروکایهتی دهستهبر بکهن و رهشه خه لکه که شوینیان بکهوی، دهی خو نهگهر پهیرهوی نایینی نیسلامیان بگردایه و بیروباوهری پیوستیان هه بوايه، کامهرانی ههردوو جیهانیان دهست دهکوت و له دونیاو قیامت دا بهختهوهر دهبوون! هم بنه ما سهرهکیانه - فرمان به چاکه، نههی له خراپه، تیمانی تهواو به خوا - تیمان به پیغهمهران و به فریشتهکان و نامه ناسمانییهکان و به روژی دواپی، نهگهر دهستهبر بون دهنه هوکاری نهو چاکی و باشی و ریزداری بهی که نایهته که ناماژهی بو کردووه. که هم چاکی و باشییه بو هیچ گهلیک دهستهبر نابن ههتا باریزگاری هم بنه ما سی کوچکیه نهکهن.

دهگیرنهوه دهلین: عومهری کوری خهتتاب لهکاتی هج دا لهوتاریک دا هم نایهتهی خویندهوه ﴿کنتم خیر أمة أخرجت للناس﴾ پاشان فرمووی: ههرکهسیک دیهوی لهنهو نوممهته بی با مهرجی خودا جی بهجی بکا، واته: فرمان به چاکه نههی له خراپه، کهسیک نهو مهرجه بهجی نههینی نهوه وهکوو خواوهن نامهکان وایه، شیاوی لومهکردنی پهروهردگاره که

دەرحەق بە خاوەن نامەکان دەفرموی: ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرِ
فَعْلُوهُمْ إِلَّا مَخَافَةَ ٧٩﴾

هەر بۆیە پەرورەدگار کە مەدحی ئۆمەتی ئیسلامی کردو
رەوشتەکانی باس کردن، هاتە سەر لۆمەکردنی خاوەن نامەکان و رەخنە
لی گرتنیان و فرموی: ئەگەر ئیمانیاں بەو کتیبە بێناوە کە بۆ
موحەممەد نێردراوە، پابەندی پەیامەکەی بونایە ئەو بۆ ئەوان باشتەر
بوو! بەلام ئەو ئیمانەیی پێیست بوو ئەوان ئەیانبوو، چونکە ئەوان پڕوایان
بە برێ لە نامە ئاسمانییەکان هەبوو، پڕوایان بە بریکیان نەبوو، هەر وەها
پڕوایان بە هەندێ پێغەمبەری وەکوو موسا و عیسا هەبێ و پڕوایان بە
هەندیکێ تی و دێو پێغەمبەری ئیسلام نیە! هەرچەندە کتیبەکانیان
مۆژدەیی هاتنی موحەممەد و رەوشتەکانی ئەویان لە خۆ گرتووە، کەچی
موحەممەد نێردراو بانگەوازی ئیسلامی دەست پێکرد ئەوان لەبەلێنی
خۆیان ژێوان بوونەو.....

جا وەنەبێ ئەم لۆمەکردن و رەخنە گرتنە هەموو خاوەن نامەکان
بگرتەو، زەم کردنە کە رووبەرۆی هەموانیان بێتەو و گشتی و
سەرانشەری بێ، بۆیە دوا بەدوای لۆمەکردنە کە برێ خاوەن نامەیی لەو
حوکمە دەرھاوێشتن فرموی: ﴿مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ئەوانە هەندیکیان
بیروباوەری رێک و پێکیان هەبێ وەکوو عەبدوللای کوری سەلام و
هاوەلانی و نەججاشی و دارو دەستەکەیی، کە ئەمانە بیروباوەری پتەویان
بە پێغەمبەری ئیسلام هێناوە و لە میژووی ئیسلام دا رۆڵی پێرۆزیان
گێڕاوە.. بەلام زۆربەیی ئەو خاوەن نامانە فاسق و لە سنووری نایینی خۆیان
دەرچوون و پەیرەوی ناوەرۆکی کتیبەکانی خۆیان ناکەن، لە بێدینی دا
رۆچوون، کە میان پڕوای بە خداو ئەو پەیامەیی نێردراوە بۆ ئێوە و ئەو
پەیامەیی نێردراوە بۆ ئەوان! زۆربەیان لەسەر گومرایی و کوفرو بێدینین و
لەخودا یاخی بوون. بۆیە فرموی: ﴿وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ زۆربەیی ئەو
خاوەن نامانە بێدین و گومراو لە خدا هەلگەراوە و چوونە باوەشی

کوفرەو!

هەموو ئایینیەک سێ جۆر پەڕە و کەری تێدان: رۆچوو زێدەرەو (متطرف) لە ئایین دا میانەرەو و مام ناوەندی، هەلگەرپاوە و سەرپێچیکەر، هەموو ئایینیکیش لە سەرەتاوە پەڕە کەرو لایەنگری زۆر دەبن، کە ماوەی زۆری بەسەردا تێپەڕی و کۆن بوو پەڕە و کەری کەم دەبنەو، زۆربەی زۆری ئەو گەلە لە ئایینە کە هەلگەرپەنسەو و دڵپەش و بێ پروا دەبن، وەکوو پەرەردگار لە نایەتێک دا ناماژە بۆ ئەم راستیە دەکاو دەرەمۆی: ﴿الْم يَأْن لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ، وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ العنید ١٦. بەلام ئەم دیاردەیه لە ئایینی ئیسلام دا نابیندرێ و هەرگیز ئەو لاوازییە بەسەردا نایەو، سەرکەوتن و سەرورە و بالادەستی لە دواپۆژدا هەر بۆ ئەو، چونکە ئایینیکی گشتی و جیهانییە، هەتا رۆژی قیامەت شیاوی هەموو کات و شوینیکی و هەمیشە زیندوویی تێدایە!

ئەوێ تێبینی دەکری ئەوێ گە هیچ کاتیکی قورئان ئەو ناسەپێنی بەسەر گەلیک دا کە سەد دەر سەد فاسق و گومرا بن: بەلکو دەرەمۆی زۆربە، یان زۆرینەیان گومرا بوون، وەکوو دەربارە ی بەنو ئیسرائیل دەرەمۆی: ﴿فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ النساء ٤٦. جاریکی تر دەربارە ی گاورو جوولە کەکان دەرەمۆی: ﴿مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ المائدة ٦٦.

بە کورتی قورئان کە بیهوی وەصفی گەل و نەتەوێەک بەکا و بیرو باوەڕیان روون بکاتەو، زۆر بە وردی و بە تەرازووییەکی ورد خوین و بێ زیادەرۆیی و ئەملار ئەو لا هەلۆیست و حال و چۆنیەتییان سنووردار دەکا، بە جۆریک کە ئەو ئوسلووبە لە هیچ کتیب و نووسراویکی تردا بەرچاو ناکەوێ! تەنانەت ئەو حوکم و باس و چیرۆکانە ی کە لە خاوەن نامەکانەو گێڕاویەتیەو، ئەگەر بۆ زانا و فەیلەسوف و میژوووزانەکانیان

بخویند ریت هوه، یه کسه ر شایه نعتی حق و راستی ده ده ن!

جا که له نایه نعتی پتیشوودا کو مه لی خودا نه ناسی به زو رینه له قه له م دان، وی ده چی ترس و بیمیک له و زو رینه یان بکه ویته دل و دهروونی موسولمانه وه! بویه خیرا نه و ترسه ی ره واند ه وه و فرموی: ﴿لَنْ يَضُرَّكُمْ أَدَىٰ﴾ نه و خودانه ناسانه ناتوان فرسه تان لی بینن و زیانتان پی بگه یه نن و قه لا چوتان بکه نن، مه گهر لی ره و له وی جنیویک بده ن، تانه یه ک له نایه نه که تان بده ن، هه ره شه یه کتان لی بکن، شوبه یه ک فری بده نه ناو بیرو با وه رتانه وه، قسه یه ک بده نام به کی که وه هه لیه ستن، نه گیتا له وه زیاتریان له ده ست نایه!

﴿وَإِنْ يَقَاتِلْكُمْ يُولُوكُمُ الْأَعْدَاءُ﴾ خو نه گهر به زو ری خو یان بنازن و شه رتان له گه ل دا بکه نن ناتوان به ره و رووتان بوه ستن، به لکو به بی نه وه ی بتوانن زیانتان پی بگه یه نن پشتتان تیده که نن و ده قوچینن و گو ره پانی جهنگ جی دیلن. ﴿ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ﴾ پاشانیش یارمه نعتی نادرین و هه رگیز به سه ر ئیه ودا سه رکه و توو نابن، به مه رجیک نه وان له سه ر گو مپایی و فاسقی خو یان به رده وام بن و ئیه وش له سه ر چاکی و خیرخوازی خو تان بن؛ واته: فرمان به چاکه و نه هی له خراپه بکه نن و بروای پته وو دامه زراوتان هه بی.

نایه ته که سی مزگینی تیدان، که به هه والی غه یی ده ژمی درین تا ئیستا هاتونه دی، نه وه ش له یاد نه که یین که نه م حوکم و سه رکه و تن و بالادهستی یه کاتییک بو موسولمانه کان دهسته به ره ده بی که خو یان پابه ندی نایین و په یامی خودابن و پاریزگاری نایینه که یان بکه نن! وه کوو له نایه تیکی ترده ده فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾ محمد/٧. یان ده رباره ی تیکو شه رانی موسولمانان و گیان له سه ر دهستان ده فرموی: ﴿الْأَمْرُونُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ﴾ التوبة/١١٢. هه تا موسولمانان فرمان به چاکه و نه هی له خراپه بکه نن و پاریزگاری سنووری خودا بکه نن، سه رکه و تن و بالادهستی دهسته به ره

ده کهن، هه رکاتی موسولمانان سهرکه وتوو نه بوون، نه وه دیاره خه له له که له خویان دایه و پتویسته به خویان دا بچنه وه!

﴿ضربت عليهم الذلة أينما ثقفوا﴾ نهو خاوهن نامانه (نه هلی کیتاب) زه لیلی و ژیر دهسته یی بو وه ته مۆرک و به ناوچاوانیانه وه نراوه و ناتوانن خۆی لی رزگار بکه، له ههر شوینیک بن نهوان دزیوو قیز لیکراو و بهش خوراو، ﴿إلا بحبل من الله﴾ مه گهر به هۆی نهو عه هه پهیمانه ی که خودا له شه ریه ته ئیسلام دا بۆی دیاری کردوون، فهرمانی به موسولمانان کردووه که له چوارچیوه ی نهو یاسایه دا هه لّس و که وتیان له گه ل دا بکه و مافیان بیاریزن ﴿وحبل من الناس﴾ ههروه ها نهو عه هه پهیمانه ی ناده میزادان له گه لیان په یه وه ده کهن، که هاوبه شی ژیان و جیرانه تی و هاوه لی ده سه پینّی، له وه دا که ئیمه پتویستیمان به نهوان هه یه وه نهوانیش پتویستیمان به ئیمه هه یه، وه کوو پتویستی بازرگانی و پیشه سازی... هتد ههروه ها وه کوو نهو پاریزگارییه بهرده وامه توکمه یه ی که ئیستا بۆ جووله که ی فه له ستین دابین کراوه له لایه ن نه مه ریکاو خۆرئاوا و حکومه ته زله یزو مله وه رکانی جیهانه وه!!

پیغه مبه ر ﷺ له ژبانی خۆی دا زۆر به جوانی ره فتاری له گه ل نهو خاوه ن نامانه ده کرد، مامه له وه قه رزو قۆله ی- له گه ل دا ده کردن، چه ند جار شت و مه کی لی کرپون، چه ند جار قه رزی لی کردوون له دوای له دونیا ده رچوونیشی جینشینه کانی یه ک له دوای یه ک هه مان ره فتار و هه لّس و که وتی پیغه مبه ریان له گه ل دا کردوون!

به کورتی نهو جووله کانه له زاتی خویان دا هیچ ریزیکی مرؤفایه تی و ده سه لات و خاوه نیه تیان تیدا نیه، نه گهر ریزیکیان هه بی و ده سه لاتیکیان بدریتی نهو به هۆی که سانی دیکه وه پیمان ده درّی و زاتی نیه، به هۆی نهو پهیمانه وه یه که خودا بۆی چه سپاندوون و فهرمانی به موسولمانان کردووه که به گیره ی شه ریه ته ئیسلام مافیان بیاریزن، ههروه ها به هۆی نهو پهیمانه ی که موسولمانان له روانگه ی

کۆمەلایەتییه وە باریان پێوه گرتوو، ﴿وَبَاؤُاْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ﴾ شیاوی سزای سەخت و غەزەبی خودا بوون، چێگای ئەوەن کە لێیان ناپازی بێ، لەهەموو لایەکەوه زەلیللی و ژێردەستەیی دەورە ی داوون، هیچ کاتی رابەراییەتیان دەست ناکەوێ، هەمیشە شوێنکەوتووی خەڵک و نوکەر و جاشی ملهوپرانی خودانەناسن!

ئەم پێناسەیه پراوپری رەوشتی جولهکەیه، لەهەموو کون و قوژبێتکی زەوی دا، ئیستا کە لە فەلەستین دا بوونە رەبیه و جاسووسی کوفری عەلەمی و داردەستی ئیستیعمار و هەموو جیهانی کوفرو بێدینی یارمەتیان دەداو، موسولمانیش وازیان لەبەرنامەی خۆیان هێناو، بۆیه حال بەپێچەوانەوه سوپاوه ئەگینا هەرگیز نەیان دەتوانی فەلەستین داگیر بکەن و موسولمانان لەزیدی خۆیان وەدەرنێن!

زۆربەی جولهکە بەسەر زەوی دا بلابوونەوه، وازیان لە نەخشەو پیلانی جەنگ هێناو، کشت و کال و ئاژەلداری و ئەو جوړە شتانهیان پاشگوێ خستوو، خەریکی کۆکردنەوهی مال و داراییەن لە ئاسانترین رێگەوه کە ئەویش مامەلە کردنی رێبا ئامیزە!

﴿ذٰلِكَ﴾ ئەوەی باسکرا لە ژێردەستەیی و چەوساندنەوهیان و غەزەبی خودا لەسەریان ﴿بِاَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُوْنَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيِّنْ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾ بەهۆی ئەوەوهیه کە کافرو بێ باوەرن؛ باوەری راستییان نیه، بەبێ تاوان و بەئەنقەست پیغەمبەرانیان بە جوړەها شێوهی درێندەیی کوشتوون! میژووویان پێ کردوو لە کارەساتی ناپەرەواو نامۆفانە ﴿ذٰلِكَ﴾ ئەو کافر بوون و دەستدرێژی کردنەیان ﴿بِمَا عَصَوْاْ وَكَانُواْ يَعْتَدُوْنَ﴾ بە هۆی یاخی بوون و روچوون و زیادەڕهوی لەئەنجامدانی گوناھی بچووک کە رێخۆشکەرە بۆ گوناھی گەوره، چونکە هەرکەسێک گوناھی بچووک بکات بە عادی و پەیرهوی بکا سەری بێ دەکیشتی بۆ کافر بوون و کوشتنی پیغەمبەران و بانگەوازیکەرەیان!

جا هەرچەندە کوشتنی پیغەمبەران لەلایەن ئەو جولهکانەوه نەبوو

که سهرده می هاتنه خواره وی قورئان له ژیان دا بیون، به لکو باوک و باپیرو پیشینه کانیان نهو تاوانانه یاز نه نجام داوه، به لام چونکه نه مانیش دهست خوشیان له کرده وه کانیان کردوه و به باشیان زانیوه و پیی رازین! له بهر نه وه کرده وهی باوک و باپیرو کانیان پال نه مان دراوه، چونکه نه وه له لیسته نامرؤقانه یان لی بووه ته ره وشت و به شیک له سروشتیان، به میرات چین له دوا ی چین له یه کترین و هر گرتوه، له لایه کی تره وه هه موو گهل و نه ته وه یه ک له ناو خویشان دا هاریکارو هاوکارن ئیتر هه داب و نه ریتیک تییان بلاوبیته وه پال هه موویان ده درئ.

باسی کۆمه ئی له خاوه ن باوه رانی نه هلی کیتاب و پاداشی

کرده وه کانیان

﴿لِیْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ عَنَاءً
الَّیْلِ وَهُمْ یَسْجُدُونَ﴾ (١١٣) ﴿یُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْیَوْمِ الْآخِرِ وَیَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَیَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَیُسْرِیْ عُونَ فِی الْخَیْرَاتِ وَأُولَئِكَ
مِنَ الصَّالِحِیْنَ﴾ (١١٤) ﴿وَمَا یَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ فَلَنْ یُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ
عَلِیْمٌ بِالْمُتَّقِیْنَ﴾ (١١٥)

نه مجار پاش نه وهی پهروه ردگار له نایه ته کانی پیشوردا وه صفی
خاوه ن نامه کانی بهو ره وشته ناشیرینه نه کردو، هه له لیسته و کرده وه و
پاداشی شیای دیاری کردن، بریکی لی دهرهاویشتن و جیای کردنه وه و
فه رموی: ﴿لیسوا سواء﴾ ﴿خاوه ن نامه کان هه موویان له ره وشته نه دا
یه کسان نین، به لکو هه ندیکیان موسولمان و خوداناس و ره وشته به رزن،
زووربه شیان فاسق و له خوا یاخی و کفرن!

ئیتتر له نایه تانه ی دوا یی دا دی وه صفی نهو خودانه ناسانه ی خاوه ن

نامه کان ده کاو ههشت ره وشتیان ده ستیشان ده کاو ده فرموی:

١- ﴿من أهل الكتاب أمة قائمة﴾ له ناو خاوه ن نامه کاندا کۆمه لیک ههیه راستال و دامه زراو له سهر خهق، دادپهروهو جه قخواز، ستهم له کهس ناکه ن و پیچه وانهی فره مانئ ئایین ناجولینه وه، مه به ست به م کۆمه له - وه کوو ئینو جه ریر له ئیبنوعه باسه وه ده گپرتیه وه - نه و کۆمه له جووله کانه ن که موسولمان بوون وه کوو عه بدوللای کورپی سه لام و سه عله به ی کورپی سه عنه (یان سه عیه) و ئوسه یدی کورپی عوبه یدو هاوه لانیان.

ئه م نایه ته به لگه یه له سهر ئه وه که ئایینی خودا له سهر زوبانی هه موو پیغه مبه ران یه ک ئایینه، یه ک مه به سته، هه رکه سیک به برپاوه وه ری بگری و راستالانه کاری پی بکاو فرمان به چاکه و نه ی له خراپه بکا ئه وه له کۆمه لی صالحانه!

ههروه ها نایه ته که ته ماع خستنه بهر ئه هلی کیتابیشی تیدایه و دادوه ری پهروه ردگاریشی له خو گرتوه، به لگه هیئانه وه شی تیدایه بو ئه وانهی که مانای ئیمان ئیخلاص ده زانن! چونکه ئه گهر ئه م ده قه نه بویه ده یان توانی بلین: ئه گهر ئه م قورئانه له خوداوه به اتایه ئیمه ی خاوه ن برپاوه فاسقه کانی به یه ک چاو سه یر نه ده کرد؟؟

٢، ٣ - ﴿یتلون آیات الله آناء اللیل وهم یسجدون﴾ شه وانه

قورئان ده خوینن و خه ریکی شه و نویژو خودا په رستین.

٤، ٥ - ﴿یؤمنون بالله والیوم الآخر﴾ بیروباوه ریکی پته وو راستیان

به خودا و روژی قیامت هه یه، به جو ریک که کاریگه ربی ئه و ئیمانه توکمه و پته وه، ترس له خودا و خو ناماده کردن بو روژی قیامه تی تیدا رسکاندوون! نه ک ئیمانیک که هه ر ئیدیعا و ناوبی، بوون و نه بوونی یه کسان بی، و دکوو ئیمانی جوله که کان که ده لین: برپاومان به خودا هه یه که چی ده شلین: عوزه یر کورپی خودایه! برپایان به روژی قیامت هه یه به لام به لایانه وه روژی قیامت به شیوه یه کی جیا له و شیوه یه که قورئان

٦- ﴿وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ ته‌وانه زیاد له‌وه‌ش، قورئان خوین و نویژکه‌رن و تیمانی پته‌ویان به خوداو روژی قیامت هه‌یه، فه‌رمان به چاکه و نه‌هی له خراپه ده‌که‌ن، ده‌یان‌ه‌وی و هه‌ول ده‌ده‌ن وه‌ک‌وو ته‌وه‌ی بو خو‌یان باشن خه‌ل‌کی تریش باش بن!

٧- ﴿وَيَسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ﴾ ئیشی باش ده‌که‌ن، له‌ش سووک و چوست و چاپوکن بو ته‌نجامدانی کاری خیر، هه‌رکاریکیان به‌لاوه باش بی پیشبرکی‌ی تیدا ده‌که‌ن و ته‌مبه‌لی ناکه‌ن؛ چونکه ته‌مبه‌لی کردن له‌کاری خیردا نیشانه‌ی دو‌وو‌روه‌کانه؛ وه‌گ‌وو خودا ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى يُرَآؤُنَ النَّاسَ﴾ ته‌و دوو رووانه که هه‌ل‌ده‌ستن بو نویژکردن به‌ته‌مبه‌لی ده‌جو‌ل‌ینه‌وه‌و بو رییابازی نویژه‌کانیان ده‌که‌ن!

ته‌م صیفه‌ته -پیشبرکی‌ی کردن بو کاری خیر- سه‌رچاوه‌ی هه‌موو ریزداریه‌کی ئایینی و ره‌ه‌شتیه، هه‌موو کاریکی باش کو‌ده‌کاته‌وه، باسکردنی لیره‌دا تانوت دانه له جو‌وله‌که‌کان، چونکه ته‌وان بو کاری خیر و ئیشی چاکه ته‌مبه‌ل و له‌ش گران!

٨- ﴿وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّٰلِحِينَ﴾ ته‌وانه‌ی که ته‌و ره‌ه‌شته به‌رزانه‌یان هه‌یه له‌و که‌سانه‌ن حالیان باشه، کرده‌ویان چاکه، خودایان لی‌ رازییه، کو‌تایی هینانی ئایه‌ته‌که به‌م رسته‌یه بو به‌ره‌رچدانه‌وه‌ی ته‌و جو‌وله‌کانه‌یه که ده‌یان‌گوت: به‌س شه‌قاوه‌و پیاو‌خراپه‌کانمان بروایان به موحه‌مه‌د هیناوه، ته‌گه‌ر ته‌وانه باش بوونایه ده‌ستیان له ئایینی باوک و باپیری خو‌یان هه‌ل‌نه‌ده‌گرت. له‌لایه‌کی تره‌وه وه‌صف دار کردن ته‌و کو‌مه‌له‌ی ئیمانیان هیناوه، به (صه‌لاح) ته‌وپه‌ری پیداهه‌ل‌دان و ریزلینانه بو‌یان، چونکه صیفه‌تی (صه‌لاح) په‌روه‌ردگار له قورئان دا بو پیغه‌مبه‌ره پایه به‌رزه‌کانی چه‌سپاندوه ته‌وه‌تا ده‌باره‌ی ئیسماعیل و ئیدریس و ذیلکیفل ده‌فه‌رموی: ﴿وَادْخُلَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّٰلِحِينَ﴾ الانبیاء/٨٦. هه‌زه‌تی سوله‌یمانیشر، که له خودا پارایه‌وه د‌ل‌ی: ﴿وَادْخُلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ﴾

الصالحين ﴿١٩﴾ الصالح بوون پلهو پایه‌یه‌کی گەلی مه‌زنه‌و پیچه‌وانه‌ی
 فەساده، فەسادیش له‌هەر شتیک دابی له‌ناوی دها هەر بیروباوهریک،
 هەر کردوه‌یه‌ک فەسادی تێدابی سوودی نابێ، ﴿وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ
 يَكْفُرُوهُ﴾ نه‌و خاوه‌ن نامانه‌ی موسولمان بوون و به‌راستی پروایان هیناوه،
 هەر کردوه‌و خوداپه‌رستیه‌ک بکه‌ن له‌ پاداشی باش بی‌به‌ش نابن،
 پاداشی که‌س فەرامۆش ناگرێ؛ چونکه ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ﴾ خودا
 ناگادارو زانایه به‌هه‌لۆیستی ته‌قواکاران و خوداپه‌رستان، هه‌موو که‌سیک
 به‌گیره‌ی کردوه‌و کانی پاداشی ده‌دریته‌وه، هەر که‌سیک بیروباوهری
 سه‌حیح بێو ته‌قوای خودا بکا به‌مراد ده‌گا!

ئه‌م رسته‌یه‌ی کۆتایی نایه‌ته‌که وه‌کوو به‌لگه وایه، بۆ مانای پیش
 خۆی، چونکه که‌سیک که‌ پاداشی که‌سیک پیشیل بکا یا له‌به‌ر
 له‌بیرچوونه‌وه‌یه، یان له‌به‌ر نه‌زانیه‌یه، یان له‌به‌ر به‌خیلی و سه‌سوودییه
 نه‌مانه‌ش هه‌موویان ده‌رحه‌ق به‌ زاتی پاکی خودای تاک و ته‌نیا مه‌حالن.

روژی قیامه‌ت کافره‌کان مایه‌ پووچن و کرده‌وه‌کانیان بێ سوودن!
 إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
 وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي
 هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا
 أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

ئه‌مجار دێته سه‌ر باس و حال و چۆنیه‌تی کافره‌کانی ئه‌هلی کیتاب و
 ده‌فه‌رموئ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئه‌وانه‌ی کافرن و وه‌کوو پێویست خودا
 نانا سن له‌خاوه‌ن نامه‌کان و موشریکه‌کانی مه‌که‌که و خه‌لکی تریش له‌و
 گروپانه‌ی که‌ ره‌خنه‌یان له‌ پیغه‌مبه‌ر ده‌گرت و تانوتیان له‌ خۆی و
 هاوه‌لانی ده‌داو ده‌یانگوت: نه‌گه‌ر موچه‌مه‌ده له‌سه‌ر حه‌ق بوایه‌و

خۆشه‌ویستی خودا بوايه، خودا ئاوا هه‌ژارو نه‌بوونی نه‌ده‌کرد و به‌م شێوه به‌بێ کۆرپو به‌هه‌ژاری نه‌یده‌هێشته‌وه! هه‌میشه‌ ئه‌و کافرا نه‌ خۆیان به‌هۆی ده‌وله‌مهن‌دی و مندالی زۆره‌وه هه‌ل ده‌نایه‌وه و له‌ خۆیان بایی بوو بوون و، پێیان وابوو زۆری مال و دارایی کۆرپو نه‌وه‌ی زۆر له‌ سزای خودا ده‌یانپارێزی! وه‌کوو په‌روه‌ردگار له‌ نایه‌تییکی تردا له‌سه‌ر زوبانی شه‌وان ده‌فه‌رموی: ﴿... نحن أكثر أموالا و أولادا و ما نحن بمعذبين﴾ ئیتر په‌روه‌ردگار بۆ ره‌ت‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و بۆچوونه هه‌لانه‌یان فه‌رموی: ﴿لن تغني عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئاً﴾ ئه‌و مال و مندالی شه‌وان پێی ده‌نازن و پێیان وایه: له‌ رۆژی قیامه‌ت دا له‌ ئاگری دۆزه‌خ ده‌یانپارێزن، هه‌یج سوودیان پێ نابه‌خشێ و فریایان ناکه‌وێ و له‌ سزای ئاگر رزگاریان ناکه‌ن!

بۆیه‌ش ته‌نها باسی (ئه‌موال و ئه‌ولاد)ی کرد چونکه ئه‌م دوو نيعمه‌ته له‌ ژبانی ئینسان دا گرنگ و ئاده‌میزاد که ته‌نگانه‌یه‌کی به‌ردی یان به‌ مال و دارایی له‌ کۆل خۆی ده‌کاته‌وه یان په‌نا ده‌باته به‌ر مندال و نه‌وه‌ی خۆی، که‌سیک له‌ له‌زه‌ت و خۆشی ئه‌م دوو نيعمه‌ته‌دا بێ ئیتر له‌ دونیادا هه‌یچی تری وه‌بیر نایه‌ته‌وه و که‌م واده‌بێ روو له‌ حه‌ق و راستی بکا! بۆیه ده‌بینین زۆر که‌س به‌ مالی زۆرو مندال و نه‌وه‌ی زۆر له‌ خۆ بایی ده‌بێ و تا سه‌ری له‌به‌رد نه‌دا وه‌هۆش خۆی نایه‌ته‌وه ﴿وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ئه‌وانه دارو ده‌سته‌ی دۆزه‌خن و ده‌خرینه ناو شاگره‌وه و هه‌تا هه‌تایه‌ تێیدا ده‌مینه‌وه، چونکه دل‌په‌شی و خراپه‌کاری و چه‌واشه‌کاریان له‌ ژبانی دونیایان دا به‌جۆریک بووه که شیاوی ئه‌و سزایه بن که سووته‌مه‌نییه‌کی ئاده‌میزادو به‌رده!!

دوا‌ی ئه‌وه‌ی که په‌روه‌ردگار له‌ نایه‌تی پێشودا ئه‌وه‌ی روون کرده‌وه که مال و مندالی ئه‌و کافرا نه‌ هه‌یج سوودێکیان بۆیان نابێ. باسی ئه‌وه ده‌کا که ئه‌و مال و دارایی‌یه‌ی له‌ خۆش رابواردن و بۆ ریا‌بازی و باس کردنی خه‌لک و ناوبانگ په‌یدا‌کردن و پشتیوان په‌یدا کردن دا ده‌یبه‌خشن

و به هیوای خیر و چاکه و جیگای هیچیان بۆ ناگری و دده رموی: ﴿مَا يَنْفَقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمِثْلِ رِيحٍ فِيهَا صِرَاصٌ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكْتَهُ﴾ ئەو مال و دارایی یه ده بیه خشن بۆ ناوو شوهرت و ریا بازی و پشت گرتن، ئەو هیچ سوودیکی لی نابین و وه کوو زیان و ره شه بایه کی به هیژ وایه، که سه رسایه کی زوری پیوه بی و له کشت و کالی قهومی که بدا که سته میان کردووه له ناوی بهری!

پوختهی قسه که ئەو ده ده لی: چۆنیتهی حالی ئەوانه ی کافرن و مال ده به خشن، هه زچه نده بۆ کاری خیریش بی وه کوو کشت و کالیک وایه که زریانکی سارد لی بدا و له ناوی بهری و بهرو بوومی لی پهیدا نه بی! ئەوانه ش ناوا هیچ سوود و قازانجیک له به خشینه که بیان ناکه ن واته: وه کوو چۆن خاوه ن کشت و کاله سه رما بردووه کان هیچ سوودیک له و کشت و کاله ناکه ن، ئەو خودانه ناسانه ش که مال و دارایی خۆیان ده به خشن بۆ قه لا دروست کردن و پرد رابهستن و ریگا خوش کردن و یارمه تیدانی هه تیوو پیوه ژن و هه ژارو بی نه وایان.. هتد به هیوای پاداشی باش هیچ پاداشیکیان وه گیر ناکه وئ، روژی قیامت ده بینن کوفره که بیان کرداره باشه کانیانی پوچ کردۆته وه، خه ساره تمه ند بوون، جگه له په شیمانی و په نجه گهستن هیچیان بۆ نامینیته وه! وه کوو له نایه تیکی تر دا دده رموی: ﴿وَقَدْ مَنَّا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ الفرقان/ ٢٢. یان دده رموی: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بَقِيعَةٍ يَحْسِبُهُ الظَّمَانُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا﴾ النور/ ٢٩. ئەم نایه تانه په ندو نامۆژگارین و ناوینه ی بالانومان بۆ ناومییدی کافره کان له روژی قیامت دا، ده شگونجی نمونه هینانه وه بی بۆ ناومییدی دونیا یان. ﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ﴾ خدا سته می لی نه کردوون به وه ی که سوودیان له به خشینه کانیان نه بینن و به خشینه کانی لی وهرنه گرتوون. پاداشی کرده وه خراپه کانیانی به سزا دانه وه ﴿وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ به لکو بۆ خۆیان زولمیان له خۆیان کرد که مال و دارایی خۆیانان له ریگه یه که وه به خشی که سوود به خشن

نه بی، بو خویان تووشی ناثومیدی و زیان بین!

ده لئین: ئەم نایه ته ده باره ی دانیشتوانی مه ککه یان جووله که کان هاتۆته خواری که مالی خویان ده به خشی بو دژایه تیکردنی پیغه مبه ر ﴿١١٨﴾ هه ندیکیش ده لئین: ده باره ی ئەو مالبه خشینه ی دوو رووه کان نازل بووه که بو ریبابازی ناوو شوهرت مالیان ده به خشی، برپیکیش ده لئین: نایه ته که هه موو ئەو که سانه ده گریته وه که خودا نه ناسن و مال و دارایی خویان له ریگه ی باش دا ده به خشن و به هیوای خیر، به لام خیریان وه گیر نابی؛ چونکه مه رجی پاداش بو ئەو کرده وانه نه وه یه : ده بی کابرا برپوادار بی و به گویره ی یاسای یه زدانی و بو ره زامه ندی خودا مال بیه خشن که وابی ئەوان سته میان له خویان کردوو به وه که ئینکاری خودایان کردوو، گوئیان بو به لگه و نامۆزگاری نایینی حق نه گرتوه!

نابی بتمانه به کافران بکری و نابی بهیلدری به سه ر نهیینی موسولمانان

دا ناگادارین

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا
وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تَخْفَىٰ صُدُورُهُمْ
أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٰأَنتُمْ أَوْلَاءِ
تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا
ءَامِنًا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُوءُهُمْ

وَأَن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوا بِهَا وَإِن تُصِيرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ

كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

ئێبنو جەریری طەبەری و ئێبنو نەسحاق لە ئێبنو عەبباسەو : دەڵێ
 کۆمەڵیک لە پیاوانی موسوڵمان پەیوەندییان بەچەند جوله کە یە کەو
 هەبوو ، چونکە لەپیش موسوڵمان بوونیان دا جیرانی یە کتر بوون ، یان
 هاو پەیمانی یە کتری و سۆیند خۆری یە کتر بوون ، ئیتر پەروەردگار ئەم
 نایەتە ی ناردە خواری کە دەفرموی : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
 بَطَانَةَ مَنْ دُونَكُمْ﴾ ئەم ئەوانە ی موسوڵمان بوون و باوەرتان هیناوە ؛
 هەرگیز دوژمنانتان بەسەر نەینێ خۆتان دا ناگادار مەکن ، نەچن
 دۆستایەتی لە گەل خودانە ناسان دا بگرن و چی پلان و نەینێ موسوڵمانان
 هەیه پێیان رابگە یەنن ! چونکە ئەوان دۆستی ئێو نین خۆشەختی و
 سەربەرزێ ئێو یان ناوی ، ئەوانە هەرگیز لە سەنگەردان بۆ ئێو !

١ - ﴿لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا﴾ کە مەترخەمی ناکن لە زیان پێگە یاندنتان ،
 ئەوەندە ی بتوانن هەول دەدەن کارو بارتان بشیۆنن !

٢ - ﴿وَدُوا مَا عَنْتُمْ﴾ ئاواتە خوازی ئەو ، ئێو تۆشی ئەو پەری
 زەرەر زیان بین لە دین و دنیا دا .

٣ - ﴿قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَهِهِمْ﴾ رق و کینه یان دەر حەق بە ئێو
 ئەوەندە زۆرە ناتوانن لە درەوون دا بیشارنەو ، بە دەم ئاشکرای دەکن ،
 بێ پەردە پێغەمبەر و قورئانە کە ی بە درۆ دەخەنەو ، بە گیل و نەزان و
 کەم ئەزموونتان لە قەڵەم دەدەن !

٤ - ﴿وَمَا تَخْفَىٰ صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ﴾ ئەو ی بە دەم ئاشکرای دەکن لە
 قین و ناخۆشەویستی بەرامبەر تان زۆر کە مەترە لەو ی لە دل دا
 شار دوویانە تەو .

ئەم رەوشتانە لە مەپەرێ بۆ دۆستایەتی کردنی ناموسوڵمان و
 تیکە لاو بوون لە گەڵیان دا ، جا ئەگەر گۆرانکاری بەسەر ئەم رەوشتانە یان
 دا هات و فەرمانرەوای موسوڵمان دانیابوو لە دۆستایەتی کردنی
 ناموسوڵمانان و متمانە ی پێ کردن ، ورستە هاریکاریان لە گەل دا بکەین !
 داوای کۆمەکیان لی بکەین ، بری نەخشەو پیلانی خۆمانیان بخەینە

بەردەست، وەکوو جوولەکەکان لە سەرەتای بانگەوازی ئیسلامیی دا
 دوژمنی بابە کوشتەیی موسوڵمانان بوون، کەچی دوایی بۆ رزگارکردنی
 ئەندەلووس روۆی پیاوانەیان گێرا، یان قیبطی یەکان لە رزگارکردنی
 میصرو رۆم دا روۆی مەردانەیان هەبوو، ئەگەر لە زیانی ئەو
 ناموسوڵمانانە ئەمین بووین دۆستایەتیکردنیان و تیکە لاو بوون و
 هامووشۆکردنیان رەواوە، بەلکو ئەوکاتە دروستە لە ئیدارەیی دەولەتیش دا
 دابمەزرین؛ ئەو هەتا عومەری کۆری خەتتاب رضی اللہ عنہ کاربەدەستانی روۆی لە
 دیوانەکانی حکوومەتی ئیسلامیی دا دامەزراند؛ دوای ئەویش
 جێنشینەکانی موسوڵمانان هەر لە سەر ئەم داب و نەڕیتە رویشتن، هەتا
 سەردەمی عەبدولمەلیکی کۆری مەروان کە دیوانەکان لە زاراوەی
 روۆی یەو وەرگێرانە سەر زوبانی عەرەبی، واتە: شیوەی نووسینی
 لیستەکانی دەولەتی گۆڕین بۆ زوبانی عەرەبی..

خەلیفە عەبباسییەکان و فەرمانرەوای موسوڵمانان لە هەموو کون و
 قوژبنییکی ولاتی ئیسلام دا هەر بەم شیوە زۆربەیی کاروباری کارگێری
 دەولەتیان بەکەسانی جوولەکەو مەسیحی دەسپارد، تەنانت لە سەردەمی
 خەلافەتی عوسمانییەکان دا زۆربەیی سەفیرو جیگری بالیۆزخانەکانی
 مەسیحی بوون، وینەو مانای ئەم نایەتە دوو نایەتی ترە کە دەفەرموێ:
 ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ﴾ تا
 دەگاتە ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ المعتنه ٨-٩. کە زۆر بەوردی روۆ رەسمی
 دۆستایەتیکردن و نزیک بوونەوه لە ناموسوڵمانانی بۆ روون کردووە.

ئەمجار قورئان دیتەوه سەر بۆسە کە و موسوڵمانان دەترسێن و پێیان
 دەفەرموێ: ﴿قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾ بێگومان بۆمان روون
 کردوونەوه و رێگامان پیشان داو، بەلگە و پەندو نامۆژگاریمان بۆ
 شیکردوونەوه، کە ئەگەر گویان بۆ رابگرن و، پابەندیان بن، شارەزاتان
 دەکەن بۆ خێرو رێگای راست و رەوانتان بۆ دەستنیشان دەکەن، کە چۆن
 جیاوازی بخەنە نێوان دۆست و دوژمنەوه، کێ باشە بکڕیتە کاربەدەست و

نهیینی له لا بدرکیندری، کئی به کار نایه - ته گهر ئیوه ههست بهو
حه قیقه تانه بکهه که دهستیشانی دۆست و دوژمنتان بۆ دهکا!!

ئه مجار قورئان جهخت له سهر برسانده که ی پیشوو بۆ موسولمانان
دهکاتهوه که نابیی ناموسولمانان بکهینه رازگرو شویینی نهیینی دانانی
خۆمان! بۆ ئهم مه بهسته سئ هۆکار ده چه سپینئ، هه ریه که یان داخوازی
ئه وه یه: که خۆمان بگرینه وه له دۆستایه تیکردنی ناموسولمانان له کاتی
متمانه پی نه کردن پییان و ئهو سئ هۆیانهش ئه مانه ن که نایه ته که
دهستیشانیان دهکا و ده فهرموی:

١- ﴿ها أنتم أولاء تجبونهم ولا یجبنکم﴾ ئیوه ئهو کافره
خودانه ناسانه تان خوش دهوین که ئه وان ئیوه یان خوش ناوی و له هه موو
که س زیاتر رقیان لیتانه، هیچ که مته رخه می ناکه ن له شتواندنی ئایین و
نابووری و ده سه لات و ولاتتان، ئاواته خوازی ئه وه ن تووشی ناخوشی ببن
و به ئاشکرا دژایه تی و دوژمنایه تینان ده که ن، چاوه پروانی ئه وه ن بکه ونه
گیژاوی که وه و ئه وانیش له پشته وه دهستان لی بوه شینن! ده ی ئیوه چۆن
تاقم و دارو دهسته ی ئاواتان خوش دهوین؟!

٢- ﴿تؤمنون بالکتاب کله﴾ ئیوه برواتان به هه موو نامه
ئاسمانیه کان هه یه و ئینکاری هیچ کتیبیکی ئاسمانی ناکه ن، برواتان به
هه موو پیغه مبه رو ره وانه کراوان هه یه، که بری له و نامه و پیغه مبه رانه
ته ورات و ئینجیله، موساو عیسیایه! ده ی ئه وان پروایان به به شی له نامه
ئاسمانیه کان نیه، بروا به بری پیغه مبه ر ده که ن و هه ندیکی تر به
پیغه مبه ر نازانن.

٣- ﴿واذا لقوکم قالوا آمنا واذا خلوا عضوا علیکم الا نامل من
الغیظ﴾ ته گهر له ریگه و بان و شویینی کۆپو کۆبوننه وه دا تووشی
موسولمانان ده بن له ترسی خۆیان مه راییتان له به ردا ده که ن و به زمانی
لووس و دلی ترساوه وه ده لئین: ئیمهش موسولمانین و بروامان به ئایینی
ئیسلام هه یه، ئیمانمان به پیغه مبه رایه تی موحه ممه د هیناوه، که

دهرۆنهوه مال و لای دارو دهستهی خۆیان و دلنیا دهبن که موسولمانان ناگیان لی نین دوژمنایهتی و رق و کینی خۆیان دژی ئیوه ههڵدهپرژن! تهنانهت کار دهگاته ئهوه که لهبهر پهشیمانی یان له قینان پهنجهی خۆیانتان لی بگهزن، چونکه دهبینر موسولمانان بهیهکهوه کوکن، قسهیان یهکه، نیوانیان خۆشه، خودا یارمهتیان دهدا بهجۆریک که دوژمنیان فرسهتیان لی نایینی و ناچاره مهراپیان لهبهردا بکا!

کهوابی ئیوه ئهی موسولمانینه! لهوهدا بهههلهچوون که دۆستایهتی دووڕوو کافرهکان دهکهن، ئهوان به نایینی بهتال و برۆای پوچیانوه بهرامبهرتان جهرهزهو سههرهقن، کهچی ئیوه به نایینی راست و برۆای پتهوهوه بهرامبهریان نهرم و نیان و خۆش باوهرن.

﴿قُلْ مَوْتُوا بِغِیْظِکُمْ﴾ ئهی موحهمهه! پێیان بلی: بهو داخ و خهفتهوه بتلینهوه تا لهناو دهچن، چهندیک پیتان ناخۆش بی و خهفتهی پی بخۆن! ئهوه بزانش خودا نایینی خۆی تهواو دهکاو سهری دهخا، گهشهی پی دهکا، پهیرهوکارانی زۆرو بهههیز دهکا، بهراستی ئهمه پهندو نامۆزگارییه بۆ موسولمانان بهلکو وههۆش خۆ بینهوهو بهخۆیان دا بچنهوهو، بزانش ئهوه نههامهتییه بهسهر شانیان دا دی هۆیهکهی دهگهڕیتهوه بۆ ئهوه که لهناو خۆیان دا یهکیهتی و تهباپیان نیهو لیك ترازون و گرو گرو بوون!

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ بێگومان خودا ناگادارهو دهزانی دل و دهرووتان چ حیقو رق و کینهیهکی تیدایه، ئهوهی بهنهینی لهناو خۆتان دا دژی موسولمانان دهیلین، ئهوه پیلان و فرت و فیلانهی دژیان نهجمی دهدن لهخودا بزر نابی! ههروهها ئهوه خۆشهویستی و دلنهرمی و خیرخوازییهی موسولمانان بهرامبهر ئیوه ههیانه لی گوم نابی، پاداش و سزای کوفرو ئیمانی ههردوولاتان ههیه کهتان بهگویرهی خۆی چاکه به چاکه و خراپه به خراپه دهداتهوه!

ئهی خاوهن باوهرا! ئهوه خودا نهناسانه دوژمنی راستهقینهی ئیوهن

چونکە ﴿إِنْ تَسْأَلُهُمْ حَسَنَةُ تَسْأَلُهُمْ﴾ ئەگەر سەر بەرزى و سەرکەوتوویى و سەر و هرییه کتان بە دەست هینا، وەکوو: ئەو بەسەر دوژمندا زال ببین، یان خەڵک روو بکاتە ئیسلام و پالتان لێ بدا یان هەرزانی و خێرو فەرتان لەناودا بلاویتەو! ئەوان پێی ناردەمت دەبن غەم و خەفەت دایان دەگرێ - دەبنە پیرەژنی دۆرژاو؟! -

﴿وَإِنْ تَصْبِكُمْ سِینَةُ یَفْرَحُوا بِهَا﴾ ئەگەر ناخۆشییه کتان بیتە پیش وەکوو تیکشکانتیک لەشەردا، یان هاتنی بەلایەک بەسەرتان دا، یان کەوتنەوێ دووبەرەکی و ناکۆکی لەنیوانتان دا. ئەو ئەوان پێی کەیف خۆش دەبن و توکەى سمیلیان دی.

﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا یَضُرَّکُمْ کِیدُهُمْ شِئًا﴾ ئەگەر ئارام بگرن لەسەر ناخۆشی ژیان و خۆراگربن لەبەرەمبەر پیلانی دوژمنانی ئایین و پابەندی فەرمانی خودابن و، هەرچی نەهیتان لێ کراوە لێی دوورە پەرێز بن کە یەکی لەو شتانەى نەهیتان لێ کراوە دوستانەتی کردنی خودانەناسانە - ئەو فەرت و قیلى ئەوان زیانتان پێ ناگەیەنێ، چونکە ئێوە پەیمانی بەندایەتی خۆتان بەرامبەر بە خودا بەجێ هیناوە، خوداش پەیمانی خودایەتی خۆی دەربارەى ئێوە ئەنجام دەدا، لە داوو نەخشەو پیلانی گلاوی ئەوان دەتانپاریزی! ﴿إِنَّ اللَّهَ بِمَا یَعْمَلُونَ مُحِیطٌ﴾ ییگومان خودا ناگادارە بەو هەلۆست و کردەوانەى هەردوولا ئەنجامی دەدەن، دەزانێ ھۆکاری کردارەکان چینی و پیشەکی و ئاکام و نامانجی کردەو کاتتان چیه.

بەکورتی خودا ئێوەی شارەزا کردووە بۆ ئەو شتانەى ئەگەر پەرەویان بکەن - لە قیلى دوژمنانەرزگارتان دەکا، پێویستە بزائن کە خودا ناگادارە بە کردەوێ دوژمنان و دەتوانێ نەهیلێ ویستی خۆیان لە ئێوەدا بەهینە دی!

تییینی: نایەتی (١١٨) چوار ھۆکمی سەرەکی لەخۆ گرتوون:

- ١- جهخت كردن له سهر پهنا نه بردن بۆ خودانه ناسان.
- ٢- نههه كردن له موسولمانان لهوه كه كافرو جووله كه و گروهي هه وه سباز بكه نه موسته شارو نه مينداری خويان، له گۆرينه وه و دانو سانی راوو هه لوتیستی گرنك دا بيان كه نه نوتهر و وته بيژي خويان!
- ههروهها نههه كردن له دامه زانديان له شوینی گرنك و حساسی فرمانگهی دهولت دا، بهلام دامه زانديان له كاروباری ناسایی دهولت دا به موچه خۆر و كارگوزار له شوینی ناگرنك دا خراپی تيدا نه، چونكه جينشينه كانی پيغه مبههر ههر له سهردهمی عومهری كورپ خهتتاب و دوایش فرمانرهوای موسولمانان په پیرهوی نههه كارهيان كردوه.
- ٣- نهو نهههه له نايهته كه دايه رووده كاته به كارهيانی ناموسولمانان بۆ رازگری و سپاردنی كاری گرنك پيیان!
- ٤- نايهته كه بهلگهيه له سهر نهوه كه شايه دی دوژمن له سهر دوژمن وه رناگیری زانیانی مهدينه و حيجاز نههه فتوايهيان داوه، نهبو حهنيفه دهلی: وهرده گیری.

جهنگی نوخودو ريکخستنی سوپای ئیسلامی

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقْعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
 ﴿١٢١﴾ إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى
 اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ
 فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ
 أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰ

إِنْ تَضَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ
 آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ
 وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۖ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
 ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَقًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآبِينَ
 ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ
 فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
 يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

ئەم کۆمەلە نایەتانیە سوورەتی (ال عمران) لە نایەتی
 (١٢٩-١٢١) دەربارە ی رووداوی جەنگی بەدرو ئوحوود دەدوین، بۆیە
 جی ی خۆیەتی کە پیش ئەو ی بچینە سەر راقە کردنی نایەتەکان
 بەسەرپی ییە کەو ە کورتە یە ک باسی رووداو ەکان بکەین.

جا و ە کوو میژوونووسان و تریژەرەوانی ژینامە ی پیغەمبەر ﷺ
 نووسیویانە دەلین: جەنگی بەدر لە حەقدە ی رەمەزانی سالی دوو ەمی
 کۆچی بەرپا بوو، ئەمەش پاش ئەو ی کە موسوڵمانەکان ەسەوالیان
 پی گە یشت کە کاروانیکی قورەیشی یەکان لەشامەو ە دەگەریتەو ە بو
 مەککە، پیغەمبەر ﷺ ەیزیکی ناردنە سەر ریگا بو ئەو ە پیشیان پی
 بگرنو کاروانە کە رووت بکەنەو ە.

موسوڵمانەکان ویستیان ئەو کالاو شتو مەکیان لی بسستین
 بەمەبەستی ئابلقە ی ئابووری خستە سەریان و بژاردنەو ە ی ئەو مال و
 سامانە ی کە قورەیشی یەکان لە مەککە لە موسوڵمانە کۆچکەرەکانیان
 داگیر کردبوو، بەلام ئەبو سوفیان کە سەرکردە ی کاروانە کە بوو، زووتر

ههستی به جم و جۆلی موسوڵمانەکان کردبوو، رینگای کاروانەکی گۆپی و به کوێرە رێبەک دا لەقەراخ دەریاوە تێپەر بوو، لەچنگی موسوڵمانەکان قوتار بوو، پێش ئەوەش ئەبوو سوڤیان تەتەرێکی به پەلە ناردبوو بۆ مەککە بۆ ئەوەی فریایان بکەون! جا قورەیشییەکان هەرچەندە کاروانەکیان بەسەلامەتی رزگاری بوو بوو، بەلام ئەم رێپێگرتنەیان زۆر لەسەر شان گران بوو، هەستیان بەوە کرد: کە خەتەریان لەسەرەو موسوڵمانەکان بەهێز بوون و هەوڵی لەناوبردنیان دەدەن، ئەوەندە تر رۆق کینەیان دەربارەیی هاوێڵانی پێغەمبەر زیاد کرد، دلیان لێ پەر بوون، پەيوەندیان به خێلە عەرەبەکانەووە کردو زوربەیی زۆریان نامادەباشی خۆیان پیشان دا، لەشکریان کۆکردبوووە، لە قورەیشییەکان -کەمیک نەبی- هەموویان خۆیان بۆ شەپ تەیار کردبوو، زیاد لە هەزار جەنگاوەریان کۆبوو بوووە، پالەوان و سوارچاک و شەپکەری ئازایان تێدا بوو، بریاری شەپکردن لەگەڵ موسوڵمانەکانیان داو بەرەو مەدینە کەوتنە رێ!

لەو لاشەو پێغەمبەر ﷺ و هاوێڵانی دەیانویست هەوڵی کاروانەکی بزانن و ئاگیان لەم لەشکرە گەورەییە قورەیش نەبوو، کاتیەک کە پێغەمبەر ﷺ بەم هەوڵە زانی و لەهەلویستی قورەیشییەکان حالی بوو، راویژی لەگەڵ هاوێڵانی دا کردو بار و دۆخەکی بۆ شیکردنەووە، چونکە ئەوان لەمەدینە بەهومییدی دەسگیرکردنی کاروانەکی دەرچوو بوون و ئیستا وای رووی داستانەکی گۆراو، سوپای موسوڵمانەکان سی سەدو سیانزە کەس بوون، تەنها دوو ئەسپ سوارو حەفتا وشتریان پێ بوو، ئەوانی تر هەموویان پیادە بوون و چەک و سیلاحی پێرستیشیان پێ نەبوو، ئەوسا به تەمای گرتنی کاروانێک بوون کە سی چل کەسی لەگەڵدا بێ؛ ئیستە وای رووبەرۆی سوپایەکی گەورەیی قورەیش دەبنەووە، بەهەر حال دواي راویژ و گفت و گۆیەکی زۆر بریاری بەرەنگاربوونەووە درا!!

ئێتر موسوڵمانەکان بەرەو مەککە کەوتنە رێ، لەنزیك بیریک کە

هی به‌در ناویک بوو پی‌ک گه‌یشتن، دواپی نه‌و شوینه به‌ناوی نه‌و به‌دره‌وه ناوبانگی ده‌رکرد، برپیکیش ده‌لین: بیره‌که ناوی به‌در بووه شوینه‌که به‌ناوی بیره‌که‌وه ناوی رویشتووه، شه‌ر ده‌ستی پی‌کرد و موسولمانه‌کان سه‌رکه‌وتنیان تیدا به‌ده‌ست هی‌ناو قوره‌یشی به‌کان به‌ته‌واوی تیشکان و بوونه په‌ندو عیبره‌ت، جه‌نگیکی یه‌کلاکه‌روه بوو، ناکامی دوا روژی هه‌ردوولای دیاری کرد، له‌ناو دورگی عمره‌ب دا ده‌نگی دایه‌وه! قورشان‌ی پی‌روژ له‌شوینیکی تردا روژی به‌دری به‌ (یوم الفرقان) ناو بردووه و ده‌فه‌رمو: ﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقْيِ الْجَمْعَانِ﴾ الانفال/٤١.

له‌و شه‌رده‌ا تا‌قمی که‌م و خاوه‌ن بر‌وا به‌سه‌ر تا‌قمی زۆرو به‌په‌رست دا سه‌رکه‌وتن ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ﴾ له‌و شه‌رده‌ا خودا فریشته‌ی ناره‌ یارمه‌تی موسولمانان، جه‌نگیک بوو خۆراگری و نازایه‌تی موسولمانانی تیدا ده‌رکه‌وت، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ خۆی به‌شداری تیدا کرد، له‌وشه‌رده‌ا لایه‌نی ئیمان و عه‌قیده‌و پشت به‌خودا به‌ستن له‌کاتی لی‌ک راکیشان و تیک‌رژان دا ده‌رکه‌وت. پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌ماوه‌یه‌کی که‌م پی‌ش ده‌ست پی‌کردنی جه‌نگه‌که که‌وته پارانه‌وه‌و دوعا کردن و ده‌یفه‌رمو: خودایه! نه‌وه‌ی به‌لینت پیداووم بۆم به‌ینه‌دی، خودایه! داواکاری یارمه‌تی توین! هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزکردبووه‌و بۆ ئاسمان به‌جو‌ریک که‌ ریدا‌که‌ی سه‌رشان‌ی که‌وته خوار‌ی، نه‌بویه‌کر هه‌لی‌گرته‌وه و خسته‌یه‌وه سه‌رشان‌ی موباره‌کی و له‌دواوه‌ی وه‌ستا! ته‌نانه‌ت پارانه‌وه‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ر نه‌وه‌نده به‌کول و سۆز بوو، نه‌بویه‌کر به‌زه‌یی پیداهاته‌وه ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِالْفِ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّينَ﴾ الانفال/٩.

نیتر قوره‌یشی به‌کان به‌م تیک‌شکانه‌و نابرووچوونه‌یان له‌جه‌نگی به‌دردا نه‌وه‌ندی تر شیت گیر بوون و رقیان هه‌لسا! نه‌بو سوفیان سه‌روکی قوره‌یشی به‌کان، زیاتر په‌ره‌ی به‌دژایه‌تیکردنی پی‌غه‌مبه‌ر و هاوه‌لانی دا، لی‌بیرا بۆ هه‌لنان و ته‌یارکردنی خه‌لک بۆ تو‌له‌سه‌ندنه‌وه له‌

موسولمانان. مال و دارایی به کی زوری کو کرده وه، سوپایه کی سی هزار
که سبی پیکه وه نا، جهوت سهد زریپوش و دوو سهد سواریان تیدا بوو
یه کی لهو شهرکهره سوارچاکانه صه فوانی کوری نومه ییه بوو، پیغه مبه
له مه دینه بهم هه والهی زانی و له شکر کیشی قورپه یشی به کانی پی
گه یشته وه، خیرا راویژی له گهل هاوه لانی دا کردو راوو بوچوونی
خهلکه کی وه رگرت، عه بدوللای کوری نویه (سهرۆکی دوورو وه کان) و
ریش سپی جووله که کان رایان وابوو موسولمانه کان له شار نه چنه دهری و
نه گهر هاتنه سهریان له ناو مالان دا شهریان له گهل بکه ن!
پیغه مبه ریش بوخوی چوونه دهره وه ی شاری به لاوه باش نه بوو، به لام
که نجه موسلمانان به تایه بی که هه ندیکیان سالی پیشوو ناماده ی
جهنگی به در نه بوو بوون حه زیان له وه بوو؛ به ره روویان بچن و له دهره وه ی
مه دینه دا شهریان له گهل دا بکه ن؛ وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا؛ پیشمان
بکه وه و بمانبه ره دهره وه ی شار با له وی به ره نکاری دوژمن بیین!

با نه لین ترسنوک و بی هیزن، نه ویران به رامبه رمان بوهستن! نیت
نه وهنده له پیغه مبه ر پارانه وه و تکایان لی کرد که به ره پیریان برۆن و
پیشیان پی بگرن، هه تا پیغه مبه ر رویشه وه ماله وه چه کی جهنگی
له خو به ست و هاته سهر رای نه وانهی که داوای شهرکردنیان ده کرد له
دهره وه ی شار!! که پیغه مبه ر هاته دهره وه و چه کی جهنگی له خو
به ستبوو، نیت نه وانهی که داخوازی نه وه بوون برۆنه دهره وه بو
به ره نگار بوونه وه ی قورپه یشی به کان په شیمان بوونه وه و، وتیان: نه ی
پیغه مبه ری خوا زیاد هرویمان کردو زیاد له نه ندازه پیکیشیمان لی
کردی، نیمه په شیمانین نه گهر ده فره موی: با نه چین!!! پیغه مبه ر
فرموی: همر پیغه مبه ر یک چه کی شهر ی هه لگرت و زری پوشی؛ هه تا
جهنگه که نه کا نابی چه که کی دابیشه وه، نیت به سوپایه کی هه زار، یان
نۆ سه دو په نجا که سیعه وه، له مه دینه دهره وه و به ره و کیوی نوحود
که وتنه ری، سوپاکه دوو سهد زریپوش و دوو نه سپ ساری تیدا بوو، روژی

شەممە ھەوتی مانگی ھەوالی سالی سیپەمی کوچی بە ھەسافە سی
کیلۆمەتر لە شیمالی مەدینە لە دامینی کیوی ئوحد بارگە ی لی خست
و پالی دا بە کیوی ئوحد ھە و ، جەنگاوەرانی دابەش کردن ، پەنج
تیرھاویژی دەستنیشان کردن و عەبدوللای کوری جوبەیری کردە
فەرماندەیان و لەسەر کیو ھە دیمە زران و پیی فەرمووی: پارێزگاریمان
لی بکەن و ، مەھیلن دوژمن پشتمان لی بگری، ئاموژگاریشی کردن و
پیی فەرموون: ئیمە سەربکەوین یا بەشکیین، ئیو ھێرە بەجی مەھیلن!
تەنانت ئەگەر دیتان بەلەندە زەلام دەرقینی! ئیو ھەر مەجوولین و ئیو
چۆل مەکەن!

سوپای ئیسلام بەرەو رووی دوژمن وەستا و ھەلگیرسانی شەر نزیک
بوو ھە ، ئالای پیغەمبەر ﷺ بە دەستی موصعبی کوری عومەیر بوو ،
زوبەیری کوری عەوام سەرکردە ی بەلئیکی لەشکرە کە بوو ، بەلئیکشیانی
بەسەرکردایەتی موندیری کوری عەمرو بوو ، ئەشکری کافرەکانیش لای
راستی لەژێر فەرماندە ی خالیدی کوری وەلیدا بوو ، لای چەپیشی لەژێر
سەرکردایەتی عیکرمە ی کوری ئەبو جەھل دا بوو ، ئالاکەشیان بە دەستی
طەلحە ی کوری ئەبو طەلحە ھە بوو ، تیرئەندازەکانیان سەد کەس بوون
عەبدوللای کوری ئەبو رەبیعە سەرکردەیان بوو!

ھیشتا شەر دەستی پی نەکردبوو ، سەرۆکی دووڕووەکان عەبدوللای
کوری ئوبە ی بەخۆی و سی سەد کەس لە ھاوہلانی مەیدانی جەنگیان
بەجیھشت و گەرانیو ھە ، وتی: پیغەمبەر بەقسە ی منداڵ و پال دەکا و
گوێ بۆ ریش سپی وەکوو ئیمە ناگری! بە گەرانیو ھە ی دووڕووەکان تەنھا
ھەوت سەد کەس لە گەل پیغەمبەر ﷺ مانەو ھە .

لەلایەکی تر ھە بئەمالە ی (بەنو سەلەمە) و بئەمالە ی (حاریثە) کە
لە یاریدە ھەران بوون خەریک بوون ئەوانیش ھاوبەشی جەنگی ئوحد
نەکەن ، بەلام خودا یارمەتیدان و رایان گۆری و ھاوبەشیان کرد ، قورئان
ئاماژە بۆ ئەم ھەلۆستەیان دەکا و دەفەرموی: ﴿إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ أَنْ تَفْشَلَا

شهر دهستی پی کرد، هیندی کچی عهته به و ژنی نه بو سوفیان له گهل
 کۆمه لیک نافرته تی تر له دوا قور هیشی به کانه وه ته پل و ده فیان لی ده دا،
 جهنگاوهرانیان هان ده دا بو تۆله ساندنه وهی کوژراوانی به در! له م لاشه وه
 نه بو دوجانه که شمشیر هکهی پیغه مبهری وهرگرت و په یمانی دا مافی
 خوی بداتی، شهریکی باشی پی کرد، ههرکه سیکی به رهنگاری ده بو
 دهیکوشت! حه مزه ی مامی پیغه مبهر شهریکی جهربه زانه ی کردو
 کۆمه لیک له پاله وانانی قور هیش کوشت، که موصعه بی کوری عومه ییر
 -هه لگری ئالا- شه هید بو، پیغه مبهر ۞ ئالا کهی دا به عه لی کوری
 نه بو تالیب.

وه حشی که نۆکه ر و بهنده ی (موطعیم) ی کوری جوبه ییر بو، هه لی
 بو هه لکه وت و فرصه تی له حه زه رته ی حه مزه هیئا و حه ربه یه کی بو
 هاویشته و شه هیدی کرد و بوو به سه ره وه ی شه هیدان!!
 سوپای کافره کان تیشکا و ئالا کهیان که به ده ست طه لحه وه بوو که وته
 خورای! کوره کهی هه لیگرت وه، دوایی برا کهی وره ی جهنگاوهرانیان روو خا
 و نزیک بوو سه ره که وتن بو موسولمانه کان دهسته بهر بی، نه گهر
 تیره هاویژه کانی سه ر که ژه که سه ری پی فهرمانی پیغه مبهریان نه کردایه و
 شوین و سه نگه ری ستراتیجی خویان چۆل نه کردایه و نه هاتنایه ته خورای!
 بو کۆکردنه وه ی تالان و ده سته که وتی جهنگ! به لی تیره هاویژان ته ماعیان
 بهرکه وت و -که میکیان نه بی له گهل عه بدوللا مانه وه- نه وانی تر
 شوینه کهی خویان به جی هیشت و هاتنه خورای...

خالیدی کوری وه لید که سه ر کرده ی هیژیکی کافره کان بوو ههستی
 به و که له بهره کردو له گهل کۆمه لیک له سواره ی قور هیش له پشته وه
 هه لمه تی بو بردن و شوینی تیره هاویژه کانی گرت و نهو چهند که سه ی له
 سه نگه ره کاند له گهل عه بدوللا مابو نه وه و شوینه کانیان به جی
 نه هیشتبوو شه هیدیان کردن، نه مجار هه ر نه م تاقمه ی خالید له پشته وه

ہے لہٰذا متیٰ لہ نکاویان ہینایہ سہر موسولمانہ کان و شیرزیان کردن، ہہر
لہو ماوہدا دہنگ بلاوہوہ کہ پیغہ مہر شہید کرابی، مسولمانہ کان
نہوہندہی تر برشتیان لی براو کہوتنہ پاشہ کشہ و ہہلاتن، کافرہ کان
نہوہندہ لہ پیغہ مہر نزیک بوونہوہ بہہرد پیدادان شہپرزیان کرد، چند
بہردیکی بہرکہوت، ددانی مویارہ کی شکا، سہری شکا، لیوی بریندار
بوو، خوین بہ دہم و چاویدا ہاتہ خوار، ہہردو نہژتوی نازاریان پی
گہیی، نیتہر خوینی لہ دہم و چاوی دہسری و دہیفہرموو چون نہو نہتہوہیہ
سہرکہوتوو دہین دہم و چاوی پیغہ مہر یان خویناوی کردبی؟؟ بانگہوازی
موسولمانانیشی دہکرد بو لای خودا، نیتہر عہلی کوری نہبو تالیب
دہستی گرت و طہلحہش ہہلی ستاندہوہ، مالیکی کوری سہنان خوینی
دہم و چاوی پیغہ مہری بہ زمان لستہوہ و قوتی دا!

نہ مجار پیغہ مہر ﴿﴾ لہدواوہ دہستی کرد بہ بانگ کردنی
موسولمانان و دہیفہرموو: بہندہکانی خودا: ورن بو لای من، نہمن
پیغہ مہرم شہید نہکراوم، ساغ و بہلامہتم، بگہرینہوہ ہہلمہیہن! لہ
شونیتیکی تردا قورٹان وینہی نہمہی کیشاوہو دہفرموی: ﴿اذ تصعدون ولا
تلون علی أحد والرسول یدعوکم فی آخرکم فانابکم غما بغم﴾ ال عمران/ ١٥٢.

نہبو سوفیان لہ بہرزایی بہکہوہ بہدہنگی بہرز دہینہراند و دہیگوت:
کیتان موحمہمہدی کوشتوہہ؟ با بیناسین دواپی خہلاتی بدہینی!
عہمری کوری قومہیہ وتی: من کوشتوہمہ. کہعبی کوری مالیک یہکہم
کہس بوو مژدہی رزگارہوونی پیغہ مہری بہ موسولمانان راگہیاندا! نیتہر
پیغہ مہر ﴿﴾ لہ چنگی کافرہکان رزگاری بوو ﴿وا لله یعصمک من
الفاک المائدہ/ ٦٧﴾ لہو شہرہدا پیغہ مہر ﴿﴾ بہدہستی خوئی ثوبہی کوری
خہلہفی کوشت کہ لہوہ پیش پیلانی شہیدکردنی پیغہ مہر لہلایہن
نہوہوہ نہخشہی بو کیشرابوو. پیغہ مہر ﴿﴾ لہہموو ژیانیدا تہنہا نہم
خودانہناسہی کوشتوہہ، نایہتی ﴿وما رمیت اذ رمیت ولكن الله رمی﴾ الانفال/ ١٧.
دہبارہی کوشتنی نہم کابرایہ ہاتوتہ خوار!

بەراستى رۆژى ئوچود بەلايەكى سامناك بوو بۆ موسولمانان! حەفتا جەنگاۋەريان لى شەھىد كرا! لە كافرەكان تەنيا بىست و دوو كەس كوژرايون دىمەنەكە سامناك بوو: لە گۆرەپانى شەردا ئىمامى حەمزە بەكوژراوى هيندى كچى عەتەبە سكى ھەلدېرى بوو، بە ددان جەرگى جوو بوو، نەبر سوفيان بە ھەموو ھىزى خۆى دەينەپاند و دەيگوت: ئەمە تۆلەى شەرى بەدرە!

ئەى پتى (ھىل)! ئايىنى تۆ سەرگەوت، ئەمجار وتى: مەوعىدما بەدرىي لە سالى داھاتوودا لەوى دا خۆتان دەيىننەو دەبىي لەويش دا شەرىكى ئاۋاتان لەگەل بىكەين، تىكتان بىشكىنن! پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى پىي بلىن : باشە با مەوعىدما بەدرىي!

ئەمجار شەرى كۆتايى ھات و مەيدان چۆل بوو، پىغەمبەر ﷺ بەشۈن لاشەى حەمزەدا گەپراو دۆزىيەو، ورگى ھەلدېرايو لووت و گويان برىبوو، زۆرى پەرۋش بوو، بۆى خەمناك بوو، وتى: ئەگەر خودا جارىكى تر بەسەر ئەوان دا سەرم بخا دەبىي دەم و لووتى سى كەسيان بىرم! دەبىي سى كەسيان ئاۋا لى ھەتك بىكەم! ئەمجار بە عەباكەى داىپۆشى و نوپۆشى لەسەر كىردو ھەوت جار ئەللاھوئەكبەرى لەسەر كىرد! شەھىدەكانى تىرى لە پەناۋە رىز كىردن يەك لەدۋاى يەك نوپۆشى لەسەر كىردن، تا حەفتاۋ دوو نوپۆشى لەسەر كىردن، ئەمجار حەمزەيان ئاشت و فەرمانى دا شەھىدەكانى تىرىش ھەرىكەى لەو جىگايەى لى شەھىدكراۋە بىنپۆشى.

ھۆى تىكشكانى موسولمانەكان لەجەنگى ئوچود دا - ۋەكوو دەرگەوت - بەگوئى نەكردنى تىرھاۋىژەكان بوو بۆفەرمان و ئامۆژگارى پىغەمبەر و بەجى ھىشتىنى سەنگەرەكانيان بوو، بۆ كۆكردنەو و گرتنى تالان! ديارە ئەم نەبەردە تاقىكردنەو بوو بۆ موسولمانەكان، پالفتەكردن و پەرورەدە كىردن بوو بۆخاۋەن باۋەران، خودا پىي زاناندن كە سەرگەوتن بەستراۋە بە دەستەبەر كىردنى ھۆكارەكانى و تىشكانىش نابىي بىيە ھۆى روۋخانى بىروباۋەر و شىۋانى عەقىدە!

نه مجار پاش نه م رانواندنه سه ری بی بی بهی جهنگی به درو نوحود
 دینه وه سه ر راقه کردنی نایه ته کان که ده فرموی: ﴿وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ
 أَهْلِكَ تَبَوُّئُ الْمُؤْمِنِينَ لَلْقِتَالِ﴾ نهی موحه ممه! نه وه بو هاوه لانت باس
 بکه که له مالی خۆت هاتی به ده ره وه روژی شه ممه حه وتی شه ووالی سالی
 سییه می کوچی به ره و کیوی نوحود که وتیته ری و له وی پیلانی شه پرت دا
 ده نا، موسولمانانت دابه ش ده کردن سه نگه رو شوینی جهنگه که ت بو دیاری
 ده کردن، به سه ر شوینه کان دا دابه شت ده کردن، ناموژگاری جهنگاوه رانت
 ده کرد، وره ت به رز ده کردنه وه، کو مه لیک تیرهاو یژت له سه ر که ژه که
 دامه زراندن، تاقمیک جهنگاوه رت له لای راست و ده سته یه ک له لای
 چه په وه دامه زراندن، شوینی تاییه تیت بو سواره کان تدیاری ده کرد،
 ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خودا شنه وابوو بو نه و راویژه ی له گه ل هاوه لانت دا
 کردت له مه برده، که کو مه لیک وتیان: له شار ده رنه چین تا دینه سه رمان
 و تاقمیکیشان ورتان: با برۆینه ده ره وه و له ده ره وه ی شار به رهن گاریان
 ببین، خودا زانایه به هه موو نییه ت و مه به ست و کرده وه یه ک، ده زانی
 کی راسته و به دل قسه ی ده کردو دلسۆزی نایین بوو، کی هه له بوو، کی
 دوو روو بوو - با رایه که شی راست بووبی وه کوو عه بدوللای کوری ثوبه ی و
 هاوه لانی دوو رووی - هه روو ها خودا ناگاداری نه وه ش بوو ﴿وَإِذْ هَمَّتْ
 طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا﴾ نه و کاته ی که دوو تاقم له
 یاریده ده ران که ده سته ی به نو سه له مه له هۆزی نه وس و ده سته ی به نو
 حاریپه له هۆزی خه زره ج که دوو بالی له شکری موسولمانان بوو، سییه کی
 سوبا که ش بوون ویستیان لاوازی بنرینن و ترسنۆکی پیشان بدهن، خو پاش
 ده ن و هاوبه شی جهنگه که نه کهن، نه وه ش له کاتیکی زور حه سساس و
 ناسک دا بوو له و کاته ی بینیان دوو رووه کان گه پانه وه، به لام خودا
 یارمه تیدان، چونکه نه وان دوو روو نه بوون، نیمانیان راست بوو، نه و
 ریسوایی بهی به سه ردا نه هینان و له ترس و له لاتن و گه پانه وه پاراستنی و
 نه و خه تهره ی به دلیان دا هات به تاوان بو ی حسیب نه کردن، چونکه

ویستی خراپه کردن تا به کرده وه نه نجام نهدری به تاوان دانانری، ناماژه به وه که خدا ده فرموی: ﴿وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا﴾ خدا پشتیوان و پهنایانه.

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ با موسولمانان هر به خدا پشت نهستور بن و ته وه کولیان هر له سهر زاتی پاکی بی، ههرگیز به هیزو بازووی خوین نه نازن، به لکو دواي - دهسته بهر کردنی هؤکاره کان و ناماده کردنی پیوستی به کان و پیکه وه نانی سوپاو دابین کردنی چهک و تهقه مهنی پیوست به گویره ی روژگار - ده بی پشت به ستیان به خدا بی، نهک به توانای خوین و کومه کیکارانیا بنازن و پشت نهستور بن! چونکه نه وه له سهر ناده میزاد پیوسته که هؤکار به ده دست بیستی و نه مجار ناکام و نامانجه کان بداته ده دست خدا!

پهروه ردگار به ویستی خوئی هه میسه یارمه تیده ری کومه لی که م و باوه پرداره، زالیان ده کا به سهر کومه لی زوری بی برودا، وه کوو چون له جهنگی به دردا موسولمانانی بی چهک و کهل و په لی جهنگی - به لام خاوهن پرواو وره به رزی به سهر سوپای کوفری قوره یشی دا زال کرد!! وه کوو ده فرموی: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بَلَدًا بَلَدًا وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ﴾ واته: نه گهر ئیوه خوراگربن ته قوای خدا بکهن و پشت به هیزی بی سنووری نه و بههستن! نه وه پیلان و تیکوشانی بیدینان بۆ له ناوبردنتان چ نرخیکی نیه و هیچ ترسیکی له سهر ئیوه نابی، خدا یاومه تیتان ده دا، وه کوو چون له به دردا سهرکه وتووی کردن به سهر دوژمن دا، له حالیک دا ئیوه نه و روژه که م و بی چهک و سیلاحی پیوست بوون و کهس کومه کی پی نه ده کردن! که چی خدا زالی کردن به سهر نه و دوژمنه سهر سه خته ی که خوینان بۆ له ناوبردنتان ته یارو ناماده باش کردبوو، به ژماره له ئیوه زورترو له چهک و نه سبابی شهر زور له ئیوه پوشته ترو به توانا تر بوون.

جا که ئیوه خوگر بن بۆ فه رمانی خوداو پابه ندی فه رمان و نه هییه کانی بن نه وه یارمه تیتان ده دا و سهرکه وتووتان ده کا، وه کوو چون له جهنگی به دردا یارمه تی دان و سهرکه وتووی کردن ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

تشکرون ﴿ تهقوای خودا بکهن، لهخودا بترسن بهوه پابهندی فرمانهکانی بن و خو له نههیهکانی بیاریزن، بو نهوهی دل و دهروونتان رام بکهن بو سوپاسگوزاری لهسهر یارمهتیدانتان بهسهر دوژمن دا، سهرخستنی نایینه کهتان و شارهزایی کردنتان بو ریباریکی پیروز که ناحه زانتان لییان گوم بسوه، چونکه کهسیک خوئی رام نهکا بو تهقواکاری نهوه ههواو ههوهس بهسهریدا زال دهبی و نومیدی سوپاسکردنی نیعمهتهکانی خودای لی رهچاو ناکری!

بیگومان خودا یارمهتی دان ﴿ اذ تقول للمؤمنین ﴾ نهو کاتهی وره ی موسولمانانت بهرز کردهوه و پیئت دهگوتن: ﴿الن یکفیکم ربکم ان یمدکم بثلاثة آلاف من الملائكة منزلین﴾ نایا بهستان نیه که پهروره دگارتان به سی ههزار فریشته یارمهتیتان بدا؟ بهستان نیه سی ههزار فریشته بنیریته خواری بو کومه کی پی کردنتان؟؟

ئینبو نهبو شهیهو ئینبول موندیر و هی تریش له (الشعبی) یهوه دهگیر نهوه که له روژی جهنگی بهدردا موسولمانهکان ههوالیان پی گهیشته که کورزی کوری جابیری (المحاریبی) دهیهوی یارمهتی کافرهکان بداو کومه کییان پی بکا، نهمه زور لهسهر شانی موسولمانان گران بوو، ئیتر خودا نهم موژدهیهی دا به پیغه مبهرو موسولمانان!

ئیمامی فخری رازی له تهفسیره کهی دا دهفهرموی: ههمو زانیانی تهفسیرو شارهزایانی ژینامه ی پیغه مبهرو لهسهر نهوه کوکن که روژی بهدر خودا فریشتهی ناردوونه خواری بو شهر کردن له گهل کافرهکان دا و یارمهتیدانی موسولمانان.

ئینبو عهیباس ﴿ فمرمویهتی: فریشته - که یارمهتی خوداناسانیان داوه تهنها روژی بهدر شهریان له گهل خودانهسان دا کردووه، جگه له روژی بهدر یارمهتیدانه کیان روالهتی بووه، بو چاو ترسان بووه، یارمهتیدانیکی مهعنهوی بوو ﴿بلی ان تصبروا و تقوا﴾ بهلی: نه گهر خوڤاگر بن و ئارامتان ههبی، لهسهر بهره نگاربوونهوهی دوژمن و خوڤاریز

بن له تاوان و سه‌ریچی فه‌رمانی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا نه‌که‌ن ﴿وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا﴾ کافره‌کان بی‌نه سدرتان و شهرتان له‌گه‌ل بکه‌ن ﴿يَمْدِدْكُمْ رَبِّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾ کۆمه‌کیتان پی ده‌کا به پینج هه‌زار فریشته‌ی نیشانه‌کراو.

قه‌تاده ده‌فه‌رموی: یارمه‌تیدانی موسولمانان به فریشته، رۆژی به‌در بووه! له سهره‌تاوه هه‌زار فریشته، دواپی بوون به سی هه‌زار، دواپی بوون به پینج هه‌زار، قورتان ناماژه بۆ ئه‌مه ده‌کا و ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ تَسْتَفِثُونَ رَبِّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدِّكُمْ بِالْأَلْفِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّفِينَ﴾ الانفال: ٦. یان ده‌فه‌رموی: ﴿أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزِلِينَ﴾ یان ﴿بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾

ئه‌وه بوو موسولمانان له رۆژی به‌دردا خۆراگر بوون و ته‌قوای خودایان کرد. په‌روه‌ردگار یارمه‌تی دان به پینج هه‌زار فریشته وه‌کوو به‌لینی پیدابوون، ئه‌مانه هه‌موویان رۆژی به‌در بوون.

ئه‌م کۆمه‌کی‌کردنه کۆمه‌کییه‌کی ماددی و فیعلی بووه. فریشته هاوبه‌شی شه‌ری‌یان کردووه. زۆر ریوایه‌ت و فه‌رمووده هه‌ن ئه‌م راستیه ده‌چه‌سپینن! بوخاری و موسلیم چه‌ند فه‌رمووده‌یه‌کیان له‌م باره‌وه گیراوه‌ته‌وه، ئه‌م کۆمه‌کی‌کردنه کۆمه‌کی کردنیکی مه‌عنه‌وی نه‌بووه وه‌کوو خاوه‌نی ته‌فسیری مه‌نار بۆی چووه و رایه‌کی بری موفه‌سیری تره، که له کۆندا ئه‌م رایه‌یان ده‌برپه‌وه و توویانه: سوود له زۆری فریشته ئه‌وه بووه که نزا بکه‌ن و ته‌سییحات بکه‌ن شه‌رکه‌ران زۆر بکه‌ن. ئیتر به‌پیی ئه‌م رایه فریشته رۆژی به‌در به فیعلی به‌شداری جه‌نگه‌کیان نه‌کردووه، ناماده بوونه‌کیان ته‌نها بۆ وه به‌رزکردنه‌وه و پارانه‌وه بووه.

رای یه‌که‌م: رای راقه‌که‌رانی قورتانه، ئه‌م مانایه له‌م رووه‌وه ده‌بی: که بلیین: نایه‌تی ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ﴾ بیرخسته‌وه‌یان بی به رووداوی به‌در و هاوبه‌شی کردنی فریشته له جه‌نگه‌که‌دا. که‌چی له

عەکرەمەو خەحاکەو ه گیردراو هتەو ه فەرموویاتە: ئەمە روژی جەنگی ئوحد بوو، پەرورەدگار بەلێنی بە موسولمانان داو ه ئەگەر خۆراگربن و سەرپێچی فەرمانی خودا و پیغەمبەر ﷺ نەکن یارمەتیان دەدا، دەی ئەوان سەبریان نەگرت و پەرورەدگاریش بە فریشتە یارمەتی نەدان! چونکە ئەگەر فریشتە بەتایە کۆمەکیان، موسولمانەکان نەدەشکان!!

پوختە ی قسە ئەو هیه: رافە کەران ی قورئان لەو بەلێنە ی کە نایەتی ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ...﴾ دە یگە یەنی کە وتوونەتە را جیا یی یەو ه، نایا روژی بەدر بوو یان روژی ئوحد؟؟

رای یە کەم: رای حەسەنی بەصری و کۆمەلێک موفەسیرینەو طەبەری پەسەندی کردو ه، دە فەرموون: نایەتی ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ...﴾ پە یو هندی بە ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِيَدِهِ﴾ و ه هیه.

رای دوو ه: رای موحا هیدو کۆمەلێک لە زانایانی ترە، کە دە فەرموون: بەلێنی خودا لە نایەتە کە دا پە یو هندی هیه بە نایەتی ﴿وَإِذْ غُلُوْتُ...﴾ ئەو یش روژی جەنگی ئوحد بوو ه.

ئە مجار پەرورەدگار دە فەرمو ی: بەل ی: س ی هەزار فریشتە بەستانە بو یارمەتیدان، خۆ ئەگەر خۆراگرو بە ئارام بن و تەقوای خودا بکەن ژمارەیان زیاد دە کەین، دە یانکەین بە پێنج هەزار فریشتە کە خۆیان یان و لاخەکانیان نیشانە دار کراون، یان بو خۆیان مێزەری زەردیان لەسەر بوو ه، لکی مێزەرهکانیان بەسەر شانیان شۆربو بوو ه و ه!

خەحاک دەل ی: نیشانە ی و لاخەکانیان ئەو ه بوو پەلە خوری سپی بەناوچاوان و کلکیانەو ه بوو.

قەتادە دەل ی: و لاخەکانیان بەلەک بوون!

بە کورتی و پوختی: قورئان ئاماژە بە ئەو ه دەکا کە موسولمانان روژی بەدر بە هەزار فریشتە یارمەتی دراون! وەکوو لە شوئینیکی تردا دە فەرمو ی: ﴿إِذْ تَسْتَفِثُونَ مِنْهُمْ فَاِستَجَابَ لَهُمْ اَنِّي مَعَكُمْ بِآلِفِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْسَلِينَ﴾ الانفال ٩. بەل ی کۆمەکی پیکردنی موسولمانان بە س ی هەزار یان بە

وا لله ولیهما ۱۶۷/ال عمران

شهر دهستی پی کرد، هیندی کچی عهته به و ژنی نه بو سوفیان له گهل
 کومه لیک نافرته تی تر له دوا قور هیشی به کانه وه ته پیل و ده فیان لی ده دا،
 جهنگاوهرانیان هان ده دا بو تو له ساندنه وهی کوژراوانی به در! له م لاشه وه
 نه بو دوجانه که شمشیر هکی پیغه مبهری و هرگرت و په یمانی دا مافی
 خوی بداتی، شهریکی باشی پی کرد، هرکه سینی بهر هنگاری ده بو
 ده یکوشت! حمزه ی مامی پیغه مبهر شهریکی جهربه زانه ی کردو
 کومه لیک له پالنه وانانی قور هیش کوشت، که موضعه بی کوری عومه ییر
 -هه لگری نالا- شه هید بو، پیغه مبهر ۱۶۸ نالا کهی دا به عه لی کوری
 نه بو تالیب.

وه حشی که نوکهر و بهنده ی (موطعیم)ی کوری جوبه ییر بو، هه لی
 بو هه لکه وت و فرصه تی له حه زه رته ی حمزه هینا و حه ربه یه کی بو
 هاویش و شه هیدی کرد و بو به سهروه ی شه هیدان!!

سوپای کافره کان تیشکا و نالا که یان که به ده ست طه لحمه وه بو که وت
 خورای؛ کور هکی هه لیگرته وه، دواپی برا که ی وره ی جهنگاوهرانیان روو خا
 و نریک بو سه ره که وتن بو موسولمانه کان ده سته بهر بی، نه گهر
 تیرهاویژه کانی سه ره که ژه که سه ریچی فرمانی پیغه مبهریان نه کردایه و
 شوین و سه نگه ری ستراتیجی خویان چۆل نه کردایه و نه هاتنایه ته خورای!
 بو کوکردنه وه ی تالان و ده سته که وتی جهنگ! به لی تیرهاویژان ته ماعیان
 بهر که وت و -که میکیان نه بی له گهل عه بدوللا مانه وه- نه وانی تر
 شوینه که ی خویان به جی هیشت و هاتنه خورای...

خالیدی کوری وه لید که سه رکرده ی هیژیکی کافره کان بو وه هستی
 به و که له به ره کردو له گهل کومه لیک له سواره ی قور هیش له پشته وه
 هه لمه تی بو بردن و شوینی تیرهاویژه کانی گرت و نه و چهند که سه ی له
 سه نگه ره کاندایه له گهل عه بدوللا مابرونه وه و شوینه کانیان به جی
 نه هیشتبو شه هیدیان کردن، نه مجار هر نه م تاقه ی خالید له پشته وه

هه‌لمه‌تی له نکاویمان هی‌نایه سهر موسولمانه‌کان و شیرزه‌یان کردن، ههر لهو ماوه‌دا ده‌نگ بلاوبوه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر شه‌هید کرابی، موسولمانه‌کان نه‌وه‌نده‌ی تر بر‌شتیان لی بر‌او که‌وتنه پاشه‌کشه و هه‌لاتن، کافره‌کان نه‌وه‌نده له پی‌غه‌مبه‌ر نزیک بوونه‌وه به‌به‌رد پیدادان شه‌پرزه‌یان کرد، چه‌ند به‌ردیکی به‌رکه‌وت، ددانی موباره‌کی شکا، سه‌ری شکا، لیوی بریندار بوو، خوین به‌دهم و چاویدا هاته خوار، هه‌ردوو نه‌ژتوی نازاریان پی گه‌یی، ئیتر خوینی له‌دهم و چاوی ده‌سپی و ده‌یفه‌رموو چون نه‌وه‌ته‌وه‌یه سه‌رکه‌وتوو ده‌بن ده‌م و چاوی پی‌غه‌مبه‌ریان خویناوی کردبی؟؟ بانگه‌وازی موسولمانانیشی ده‌کرد بۆ لای خودا، ئیتر عه‌لی کوری نه‌بو تالیب ده‌ستی گرت و طه‌لحه‌ش هه‌لی‌ستانده‌وه، مالیکی کوری سه‌نان خوینی ده‌م و چاوی پی‌غه‌مبه‌ری به‌زمان لسته‌وه و قووتی دا!

نه‌مجار پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌دواوه ده‌ستی کسرد به‌بانگ کردنی موسولمانان و ده‌یفه‌رموو: به‌نده‌کانی خودا: وهرن بۆ لای من، نه‌من پی‌غه‌مبه‌رم شه‌هید نه‌کراوم، ساغ و سه‌لامه‌تم، بگه‌رینه‌وه هه‌لمه‌یه‌ن! له‌شرینیکی تر‌دا قورئان وینه‌ی ئه‌مه‌ی کیشاوه‌وه ده‌فه‌رموی: ﴿اِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَاكُم فَأُثَابِكُمْ غَمًا بَغَمٍ﴾ ال عمران/١٥٢.

نه‌بو سوفیان له‌به‌رزایی‌یه‌که‌وه به‌ده‌نگی به‌رز ده‌ینه‌راند و ده‌یگوت: کیتان موحه‌مه‌دی کوشتوو.؟ با بیناسین دوا‌یی خه‌لاتی ده‌ینه‌ی! عه‌م‌ری کوری قوم‌ینه‌وتی: من کوشتوومه. که‌عبی کوری مالیک یه‌که‌م که‌س بوو مژده‌ی رزگار‌بوونی پی‌غه‌مبه‌ری به‌موسولمانان راگه‌یاندا! ئیتر پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌چنگی کافره‌کان رزگاری بوو ﴿وَإِلَّا لَنُلَاقِيَنَّكَ يَوْمَ الْقِيَامِ فِي الْمَنَادَةِ﴾ ٦٧. له‌وه‌شهر‌دا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌ده‌ستی خۆی ئوبه‌ی کوری خه‌له‌فی کوشت که‌له‌وه‌پیش پیلانی شه‌هیدکردنی پی‌غه‌مبه‌ر له‌لایه‌ن نه‌وه‌وه نه‌خشه‌ی بۆ کیشرا‌بوو. پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌هه‌موو ژبانیدا ته‌نها نه‌م خودانه‌ناسه‌ی کوشتوو، نایه‌تی ﴿وَمَارِمِيتْ إِذْ رَمِيتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ الانفال/١٧. ده‌رباره‌ی کوشتنی نه‌م کابرایه‌هاتۆته‌خواری!

بەراستی رۆژی ئوحد بەلایەکی سامناک بوو بۆ موسولمانان! حەفتا
جەنگاوەریان لی شەهید کرا! لە کافرەکان تەنیا بیست و دوو کەس
کوژرابوون دیمەنە کە سامناک بوو: لە گۆرەپانی شەردا ئیمامی حەمزە
بە کوژراوی هیندی کچی عەتەبە سکی هەلدێری بوو، بە ددان جەرگی جوو
بوو، ئەبو سوفیان بە هەموو هیزی خۆی دەینەراند و دەیگوت: ئەمە
تۆلە شەری بەدرە!

ئەبێ (هبل)! نایینی تۆ سەرکەوت، ئەمجار وتی: مەوعیدمان
بەدری لە سالی داها تودا لەوی دا خۆتان دەیننەو دەبی لەویش دا
شەریکی ئاواتان لە گەل بکەین، تیکتان بشکینین! پیغەمبەر ﷺ
فەرموو پێی بلین: باشە با مەوعیدمان بەدر بی!

ئەمجار شەری کۆتایی هات و مەیدان چۆل بوو، پیغەمبەر ﷺ بە شوێن
لاشە حەمزەدا گەراو دۆزییەو، ورگی هەلدرا بوو لووت و گۆیان بریبوو،
زۆری پەرۆش بوو، بۆی خەمناک بوو، وتی: ئەگەر خودا جارێکی تر بەسەر
ئەوان دا سەرم بخا دەبی دەم و لووتی سی کەسیان بێرم! دەبی سی
کەسیان ئاوا لی هەتک بکەم! ئەمجار بە عەباکەیی دایپۆشی و نوێژی
لەسەر کردو حەوت جار ئەللاھو ئەکبەری لەسەر کرد! شەهیدەکانی تری لە
پەناو ریزکردن یەک لەدوای یەک نوێژی لەسەر کردن، تا حەفتا و دوو
نوێژی لەسەر کردن، ئەمجار حەمزەیان ناشت و فەرمانی دا شەهیدەکانی
تریش هەریەکە لەو جیگایە لی شەهیدکراوە بنیژری.

هۆی تیکشکانی موسولمانەکان لە جەنگی ئوحد دا -وەکوو
دەرکەوت- بە گۆی نەکردنی تیرهاویژەکان بوو بۆ فەرمان و نامۆژگاری
پیغەمبەر و بەجی هیشتنی سەنگەرەکانیان بوو، بۆ کۆکردنەو و گرتنی
تالان! دیارە ئەم نەبەردە تاقیکردنەو بوو بۆ موسولمانەکان، پالاقەکردن
و پەرورەدەکردن بوو بۆ خواوەن باوەران، خودا پێی زاناندن کە سەرکەوتن
بەستراو بە دەستەبەرکردنی هۆکارەکانی و تیکشکانیش نابێ بیته هۆی
رووخانی بیروباوەر و شیوانی عەقیدە!

ئەمجار پاش ئەم رانواندە سەرپێیییەیی جەنگی بەدرو ئوحد
 دینەو سەر راڤە کردنی نایەتەکان کە دەفەرموی: ﴿وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ
 أَهْلِكَ تَبَوَّئِ الْمُؤْمِنِينَ لَلْقِتَالِ﴾ ئەم موخەممەد! ئەو بە ھاوێلانێ باس
 بکە کە لە مانی خۆت ھاوێ دەرهوێ روژی شەممە ھەوتی شەووالی سالی
 سییەمی کوچی بەرھەو کۆی ئوحد کەوتیتە ری و لەوێ پیلانی شەرت دا
 دەنا، موسولمانان دابەش دەکردن سەنگەر و شوینی جەنگە کەت بو دیاری
 دەکردن، بەسەر شوینەکان دا دابەشت دەکردن، ئامۆژگاری جەنگاوەرانت
 دەکرد، وەرەت بەرز دەکردنەو، کۆمەڵیک تیرھاویژت لەسەر کەژە کە
 دامەزراندن، تاقمیک جەنگاوەرەت لەلای راست و دەستەپەک لەلای
 چەپەو دامەزراندن، شوینی تاییبەتیت بو سوارەکان تادیاری دەکرد،
 ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خودا شەواو بو ئەو راویژە لەگەڵ ھاوێلانێ دا
 کردت لە مەدەنە، کە کۆمەڵیک وتیان: لەشار دەرنەچین تا دینە سەرمان
 و تاقمیکیشان ورتان: با برۆینە دەرهوێ و لە دەرهوێ شار بەرەنگاریان
 ببین، خودا زانی بە ھەموو نییەت و مەبەست و کردەوێبەک، دەزانی
 کێ راستە و بەدڵ قسە دەکردو دڵسوژی نایین بو، کێ ھەلە بو، کێ
 دوو روو بو -با رایە کەشی راست بووبی وەکوو عەبدوللای کوری ئوبەیی و
 ھاوێلانی دوو پرووی- ھەر ھەوا خودا ئاگاداری ئەوێش بوو ﴿إِذْ هَمَّتْ
 طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا﴾ ئەو کاتە کە دوو تاقم لە
 یاریدەدەران کە دەستەیی بەنو سەلەمە لە ھۆزی ئەوس و دەستەیی بەنو
 حاریبە لە ھۆزی خەزرج کە دوو بانی لەشکری موسولمانان بو، سییەکی
 سۆپاکەش بوون و یستیان لاوازی بنرین و ترسنۆکی پیشان بدەن، خۆپاش
 دەن و ھاوێشی جەنگە کە نەکەن، ئەوێش لە کاتیکی زۆر ھەسسەس و
 ناسک دا بوو لەو کاتە یینیان دوو پرووێکان گەرانەو، بەلام خودا
 یارمەتیدان، چونکە ئەوان دوو پروو نەبوون، ئیمانیا راست بو، ئەو
 ریسوایییە بەسەردا نەھێنان و لە ترس و ھەلاتن و گەرانەو پاراستنی و
 ئەو خەتەرە بەدلیان دا ھات بە تاوان بوی حسیب نەکردن، چونکە

ویستی خراپه کردن تا به کرده وه نه نجام نه دری به تاوان دانانری، ناماژه به وه که خدا ده فرموی: ﴿وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا﴾ خدا پشتیوان و په نایانه.

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ با موسولمانان هر به خدا پشت نه ستور بن و ته وه کولیان هر له سهر زاتی پاکی بی، هر گیز به هیزو بازووی خوین نه نازن، به لکو دوی - ده سته بهر کردنی هۆکاره کان و ناماده کردنی پیویستی به کان و پیکه وه نانی سوپاو دابین کردنی چه ک و ته قه مهنی پیویست به گویره ی رۆژگار - ده بی پشت به ستیان به خدا بی، نه ک به توانای خوین و کۆمه کی کارانیا بنازن و پشت نه ستور بن! چونکه نه وه له سهر ناده میزاد پیویسته که هۆکار به ده ست بی نی و نه مجار ناکام و نامانجه کان بداته ده ست خدا!

په روه ردگار به ویستی خوی هه می شه یارمه تیده ری کۆمه لی کم و باوه رداره، زالیان ده کا به سهر کۆمه لی زوری بی برودا، وه کوو چون له جهنگی به دردا موسولمانانی بی چه ک و که ل و په لی جهنگی - به لام خاوه ن پرواو وره به رزی به سهر سوپای کوفری قوره یشی دا زال کرد!! وه کوو ده فرموی: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِيَدِهِ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ﴾ واته: نه گهر ئیوه خۆراگرب ته قوای خدا بکه ن و پشت به هیزی بی سنووری نه وه بیهستن! نه وه پیلان و تیگوشانی بی دینان بۆ له ناو بردتان چ نرخیکی نیه و هیچ ترسیکی له سهر ئیوه نابی، خدا یاومه تیتان ده دا، وه کوو چون له به دردا سهر که وتووی کردن به سهر دوژمن دا، له حالیک دا ئیوه نه وه رۆژه کم و بی چه ک و سیلاحی پیویست بوون که س کۆمه کی پی نه ده کردن! که چی خدا زالی کردن به سهر نه وه دوژمنه سهر سه خته ی که خوینان بۆ له ناو بردتان ته یارو ناماده باش کردبو، به ژماره له ئیوه زۆرترو له چه ک و نه سبابی شهر زۆر له ئیوه پۆشته ترو به توانا تر بوون.

جا که ئیوه خۆگر بن بۆ فه رمانی خوداو پابه ندی فه رمان و نه هییه کانی بن نه وه یارمه تیتان ده دا و سهر که وتووتان ده کا، وه کوو چون له جهنگی به دردا یارمه تی دان و سهر که وتووی کردن ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

تشکرون ﴿تەقوای خودا بکەن، لەخودا بترسن بەو پابەندی فەرمانەکانی بن و خۆ لە نەهەییەکانی بیاریزن، بۆ ئەوەی دل و دەروونتان رام بکەن بۆ سوپاسگوزاریی لەسەر یارمەتیداتنان بەسەر دوژمن دا، سەرخستنی نایینە کەتان و شارەزایی کردنتان بۆ رێبازیکی پیروژ کە ناحەزایتان لێیان گوم بسوو، چونکە کەسیک خۆی رام نەکا بۆ تەقواکاری ئەو هەواو هەوەس بەسەریدا زال دەبێ و ئومیدی سوپاسکردنی نیعمەتەکانی خودای لی رهچاو ناکرێ!

بێگومان خودا یارمەتی دان ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەو کاتەی وری موسولمانانت بەرزکردووە و پێت دەگوتن: ﴿أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ﴾ نایا بەستان نیە کە پەرورەدگارتان بە سێ هەزار فریشتە یارمەتیتان بدا؟ بەستان نیە سێ هەزار فریشتە بنیڕیتە خواری بۆ کۆمەکی پێ کردنتان؟؟

ئێبنو ئەبو شەیبەو ئیبنول موندیر و هی تریش لە (الشعبي) یەو دەگیرنەو کە لە روژی جەنگی بەدردا موسولمانەکان هەواییان پسی گەییشت کە کورزی کوری جابیری (المحاربي) دەیهوی یارمەتی کافرەکان بداو کۆمەکیان پێ بکا، ئەمە زۆر لەسەر شانی موسولمانان گران بوو، ئیتر خودا ئەم مۆژدەیی دا بە پیغمبەر و موسولمانان!

ئیمامی فەخری رازی لەتەفسیرەکەی دا دەفەرموێ: هەموو زانیانی تەفسیر و شارەزایی ژینامەی پیغمبەر لەسەر ئەو کۆکن کە روژی بەدر خودا فریشتە ناردوونە خواری بۆ شەڕکردن لەگەڵ کافرەکان دا و یارمەتیدانی موسولمانان.

ئێبنو عەبباس ﴿فەرموویەتی: فریشتە - کە یارمەتی خودا ناسانیان داو تەنھا روژی بەدر شەریان لەگەڵ خودانە ناسان دا کردووە، جگە لە روژی بەدر یارمەتیدانەکیان روالەتی بوو، بۆ چاوترسان بوو، یارمەتیداتیکی مەعنەوی بوو ﴿بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا﴾ بەلێ: نەگەر خۆراگربن و ئارامتان هەبێ، لەسەر بەرەنگاربوونەوی دوژمن و خۆپاریز

بن له تاوان و سه‌ریچی فه‌رمانی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا نه‌که‌ن ﴿وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا﴾ کافره‌کان بی‌نه سه‌رتان و شه‌رتان له‌گه‌ل بکه‌ن ﴿يَمْدِدْكُمْ رَبِّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾ کۆمه‌کیتان پی ده‌کا به پی‌نج هه‌زار فریشته‌ی نیشه‌کراو.

قه‌تاده ده‌فه‌رموی: یارمه‌تیدانی موسولمانان به فریشته، رۆژی به‌در بووه! له سه‌ره‌تاوه هه‌زار فریشته، دواپی بوون به سی هه‌زار، دواپی بوون به پی‌نج هه‌زار، قورئان ناماژه بۆ شه‌مه ده‌کا و ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبِّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدِّكُم بِالْأَلْفِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّفِينَ﴾ الانفال/٦. یان ده‌فه‌رموی: ﴿أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ﴾ یان ﴿بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ يَمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾

شه‌مه بوو موسولمانان له رۆژی به‌دردا خۆراگر بوون و ته‌قوای خودایان کرد. په‌روه‌ردگار یارمه‌تی دان به پی‌نج هه‌زار فریشته وه‌کوو به‌لینی پیدابوون، شه‌مانه هه‌موویان رۆژی به‌در بوون.

شه‌مه کۆمه‌کی‌کردنه کۆمه‌کییه‌کی مادی و فیعلی بووه. فریشته هاوبه‌شی شه‌ری‌یان کردووه. زۆر ریوایه‌ت و فه‌رمووده هه‌ن شه‌مه راستیه ده‌چه‌سپینن! بوخاری و موسلیم چهند فه‌رمووده‌یه‌کیان له‌مه باره‌وه گیراوه‌ته‌وه، شه‌مه کۆمه‌کی‌کردنه کۆمه‌کی کردنیکی مه‌عنه‌وی نه‌بووه وه‌کوو خاوه‌نی ته‌فسیری مه‌نار بۆی چووه و رایه‌کی بری موفه‌سیری تره، که له کۆندا شه‌مه رایه‌یان ده‌برپوه و توویانه: سوود له زۆری فریشته شه‌مه بووه که نزا بکه‌ن و ته‌سبیحات بکه‌ن شه‌رکه‌ران زۆر بکه‌ن. نیتر به‌پی‌ی شه‌مه رایه فریشته رۆژی به‌در به فیعلی به‌شداری جه‌نگه‌کیان نه‌کردووه، ناماده بوونه‌کیان ته‌نها بۆ وه به‌رزکردنه‌وه و پارانه‌وه بووه.

رای یه‌که‌م؛ رای راقه‌که‌رانی قورئانه، شه‌مه مانایه له‌مه رووه‌وه ده‌بی: که بلین: نایه‌تی ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ﴾ بیرخسته‌وه‌یان بی به رووداوی به‌در و هاوبه‌شی کردنی فریشته له جه‌نگه‌که‌دا. که‌چی له

عەکرەمەو خەحاکەو هەگیردراو تەو هەفرموویانە: ئەمە روژی جەنگی
ئوحوو بوو، پەرورەدگار بەلێنی بە موسولمانان داو هەگەر خۆراگربن و
سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەر ﷺ نەکن یارمەتیان دەدا، دە
نەوان سەبریان نەگرت و پەرورەدگاریش بە فریشتە یارمەتی نەدان!
چونکە ئەگەر فریشتە بەهاتایە کۆمەکیان، موسولمانەکان نە دەشکان!!

پوختە ی قسە ئەو هەیه: رافە کەرانی قورئان لەو بەلێنە ی کە نایەتی
﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ...﴾ دەگەیهێنێ کە وتوونەتە را جیایی یەو، نایا
روژی بەدر بوو یان روژی ئوحوو؟؟

رای یە کەم: رای حەسەنی بەصری و کۆمەلێک موفەسیرینەو طەبەری
پەسەندی کردوو، دەفرموون: نایەتی ﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ...﴾ پەیوەندی
بە ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِيَدِهِ﴾ هەیه.

رای دووهم: رای موحاهیدو کۆمەلێک لە زانایانی ترە، کە
دەفرموون: بەلێنی خودا لە نایەتە کەدا پەیوەندی هەیه بە نایەتی ﴿وَإِذْ
غُلُوت...﴾ ئەویش روژی جەنگی ئوحوو بوو.

ئەمجار پەرورەدگار دەفرموو: بەلێ: سێ هەزار فریشتە بەستانە بو
یارمەتیدان، خۆ ئەگەر خۆراگرو بەئارام بن و تەقوای خودا بکەن ژمارەیان
زیاد دەکەین، دەیانکەین بە پێنج هەزار فریشتە کە خۆیان یان
ولاخەکانیان نیشانەدار کراون، یان بو خۆیان مێزەری زەردیان لەسەر بوو،
لکی مێزەرەکانیان بەسەر شانیان شۆرپوو بوو هە!

خەحاک دەلێ: نیشانە ی ولاخەکانیان ئەو بوو پەلە خوری سپی
بەناوچاوان و کلکیانەو بوو.

قەتادە دەلێ: ولاخەکانیان بەلەک بوون!

بەکورتنی و پوختن: قورئان ناماژە بە ئەو دەکا کە موسولمانان روژی
بەدر بە هەزار فریشتە یارمەتی دراوان! وەکوو لە شۆتێکی تردا
دەفرموو: ﴿إِذْ تَسْتَفِثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدِّمٌ بِالْأَلْفِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ
مُرْدِفِينَ﴾ الانفال/٩. بەلێ کۆمەکی پیکردنی موسولمانان بەسێ هەزار یان بە

پێنج هەزار، بری له زانیانی ئیسلام چه سپاندوویانه، به لام طه بهری ده فەرموو: نایه ته که ئه وهی لی وهرناگیری که به سی ههزار یان به پێنج ههزار کۆمه کی کرابن، ههروه کوو چۆن ئه وهشی لی وهرناگیری که کۆمه کی نه کرابن! که و ابو ده ترانین بلیین: کۆمه کی کراون که چه سپینه ره کان (مثبتین) بۆی چوون: ده توانین بلیین کۆمه کی نه کراون به و شیوهیهی که نه وانهی ئینکاری کۆمه کی به که ده کهن! فەرموود هیه کی وایش نیه کیشه که یه کالای بکاته وه و ته رجیحی لایه ک بدا، بۆیه چاک وایه ئیمهیش بۆ به لگهی حاشاهه لنه گر پارسه نگ نه خهینه لایه کی ته رازو وه وه و لایه ک پاساو نه دهینه وه!!

به لام ده رباره ی جهنگی ئو حود لایه نی ئه وه کۆمه کی نه کرابن باشتر له دل دا ده چه سپی چونکه نه گهر موسولمانان به فریشته یارمه تی بدرانایه نه ده شکان و ئه و حاله ی به سهریان هات به سهریان نه ده هات، ئه م رایه په سه ندی ئه هلی عیلمه و ده لێن: موژده ی یارمه تیدان وابسته بووه به سی مه رج (صه بر، ته قوا، هاتنی دوژمن بۆیان له نکاو) ده ی ئه م مه رجانه نه هاتنه دی و کۆمه کی به کهش نه هاته دی! ﴿وَمَا جَعَلَ اللَّهُ إِلَّا بَشْرًا لَكُمْ﴾ په روه ردگار کۆمه کی کردنی ئیوه ی به فریشته کرده مزگینی بۆتان به وه ی که ئیوه سه رکه وتوو ده بن! ﴿وَلَتَطْمَنُّ قُلُوبُكُمْ بِهِ﴾ ههروه ها بۆ ئه وه ی صه برو ئارامی بجیته دل تانه وه و بزائن که یارمه تی و کۆمه کی خودا هه ر بۆ ئیویه، واته: کۆمه کی پیکردن به فریشته دوو مه به ستی سه ره کی له خۆ گرتوه:

١- مزگینی به سه رکه وتن به سه ر دوژمن دا، دلخۆشبووتان به و مزگینی به.

ب- دلنیا کردنی موسولمانان به وه ی که خودا له گه لیانه و یارمه تییان ده دا و ئیتر له شه رکردن نه ترسین ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ سه رکه وتنی راسته قینه هه ر لای خودای به تواناو بالاده سته، که هه رگیز کهس به سه ری دا زال نابۆ، داناو کار سازیکی وایه، هه موو کاریک

به باشتترین شیوه و نه خشه کیشان و هوکار نه نجام ددها، سهرکه وتن
دبه خشی، کاتیکیش پیویست بوو لییان بگریته وه لییان ده گریته وه،
وه کوو زلله یه کی میهره بانی و ته مبی کردنیکی یه زدانی بو نه وه ی
به خویان دا بچنه وه!

نه ی موسولمانینه! سهر بکه ن پهروه ردگار له جهنگی به دردا
سهرکه وتن و زالبونسی بو ده سته بهرکردن، کو مه لیک فریشته ی ناردنه
خواری بو کو مه کی پیکردنتان ﴿لِيقْطَعْ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بو نه وه ی
قه لاچوی کو مه لیک له سهرانی کوفر بکاو دواپراویان بکا، به کوشتن یا
به دیل کردنیان، نه وه تا له جهنگی به دردا جه فتیان لی کوژرا، جه فتاشیان
لی به دیل گیرا، زور به شیان له سهران و پالنه وانانیان بوون! ﴿أَوْ يَكْتَبُهُمْ
فِي قُلُوبِهِمْ خَائِبِينَ﴾ یان ریسوایان بکا، به هو ی تیشکانه وه دل پر داخ و
خه فت بن، به دووړاوی و شکاوی بگه پینه وه، نه یان توانی بی نامانجی خویان
به جی بینن و به مراد بگهن، وه کوو له نایه تتیکی تردا ده فهرمو ی: ﴿وَرَوْه
اَللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا بِغِيْظِهِمْ لَمْ يَنْالُوْا خَيْرًا﴾ الاحزاب/٢٥.

نه مجار رسته یه کی موعته ره ضه ده هیئی و ده ی کاته ناواخن له نیوان
باسی پیشو دوواوه و ده فهرمو ی: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ﴾ نه ی
موحه ممه د! له باره ی موسولمانان و نیمان نه هینانی نه و ناده میزادانه وه
نه تو هیچت به ده ست نه! نه وه ی له سهر تو پیویسته نه وه یه؛ فهرمانی
پهروه ردگارت جی به جی بکه ی، پابه ندو ملکه چی فهرمانی نیمه بی!! تو
ته نها راگه یان دنت له سهره، نیمه خو مان حیساب بو نه وانه ده که یین و
تو له یان لی ده ستینین، به هه لو یستی سهر ره قانه یان دلگران مه به! دوعای
له ناوچوونیان لی مه که، به لکو هدیان بی تو به بکا، موسولمان بی!!
بیگومان نه بو سوفیان و نه لحارثی کوری هیشام و سوهیلی کوری
عه مرو صه فوانی کوری نومه ییه دواپی موسولمان بوون و هاتنه ریزی
موسولمانانه وه، ناگادار به و بزانه نه ی موحه ممه د! کاری نه وان به ده ست
خواه ﴿أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾ یان تو به یان لی وهرده گری، نه گهر موسولمان

بوون و گهراڼه وه بۆ لای خودا، یان سزایان ددها نه گهر له سهر هه لۆیستی
سهر ره قانه و دوژمنکاری خۆیان بهردهوام بن، نهو کاته سستم له خۆیان
دهکهن!.

نیمامی نهحمه دو نیمامی موسلیم له نه نه سه وه ده گیر نه وه ده لۆی:
پیغه مبهه ﴿١٢٩﴾ ددانی موباره کی له رۆژی ئو خودا به بهردی کافره کان
شکا، سه ری موباره کی شکا، خۆین به ده م و چاوی دا هاته خواری! نیتر
پیغه مبهه ﴿١٣٠﴾ فه رمووی: چۆن نه ته وه یسه ک ناوا ره فتار له گهل
پیغه مبهه به ره که یان دا بکه ن رزگاریان ده بی و سه رکه وتوو ده بن!؟؟ نیتر
نایه تی ﴿لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْءٌ﴾ هاته خواری.

نیمامی نهحمه د و نیمامی بوخاری و تیرمزی و نه سائی له
عه بدوللای کوری عومه ره وه -خوایان لی رازی بی- ده گیر نه وه ده لۆی:
پیغه مبهه ﴿١٣١﴾ رۆژی جهنگی ئو خودا ده یفه رموو: خودایه! نه فرین
له نه بوسوفیان بکه، خودایه! نه فرین له (الحارث) ی کوری هیشام بکه،
خودایه! نه فرین له سوهه یلی کوری عه مر بکه، خودایه! نه فرین له
سه فوانی کوری ئومه ییه بکه، نیتر نایه تی ﴿لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْءٌ﴾
نیردرایه خواری، خودا تۆیه لی وه رگرتن و موسولمان بوون!

﴿وَاللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ هه ر بۆ خودایه چی له ناسمانه کان و زه وی هه موو
به نه وه دروستکراوی خودان، چۆنی بوی ناوا هه لیان ده سوو پۆینی، نه وه ی
بیه وی لی خۆش بی لیخۆش بوون ده کاته خه لاتی، نه وه ی بشیه وی سزای
بدا، به دانایی و دادوهرانه سزای ددها، په روهردگار خودایه کی ته وه نه ده به
ره حم و خا به ن لیخۆش بوونه، تاوانی خۆشه ویستانی خۆی داد په پۆشی، ره حم
و سوژی هه یه بۆ نهو که سانه ی فه رمان به ردارو ملکه چی فه رماکه نه کانتی،
له گونا هه خۆش ده بی، چاوپۆشی له تاوان ده کا، سزا دوا ده خا!

نه مه ش نامۆژگاری کرد نه بۆ پیغه مبهه رو پی زاناندنیه تی که
دوعا کردن له موشریکه کان و نه فرین لی کردنیان هه لۆیستی ک بوو نه ده بوو

بنویندری!! چونکه هەموو ئیشیک بە دەستی خودایە، بۆ هیچ کەس نیە لەنەهلی ئاسمان و زەوی راو و تەگبیری خۆی دەربری تێیان دا، تەنانەت ئەگەر فریشتە ی نزیك بارەگای ئەقەدەسیش بێ، یان پیغەمبەرێکی رەوانە کراو بێ، مەگەر کەسیك خودا ئیزنی دابی شەفاعەت بکا، ئەویش بەگوێرە ی سوننەتی خودا لە بوونە وەردا و بەگوێرە ی وێست و ئیرادە ی رەها و بێ سنووری و؛ لەبەر حیکمەتی خودایی کە ئیمە تا رۆژی قیامەت ھۆیە کە ی نازانین!

ئایەتەکان زۆر حوکم و ئاماژەیان تێدا یە بری لەو حوکم و ئاماژانە ئەمانە:

١- کۆمەکی کردنی موسولمانان لەجەنگی بەدردا بە فریشتە بەشیوێھەکی فیعلی شتیکی چەسپاوە، چرنکە بەلگە ی حاشاھەلنەگر لەسەر یارمەتیدانە کە لە فەرموودە ی پیغەمبەردا ھەیە، یارمەتیدانە کە مزگینی بوو بۆ موسولمانان و دلنیا کردنیان بوو لە سەرکەوتن!

ب- بریندار بوونی پیغەمبەر و شکانی ددان و سەری موبارەکی کاریگەر یەکی زۆری ھەبوو؛ ھەم لەسەر خودی پیغەمبەر خۆی و ھەم لەسەر موسولمانان، تەنانەت -وەکوو لە صەحیحی موسلیم دا ھاتوو- کە تەشریفی خۆینی لە دەم و چاوی دەسری، دەیفەر موو: چون ئەتەو ھێک رزگاری دەبی سەری پیغەمبەری خۆیان بشکینن و ددانی بشکینن؟ لە پاساوی ئەو ھەدا کە بانگەوازییان دەکا بۆ لای خودا؟؟! ئیتر یەزدان ئەم ئایەتە ی ناردە خواری ﴿لَیْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾. صەحاک دەلی: پیغەمبەر وێستی دوعا لە موشریکەکان بکا، خوا ئەم ئایەتە ی ناردە خواری ﴿لَیْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾.

ھەندیک دەلین: پیغەمبەر ﷺ ئیزنی وەرگرت کە دوعا لە کافرەکان بکا و لەبێخ دەریان بێنی! کە ئەم ئایەتە ھاتە خواری ھەستی بەرە کرد کە تێیاندا ھەیە موسولمان دەبی -ھەروایش بوو- زۆریان موسولمان بوون- لەوانە خالیدی کۆری و ھلیدو عەمری کۆری عاص و عەکرەمە ی

کورپی نه بو جه هل...هتد.

تیرمذی له عه بدوللای کورپی عومره وه ده گیریتته وه ده لئی: پیغه مبهه
 ﷺ دوعای له چوار کهس ده کرد خودا ئهم نایه تهی نارد خوارى ئیترا
 دوايی خودا هیدایه تی دان و موسولمان بوون!

به هر حال ئهم نایه ته به لگه یه گه حاشا هه لئه گره له سهر ئه وه که
 قورئان له خودا وه هاتوو، هوشیار کردنه وه ی پیغه مبهه وه تیگه یان دنیه تی
 که جله وی هه موو شتیک به ده ست خودایه، جا پیغه مبهه دوعای کردبی
 یان نه ی کردبی؟!

ج- به گوهری رای ئه وانیه که ده لئین: پیغه مبهه دوعای له کافران
 کردوو له نوژی به یانی دا، زانیانی ئیسلام ده باره ی خویندنی قنوت
 له نوژی به یانی دا رای جیا جیا یان هیه:

١- هه نه فیه کان و هه نه لیه کان قنوت خویندنی نوژی به یانیان
 به لاوه چه سپاوه، چونکه له مووه طه ندا ریوایه تیک له عه بدوللای کورپی
 عومره وه ده گیرنه وه ئه وه ده چه سپینى که پیغه مبهه ﷺ له هیچ نوژی تیک
 دا قنوتی نه خویندوو!

(نه سائی)ش ئه وه ی ریوایه ت کردوو که پیغه مبهه رو جینشینه کانی
 هه رگیز قنوتیان نه خویندوو.

٢- حیه جزییه کان، واته: مالکیه کان. هه رو هه شافیعی به کانی
 قنوت خویندنیان به لاوه چه سپاوه، ئه مجار به لای مالکیه کانه وه
 قنوت پیش رو کوعه به لای شافیعی به کانه وه دواى هه ستانه وه له
 رو کوعه، به لگه شیان ئهم فهرموده به یه که داره قوطني به سه نه دی راست
 گیراویه تیه وه، که ده فهرموی: پیغه مبهه ﷺ تا له ژبان دا بوو، هه رگیز
 قنوت خویندنی نوژی به یانی پاشگوئی نه خستوو!

رینموونی موسولمانان بو چاکه کردن و وازهینان له خرابه کاری و پاداشی

کردهوهی چاک و خراب

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ مَضْمَنَةً

وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ

لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ

أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ

يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاءُهُمْ مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّتْ تَجْرِي

مِّن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ ﴿١٣٦﴾

ئه مجار دواى ئهوه كه له نایهتی پيشوردا موسولمانانی ترساند

لهوهی كه ناموسولمانان بکهن به راویژکارو رازگرو لیپرسراوی کاروباری

ستراتیژی و داواى لی کردن كه خۆپاگرو تهقواکار بسن، تا دوژمنان

فرسه تیان لی نه هیئنن، نمونهیه کی خۆپاگری و تهقواکاری هینایهوه

لهجهنگی بهدرو ئوحووددا، موسولمانانی هوشیارکردهوه و ترساندن له

بلاوبونهوهی رهوشتیکی جووله که و کافرهکان که نهویش رهوشتی

ریباخورییه.

فهریابی له موجاهیده وه ده گپرتسه وه ده لئی: له سهرده می پیش نیسلام دا خه لکه که کالایان ده فروشت به قهرز، که وهختی قهرزدانه وه که ده هات، کابرای قهرزدار نهیده بوو قهرزه که بداته وه، نهو کاته پاره که بیان زیاد ده کردو ماوه که شیان درێژ ده کرده وه، نیتر نه م نایه ته هاته خواری که ده فهرموئ ﴿یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا الربا أضعافا مضاعفة﴾ همر فهریادی له عهطاوه ده گپرتسه وه ده لئی: هوژی شه قیف پاره بیان له هوژی نهضیر وه رگرت، که وهختی قهرزه که ده هات ده یانگوت: ژماره ی پاره که زیاد ده که بین ئیوه پیش ماوه که یمان بو درێژ بکه نه وه، نیتر نه م نایه ته هاته خواری: ﴿یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا الربا أضعافا مضاعفة﴾ واته: نه ی پرواداران! خوټان بیاریزن له خواردنی ربا، وه کوو نه وه ی ئاده میزادان له سهرده می نه زانی دا ده یانکرد،! نه مه نه هی یه کی ناشکراو روونه ئاراسته ی موسولمانان کراوه: که نابئ رباخوژی بکه ن، سه وداو مامه لئ ی ربا ئامیز نه نجام بده ن و دوو چهندانه و چهند چهندانه زیاده وه ربگرن وه کوو له سهرده می نه زانی دا ده یانکرد: که وهختی قهرزه که ده هات خاوه ن قهرزه که به قهرزداره که ی ده گوت: بیان قهرزه که م بده وه، یان ماوه که درێژ بکه ره وه و پاره که زیاد ده که م، جا نه گهر کابرای قهرزدار قهرزه که ی دابایه وه، نه وه باش بوو نه گینا قهرزدار چهند قهرزدانه وه که ی بوه غراندا یه خاوه ن قهرزه که نه وه نده سوودی قهرزه که ی زیاد ده کرد!

زۆرجار قهرزی که م به م شیوه یه زۆر بووه تا وای لی هاتوه قهرزدار له بنی دهر نه هاتوه و نه یتوانیوه بیداته وه و به قهرزداری سه ری ناوه ته وه .. ﴿واتقوا الله لعلکم تفلحون﴾ له خدا بترسن، ته قوای خدا بکه ن، واز له سه وداو مامه لئ ی ربا ئامیز بینن به لکو سه رفرازی دونیا و قیامه ت ببین: له دونیادا تووشی کیشه و عه داوه ت نه بن، له قیامه تیشدا تووشی سزای ئاگر نه بن!! ﴿واتقوا النار التي أعدت للكافرين﴾ خوټان بیاریزن له سزای نهو ئاگره ی بو بئ پروایان ئاماده کراوه، واته: نه گهر ئیوه رباخوژ بن شیای نه وه ده بن که مامه لئ ی کافراتان له گه ل دا بکری! ﴿وَأطیعوا الله﴾

والرسول لعلکم ترجمون ﴿ پابه‌ندی فەرمانی خودابن، به‌گوئی
نامۆزگارییه‌کانی پیغه‌مبەر بکه‌ن، مامه‌له‌و سه‌ودای رība نامیز مه‌که‌ن،
سوود مه‌خۆن، به‌گویره‌ی په‌یامی پیروزی خودا ره‌فتار بکه‌ن، به‌لکو
ره‌حمتان پی بکری، خودا به‌زه‌یی پیتانا بیتوه‌ه!!

خوینه‌ری هیژا! له سووره‌تی به‌قه‌ره له‌کاتی راقه‌کردنی نایه‌تی
(٢٧٥-٢٧٦-٢٧٨-٢٧٩) وتمان: رība به‌چهند قۆناغیک یاساغ کراوه:
نهم نایه‌ته‌ی ئیره قۆناغی سییم ده‌ژمی‌دری، ئه‌وه‌شمان گوت: که سوود
خواردن که‌م و زۆری هه‌رامه، نایه‌ته‌کانی قورئان که له سووره‌تی (البقره)
دان دواترین نایه‌تی حوکمی ریبان که‌هاتوونه خواری و دوو جوړ رība
هه‌رام ده‌که‌ن: (رība النسیئة) زیاده وه‌رگرتنه‌وه‌ی قهرز (رība الفضل)
زیاده وه‌رگرتنی ده‌ست به‌جی، یاساغ کردنی رība به‌هه‌ردوو جوړه‌کانیه‌وه
بو به‌رژه‌وه‌ندی تاک و کۆمه‌له، چونکه کاریپکردنی رība بازان و خه‌ته‌ری
بو تاک و کۆمه‌له!! ئه‌وه‌ش گوترا: که یاساغ کردنی (رība الفضل) بۆیه
بووه که نه‌بیته ریخۆشکه‌ره بو (رība النسیئة) هه‌ر قهرزیکیش
سوودراکیش بی، ئه‌وه رībaیه و هه‌رامه، جا شووه‌که پاره‌ی زیاد بی‌یان
شتی تربی!

(رība النسیئة) که ئه‌م‌پۆ له بانقه‌کان دا به ریبای فاحیش ناوزه‌د
ده‌کری یان پی‌ی ده‌لین: سوودی چهند چه‌ندانه، که به‌گویره‌ی وه‌غرانی
قهرزه‌که سووده‌که زیاده‌کا، ئه‌وه هه‌رامه‌و به‌هیچ شیوه‌یه‌ک هه‌لال
ناکری، قورئان راسته‌وخۆ به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ریح هه‌رامی کردوه
قه‌یددارکردنی رība به‌چهند چه‌ندانه (أضعافا مضاعفة) له نایه‌ته‌که‌دا بو
به‌یانی واقعیه‌و وینه‌کیشانی ئه‌و حاله‌ته‌یه که ئه‌و کاته ئاده‌میزاد
له‌سه‌ری بوون و، ره‌خنه‌گرتنه له‌و دیارده‌یه‌و زهم کردنی ئه‌و سه‌وداو
مامه‌له‌یه‌یه که دیارده‌یه‌کی سته‌مکاری و چه‌وساندنه‌وه‌یه‌کی زه‌ق و
ئاشکرای هه‌ژارانی ئه‌و رۆژگاره‌ بووه! واته: قه‌یددارکردنی رība به
(أضعافا مضاعفة) ئه‌وه ناگه‌یه‌نی که ریبای که‌م هه‌لال بی و ریبای

فاحیش واته: چهند چهندانه حهرام بی نهخهیر نهوه مه بهس نیه و نایه ته که نهوهی مه بهس نیه، ریبای کهم و زوری حهرامه و تاوانی گه وره یه و گونااهی فهوتینه ره، ریبای حه لال نیه مه گهر بۆ موحتاجیک که به نه ندازه ی پیوستی به که ی مامه له ی ریبای ئامیز بکا! واته: بگاته حاله تیک لی مه علوم بی نه گهر به ریبای مامه له نه کا له برسا بمری، یان بی مه سکهن و شوینی حه وانسه وه بمینیتسه وه، خو ی و مال و مندالی بکه ونه دهشت و سارا، به لام قهرز کردن به ریبای بۆ بازرگانی و پیشه سازی و کشت و کال کردن نهوه حهرامه، مه گهر لی روون بی که نه گهر پاره که وه رنه گری موفلیس و مایه پوچ ده بی، یان کشت و کاله که ی بفهوتی که سیکیش نه بی به قهرز پاره ی بداتی، نهو کاته بۆی هیه به نه ندازه ی پیوستی به که پاره به سود وهریگری و خو ی رزگار بکا!

نهوه ی ئیستا دلخوشکه ره یه نهوه یه: که له ژیر سایه ی ئهم رابرونه ئیسلامی یه ی ئیستادا بری بانق و شه ریکه ی ته ئمین نیسلامی پهیدا بوون که له سهر بنه مای سه ودا ی موضارهبه و قازانج به سییه ک و قازانج به نیوه و ئهم جو ره مامه لانه که زانایانی ئیسلام فتوایان به حه لالی داوه و ریبای هه لخه له تاندن و قوماری تیدا نیه!

فه رمانی په روه ردگار جه ختی له سهر نه هی کردن له سه ودا ی ریبای ئامیز کرد به وه ی که فه رانی به موسولمانان کرد، به ته قوا و خو پاراستن لهو شتانه ی نه هی لی کردووین - که یه کیک له وانه ریبایه - بۆ نه وه ی سهر که وتن و خوشبه ختی له دونیادا بۆ خو مان دهسته بهر بکهین! هاریکاری یه کتری بکهین، به زه ییمان به یه کتری دا بیته وه، چونکه هاریکاری سهر ده کیشی بۆ یه کتر خوشیستن، خوشه ویستی بناخه ی خوشبه ختییه، له قیامه تیش دا به مراد گه یشتن و زه فه ربردنه به ره زامه ندی خودا له به هه شتا!!!

ئه مجار جه خته که ی دووباره کرده و، به وه که ترساندن له وه ی که نه گهر پابه ندی فه رمان و نه هی به که نه بن، واز له ریبای خو ری نه هیئن به

ئاگر سزایان دەدا؛ ئەو ئاگرە ی خودا بۆ کافەرەکان - که زیباخۆران بەشیکن لەوان - ئامادە ی کردوو.ه.

جا ئەگەر روو نەکەنە تەقواکاری و خۆتان لە گوناھ نەپاریزن، ئەو دەچنە ریزی ئەوانە ی بە ئاگر سزا دەدرین.

ئەبو حەنیفە دەفەرموی: ئەم نایەتە ترە ناکترین ھەرەشە ی قورئانە!! چونکە خودا ھەرەشە لە موسولمانان دەکا بە ئاگرێک کہ بۆ کافران دانراوە، ئەگەر خۆ لە سوود خۆری نەپاریزن و لە شتە حەرام کراوەکان دوور نەکەونەو،! ئەو شمان بێتەو یاد کہ پەرورەدگار لە سوورەتی (البقرة) دا دوژمنایەتی خۆی و پیغەمبەری خۆی دژی سوودخۆران راگەیاندا!

ئەمجار پەرورەدگار بەمەبەستی جەخت کردن لەسەر تەقوا و خۆپاریزیی فەرمان دەکا بە موسولمانان کہ پابەندی فەرمانی خودا بن گۆرپایەلی ئامۆژگاری پیغەمبەرەکی بکەن و زیبا نەخۆن، مامەڵە ی سوود ئامیز نەکەن بە لکو لە دنیا دا بێگیرو گرفت ژیان بگوزەرینن، لە قیامەتیش دا پاداشی کردەو ی باشیان وەر بگرنەو!

دەفەرموی: ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾ پەلە بکەن بۆ و دەستەینانی لیخۆشبوونی خودایی و چوونە ناو بەھەشتێک کہ تا بلی ی: فراوان و گوشادە، پانتایی بە ئەندازە ی ئاسمانەکان و زەویە و ئامادە کراوە بۆ خاوەن برۆایان!

ئیمامی ئەحمەد رحمہ اللہ لە موسنەدەکی دا دەگێرێتەو: کہ ھیرقەلی رۆم نامە یەکی بۆ پیغەمبەر ﷺ نووسی عەرز ی کرد بوو کہ تۆ بانگەوازی منت بۆ بەھەشتێک کہ پانتایی بە ئەندازە ی ئاسمانەکان و زەویە، ئەدی دۆزەخ لە کوێیە؟؟ پیغەمبەر ﷺ فەرموی (سبحان الله فأين الليل والنهار؟؟) پاک ی بۆ خودا! کہ رووناکی دی تاریکی بۆ کوێ دەچی؟؟ واتە: ئەگەر فەلەک ھەڵدەسوڕێ نیو ی بوونەوەر (نیو ی زەوی) رووناکە

نیوه که ی تریشی تاریکه ، ههربه و جوهرش بههشت لای سهرووی بوونه و هه دۆزه خیش لای خواروویه تی!!

دهشتوانین بلیین: پئیست ناکا له وهی که کاتی رۆژ دادی ئیمه شهو نابینین، له شوینی تر شهو نه بی! هه رچه نده کهوا ئیمه نایزانین، هه ر به و جوهرش دۆزه خ له شوینک بی که خودا بو خۆی ده زانی و زانیاری ئیمه ده رکی ناکا!!

ئیبیر که شیر ده فهرمووی: ئهم مه عنايه وئی چووتره، له بهر ئهو فهرموودهیهی نه بهوهرهیره که به زازا په سهندی کردووه، ده لئی پیاوئیک هاته خزمه مت پیغه مبه ر ﴿گوئی: قوربان! پیم نالئی نایه تی﴾ ﴿وجنة عرضها السموات والأرض﴾ چۆنه؟ نه گهر وابی بههشت هه مووی داگرتبن ئه دی دۆزه خ له کوئییه؟ پیغه مبه ر ﴿فهرمووی ئه تو نابینی که شهو هات هیچ شتیک له رووناکایی رۆژ دیار نیه؟ دهی باشه ئهو کاته رووناکایی رۆژ له کوئییه؟! وتی: لهو شوینهیه که خودا بوی دیاری کردووه، پیغه مبه ر فهرمووی دهی دۆزه خیش لهو شوینهیه که خودا بوی داناوه. ئه مجار خودای مه زن و زانا باسی ره وشتی بههشتیان ده کا و ده فهرمووی:

١- ﴿الذين ينفقون في السراء والضراء﴾ ئهوانه ی مال و دارایی خۆیان ده به خشن له خۆشی و ناخۆشی دا، له هه رزانی و گرانی دا، له ساغی و نه خۆشی دا، به گه نجی و به پیری، به شهوو به رۆژ، به نهینی و به ئاشکرا! وه کوو له ئایه تیکی تر دا ده فهرمووی: ﴿الذين ينفقون أموالهم بالليل والنهار سرا وعلانية﴾ البقرة ٢٧٤. واته: ئهو خودا پێداوانه هیچ شتیک له خودا په رستی بی ئاگیان ناکا، هه موو کاتی که خه ریکی خودا په رستی و مالبه خشین و سه رگه رمی چاکه کردن له گه ل به نده کانی خودا دا، جوهره ها چاکه و پیاوه تیان له گه ل دا ده کهن، پیغه مبه ریش ﴿فهرموویه تی:﴾ ﴿اتقوا النار ولو بشق تمرة﴾ نه حمه در بوخاری و موسلیم له عه دییه وه ریوایه تیان

کردوو.

فهرمانکردن به مالبه‌خشین دوو مهبه‌ستی سه‌ره‌کی تیدایه!

١- مالبه‌خشین یارمه‌تیدانی موحتاجه‌و باربووکردنیه‌تی،

سوودخواردن چه‌وساندنه‌وی هه‌ژاره له‌لایهن ده‌وله‌مهنده‌وه.

٢- مالبه‌خشین له‌هه‌موو باریکدا؛ له‌خۆشی و ناخۆشی‌دا به‌لگه‌یه‌کی

به‌هه‌یزه، له‌سه‌ر خوداپه‌رستی و یارمه‌تیدانی هه‌ژاران به‌شیوه‌یه‌کی

هه‌میشه‌یی، نه‌ده‌وله‌مهنده‌که تینی پی ده‌گا، نه‌هه‌ژاریش پاشگۆی

ده‌خری، په‌ندی پێشینانیشه ده‌لی: (أعط القليل فالحرمان أقل منه)

که‌میش بیه‌خشی له‌هیچ باشتره، خه‌رخوازی و یادی روژی قیامت سو‌زو

به‌زه‌یی له‌ئاده‌میزادا ده‌جوولینن: وا له‌ مروف ده‌که‌ن که‌هه‌میشه

به‌خشنده‌بی، با به‌خششه‌که‌ی که‌میش بی، به‌خشینی که‌م و هه‌میشه‌یی

باشتره له‌به‌خشینی زۆرو هه‌له‌شه‌یی و براوه!! واته: نه‌گهر که‌سیک

له‌ماوه‌ی سالتیک دا هه‌زار دینار بیه‌خشی نه‌و هه‌زار دیناره نه‌گهر

له‌ماوه‌ی ساله‌که‌دا که‌مکه‌مه بیه‌خشی باشتره له‌وه‌ی که‌به‌جاریک یان

دووچار بیه‌خشی و وشکایی بی!

له‌ شوینیکی تردا ده‌فهرموئ: ﴿لینفق ذو سعة من سعته ومن قدر علیه

رزقه فلینفق مما اتاه الله، لا یكلف الله نفسا إلا ما اتاها سیجعل الله بعد عسر

یسرا﴾ الطلاق/٧.

ره‌وشتیکی تری به‌هه‌شتییان نه‌وه‌یه (والکاظمین الغیظ) که‌رقیان

هه‌له‌ساو سوور بوونه‌وه رقه‌که‌یان ده‌خۆنه‌وه، هه‌رچه‌نده ده‌سه‌لاتیان هه‌یه

رقه‌که‌یان برێژن، به‌لام ددان به‌خۆیان دا ده‌گرن و به‌ره‌نگاری نه‌فس و

شه‌یتان ده‌بنه‌وه، پێغه‌مبه‌ریش ده‌فهرموئ: (لیس الشدید بالصرعة و لکن

الشدید الذی یشک نفسه عند الغضب) نازار به‌هه‌یز نه‌و که‌سه‌یه

پاله‌وانبازی بکا، به‌لکو نازا نه‌و که‌سه‌یه له‌کاتی رق هه‌له‌سان دا جله‌وی

نه‌فسی خۆی بگری!

ریگاچاره‌ی رق هه‌لسان شه فرموده‌یه‌ی پیغه‌مبهره ﷺ که نیمامی نه‌حمه‌دو شه‌بو داوود له (عطیة‌ی کوری (سعدالسعدی)‌یه‌وه گیراویانه‌ته‌وه: ده‌لئی: پیغه‌مبهر ﷺ فرموویه‌تی (إن الغضب من الشیطان، وإن الشیطان خلق من نار، وإنما تطفأ النار بالماء فإذا غضب أحدکم فلیتوضأ) واته: رق هه‌لسان له‌شه‌یتانه‌ویه، شه‌یتانیش له‌ئاگر دروست کراوه، ئاگریش به‌ئاو ده‌کوژیته‌وه، نه‌گهر یه‌کیک له‌ئیه‌رقی هه‌لسا با ده‌ستنویژ بگری.

٣- ﴿والعافین عن الناس﴾ نه‌وانه‌ی له‌خراپه‌ی خراپه‌کاران ده‌بسورن، که‌سیک خراپه‌یان له‌گهل ده‌کاو رقیان هه‌ل ده‌ستیئ، نه‌ک هه‌ر رقه‌که‌یان ده‌خۆنه‌وه به‌س! به‌لکو لیشیان خۆش ده‌بن، نه‌مه‌ش پله‌یه‌کی مرؤقایه‌تییه، نیشانه‌ی پر عه‌قلی و بیرو را راستی و به‌هیزی ویست و ئیراده‌و توندو تۆلی که‌سایه‌تییه‌تی! نه‌م پله‌یه‌ له‌ژوور پله‌ی پیش خواردنه‌ویه، چونکه‌ ژۆرجار رق خواردنه‌وه کینه‌و بوغزاندن له‌دل و ده‌روون دا دروست ده‌کا، وه‌کو له‌نایه‌تیکی ترده‌ده‌فرموئ: ﴿واذا ما غضبوا هم یغفرون﴾ الشوری/٢٧.

حاکم و طه‌مبه‌رانی له‌ئوبه‌ی کوری که‌عبه‌وه ده‌گیرنه‌وه: که‌ پیغه‌مبهر فرموویه‌تی: (من سره‌ أن یشرف له‌ البیان، وترفع له‌ الدرجات، فلیعف عن ظلمه، ویعط من حرمة، ویصل من قطعه).^١

^١ حاکم ده‌لئی نه‌م ده‌دیته‌ صدحیحو مه‌رجی شه‌یخه‌ینی تیدا هاتۆته‌ جی به‌لام ده‌ریان نه‌هیناوه!

نیبنو عه بیاس ده لئی: پیغه مبه ر ﷺ فمر موویه تی: (إذا کان یوم
القیامة نادى مناد یقول: أين العافون عن الناس؟ هلموا إلى ربکم، وخذوا
أجورکم وحق علی کل امرئ مسلم إذا عفا أن یدخل الجنة).

٤- ﴿والله یحب المحسنین﴾ خدا چاکه کارانی خوش دهوین، نهو
که سانه ی به چاکه وه لامی خراپه ی نه لک ده ده نه وه، جا چاکه کردنه که بیان
به گه یاندنی سوودی بی به خراپه کار، یان به دوور خستنه وه ی زیان ده بی لئی،
له دونیادا به وه ده بی که نه هیلئی خراپه ی له گهل دا بکری، یان له قیامت
دا به وه ده بی که له هه موو مافیککی که لای خه لک هه بیی خوش بیی،
نه مهش پله یه که له پله کانی پیشو به رزتره!

به یه قی ده گیریته وه ده لئی: عه لی کوری حوسه یین ﷺ کاره که ریکی
هه بوو ناوی به دهستی دا ده کرد بو ده ستنوئیز، مه سینه که له دهستی
که وته خواری عه لی بریندار کرد! عه لی سه ری به رز کرده وه کاره که ره که
لئی ترسا وتی: قوربان! خودا ده فهرموئ: ﴿والکاظمین الغیظ﴾ عه لی
وتی: وا رقم خوارده وه، کاره که ره که وتی: ﴿والعافین عن الناس﴾ عه لی
وتی خوا لیت خوش بی، کاره که ره که، وتی: ﴿والله یحب المحسنین﴾ عه لی
وتی: ده برۆ نازاد به وه نهوا له بهر ره زامه ندیی خودا نازادم کردی.

٥- ﴿والذین إذا فعلوا فاحشة﴾ نه وانیه که کرده وه یه کی ناشیرین
نه نجام ده دن وه کوو غه یبه ت کردن ﴿أو ظلموا أنفسهم﴾ یان تاوانیک
ده کهن که زیانه که ی هه ر بو خو یانه وه کوو خوارده وه ی عه ره ق ﴿ذکروا
الله فاستغفروا لذنوبهم﴾ خیرا یادی خودا ده که نه وه و په شیما ده بنه وه،
بو لای خودا ده که رپنه وه و داوای لی خوشبوونی لی ده کهن، دلنیا که
بهس خودا له تاوان خوش ده بی و هه نه که ریمی کارسازه، به گوره ی
دانایی و زانایی خو ی بوونه وه هه لده سورپینی. ﴿ومن یغفر الذنوب إلا
الله﴾ - کی جگه له خودا - له تاوان خوش ده بی؟ (نه مه جومله یه کی

(معترضه)یە، واتە: جگە لە خودا کەس نیه لە گوناھ خۆش بێی! خودا بە گەورەیی خۆی و چاکەو نیحسانی بێ سنووری، لە خراپەکاران خۆش دەبێ، چاوپۆشی لە تاوانباران دەکا، بە مەرجی تاوانەکە ی هاوێل پەیدا کردن بۆخودا نەبێ، چونکە خودا لە شەریک دانان بۆ خۆش نابێ، وەکوو لە نایەتییکی تردا دەفرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ النساء/٤٨.

ئەمە بە رەوا دانانی کردەوێ تۆبەکارانە و دڵنیاکردنیانە و مزگینی پێدانیانە بە فراوانی رحمت و بەزەیی و نزیکیی لێخۆشبوونی خودا لێیان و بەرزکردنەوێ پلەو پایەیانە.. چونکە هەستیان بە وە کردووە کە هیچ پەنایەک نیه جگە لە پەنای خودا، هەر کەرەم و رحمتی خودا فریا بەندەکانی دەکەوێ و تۆبەیی تۆبەکاریش لە گوناھ وەکوو ئەو کەسە وایە کە تاوانی نەکردبێ.

بەلام مەرجی قبول کردنی تۆبە ئەوێ: کە ﴿وَلَمْ يَصْرُواْ عَلٰى مَا فَعَلُوْا﴾ لە سەر تاوانەکانیان بەردەوام نەبن، واتە: تۆبەیان لە تاوانەکانیان کردووە، بۆ لای خودا گەراونەو، بەردەوام نەبوون لەسەر تاوانەکانیان ئەو گوناھەیی تۆبەیان لێ کردووە جارێکی تر بۆی نەگەراونەو، پێغەمبەریش ﷺ فرمویەتی: (الْكَبِيْرَةُ مَعَ الْاِسْتِغْفَارِ وَلَا صَغِيْرَةٌ مَعَ الْاَصْرَارِ) مەبەستی پێغەمبەر ﷺ ئەوێ کە تاوانی بچووێ ئەگەر لەسەری بەردەوام بڕوی دەبێتە تاوانی گەورە، ئەمە بە مەرجی ﴿وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ﴾ ئەوانە بزانی ئەمە کە دەیکەن تاوانە، ئەگەر نەیانزانێ ئەو گوناھیان ناگاتێ!!

﴿أُولَٰئِكَ﴾ ئەو موسوڵمانانە کە ئەو رەوشتانەیان تێدا دیو بەو شیوێ هەلس و کەوت دەکەن ﴿جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ پاداشیان لێخۆشبوونی پەرورەدگارە بۆیان، وێرای چەند باخ و باخاتییک کە بە ژێر دارەکانیان دا جوگە و جۆبار دەکشێن و

ههتا ههتایه تییدا ده میننه وه! ﴿وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾ نهم پاداشه
باشترین پاداشه بۆ چاکه کاران که بریتیه له لیخوشبوونی خوداو
دنیا بوونیان له سزانه دانیان و به مراد گهیشتن به بههشتی بهرین و
رازاه به ههموو جوړیکی زۆر رابواردن، به ههموو جوړیکی خواردن و
خواردنه وه، تهنانهت خوژی و لهزهتی وای تیدایه: نه چاو بینویهتی، نه
گوچکه بیستویهتی، نه بهسر دلی هیچ کهس دا رابوردوه؟!

سه ره نجامی خوداپه رستان و سه ریچیکاران، جهاد نیشانهی

شکو مه ندی موسو لمانانه

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا
تَهْنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِنْ يَمَسُّكُمْ
قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ ذُودُوا بِهَا النَّاسَ وَلِيَعْلَمَ
اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ
﴿١٤٠﴾ وَلِيَمَّخَصَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمَّخَقَ الْكُفْرِينَ ﴿١٤١﴾

ویست و نیراده و داب و نه ریتی خودا یاسایه کی نه گۆری هیه،
هه رچه نه ده توانای به سه ره ههموو شتیکی دا هیه، ههموو شتیکی پر
حیکمهت و کار سازانهیه، ئیشه کانی و داناهه که به گۆرهی هۆو هۆکار
(عله و معلول) بینه دی، پیشه کی و نه تیجه یان هه بی! نه و داب و نه رته
خودایی به بۆ رابوردو و داهاتوو وهک یهک وایه، هه رکه سیکی ریبازی
خوداپه رستان بگری، پابه ندی فه رمانی خوداو رپه وی ریبازی راستی نه و
بی، له هه ردو و دنیا به مراد ده گا، سه رکه وتن و سه رفرازی به ده ست
دینی، که سیکیش ریبازی گومرپایان بگری سه ریچیکه رو دل رهق و

رهوشت ناشیرین بی، سهره نجامی خهساره تمهندی و تیاجوون و ولات ویرانی و خوئی نه دیتووی ههر دو جیهانه!

له کاتی ناشتی دا نه گهر ئاده میزاد په پیرهوی یاسای سروشت و زانیاری و نه زموونی روژگار بکا، دهریارهی کشت و کال و بازرگانی و پیشه سازی ... هتد به گویرهی هؤو هؤکار هه لئس و کهوت بکا و له هه موو شتیکیش دا ویرای دهسته بهرکردنی نه سباب ته وه کولی به خودایی، له ژیان دا سهرکه وتوو سهر فرازو به مراد گه یشتوو ده بی، ته نانهت خودانه ناسیش نه گهر په پیرهوی یاسای ژیانی کرد، له کاروباری ژیان دا داب و نه پیتی کارو کاسبی په پیرهو بکا به مراد ده گا، نه گهر به پیچه وانهی داب و نه پیتیش کار بکا - با خوداپه رستیش بی - ههر سهرکه وتوو نابی!

له بارو زروفی جهنگیش دا، نه گهر سهر کرده به گویرهی روژگار نه سبابی جهنگ دهسته بهر بکا، مه شق و راهینان و تاقیکردنه وه به گویرهی پیوست نه نجام بدا سهرکه وتن به دهست دینی و به سهر دوژمن دا زال ده بی، خو نه گهر مه شق و راهینان پاشگوئی بخا و چه ک و ته قه مهنی دهسته بهر نه کا! تووشی تیشکان و ژیرکه وتن ده بی، نه مه یاسای خودایه له بوونه وهردا، تۆو نه چینی بهر و بووم ناچنی، نه مام نه چه قینی شین نابی کشت و کال ئاوی نه دهی یان ئاونه درئ شین نابی و پی ناگا!!

﴿قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الأرض﴾ واته: پیش ئیه زور جار داب و نه پیتی خودا دووباره بوته وه، گهل و نه ته وهی جوړاو جوړ هاتونه کوړی ژیان هوه رویشتون. ده به سهر زهوی دا گهشت و گوزار بکه، له شوینه وارو پاشماوهی کوئینه پروان، سهیری رابوردووی گهل و نه ته وه پیشینه کان بکه، له میژووی ژیاریان تی بفکر، رووداوه کان بخوئینه وه نه وکاته راستی به تی ته رازووی خوداییتان بوئاشکرا ده بی، داب و نه پیتی تاییه تی خوئتان بو درده کهوی که بریتیه له به مراد گه یاندنی چاکه کار و خهساره تمهندی خراپه کار ﴿فانظروا کیف کان عاقبة

المکذبین ﴿ تیبفکرن سەرەنجامی ئەمانە چۆن بوو کە پێغەمبەرانیان بە درۆ خستەو، چۆن تەفرو توونا کران، و لەناو بران!!؟

ئەمە ھۆشیارکردنەوێە بۆ سەرپێچیکەرەکان - کە تیرھاویژەکانی سەر کەژە کەمی ئو خودیش دەگرێتەو - یادخستەوێ موسولمانانە بەوێ کە سەرکەوتنی رۆژی جەنگی بەدر بەھۆی خۆراگری و گوێراپەلێ فەرمانی خودا و پێغەمبەر و پشت بەستنیان بە خودا و دەستەبەر کردنی ھۆبەکانی شەڕ، متمانە بوونیان بە توانا و دەسلالتی خودا و رەحمەتی بەرفراوانی بوو!

﴿ هذا بيان للناس وهدى وموعظة للمتقين ﴾ ئەمە کە لەمەپیش گوترا: لە قورئان و ئەوێ کە لەوێ دوا دی، ھەمووی روونکردنەوێە بۆ ئادەمیزادان بەگشتی و رێنموویی و ئامۆژگاری کردنە بۆخوداپەرستان و تەقواکاران بەتایبەتی، چونکە ھەرئەمان سوود لە قورئان وەرەگرن، وەکوو لەسەرەتای سوورەتی بەقەرەدا دەفەرموێ: ﴿ ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين ﴾ البقرة ٢/یان دەفەرموێ: ﴿ هدى ورحمة للمحسنين ﴾ لقمان ٢٢. ئاوا بەو شیوەیە قورئان رێرەوی ژیان روون دەکاتەو، داب و نەپیتی خودامان لە بوونەوێەدا بۆ شی دەکاتەو، پێمان دەلێ: دەبێ بۆ ھەموو شتێک لەرێگای خۆیەو بۆی بجین، بەمەش قسەو گوتەو کافرو دوو رووھەکان پووچەل دەبێتەو کە دەلێن: ئەگەر موخەممەد راست بکا و پێغەمبەر بێ، لەشەری ئو خوددا تێنەدەشکا! ھاوێلانی تووشی ئەو ھەموو ئیش و ئازارو کوشتن و بڕینە نەدەبوون! ئەوێش دەردەخا کە سوننەتی خودا بەسەر پێغەمبەرانو باقی رابەر و سەرکردەو خەلکی تردا ئەوێە: ھەر سەرکردەوێک سەربازەکانی گوێراپەلێ نەبن و سەرپێچی فەرمانەکانی بکەن تووشی تیشکان دەبن! جا کاتێک موسولمانان ئەم حەقیقەتەیان زانی: پێویستە تیشکانی جەنگی ئو خود نەبێتە ھۆی ناویمیدی و ترسان لەشەر، ناپرەحت نەبن لەوێ کە تووشیان ھات لەبرینداری و شەھید بوون و ماندوو بوون، چونکە کوژراوەکان شەھیدن و میوانی خودان، ئەو

رووداو هه زلهیه کی میهره بانی و دهرس پهروه ده کردن و فیتر کردنی موسولمانانه، که ته مبی ببن و به هیچ جوریک سهریتیچی فهرمانی پیغه مبه نه کهن! ههر بویه شه پیغه مبه ده باره ی جهنگی نوحود فهرموویه تی: (لو خیرت بین الهزیمه والنصر یوم أحد لاخترت الهزیمه) نه گهر روژی جهنگی نوحود خومیان سهریشک بگردایه له نیوان تیشکان و سهرکه وتن دا تیشکانم هه لده بژارد! ﴿ولا تهنوا﴾ نیوه خوتان به زه بوون و لاوازو ترساو له شهر پیشان مه ده ن، ﴿ولا تحزنوا﴾ خهم و خه فته بو کورزاوان مه خون، نه وانه نه مرن و میوانی خودان ﴿وانتم الاعلون﴾ نیوه سهر به رزو سهر فرازان، دوارپوژو سهرکه وتن ههر بو نیوه یه نه ی کومه لی موسولمانان! ﴿ان کنتم مؤمنین﴾ به مهرجیک نیوه خاوه ن باوه ری راست و دروست بن!

داب و نه ریتی خودا وایه هه موو کات دوارپوژو سهره نجام بو ته قواکارانه؛ کورزاروه کانیا ن له به هه شت دان، کورزاوی کافران له دوزه خدان،...

مه به ست به نه هی کردن له زه بوونی و خهم خواردن نه وه یه که ته سلیمی دوژمن نه بن، به خویان دا بچنه وه و سهر له نوی خویان ناماده بکه نه وه بو بهر هنگاری دوژمن و جهنگان له گه لی دا، نه مه ویرای هه بوونی عه زیمه تی راست و هیزی ئیراده و پشت به ستن به خوداو وره به رزی و هیوای سهرکه وتن.

چون نیوه زه بوونی ده نوینن! به هو ی تیشکانتان له جهنگی نوحود دا وره تان ده روخی؟؟ خو ﴿ان یمسکم قرح﴾ نه گهر له و جهنگه دا نار به تیه کتان تهروش بووی، بریندار بووین، سهرتان شکابی، لی تان کورزابی، نه وه ﴿فقد مس القوم قرح مثله﴾ نه وه دوژمنانیش تان؛ کافره کانی قور هیش هه مان زه برو زه نگیان بهرکه وتوه؛ نه وانیش لی تان کورزاروه، لی تان بریندار بووه، به لکو زیاتریش، نه وان له جهنگی به دردا

زیاتریان لی کوژرا زیاتر تیشکان. کهچی کولیان نه داو خویمان بۆ شه پریکی تر ته یار کرده و! جا که ئیوه له شه پری ئو خوددا تیشکان شه و له پشدا له جهنگی به دردا سهرکه و تووبن، رۆژگاریش وه هایه، ههر رۆژه سهرکه و تن بۆ دهسته ییکه، رۆژیک بۆ نیوهیه و رۆژیک بۆ شه وانه، هه مووشی له بهر حیکمه تیکی خداییه، دهسلات ده دری به دهسته یه کی بی پروا و رۆژیک به تال فرمانه و ده بی، چهند رۆژیکیش حق بالاده ست ده بی و حوکمرانی ده کا ﴿وتلك الأيام نداولها بين الناس﴾ شه و رۆژگارانه ئاوا ده ستاو ده ست پی ده کهین له نیوان ئاده میزاداندا ههر رۆژه ی شانس و نگین به تاقمیك ده دهن، به لام دواپۆژ و سهرکه و تنی سهره نجام بۆ پابه ندانی ریبازی خداییه!

بۆیه ش ئاوا ههر رۆژه نگین ده دهن به تاقمیك ﴿ليعلم الله الذين آمنوا﴾ بۆ شه و ی پهروه ردگار عه دل و داد پهروه ی خو ی ده ربخا، یاسای بوونه و هره بچه سپینی، بۆ شه و ی پهروه ردگار زانیاری خو ی به موسو لمانان بزانینی به و ی که ئاگاداری چۆنیه تی پروای برواداران، بۆ شه و ی خو پراگوان له بهرام بهر دوژمنان دا ده ربخا، بۆ شه و ی خه لک جیا وازیان بزانی و لیکیان جیا بکاته و بۆ شه و ی راستی ئیمانی ئیماندران بچه سپینی، چونکه ههر کاتی ئیمانه که پهیدا بوو خودا زانیاری ده رباره ی ههیه، ههر شتیك خودا عیلمی پی نه بی شه و هه بوونی نه و نه بووه، که وابی مانای ﴿وليعلم الله﴾ شه ویه که خودا زانیاری خو ی به چۆنیه تی شته کان بۆ خه لکی ده ربخا!

چونکه عیلمی خودا به چۆنیه تی شته کان له شه زه ل دا چه سپاوه و ههیه، شه و ی که وروده دا ده ق وه کور شه و وایه: که له زانیاری خودا دا ههیه له شه زه لدا؛ زانیاری خوداش هه موو کاتی رهنگدانه و ی واقیعه، شتیك خودا زانیاری پی نه بی نه ههیه و نه حه قیقه تی ههیه! و یپرای شه و ده رختن و پی زاناندنه و تیگه یاندنه ﴿ويتخذ منكم شهداء﴾ بۆ شه و هه شه پهروه ردگار تاقمیك ئاماده باش بکا بۆ شه هید بوون و له ریگه ی خودادا

بکوژرین، له پیناو ره زامه ندیی خودادا گیانی خوڤان بهخت بکهن، چونکه بری موسولمان به شداری و ناماده بوونی جهنگی به دریان له کیس چوو بوو ناواته خوازی نهوه بوون ههلیکیان بۆههه بکهوی و پلهی شههید بون و گیان بهخت کردن له ریگای خودادا به دهست بینن!!

ئهم نایهته به لگهیه کی به هیزه بۆ تههلی سوننهو جهماعهت که دهلین: ئیراده و نه مری خودا لیک جودان چونکه پهروهردگار نههی له کافران کردووه که موسولمانان -حه مزو- هاوه لانی- بکوژن و ویستوشیه تی بکوژرین!! نههی خواردنی داری گهنمی له نادهم کرد که چی خواردنه کهشی ئیراده کردووه. فهرمانی به شهیتان کرد بۆ سوژده بردن و ئیرادهی نه کرد سوژده بهری؛ بۆیه شهیتان سوژده کهی نه برد.. فهرمانی به موسولمانان کردووه به جیهادو تیکۆشان به لام ته مبهلی تیدا دروست کردوون نهوه بوو بریک به هوی ته مبهلی یان ترسان و خو ویستی و هوی تر نه نجامیان نه دا!!..

بیگومان بهزدان ریزی شههیدانی گرتووه، له ژبانی بهرزه خیدا به میوانی خوی حسیب کردوون و ده فهرموی ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ ال عمران/ ١٦٩. یان ده فهرموی ﴿فَاُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ﴾ النساء/ ٦٩.

ههه لهم رووه وهه بۆ زیاده ریزلینان له شههیدان، باسی سته مکاران ده کاو ده فهرموی: ﴿وَاللَّهُ لَا يَحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ پهروهردگار سته مکارانی خو شناوین، سزایان ده دا، چونکه سته میان له خوڤان کردووه ئاژاوه یان له زهوی دا ناوه ته وه، سهریان له خه لکی تیک داوه؛ له پاساوی نه وه دا پهروهردگار په له ده کا له سه رنگون کردنیان، له وه رگی رانی تهخت و بهختیان! له کاتی پیویست و ماوهی دیاریکراودا سه رهنگرییان ده کا، لهم رووه وه که سته مکاری پایه دار نابی و ئاکامی فهوتان و وه رگه پانه!!

﴿وَلِيْمَحْصِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ههروهه ها بۆ هه لێژاردن و جیا کردنه وهی بروادارانی راستال له دوو رووه کان، واته: روژگار و شانس و

نگین ئال و گۆر پی دەکەین بۆ ئەوەی خاوەن باوەرانی پالڤتەکراو دیاری بکەین، لە موسوڵمانانی دەروون زەعیف هەلیان هاویرین، موسوڵمانی راستال لە موسوڵمانی بڕوا لیل و لەرزۆک جیا بکەینەو! بۆ ئەوەی ئەو موسوڵمانە پالڤتەکراوە بێتە پارچە زیرکی پالڤتەو لە بۆتە دراوو خەلکی تر بیناسی و بێتە نمونە و هی تریش شوینی بکەون، بۆ خوشی خۆی بناسی! چونکە زۆرجار ئادەمیزاد بۆ خۆی خۆی ناناسی و حەقیقەتی راستی خۆی نازانی!! ئەزموون و تاقیکردنەوێ وەکوو جەنگی ئوحد ئامیزاد پالڤتە دەکا و راستی و پیاوێتی دەردەکەوێ!! ئەوەتا لە جەنگی ئوحددا دوو پوووەکان پاشگەزیوونە و گۆرەپانی جەنگیان جی هیشت، بڕی موسوڵمان لە ترسان هەلھاتن، هەندیکیش لە تیرھاویژەکان هەر بۆ مەبەستی کۆکردنەوێ تالان و غەنیمەت سەرپیچی فەرمان و ئامۆژگاری پیغەمبەریان کرد.

بڕیکیش لە دەوری پیغەمبەر مانەو و ورەیان نەپروو و داکوکیان لە پیغەمبەر ﷺ کرد و نازیەتی و مەردایەتی خۆیان نواند!

لە صەحیحەین دا هاتووە کە پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا تَمْنُوا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَسَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السَّيْفِ).

ئاکامی ئەم ئەزموون و تاقیکردنەوێ: لە جەنگەکانی دوازی دا دەرکەوت: ئەوەتا لە جەنگی (احراء الاسد) دا پیغەمبەر ﷺ فەرمانی دا کە جگە لە ئەوانە ی هاوبەشی جەنگی ئوحدیان کردووە کەسی تر شوین کافرەکان نەکەوێ! ئیتر خاوەن باوەرانی پابەندی فەرمانە کە پیغەمبەر ﷺ برون، کەس سەرپیچی نەکرد!

﴿وَيَمْحَقِ الْكَافِرِينَ﴾ هەر و هەر ئەو تاقیکردنەوێ بۆ ئەوە بوو کە ئاژوێتی و نەمانی هیوا روو بکاتە دل و دەروونی خودا نەناسان، هیچ

بنەماو ماکی نازایەتی و هەلمەتیان تێدا نەمیئی! چونکە ئەوان نەگەر
سەریگەون ناوا زیادە پەوی دەکەن، سەرباری کرشتن و برین؛ کۆژارووەکان
نەتک دەکەن، ئەمەش دەبێتە هۆی فەوتان و نەمانیان، ئەوان لەناست
موسولمانانی راستەقینەدا هیچ وجودیکیان نیە، بیروباوەری بەتال و
پووچی ئەوان کاتی دیارە، کە حقو راستی موسولمانان دیار نەبی!

سەرزنەشت کردنی جەنگاوەرانی شەری نوحوودو هەلنانیان بو

خۆگری و پیسەلماندنیان کە مردن بەدەست خودایە

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَيَعْلَمِ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ
تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ
وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ
الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبْنَا مُوَجَّلًا

وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا
وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيِّ قُتِلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ
فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ
يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَجَاءَتْهُمْ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنُ ثَوَابِ الْآخِرَةِ

وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

ئیبو نهبی حاتم له ئیبو عه بیاسه وه ده گیریتیه وه ده لئی: چهند هاو له ئیک ده یانگوت: خۆزگه ئیمهیش بکوژراییه،! وه کوو چۆن نه صحابی به در شهید بوون یان ده یانگوت: خۆزگه ئیمهیش روژیکه وه کوو روژی به درمان بهاتیه پیشو شه پرمَن له گهل کافره کان بکردایه وه خۆمان تاقی بکردایه وه: جا شه هیدبوونو به ههشتمان ده ست بکهوتایه! یان سه رکه وتنو غه نیمهت... ئه وه بوو پهروه ردگار ئاماده ی جهنگی ئوحوودی کردن، چهند که سیکیان نه بی ئهوانی تر هه لاتن: نیترا نایهتی ﴿وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمْنُونَ الْوَيْتَ نَازِلَ بَوِ، پَیش ئه ویش ده فره موی: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ﴾ نایا وا گومان ده بن که بچنه به هه شه ته وه به بی ئه وه ی له پښگای خودادا تیکۆشان بکه نو له پیناو به رنامه و نایینه که ی دا خۆتان به خت بکه ن؟؟ به ته مای ئه وه ن به بی تاقیکردنه وه تووشبوونتان به جۆره ها گیرو گرفت ی تالو ناسۆری سامناک به هه شتتان ده ست که وی؟! هیشتا خودا گیانی خۆیه خت کردنو تیکۆشانی ئیه ی بۆ خه لکی ده رنه خستیی؟ تیکۆشه ری و خۆراگری ئیه ده رنه که وتبی! چۆن هه روا به هه واته وه به قسه به ته مای به هه شتن!!؟

ناشکراشه جیهادو تیکۆشان چهند جۆریکی هه یه، جهنگان له گهل هه واو هه وه سو شه یان دا، به تایبه تی له سه رده می گه نجی و لاوتیدا، تیکۆشان به گیان بۆ به رزکردنه وه ی وشه ی (لا اله الا الله) بۆ به رگری له ولاتو ناموس. تیکۆشان به مالو دارایی بۆ به رگری له گهل و نه ته وه و به رژه وه ندی گشتی، به رهنکاربوونه وه ی به تالو ناحه ق یارمه تیدانی حه قو راستی، هه ولدان بۆ چه سپاندنی عه داله ت...

به راستی خۆراگری پیویسته له کاتی نه نجامدانی ئه رکه نایینی به کاند، به هه موو جۆریکیانه وه، فره مانبهرداری خوداو پیغه مبه ر، له کاتی به لام ته نگانه دا، له کاتی راوه ستان له به رامبه ر دوژمن دا... هتد. ئینجا پهروه ردگار رووی خیطاب ده کاته ئه و موسولمانانه ی که ئاماده ی جهنگی به در نه بوو بوونو ئاواته خوازبوون له جهنگیک ی تری

ئاوهادا له گەڵ پیغه مبه‌ر ﷺ ناماده‌بو و پله‌و پایه‌ی شه‌هیدبوون به‌ ده‌ست
بین و ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلِ أَن تُلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ
وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾.

بیگومان ئیوه‌بوون، ئاواته‌خوازی شه‌هیدبوون بوون، له‌پیش ئه‌وه‌دا که
شه‌ره‌که‌ بیه‌ن، به‌لام کاتی‌ک جه‌نگ به‌رپابوو له‌گەڵ دوژمن له‌ ئوحووددا و
چاوتان به‌ لیک دان و تی‌ک رژان که‌وت، بریس‌کنو بریقی شمشیر و
سه‌ره‌ستان بیه‌ن، ریزی خۆراگری و راه‌ستا و جه‌نگاو ه‌راتان بیه‌ن، ئیتر
ترسان و دل‌ه‌له‌ره‌ه‌تان پی که‌وت و پیغه‌مبه‌رتان له‌ کاتی‌کی زۆر ناسک‌دا
به‌جی ه‌یشته‌ه‌لاتن، له‌هه‌موو لایه‌که‌وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ تیره‌باران
ده‌کرا و به‌ ردی بۆ ده‌هاوێژرا، کافره‌کان ده‌وریان دا‌بو؛ ئا له‌و کاته‌دا ئیوه
ده‌ورتان چۆل کرد و ه‌ه‌لاتن!! نه‌و بانگی ئیوه‌ی ده‌کرد که‌ ده‌وری چۆل
نه‌که‌نو دژی دوژمن به‌هه‌نگ و شه‌ر به‌که‌نو خۆراگر بن و وه‌ به‌رز و دل‌قایم و
گورچ و گۆل بن و مه‌یدان چۆل نه‌که‌ن، بانگی ده‌کردن بۆ خوداپه‌رستی و
خۆراگری و ره‌به‌ریی! به‌لێ به‌ چاوی خوتان هۆکاری مرده‌تان بیه‌ن، دیتان
برا و خزم و هاوه‌لاتان کوژران و لاشه‌یان که‌وته‌ سه‌ر زه‌وی، ئیوه‌ش خه‌ریک
بو و بکوژن! نه‌مه‌ لۆمه‌ کردنی‌کی به‌هه‌زه‌، بۆ ئه‌وانه‌ی که‌ له‌پیش
جه‌نگه‌که‌دا خۆیان ده‌خواره‌وه‌ و ئاواته‌خوازی به‌رپابوونی شه‌ری‌کی وه‌کو
شه‌ری به‌در بوون و ئیلحاحیان له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد که‌ خۆ بیه‌ستی و
به‌چیته‌ ده‌ری بۆ شه‌ر، که‌چی که‌ته‌نگانه‌ هات بایدۆستیان لی کرد و
ه‌ه‌لاتن و که‌می‌کیان نه‌بی که‌سیان له‌گەڵ پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌مانه‌وه‌!

جا کاتی‌ک روژی ئوحوود موسوڵمانان شکان و ئه‌وانه‌ی ه‌ه‌لاتن
ه‌ه‌لاتن، ئه‌وه‌ی لیان کوژرا لیان کوژرا، له‌هه‌ندیک‌شیان به‌ ده‌وری
پیغه‌مبه‌ر مابوونه‌وه‌، بانگی‌کی شه‌یتانی هه‌ل‌درا که‌ موحه‌مه‌د کوژراوه‌!!
ئیه‌نو قومه‌یه‌ گه‌رايه‌وه‌ بۆ ناو کافره‌که‌ و تی: من موحه‌مه‌دم
کوشتوه‌؛ بۆیه‌ش ئه‌م هه‌واله‌ی بلا و کرسوه‌وه‌ چونکه‌ به‌ردی‌کی به
پیغه‌مبه‌ردا دا‌بو و سه‌ری شکاندبو، ئیتر زۆربه‌ی خه‌لکه‌که‌ وایان زانی‌بو:

که پیغمبەر ﷺ کوژارو! ئیستر پەرەردگار ئەم نایەتەى ناردە خوراهو، وە که دەفەرموی: ﴿وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل﴾ موحەممەد که هەیه پیغمبەریکەو ئادەمیزادە، نەخۆشی و کوژرانو برینداربوونو مردنیشی بەسەردا دی، وەکوو چۆن ئەو شتانه بەسەر پیغمبەرانى پيش خۆی دا هاتوون، ئەوەتا پيش ئەو موسا و عیسا هاتوونە ژيانەو وە دوایی مردوون، زەکەریا و یەحیا کوژراون، لەگەڵ ئەوەشا نایینەکانیان هەر ماون، پەیرە و کارانیان هەن، کەوابی پێویستە لەسەرتان که لە سەر نایین بەردەوام بن، تەنەت ئەگەر پیغمبەر بمری یان بکوژی، نابێ ئیوە هەلبگەڕێنەو وە لە نایین پەشیمان ببنەو.

پیغمبەر ئادەمیزادیکە وەکوو باقی پیغمبەران ئەرکی پێویستی خۆی لەسەر شانه، ئەرکەکەى کۆتایی دی بە لەدو نیا دەرچوونى، جا کەسیک موحەممەد بپەرستى ئەو بە بزانی ئەو دەمری، کەسیکیش خودا بپەرستى، ئەو خودا زیندوو و نامری.

﴿أفإن مات أو قتل انقلبتم على أعقابكم﴾ ئایا ئەگەر موحەممەد مرد یان کوژرا!! ئیوە پاشگەز دەبنەو؟! دەچنەو سەر حالەتەى نەفامى و گومرایى؟! نابێ ئیوە هەرگیز بیر لە شتەى وا بکەنەو و هەلۆیستى ئاوا نەفامانە بنوێنن، خۆ ئەگەر پاشگەز ببنەو، زیانەکەى بۆ خۆتانە، چونکە ﴿ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئا﴾ کەسیک دوای موسولمان بوونى پاشگەز ببێتەو و لە نایین پەشیمان بێتەو، واز لە تیکۆشانو بەرهنگارى دۆژمن بهێنى، ئەو بە بزانی هیچ زیانیک بە خودا ناگەیهنى، بەلکو زیان بە خودى خۆى دەگەیهنى و بۆ خۆى سزای دۆزەخ دەستەبەر دەکا. کەسیکیش خودا پەرست بێ بە مردن و کوژرانی پیغمبەر واز لە نایین نەهێنى و سوباسگوزارى نىعمەتەکانى خودا بێ، لەپێناو نایینى دا شەڕ بکا، لەحالی ژيان و مردن دا پەیرەوى پەيامى پیغمبەر ﷺ بکا، ئەو شوکرانە ژمیرە ﴿وسيجزي الله الشاكرين﴾ خودا پاداشتى شوکرانە ژمیران دەداتەو، بەگوێرەى کردار و هەلۆیستیان بەهرەمەند دەبن!

نهم نایه ته ریخۆشکهر بوو، بۆ له دونیا ده چوونی پیغه مبهەر ﷺ،
یادخه وه بوو، بۆ نهوانه ی وه کوو نیمامی عومه ر بیرام له مردنی
پیغه مبهەر نه کرد بوو وه، ته نانه ت عومه ر ﷺ که هه والی له دونیا
ده چوونی پیغه مبهری بیست، تاساو سه رسام بوو، تووشی سه دمه بوو،
وتی: هه رکه سی بلی: موحه ممه د مردوو ده دیکوژم، به م شمشیره دوو
له تی ده که م!

نه نه سی کوپی (النضر) (مامی نه نه سی کوپی مالیک) ده لی: له و
ساته ناسکه دا که له جهنگی نوحوود دا به سه ر موسولمانان دا تیپه ری نه و
کاته ی که له ناو خه لک دا بلا بوو وه که موحه ممه د ﷺ کوژراوه، بری
موسولمانی وه رووخاوو برپا لاواز ده یانگوت: فره ته تمان بوايه
پیاویکمان بناردایه بۆ لای عه بدوللای کرپی ئوبه ی به لکو نه مانو
لیبورنی له نه بوسوفیان بۆ وه ربگرتینایه! بری دوورپووش ده یانگوت: نه گهر
راسته موحه ممه د کوژراوه بچنه وه سه ر نایینی پیشووتان.

جا نه نه س ده لی: قسه که یان نابه جی بوو (خۆ نه گهر موحه ممه د
کوژرابی خۆ خودای موحه ممه د نه کوژراوه، چۆن دوا ی پیغه مبهەر ژیان
ده گوزه رینن؟ برۆن شه ر بکه ن له سه ر نه و بهرنامه و پرۆگرامه ی نه و شه ری
له سه ر کردوو، بهر ن له سه ر نه و شته ی نه و له سه ری مردوو).

نه مجار گوتی: خودایه! من به گوته ی نه وان نه گری، من به ریم له
هه لۆیستی نه وان، به ریم له وه ی که نه وان ده یلین. نه مجار شمشیره که ی
به ده سه ته وه گرتو هه تا شه هید بوو شه ری کرد!!

نیمامی بوخاری له نه بوسه له مه وه ده گیریته وه: که عایشه بۆی
گیراوه ته وه ده لی: نه و رۆژه ی که پیغه مبهەر ﷺ له دونیا ده چوو نه بوبه کر
له مالی خویان له (سونح)^۱ به سواری نه سپیک هاتو دابه زیو چوو
ژووری مزگه وت، له گه ل که س قسه ی نه کرد، تا چوو له لای عایشه که

^۱ شۆنیکه له مه دینه گه رده کی به نو حاریته یه ک میل له مالی پیغه مبهەر وه دووربووه.

لەنزیکێهوه پێغه مەبر ﷺ بە بوردی یەمانی دا پۆشرا بوو، پەردە کەمی لەسەر رووی لاداو خۆی بەسەردا داو ماچی کردو گریا، ئەمجار وتی: دایکێو باوکم بەقوربانت بن، سوێند بەخودا دوو مردنت بەسەردا نایەن. ئەو مردنە ی کە خودا لەسەری نووسیری ئەوا رووی داووە لەدوونیا دەرجووی!

نیمامی زوهری دەلی: ئەبو سەلەمە لە ئیبنوعەبباسەوه بۆی گیرامەوه فەرمووی: ئەبوبەکر هاتە دەرەوه، عومەر قسە ی بۆ خەڵکە کە دەکرد: (دە یگوت: هەرکەسێ بلی موحەممەد ﷺ مردووە زمانی دەبێم) ئیتر ئەبوبەکر وتی: عومەر! کەسێک موحەممەدی دەپەرست، موحەممەد مردو بڕایەوه، کەسێکیش خودا دەپەرستی؟ ئەو خودا زیندوووە نامری، ئەمجار ئەم نایەتە ﴿وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل﴾ ی خوێندەوه، سوێند بە خودا وام زانی ئەو خەڵکە لەوه پێش ئەم نایەتە یان نەبێستوو، وەک ئەو و ابووە کە نەیانزانیبی کە ئەم نایەتە هاتۆتە خوارێ! کە ئەبوبەکر خوێندییەوه خەڵکیش لەدەمی ئەو و هەنوو خوێندییانەوه، ئیتر لەو و دوا هەرکەسێکم دەبینی ئەو نایەتە ی دەخوێندەوه!

ئێبنوماجەش بەهەمان شێوە لە عائیشەوه گیراویەتی یەوه!

ئەبولقاسمی طەبەری دەلی: لە ئیبنوعەبباسەوه گیراوە تەوه دەلی: نیمامی عەلی لە ژبانی پێغه مەبردا ﷺ کە ئەم نایەتە ﴿افان مات أو قتل انقلبتم علی أعقابکم﴾ دەخوێندرایەوه دە یگوت: نە بەخوا دوا ی ئەو ی خودا شارەزای نایینی کردووین پاشگەز نابینەوه، سوێند بە خودا ئەگەر بمری بکوژری تا گیانم تێدا یە شەر دەکەم لە پێناو ئەو ئامانجە ی ئەو شەری لەپێناو دا دەکرد، سوێند بەخودا من براو میراتگرو کوری مامی ئەوم کێ لە من بۆ ئەو لەپێشتەرە؟ ﴿وما كان لنفس أن تموت إلا بإذن الله کتابا مؤجلاً﴾ هیچ کەسێک نامری مەگەر بەوێستی خودا نەبی،

^۱ تفسیر القرطبي ج ۲/ ۲۲۲-۲۲۳.

ههتا ئەو ماوهیه‌ی بۆی داناوه ته‌واوی نه‌کا له ژيان ده‌رناچی، ده‌بی خودا ئیزن بدا ویستو ئیراده‌ی له‌سه‌ر مردنه‌که‌ی بی ته‌مجار ده‌مرئ!

ئه‌مه‌ شتیکی چه‌سپاوو سنووردار کراوه به‌ ماوه‌یه‌کی دیاریکراوه‌وه، کاتی دیاریکراوه، پیشو پاش نا‌کا! زۆر وا ده‌بی پیاوی نازاو جه‌نگاوهر تووشی ده‌یه‌ها شه‌رو تیک‌پژانی سامناک ده‌بی و نا‌کوژری، له‌نه‌کاویک ترسنۆکی وا هه‌یه‌ ناویری له‌ پیستی خۆیدا بجوولیته‌وه که‌چی ده‌کوژری! قورئان ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا يَعْمَرُ مِنْ مَّعْمَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عَمَرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ فَاطِرُ ١١﴾. یان ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَاخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ النحل/٦١.

ته‌مه‌ن دیاری کراوه، کاتی مردن براوه‌ته‌وه، قه‌زاو قه‌ده‌ره‌ فه‌رمانه‌ه‌وایه، هه‌لسو‌پینه‌ری هه‌موو کاروبار په‌روه‌رد‌گاره، هه‌موو گیانی‌ک به‌ ئیزنی خودا ده‌رده‌چی، به‌ گویره‌ی زانستی ئەو -به‌بی پیشکه‌وتن و دواکه‌وتن- هه‌موو گیانی‌ک له‌کاتی دیاریکراوی خۆی دا ده‌رده‌چی!

ده‌ی که‌وابی بۆچی ده‌بی مروّف بترسی و له‌ تیک‌وشان دوا بکه‌وی؟! ﴿وَمَنْ يَرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يَرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَجْزِي الشَّاكِرِينَ﴾ که‌سی‌ک هه‌ول بدا بۆ دونیاو نامانجو مه‌به‌ستی به‌ ده‌سته‌ینانی دنیا بی، ئەوه به‌ گویره‌ی خۆی به‌شی ده‌ده‌ین و له‌ قیامه‌ت بی‌به‌شه! که‌سی‌کیش هه‌ول بۆ دوا‌پۆژ بداو، نامانجی پله‌و پایه‌ی قیامه‌ت بی بی‌به‌شی نا‌که‌ین! وه‌کو له‌ نایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموی:

﴿مَنْ كَانَ يَرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾ الشوری/٢٠. له‌ نایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموی: ﴿مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا. وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾ الاسراء/١٨-١٩. نایه‌ته‌که‌ی ئیره‌یش به‌ (سیجزی الشاکرین) کو‌تایی هاتروه، واته: ئیمه‌ پاداشی شوکرانه‌ژمیران ده‌ده‌ینه‌وه، به‌ فه‌زلو گه‌وره‌یی خۆمان له‌ دونیاو

قیامەت بە گۆڕەیی شوکرو کردووەیان لە پاداشی ئەویدا که لەشەردا
هەلنەهاتوون پاداشی نەبراوەیان دەدەینەو. بەلام ئیوە ئەو که سەنەیی
هەلپەیی دونیاتانە، لە رۆژی جەنگی ئوحووددا وازتان لە سەنگەری بەرگری
هیناو سەرپێچی فەرمانی پیغەمبەرتان کرد، بۆ تالانی گرتن راجمین!
دەتوانن بڕێ لە کالای دونیایی بە دەست بهێنن، بەلام ئەو دەسکەوتەیی که
پیغەمبەر بانگەوازی بۆ دەکردن لە کیس خۆتان دا: که خۆشبهختی دونیاو
قیامەتە!

نایەتە که ناماژ دەکا بۆ ئەوانەیی رۆژی ئوحوود هەلپەیی تالانی گرتن،
شتی تری لەبیر بردنەو، ناماژە بۆ ئەوێش دەکا که ئیرادەیی ئادەمیزاد
شیوازی سروشتی کردووە -چاک یان خراب- دیاری دەکا دەفەرموێ:
﴿ومن یؤد﴾ ئیسنادی فیعلە که پال شەخسە که دراو!! ئەوێش لە گەل ئەو
فەرموودەیی پیغەمبەر ﷺ که بوخاری و موسلیم لە ئیمامی عومەرەو
دەهیگیریتەو که فەرموویەتی: (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى)
یەك دەگرنەو جا کهوایی ئەو خاوەن برۆیان! وەنەبی ئەم کارەساتە هەر
بەسەر ئیوە هاتبی. ﴿وَكَأَيْنَ مِنْ نَبِيٍّ قَاتِلٌ مَعَهُ رِيشُونَ كَثِيرٌ﴾ زۆر لە
پیغەمبەران لە رێگای خودادا جەنگاون، تەبکۆشاون، پەیرەوکارانیشتیان
شان بە شانی ئەوان لەپیناو بەرزکردنەوێ شیعارێ (لا اله الا الله) دا
شەریان کردووە، نمونەو رەهنومایی کەری رۆشنبیری شارەزایی کەر بوون.
﴿فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا﴾ ئەوان زەبوونی و
لاوازیان نیشان نەئەدا لە بەرامبەر شەڕ و شۆڕ کۆژرانی خۆیانو
پیغەمبەرەکانیان، دەستەوئەژنۆ دانەنیشتون و رەیان نەرووخواوە و مل
کهچی دوژمن نەبوون.

﴿وَمَا اسْتَكَانُوا﴾ دونیاپەرستو خۆپەرست نەبوون، پشتیان لە دژوون
نەکردووە، بەلکو خۆپەرستو بەتارام بوون. ﴿وَاللَّهُ يَحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾
پەروردگار خۆپەرستانی خۆش دەوێن؛ ئەوانەیی خۆیان خۆپەرستو بوون و رەیی

هاوه لانیشیان بهرز کردۆتسهوه، نهوانه خودا رینوما ییان ده کاو پاداشی باشیان ده داتهوه! نه مه سهرکۆنه کردنی موسولمانانی ئوحوودی تیدایه! که لهو روژدها وره یان رووخوا دله له رزه یان پیکهوت، به هه والی کوژرانی پیغه مبه ر ﷺ دهستیان له کراسی هاته دهرو، توانای بهرام بهری کردنی کافرهکانیان نه ماو بیریان لهوه کردهوه چون پهیوهندی به نه بوسوفیا مهوه بکه ن لیبور دنیان بو دهسته بهر بی!

دهی نهوه کردهوه وه هه لۆیستی زۆربهی هاوه لانی پیغه مبه رهکانی پیشو بو، ﴿وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ له کاتی تیکرژانو روو به روو بوونهوهی خودانه ناسان دا جگه له نزاو پارانهوه له خوا هیچی تریان نه ده گوت، ههر ده یانگوت: پهروه ردگارا! له گونا هو که مته ر خه میمان خوش به، عه یبو عارو سه ریچی کردنی فه رمانی خۆتمان دا پیۆشه، نه ژنۆمان به هیژ بکه، نزاو پارانهوه داوای لیخۆشبوونیان له خودا له گه ل نه وه دا که ره بیانی و خودا ویست بوون! نه مه ئاماره یه به هه ست کردنیان به ته قصیرو که مته ر خه می، داوا کردنی لیخۆشبوون له پیش داوای وره به رزی و خۆراگری، بهو مه به سته یه که دلو دهروونیان پاک بی و دو عاکه یان گیرایی..

﴿فَأَثَابَهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابَ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْحَسَنِينَ﴾ ئیتر خودا له پاداشتی خۆراگری و نزاو پارانهوه یان دا سه ره که وتزو زالبوونیانی به سه ر دوژمن دا پی به خشین. ناو و شۆره تی پیاوه تی دونیا یان ده ست کهوت، و یرای پاداشی باشی قیامه تیان که ره زامه ندیی خودا و ره حمه تو شادبوونیانه به بینینی پهروه ردگار له به هه شت دا، چونکه نه وان له دنیا دا کردار و هه لۆیستیان به کویره ی ویستی خودا به وه، ویستوویانه سوننه تی خودا له سه ر زهوی به ر قه رار بکه ن، خوداش چاکه کاری ناوای خوش دهوین، پاداشی باشی نه و کرداره چاکانه یان ده داتهوه!

ئەمەش رینومایی کردنو پەروەردە کردنە بۆ ھاوێ لانی پێغەمبەر و
سەرنج راکێشانیانە بۆ ئەوەی کە ئەوان شیواوترن بۆ دەستەبەرکردنی ئەو
رەوشتە باشانەو پێویستە پەیرەوی ئەو کۆمەڵە خواویستە بکەن،
لەبەرەمبەر دوژمن دا نەبەردو نەترس بن! لە کردار و گوشتاری باشیان دا
شۆین ئەوان بکەون.

نایینی خودا یەك نایینەو بنەماکانی گۆرانکارییان بەسەردا نایە،
سوننەت و دابو نەڕیتی خودا لە بوونەو ەردا گۆرانی بەسەردا نایە.

نابی موسولمانان بەگویی کافران بکەن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ

فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ

بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

لە نایەتەکانی پێشوو دا پەروەردگار فەرمانی کرد بە موسولمانان کە
ھاوێ لانی پێغەمبەرانی پێشوو بکەنە پێشەواو شۆینیان بکەون،
موسولمانان دەترسێنێ لە شۆینکەوتنی کافرو جوولەکەو گاوەکانو
دووڕووکان؛ ئەوانە ی کە پیلانیان لە بانگەوازی نیسلامیی دەکردو
دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾ ئەو کەسانە ی کە پرۆاتان
هێناو و موسولمان بوون ئەگەر گۆڕاپیەڵی ئەوانە بکەن کە پرۆایان بە
نایینی ئیو نیه و پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرە کەتان رەت دەکەنەو، وەکوو
ئەبو سرفیانو ھاوێ لانی، عەبدوللای کوری ئوبە ی سەرۆکی دووڕووکانو
شۆینکەوتوانی، ھەروەھا سەرائی جوولەکەو گاوەکان، ئەو بزانن دوا ی
موسولمان بووتان دەتانگێرێنەو بۆ کوفرو خەسارەتمەندی دنیاو قیامەت

دەبن، لەدونیادا زیللەتی کوفرو بیدینی بەسەر شاتاندا دی، عیززەتی ئیسلامتان لەکیس دەچی! دۆژمن لە ولاتاندا جیگیر دەبی، لەزەتی سەرکەوتن و فەرمانڕەوایی و بالادەستیتان نامینی، ئەو وادەیهی خودا پێی داوێن کە دەفەرموی: ﴿وَعَسَىٰ أَن لَّهٗ الذِّينَ آمَنُوا مِنْكُمْ. وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَ لَهُمْ دِينَهُم الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾ النور: ٥٥. بۆتان نایەتە جی و فەرمانڕەوایی سەرزدەویتان لەکیس دەچی و بۆ خۆتان دەبنە بۆرەپیاوو مسکین و ژێر دەستە. لەقیامەتیشا خەسارەتمەندی ئەو دەبن کە لەنیعمەت و خوشی بەهەشت بێبەش دەبن و تووشی سزای دۆزەخ دەبن. ﴿بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ﴾ ئیو پەشت بە ئەوان مەبەستن بە هیوای یارمەتی بێباوەران مەبن، بەلکوو خودا سەرپەرشتیکاری ئیو، ئەو یارمەتیدەر و پشتیوانتانە، ئەو باشترین یارمەتیدەرە؛ وەکوو لە شۆنیکێ تردا دەفەرموی: ﴿فَاعْلَمُوا أَن اللَّهَ مَوْلَاكُمْ، نَعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنَعْمَ النَّصِيرُ﴾ الانفال: ٤٠.

هەر ئەویش سەرفرازی و سەرکەوتنی بۆ خۆی و پیغەمبەر و موسوڵمانان دانایە، دەفەرموی: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ المنافقون: ٨. یەکیکیش لە دیاردە یارمەتیدانی پەرەردگار بۆ خاوەن باوەران ئەو دیە: کە ترسو لەرز بخاتە دڵ و دەروونی کافرانەو، چونکە برۆیان دامەزراو و چەسیاوی نییە، هەر ئەو ئەو دیە بەلاسیی کردنەوێ کۆترانە شەریک بۆ خودا دادەنێن، بێ ئەو دارو بەرد دەتاشن و دەیانپەرستن، وەکوو دەفەرموی:

﴿سَنَلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا﴾ ترسو لەرز دەخەینە دڵ و دەروونی ئەوانە ی کە خاوەن ناسن و گومراو کافرن، چونکە ئەوان شەریک بۆ خودا دادەنێن، بەرد و دارێک دەکەنە هاوبەشی خودا، کە هیچ بەلگە و دەلیلیک نە عەقڵی و نە هەستی (حسی) یان بەدەستەوێ نێ، کە شیواوی پەرستن بن! تاکە بەلگە یان لەپەرستنی ئەو بێتەدا لا سایی کردنەوێ باو کوو باپیریانە و دەلێن: ئیمە

بیستورمانه نه‌وانه نه‌و بتانه‌یان په‌رستوه، نیمه‌ش شوین نه‌وان ده‌که‌وین
﴿إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ، وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ﴾ الزخرف/٢٢.

دامه‌زرانی بیروباوه‌ریان له‌سهر نه‌و بنه‌ما پروپوچانه سهرده‌کیشی بو
پشیوی دلو ده‌روونیان، شیوانی عه‌قل و هوشیان، تیکچوونی بیرو
بوچوونیان، په‌یدابوونی ترسو له‌رز له‌دلیان‌دا ویرای نه‌و به‌دبه‌ختی‌به‌ی
جیهانیان ﴿وَمَا وَاهِمُ النَّارُ﴾ له‌قیامه‌تا جیگیان دوزه‌خه، به‌هوی
سته‌مکاریان له‌خودی خویان، به‌هوی کوفرو بی‌دینسی و
سهرپیچیکردنیانه‌وه.

﴿وَبئسَ مَثْوًى لِلظَّالِمِينَ﴾ دوزه‌خ خراپترین په‌ناگه‌و شوینی مانه‌وه‌ی
سته‌مکارانه.

نه‌وه‌ی له‌و نایه‌تانه وهرده‌گیری:

١- ترساندنو هه‌ر شه‌کردن له‌موسولمانانه که به‌هیچ جوړیک
گوټ‌پرایه‌لی کافرو خودانه‌ناسان نه‌بن و بتمانیه‌یان پی نه‌که‌ن، چونکه
هه‌رچنده نایه‌ته‌که ده‌رباره‌ی جه‌نگی نوحوود نازل بووه، به‌لام وه‌کوو
ده‌لین: عبیره‌ت به‌گشتی وشه‌که‌یه، نه‌ک به‌تایبه‌تی هویه‌که‌ی.

٢- کافرو خودانه‌ناسان هه‌میشه له‌قه‌له‌قی و بیرشیواوی‌دانو ترسو
له‌رز له‌دلیان‌دا جیگیره.

هوکاره‌کانی تیکشکانی موسولمانان له‌جه‌نگی نوحووددا

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَخُسُّونَهُم بِآيَاتِهِ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا أَرْسَلْنَاكُمْ مَّا تَحِبُّونَ مِنْكُمْ
مَّن يَّريذُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّن يَّريذُ الْآخِرَةِ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٧﴾ إِذْ
ثُجِّدُونَ وَلَا تُلَومُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَجِكُمْ
فَأْتَبِعْكُمْ عَنَّا يَغْمِ لَكُمْ لَآ تَخْرُتُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَبَكُمْ

وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۵۲﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ
 الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ
 أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ
 الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا
 يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَهُنَا قُلْ
 لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ
 وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
 بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۱۵۳﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا
 اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 حَلِيمٌ ﴿۱۵۴﴾

نه مجا دیتہ سہر روونکردنہ وہی ہویہ کانی تیشکانی موسولمانان لہ
 جہنگی ثوحوود داو دہ فہرموی: ﴿ولقد صدقکم اللہ وعدہ﴾ سورند بہ
 خدا بیگومان پەروردگار تان بہ لینی خوی بہ سہرکہ و تستان بہ سہر دوژمن
 دا ہینایہ دی ﴿إذ تحسونہم باذنہ﴾ نہو کاتہی دہستان کرد بہ لیدانو
 کوشتیانو قہ لاچوتان دہ کردن بہ پشتیوانی خداو یارمہ تیدانی ﴿حتى إذا
 فُشِلتم﴾ تا نہو کاتہی ترسو خوف دایگرتن، لہ شہر ترسانو نہ ژنوتان
 شکا ﴿وتنازعتم فی الأمر﴾ کیشہ تان تی کہوت دہربارہی جی بہ جی کردنی
 فہرمانی پیغہ مبہر ﴿لیتان بوو بہ مقو مقو لہ سہر کہڑی ثوحوود،
 ہہندیکتان و تتان: با شوینی خومان بہ جی بیلینو فریای تالان بکہوین،

هندیکیشان و تتان: بئ ئه مری پیغه مبه ر ﷺ ناکهین، له سهنگره کان دا
تهنها عهبدو لای کوری جوبهیر (که سهر کرده ی تیرهاویژه کان بوو) له گهل
چهند هاوه لایکی دا مانه وه و ئهوانی تر شوینه کانی خویان چۆل کرد
﴿و عصیت من بعد ما اراکم ما تحبون﴾ سهر پیچی فهرمانی پیغه مبه رتان
کرد دوا ی ئه وه ی پیتان خوش بوو ئه وه ی دیتان! که بریتی بوو له
تیکشکانی سوپای کوفرو سهر که وتنی موسولمانانو هه بوونی دهستکهوتو
غه نیمهت، نیترو واده ی پهروه ردگار به یارمهتیدانتان دواکهوت.

عوروه ی کوری زوبهیر ده لئ: پهروه ردگار به لئینی پیدان که نه گهر
خۆراگربو ته قوای خودا بکه ن، خودا به پینج ههزار فریشته ی نیشانه کراو
کۆمه کیان پئ ده کا، که تیرهاویژه کان سهر پیچی فهرمانی پیغه مبه ریان
کردو سهنگره کان خویان جئ هیشتو ب تالان گرتن هاتنه خواری،
یارمهتیدان به فریشته یان لی سهندراییه وه، نایهتی ﴿ولقد صدقکم الله
وعده اذ تحسونهم یا ذنه﴾ نارد خواری، خودا به لئینی خوی به جئ هیئا.
سهر که وتنی پیشان دان، به لام که سهر پیچی یان کردو فهرمانی
پیغه مبه ریان شکاند تووشی ئه و تیشکانو ناره حه تییه ی کردن.

ئه مجار پهروه ردگار هوی کیشه و سهر پیچی تیرهاویژه کان روون
ده کاته وه ده فه رموی: ﴿منکم من یرید الدنیا﴾ ههتان بوو هه لپه ی
دونیا ی بوو؛ ده یویست دهستکهوتو غه نیمهت دهست بکهوی!

ئینومه سعود ده فه رموی: هیچ کهس له هاوه لانی پیغه مبه ر ههستی
به وه نه ده کرد که دونیاویستیان تیدابی! تا روژی جهنگی ئوحوود هات،!
ئهوانه ئه و که سانه بوون که له سهر که ژه که سهنگره کان خویان چۆل
کردو به هیوای گرتنی تالان هاتنه خواره وه. ﴿ومنکم من یرید الآخرة﴾
ههشتان بوو، پاداشی روژی قیامهتی دهویست، پابهندی فهرمانی
پیغه مبه ر بوونو شوینی خویان جئ نه هیشتو له گهل سهر کرده که یان!
عهبدو لای کوری جوبهیر مانه وه، خالیدی کوری وه لیدو عه کره مه ی کوری
ئه بو جههل - که ئه وسا کافر بوون - هه لمه تیان بو بردن ده وریان گرتن

ئەوانەى مابوونەو لەسەر کەژە کە شەهیدیان کردن!!

لۆمە کە روودە کاتە ئەوانەى سەرپێچییان کردو شوینی خۆیان بەجێ
هێشتو هەڵاتن، روو ناکاتە ئەوانەى کە لە شوینی خۆیان مانەو و تا
شەهیدبوون بەرگرییان کرد، ﴿ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ﴾ دواى ئەو کە
لەسەرەتاو سەرکەوتن، بەهۆى شکاندنێ فەرمانی پیغەمبەر ﷺ شکانو
کوژرانو هەڵاتنی بەسەردا هیان ﴿لِیَتْلِیْکُمْ﴾ بۆ ئەوێ بیرو باوەرستان
تاقى بکاتەو، بۆ خۆتان بزانی، تا چ رادەیهک خۆراگرن - چونکە خودا بۆ
خۆی پێش ئەوێش ئەوێ دەزانى - ﴿وَلَقَدْ عَفَا عَنْکُمْ﴾ دڵیابن خودا لەو
تاوانەتان خۆش بوو، بەو ژێرکەوتن و تاقیکردنەو تان شوینەواری
تاوانە کانتانی سڕیەو، تۆبەى لى قبول کردن، پەشیمانیتان وەرگیرا،
﴿وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَی الْمُؤْمِنِ﴾ خودا خاوەن فەزڵو بەزەییە بۆ
موسولمانان، چونکە بەهۆى تاوانەکانیانەو لەبێخ دەری نەهێنان! وى
دەجێ هۆیک لە هۆیکەکانى بەزەبى هاتنەوێ خودا پێیان زۆرى دوژمنو
هەبوونی چەکو پێوستیاتی جەنگ لە لایانو کەمیی موسولمانانو
نەبوونی پێوستیاتی جەنگ لایان بووبى، ﴿اِذْ نَصْعَدُوْنَ وَلَا تَلُوْنَ عَلَیْ
اَحَدٍ وَالرَّسُوْلُ یَدْعُوْکُمْ فِیْ اٰخِرَکُمْ﴾ یادى ئەو بکەنەو کە کافرەکان بۆ
سەر کێو کە هەلیان برینو راویان نان، ئێو بە شکاوى راتان دەکردو
ناوڕتان لەکەس نەدەدایەو، لەبەر ترسو لەرزو پەشوکاوى خۆتان دەتان
قوچاند، پیغەمبەرتان بەجێ هێشتبوو، لەدواو بانگى دەکردن دەیکوت:
هەلمەیینو وەرنەو بۆ لای من و لەدوورەم کۆ بینەو و خۆراگرنو بەرگری
بکەنو هەلمەت بەرن؛ ئەو مەن پیغەمبەرم ماوم، نەکوژراوم، کەسیک
بگەریتەو و هەلمەت بەرئى بەهەشت بۆ خۆى حەلال دەکا.

بەلام ئێو گۆیتان پێ نەداو نەگەرانیو بۆ لای پیغەمبەر ﷺ.

ئێبنوعەبباس دەفەرموێ: (بانگ کردنى پیغەمبەر ﷺ بریتى بوو
لەو دەیفەرموو: ئەى بەندەکانى خودا هەلمەیهن بگەریتەو، بۆ گۆرەپانى
جەنگو شەر بکەن!

﴿فَأَنبَأَكُمْ غَمًا بَغْمًا﴾ پهروه دگار سزای دانه وه به غه مو نار هه تی و
 تیشکان به هوی نهو غه مو نار هه تی هه خستانه دلی پیغه مبه ره وه که
 سه ریچی فرمانه کاتان کرد. که وایی (خه م ای یه که م تیشکانی
 موسولمانانو له کیس چوونی ده سته و تو کوژرانی ها وه لانی پیغه مبه ره
 ﴿﴾، (خه م ای دو وه م که هوی خه می یه که مه، نهو نار هه تی هه که
 تووشی پیغه مبه ره ﴿﴾ بوو به هوی سه ریچی کردنی نیو وه بو
 فرمانه که ی!! خودا تووشی نهو ناخووشی و چهرمه سه ری یه ی کردن بو
 نهو هی رام ببن له سه ره نار هه تی و خو بو ناخووشی رابگرن، له ناو
 روودا وه کان دا قال ببن!

﴿لَکِیْلًا تَأْسُوا عَلٰی مَا فَاَتَکُمْ﴾ تا خه فته بو نهو نه خوځ که
 له کیستان چوه له سوودو تالانی جهنگ.

﴿وَلَا مَا أَصَابَكُمْ﴾ ههروه ها خه فته نه خوځ بو نهو زه رهو زیانه ی
 تووشتان بووه، نهو نیشو نازاره ی پیتان گه یشتوه له دوژمنه وه وه کوو
 کوژرانو بیرنداری ماندو بوونو برسیایه تی و تینوایه تی!

﴿وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ خودا ناگاداری کردارو هه لو یستو
 مبه سته تانه له سه ره چاکه و خراپه پاداشته تان ده داته وه!

چونکه کرده وه هوکاره بو سه ره که و تنو، هه له به ده ست هیانه بو
 ته و ابوونی نیمانو خوړازاننده وه یه به ره و شتی بهرز.

﴿ثُمَّ أَنزَلَ عَلَیْکُمْ مِّنۢ بَعْدِ الْغَمِ أَمْنَةً نَّعَاسًا﴾ نه مجار خودا دوی نهو
 غه مو نار هه تی هه تووشتان هات، پاش نهو ترسو له رزه ی پیتان گه یی،
 نه منو ناسایشو نارامی ناره سه ره دلتان، ته نانه ت نه وه نده له دوژمنان
 بی پاک برون وه نهوز دایگرتن، وه نهوزیش له کاتی وادا نیشانه ی بی باکی و
 نه هه میه ت پی نه دانه، بو نهو هی نهو سه ره شوړی یه بشو نه وه، ره دی
 نیعتیار بکه نه وه، نهو زه بوونی و لاوازییه ی تووشی هاتوون نه مینی.

وه کوو له سووره تی نه نفال دا هاتوه ده رباره ی غه زای به در
 ده فرموی: ﴿إِذْ یَفْشِیْکُمُ النَّعَاسُ أَمْنَةً مِّنْهُ﴾ الانفال ١١.

ئەبەر طەلحە دەفەر موی: من یەکیک بووم لەوانە کە لە جەنگی ئوحووددا وەنەوز دایگرتم! تەنانەت شمشیرەکم لە دەست دەکەوتە خواری و هەلەم دەگرتهوه: چەند جارێک ئاوا شمشیرەکم لە دەستم دەکەوتە خواری و هەلەم دەگرتهوه.

﴿یغشی طائفة منکم﴾ بەلێ، وەنەوز (خەوەنچکە) کۆمەڵیکی داپۆشین کە بریتی بوون لە کۆچکەرانی زۆربەی یاریدەدەران واتە: ئەوانەی برۆا قایم گەش بین بوون، یان کۆمەڵی یەقین و خۆراگرو پشت بەستوو بە خودا بوون، ئەوانەی کە دڵنیابوون لەوەی پەرورەدگار یارمەتی پیغەمبەرەکی دەداو ئاواتەکانی بۆ دینیتە جی.

﴿وطائفة قد أهتمهم أنفسهم﴾ کۆمەڵیکیش خەمی خۆیان هەموو شتێکی لەبیر بردبوونەوه، ترس دلو دەروونی داگیر کردبوون، چونکە بتمانەیان بە یارمەتیدانی خودا نەبوو، برۆایان بە پیغەمبەرایەتی پیغەمبەر ﷺ نەبوو، ئەوانە کۆمەڵی دووڕووکان بوون، وەکوو عەبدوللای کۆری ئوبەیی مەعتەبی کۆری قوشەیرۆ هاوێلان، ئەوانە وەنەوزیان نەدەهاتی و لەترسو دڵپراوکەو قەلەق دا بوون، هیچ کۆلیکیان بە پیغەمبەرۆ نایینەوه هەل نەگرتبوو!!

﴿یظنون بالله غیر الحق ظن الجاهلیة﴾ گومانیان بە خودا دەبرد بەشیوەیەکی ناپەرەوا، دەیانگوت: ئەگەر راست بوایە موحمەد پیغەمبەر بوایە کافرەکان ئاوا زال نەدەبوون بەسەری دا!! ئەم جوۆرە وتانە جگە لە کافرو مرشیک کەسی تر نایلی: ﴿یقولون هل لنا من الامر من شی﴾ برێکیان بە برێکیانیان دەگوت: ئایا ئێمە لەسەرکەوتن و سەرفرازی بەشمان هەیە؟ پرسیارەکیان بەشیوەیەکی ئینکار نامیز بوو، مەبەستیان ئەوەبوو کە هیچ سەرورێکیان دەست ناکەوێ، ئەوان وا لە ئایین تێگەشتبوون کە هەر دەبی خواوەن ئیمان سەرکەون، پێیان وابوو ئایینو

^١ نیشامی بوخاری ئەم رووداوەی لە (المغازی) دا رێوایت کردووه.

سهرکه‌وتن دوو شتی لیک جیا نه‌بره‌وه‌ن! به‌راستی گومانه‌کیان هه‌له‌بوو، چونکه یارمه‌تیدانی خودا بۆ پیغه‌مبه‌رانی نه‌وه ناگه‌یه‌نی که ده‌بی هه‌موو کاتی که په‌یره‌وانی پیغه‌مبه‌رانی سهرکه‌ون، به‌لکو ری ده‌که‌وی ژیر ده‌که‌ون، کاتی که په‌یره‌وی یاسای سروشتیان نه‌کردبی، به‌لام هه‌موو کاتی کوتایی زیرین و سهر‌فرازی دوا روژی بۆ ته‌قواکارانه.

ئه‌مجار رسته‌یه‌کی تیه‌له‌کیشی هینا و فه‌رموی: ﴿قُلْ إِنْ أَمَرَ كَلَهُ اللَّهُ﴾ پێیان بلێ: هه‌رکاری که ئه‌نجام ده‌دری، ئه‌وه به‌گویره‌ی دابو نه‌پریتی خودایه‌و به‌پێی یاسای ئه‌وه هه‌له‌سه‌وهری!! له‌ ئاکامی په‌یه‌ندی هۆو هۆکار (عه‌له‌و معلول) وه‌ دیته‌جی.

سهرکه‌وتن و هه‌له‌سه‌وهرانی کاروبار هه‌رموی به‌ده‌ستی په‌روه‌ردگاره‌، که‌س رایه‌ی ناکه‌وی به‌ هی خۆی بزانی، خودا یارمه‌تی به‌نده‌ موخلیسه‌ باوه‌رداره‌کانی ده‌دا، وه‌کوو به‌لێنی داوه‌و ده‌فه‌رموی: ﴿كُتِبَ اللَّهُ لَاغْلِبَ أَنَا وَرُسُلِي﴾ المجادلة/٢١.

یان ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِنْ جندنا لهم الغالبون﴾ الصافات/١٧٢.

ئه‌وه‌ کۆمه‌له‌ خودانه‌ناس و دوو‌پروانه‌ ﴿يَخْفَوْنَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يَبْذُرُونَ﴾ له‌دلی خۆیان دا بیروباوه‌ریکیان شاردۆته‌وه‌ که‌ ناویرن بۆ تۆی ئاشکرا بکه‌ن؛ ئه‌وان که‌ پرسیا‌رت لی ده‌که‌نو ده‌لێن: ﴿هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ﴾ وای پیشان ده‌ده‌ن که‌ پرسیا‌ری رینوما‌یی و ئاشکرا‌بوونی شتی که‌ نایزان! به‌لام له‌راستی دا پرسیا‌ری ئینکاری به‌ درۆخته‌وه‌یه‌ ﴿يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هه‌نا﴾ ده‌لێن: که‌ سهرکه‌وتن و زالبوون به‌ده‌ست خوداو به‌نده‌ راستگۆکانی بوا‌یه‌ وه‌کوو موحه‌مه‌د ده‌یلێ: که‌ کاروبار به‌ده‌ست خودایه‌و سهرکه‌وتن بۆ خۆشه‌ویستانه‌تی، ئیمه‌ ناوا ژیر نه‌ده‌که‌وتین؟! ئه‌وه‌ هه‌موو موسو‌لمانانه‌ نه‌ده‌کوژران، ئه‌گه‌ر موحه‌مه‌د به‌ راستی پیغه‌مبه‌ر بوا‌یه‌، ئاوا ژیر نه‌ده‌که‌وت؟

ئه‌مجار په‌روه‌ردگار بیروبو‌چوونه‌کیان ره‌ت ده‌کاته‌وه‌ به‌وه‌ که‌ هه‌موو ئیش و کاری که‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا به‌گویره‌ی سونه‌تی خودا

هه‌لده‌سورپین، نه‌وه‌یان له‌بیر خۆ بردۆته‌وه که سه‌رکه‌وتن به کۆمه‌کی نه‌و دیته‌جی و تیشکان به‌هۆی سه‌رپچی موسولمانان په‌یدا ده‌بی! نه‌وه‌شیان له‌بیر خۆ بردۆته‌وه که ته‌مه‌نی هه‌موو ئاده‌میزادی‌ک ماوه‌یه‌کی دیاریکراوی هه‌یه‌و پاش و پێش نا‌کا! بۆیه په‌روه‌ردگار فه‌رمانی به پێغه‌مبه‌ر ﷺ کرد که وه‌لامیان بداته‌وه و ده‌فه‌رموی:

﴿قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ﴾ پێیان بلێ: نه‌گه‌ر ئیوه له‌ مائی خۆشتان بوونایه نه‌وانه‌ی کوژرانیان له‌زانستی خودادا دیاری کراوه، ده‌هاتنه ئهم شوینی کوژارنه‌یانو گیانیان ده‌رده‌چوو، ئهم ده‌شنه ده‌بووه شوینی له‌خویندا گه‌وزانیان.

به‌کورتی ترس، قه‌زاو قه‌ده‌ر نا‌گیریته‌وه، ته‌گبیر به‌رامبه‌ری ته‌قدیرو نه‌خشه‌کێشانی خودا نا‌کا، نه‌وانه‌ی کوژرانیان بۆ نووسراود ده‌بی بکوژرین نه‌گینا زانیاری خودا ده‌ییته نه‌زانی، نه‌وانه‌ی کوژران، بۆیه کوژران چونکه نه‌جه‌لیان هاتبوو! به‌گوێره‌ی نه‌خشه‌ی (لوح المحفوظ) بوو. ﴿وَلِيَتْلِي اللَّهُ مَا فِي صُورِكُمْ﴾ په‌روه‌ردگار نه‌و تیشکانه‌ی تووشی موسولمانان کرد بۆ تاقیکردنه‌وه‌ی وره‌ی خاوه‌ن باوه‌رانو ده‌رخستنی رێژه‌ی ئیخلاص و خۆراگرییان بوو. ﴿وَلِيَمْحَصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾ بۆ لێک جیاکردنه‌وه‌و لێک هه‌لاواردنی نه‌وه‌ی له‌ دلێاندا یه له‌ نه‌خۆشی و ختوکه‌دانی شه‌یتانو پاک کردنه‌وه‌ی دل، تا بروا ئیماتتان بگاته‌ تروپکی یه‌قین.

﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ خودا پێوستی به‌ تاقیکردنه‌وه‌ نیه، هه‌یچ شتێکی لی و ن نابێ، له‌ ئاسمانو زه‌ویدا شتێک نیه خودا پێی نه‌زانی! خودا زانایه به‌ نه‌ینی دلو ده‌روون، ده‌زانی چیان تیدا یه. نه‌وه‌ی بۆیه کرد، تا چۆنیه‌تی نه‌و خه‌لکه‌ ده‌ربخا، هه‌لوێستی موسولمانانی خۆراگرو راستال له‌هه‌لوێستی دوو روو فیل‌باز جیا بکاته‌وه..

﴿إِنَّ الدِّينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ

بعض ما کسبوا ﴿١٥٢﴾ نهو تیر هاویرانهی پیغه مبه ر ﴿١٥٣﴾ له جهنگی ئوحووددا
 فرمانی پی کردن که له شوینی خوین دا جیگیر بنو نه جوولین بو نهوهی
 پاریزگاری پشتهوهی سوپای ئیسلام بکهن، شوبنی خوین به جی نه هیشت
 مه گهر به ختوکهی شهیتان نه بی بۆیان، شهیتان نهو کاره ی پی کردنو
 هه لی خه له تاندن، چونکه بری تاوانیان کردبون.

واته: نهوانه ی رۆژی جهنگی ئوحوود شکانو هه لاتن، هوی تیشکانو
 هه لاتنیا به گوێکردنی شهیتانو نه نجامدانی تاوانو خراپه کاری بوو که
 پشتیوانی پهروه ردگاری لی برینو وره یان روخواو قوچاندیان. نه مه
 به لگه یه له سه ر نهوه که گونا ه گونا ه کیش ده کا، ههروه کوو چون
 تاعهت کردن تاعهت ده هیئی! به لام موصیبهت - که شکان له شه ردا بو
 خۆی به لایه - ده بنه ئاکامو به رووبوومی خراپه .. وه کوو چون پاداشی
 چاکه ش چاکه یه .

نه مجار ﴿١٥٤﴾ ولقد عفا عنکم ﴿١٥٥﴾ بیگومان خودا له تاوانی هه لهاته نه که تان
 خوش بوو، له قیامهت دا سزاتان نادا له سه ری!

سزای دونیاشیان که ئاوا تیشکانو تووشی ده ردی سه ری هاتن نهوه
 تاقیکردنه وه پالفته کردنو له بوته دان بوو بۆیان نه مه ش دره گای هومیدیان
 لی ده کاته وه نا هیلی نائومیدی دلو ده روونیا ن داگری ﴿١٥٦﴾ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 رَحِيمٌ ﴿١٥٧﴾ بیگومان خودا زۆر به به زهیی به، دوا ی تۆبه کردن له تاوانی گه وه وه
 بچووکی بهنده کانی خوش ده بی، زۆر له سه ره خوو هیدییه، تۆله ی دهس
 به جی ناسینی! به لکو مۆله تی بهنده ی ده دا بو نهوه ی به خۆی دا بجیته وه،
 هه له کانی خۆی راست بکاته وه چاره سه ری که م و کورتیه کانی بکا.

هه لئانی موسولمانان بو جهنگ و جیهاد و وریا بن دووړووه کان کاریان
تی نه کهن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرًى لَّوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا
وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي
وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ
مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تَحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

دواى نه وه په روه ردگار له م نايه تانه ي پيشوودا موسولمانانى له
وه سوه سى شى تان ترساند، نه وه وه سوه سى ده كه موسولمانانى تووشى
نه وه تيشكانه كه وره يه كرد، له جهنگى ثوحووددا!

نه جار ليړه دا دى موسولمانان له وه سوه سى ده نه دهنه دهنه درو
كومه كيكارانى شى تان دهرسيڼى دهرموى: ﴿يا ايها الذين آمنوا لا
تكونوا كالذين كفروا وقالوا لإخوانهم إذا ضربوا في الأرض أو كانوا
غُرًى لو كانوا عندنا ما ماتوا وما قتلوا﴾ نه ي خاوه ن باوه ران! نه چن وه كور
نه وه بى پروايانه بكن: كه هركاتى براو خزم كه سو كاريان بچوونايه بو
سه فريكت، يان بو غه زايه كئو بمرديايه؛ يان شهيد بكرانايه، ده يانگوت:
نه كهر نه چوونايه وه له لاي نيمه بمانايه وه نه ده مردنو شهيد نه ده كران!
نه ي خاوه ن پروايان نيوه! بيروباوه رى وا په روه مه كهن، بيروبوچوونى وا له
دلو دهروونى خوتان دهر بكن، نه وه سه رليشيوانه بهرامبر به ثايين و
گومرايى به له بيروباوه ردا، چونكه ژيانو مردن به ده ست په روه ردگارن،
وه كور له نايه تيكي تر دا دهرموى: ﴿وما كان لنفس أن تموت إلا بإذن الله

پیوسته نهوه بگوتری: که قهزاو قهدهر ئاده میزاد ناچار ناکهن بۆ کردنی کاره کانی، چونکه قهزا (قضاء) بریتییه له په یه ندیوونی زانستی خودایی به شتی که وه، زانستو ده رختن و ئاگاداری به سهر شت دا کاریگهری تییدا ناگهی نهی! قهدهریش بریتییه له په یه ندیوونی شت به گویره ی زانیاری و زانست. زانستی خودا هه میسه له گهل رووداوه کان دا چون یه که، هه رگیزاو هه رگیز رووداوه به پیچه وانهی زانستی خوداوه نابیی، ئاده میزادیش له کرداره کانی دا ئازاده به لām تواناو ویستو زانستی سنوورداره و ره ها نیه، که مو کووری تیدا به، جاری واهیه ده یه وی ئیشیک بکا، کاریک په سهند ده کا کردنی ئیشه که، یان په سهند کردنی کاره که به ویستو ئیراده ی خویه تی!! به لām ئاده میزاد به هیچ جوړیک زانیاری به کاتو شوین و هویه کانی مردن نیه و نازانی به چ ده مری!

هه رکاتی شته که رووی دا نه و کاته ده زانی که نه و شته بووه، جا که ئینسان برۆای به یارمه تیدانی خودا و پالپشتی کردنی هه بی و بزانی نه و یارمه تی ده دا بۆ په یه و کردنی هویه کانی خوشبه ختی، به له بهرچاو گرتنی نه و هۆکارانه و وێپرای برۆا ده روونی یه که، ئیتر له کاره کانی چوستو چالاک ده بی و له تیشکانو هه له نگوتن دوور ده که ویته وه!

که واته نه ی خواهن باوه ران و ه کوو نه و خوانه ناسانه مه بن که ده باره ی مردوو کوژراوه کان نه و جوړه قسانه یان کردن.. ﴿لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ بۆ نه وه ی سه ره نجامی نه و جوړه قسانه بیته داخو که سه ره له دل یان داو زیاتر بۆ یان به په رووش بن، وره یان برۆخی و په شیمانی بنوینن و ه کوو نه وان تووشی سه ره ت ده بن و ه کوو نه وان له تیکوشانو به ره نگاری کوله بن!

په ره ردگار نه و بیرو باوه ره ی له لای نه و بی برۆایانه په یدا کرد، بۆ نه وه ی زیاتر سه ره تبار بنو، پتر خه م بۆ مردوو کوژراویان بخۆن! به لām نه وان نه زانو تینه گه یشتوونو به هه له چوون، چونکه ﴿وَاللَّهُ

یحیی ویمیت ﴿خودا ده ژینیی و ده مرینیی.. واته: دروستکردنو به دیهینان به ده ست خویه تی، له ناو بردنو مردن به ویستو فرمانی نهو ده بی! کهس ناژی و کهس نامری به ویستو نیراده ی نهو نه بی! ته مه نی کهس به بی نیراده و ره زامه ندی نهو لی ی زیاده و کهم ناکری: ﴿والله بما تعملون بصیر﴾ خودا ناگادراو بینایه به و کردارو گوفتاره ی نه نجامیان ده دن! هه رچی له دلتان دا شاردو و تانه ته وه: له و بیروبا و ه رانه ی که کاریگه رییان هه یه له گفتارو کردارتان دا، لای خودا نمایانه! هه ول بدهن دلو ده رووتان پاک بکه نه وه له وه سه سه ی شهیتانو دوو پرووه کان، تا نهو هه لوئیستانه ی له کافره کان دیاری ده دا له ئیوه دیاری نه دا.

لیره دا نه مه هه ره شه کردنه له موسولمانان که له گوفتارو کرداردا لاسایی خودانه ناسان نه که نه وه!

نه مجار مزگینیی به خته وه ریی دواوژ ده دا به و که سانه ی که له ریگای خودادا ده کوژرین و ده مرنو ده فرموی: ﴿ولئن قتلتم فی سبیل الله او متم لمغفرة من الله ورحمة خیر مما یجمعون﴾ نه گه ر ئیوه له ریگای خودادا بکوژرین یان بمرن، نه وه لیخوشبوونی خودا به ده ست دینن، لیخوشبوونی خوداو ره حمه تو به زه یی نهو باشتره له و مالو دارایی به ی کافره کان تییدا راد ه بوئرن، چونکه دنیا سیبهری بی به قایه و پایه دار نابی.

مردن له ریگای خودادا مردنیکه له چوارچیوه ی نهو کارانه ی که ئینسان ده یانکا له کاری چاکه که خودا شاره زایی بو کردوونو پپیان رازییه، جهنگاوهر جاری وا هه یه له کاتی شهردا ده مرئ به هوی ماندوبوون یان به هوی نه نجامدانی کرده وه یه ک شهردا خوازیه تی، نه مه پیی ده گوتری مردن له ریگای خودادا...!

به کورتی: نهو لیخوشبوونه ی که گوناھی جهنگاوهرانی موسولمان ده شواته وه، نهو ره حمه ته ی پله ی جهنگاوهران به رز ده کاته وه، زور باشتره له و مالو دارایی به ی نهو هه لپه که راته هه ولی بو ده دنو خوی بو ماندو ده کهن! که وایی جیگای خویه تی موسولمانان لیخوشبوونی خودا بو خویان

بە دەست یێن، هەسرەتبار نەبن بۆ ئەوانەى لەریگای خودادا دەمرن و دەکوژرێن چونکە ئەوێ لەو دنیا دەستیان دەکەوێ زۆر باشتەرە لەوێ کە لە دنیا دا تێیدان.

﴿وَلَنْ مَتَمَّ أَوْ قَتَلْتُمْ لِإِلَهِ اللَّهِ تَحْشَرُونَ﴾ نێو ئەگەر بە هەر هۆیهک بمرن و لەناو بچن، بێگومان هەر بۆ لای خودا دەگەرێندرێنەو و هەشترتان بۆ لای ئەو، هەر کەسە بە گوێرەى کردەوێ خۆى پاداشو سزای دەدرێتەو؛ چاکە بە چاک و خراپە بە خراپە.. جگە لە زاتى یەزدان داوا لەکەس ناکرێ بۆ پاداشو لەکەسێ تریش ئومیدی لابردنی سزا ناکرێ!

مەبەست لە هەش بۆ لای خودا ئەوێ کە لەو وژەدا کە هەشری ئادەمیزادی تێدا دەکرێتەو و هەموویان لە دەشتی مەحشەردا چاوەڕوانی ئەو نەن ناخۆ خودا چ پاداشییکیان دەداتەو و، هیچ شتێک نیە لەو چاوەڕوانیە مەشغولی بکا، لێ عەیان و نومايانە کە هەموو شتێک بۆ لای خودا دەگەرێتەو، هیچ شتێک خودای لەبیر ناباتەو بەلام ئادەمیزاد لەم دنیا یەدا جارى وا دەبێ لە خودا غافل دەبێ و هەبێت و جەلالی پەر وەردگاری لەیاد دەچێتەو، دەسلالت و گەورەیی خودای لێ و ن دەبێ، چونکە مەشغول دەبێ بە داکۆکی بەلا و موصیبت لەخۆ و دابین کردنی لەزەت و خوشی بۆ خۆى، جا ئەگەر ئاکام و سەرەنجامی هەموو زیندوێک مردن گەڕانەو بێ بۆ لای خودا، نیتەر خۆ خەریک کردن بە بەرەنگاری کردنی هۆکاری مردن بێ سوو دە، ئەوێ شیاوی ئادەمیزادی خاوەن عەقل و هۆشمەندە ئەوێ: کە گرنگی بدا بە پاشەپۆژ و خۆ نامادەکردن بۆ ئەو وژەو کارکردن بۆ خوشبەختی و کامەرانی دوا وژ!!

مامه له کردنی پیغه مېهر ﷺ له گهڼ هاوې لانی دا به شیوې نه رو

فيانو راويز

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ
حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ
فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا
غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

له نایه ته کانی پېشورودا باسی ئه و شتانه ی کرد که سوو دبه خشن
له هه ردوو دونیا؛ یه کئی له و شته هه ره خو شانه ئه و به وو که عه فووی کردنو
له و هه له یان چاوپو شتی کرد، ئه مجار زیده فه زلی خو ی ده نو ئینی که
مه دحی پیغه مبه ر ﷺ ده کا به وه ی که چاوپو شتی لی کردن، تو و په یی و
قسه ی ره قی له گه لدا به کار نه هی نان، به لکو به هی دی و له سه ره خو یی
هه ل سو که وتی له گه ل دا کردن، ته نانه ت راویژی له گه ل دا کردن بو
به رژه وه ندی موسو لمانان! ته مه ش نه و په ری لوتفو هی دی ه تی و
هی منایه تی به و ره حمه تی کی یه ز دانی به و ده فمر موی: ﴿فبما رحمة من الله
لنت لهم﴾ ته ی پیغه مبه ر! به هو ی ره حمه تی یه ز دانه وه بو و، تو له گه ل
ها وه له کاتدا نه وه ند ه نه رم و نیانو له سه ره خو و لی بورده بو ی! هه ل سو
که وت له گه لیان دا قور ثانی بو و ﴿وانك لعلى خلق عظیم﴾ النقم/ ۴.

پیغمبر بخوی له فرموده یه ک دا فرمودیه تی: (لا حلم أحب
إلى الله من حلم إمام ورفقه، ولا جهل أبغض إلى الله من جهل إمام وخرقه)
هیچ له سهره خویی یه ک لای خودا له هییدی و هیمنی فرمانره و لای خودا

خۆشه‌ویست تر نیه، هیچ نه‌زانی و که‌له‌وه‌قی لای خودا له‌ توور‌ه‌یی و نه‌زانی فهرمان‌ه‌وا رق لی‌بووتر نیه.

﴿ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك﴾ نه‌گهر تو‌ئهی پیغه‌مبه‌ر ﷺ توندو تیژ بویتایه، قسه ره‌قو توور‌ه‌و هه‌لسو که‌وت ناشیرین بوویتایه؛ له‌گه‌ل هاوه‌لانت دا ده‌وریان چۆل ده‌کردی! لیت دوور ده‌که‌وتنه‌وه، ئاوا ئاپور‌ه‌یان نه‌ده‌دای، ئه‌وه‌نده مل که‌چو پابه‌ندی فهرمانت نه‌ده‌بوون، نه‌تده‌توانی ریگای هیدایه‌تیان نیشان به‌دی و قسه‌ت له‌ناویان دا ئه‌وه‌نده کاریگهر نه‌ده‌بوو!!

چونکه مه‌به‌ست له‌ ناردنی پیغه‌مبه‌ران، راگه‌یانندی شه‌ریعه‌تی خودایه به‌ ئاده‌میزاد، ئهم مه‌به‌سته‌ش وه‌دی نایه تا خه‌لکه‌که وه‌گریان نه‌بن و خۆشیان نه‌وین! ئه‌مه‌ش کاتێ وه‌دی دی که‌ پیغه‌مبه‌ره‌که هیدی لی‌بورده بی، له‌ تاوان و هه‌له‌ی هاوه‌لانی چاپۆشی بکا، له‌باتی هه‌ره‌شه ئامۆژگاری له‌شوینی توور‌ه‌بوون زه‌رده‌خه‌نه به‌کارینی! پیاوه‌تی و چاکه‌یان له‌گه‌ل دا بکا. که‌وابێ ﴿فاعف عنهم واستغفر لهم﴾ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر! لی‌یان خۆش بیه و داوی لی‌خۆش‌بوونیان له‌خودا بۆ بکه!

﴿وشاورهم في الأمر﴾ هه‌لسو که‌وتت له‌گه‌لیان دا هه‌لسو که‌وتی راویژ‌کارانه بی، به‌رده‌وام به‌ له‌سه‌ر په‌یره‌وکردنی راویژ بۆ ئه‌و کاروباران‌ه‌ی که‌ پێوستیان به‌ راویژ هه‌یه، چونکه رام کردنی موسوڵمانان له‌سه‌ر راویژ سوودی گرنگی ده‌بی بۆ پاشه‌پۆژی فهرمان‌ه‌وایی موسوڵمانان، لهم رووه‌وه که‌ رای گه‌له‌ کۆمه‌ل زۆر جار له‌ هه‌له‌وه‌ دووره! ئه‌و ته‌نگ‌ژه‌و ئاسته‌نگانه‌ی تووشی نه‌ته‌وه ده‌بی و خه‌ت‌هر ده‌خاته سه‌ر ره‌وره‌وه‌ی به‌ری‌ه‌چوون و هه‌لسو‌رانی کاروباری، نه‌گهر بدریته ده‌ست تاکه‌که‌س - هه‌رچه‌نده عاقل و کارامه‌ش بی - له‌وانه‌یه نه‌توانی خۆی و گه‌ل رزگار بکات، ولات تووشی کاره‌ساتی سامناک ده‌کا! جا له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌ راویژ واده‌بی را جیایی تیدا ده‌بی - به‌تایبه‌تی که‌ راویژ‌کاره‌کان زۆر بوون - په‌روه‌ردگار فهرمانی به‌ پیغه‌مبه‌ری خۆی کردووه که‌ به‌ کرده‌وه ئهم

دیاردەیه پەڕەو بکاو لە واقعی عەمەلی ژبانی خۆی دا ئەنجامی بدا، ئەوەبوو پێغەمبەر ﷺ مەشۆرەتی بە ھاوێلانی دەکرد بە ئەوپەڕی لەسەر خۆیی و ئارامی بەو گۆیی بۆ رای ھەموو کەسیک دەگرت، رایەکی بەسەر رایەک دا ھەڵدەبژاردو ئەوی بیزانیایە کە بەرژووەندی گەلو کۆمەڵی تێداپەسەندی دەکردو بەگۆڕەیی توانا کاری بۆ دەکرد!!!

بێگومان پێغەمبەر ﷺ لە ژبانی خۆی دا کاری بە راویژ کردووە راویژی بە زۆربەیی موسوڵمانانی دەکرد، بۆ کاری گەنگو نەتێپەکانی دەولەتیش راویژی بە چەند کەسیکی عاقل و ھۆشمەندو لێھاتوو دەکرد!

روژی بەدر راویژی بە موسوڵمانان کرد، کاتیکی کە زانی قورەیشییەکان لە مەککە دەرچوونو خەیاڵی شەڕکردنیان ھەیە، ھەتا کۆچەرییەکانو یاریدەدەران رای خۆیان دەرناھەری، پێغەمبەر ﷺ ھەلویستی خۆی دیاری نەکرد.

روژی غەزای ئوحوودیش راویژی پێ کردن، ھەروەھا لەھەموو کاریکی گەنگ دا راویژی پێ دەکردن، مەگەر نیگای لەو بارەییەو بۆ بەھاتیە!! چونکە ئەگەر نیگای بۆ بەھاتیە دەبواپەسەیی سێو دوو جی بەجی بکەرایەو پێویستی بە راویژ نەدەبوو. پێغەمبەر ﷺ لە ژبانی خۆی دا بنەماکانی راویژی دانەنان، چونکە ئەو بنەمایانە بە گۆڕەیی روژگارو شوێنو باری کۆمەڵایەتی گەلان دەگۆڕین، ھەروەھا ئەگەر بنەمای بۆ دابنایە دوایی موسوڵمانان دەسانکردن بە ئایین و ھەولیان دەدا لەھەموو کاتو زوقیک دا ئەنجامیان بدانایە، ئەو ئەو نەبوو ھاوێلان پاش کۆچی دوایی پێغەمبەر ﷺ دەربارەیی ھەلبژاردنی ھەزەرەتی نەبوەکر وتیان: پێغەمبەر ھەلبژاردووە بۆ ئایینمان، چۆن ئێمە پێی رازی نابین بۆ دونیامان؟؟ مەبەستیان ئەوەبوو کە پێغەمبەر ﷺ لە کاتی نەخۆشیە کەیدا فەرمانی پێ کردبوو کە پێشنوێژی بۆ موسوڵمانان بکا!!

بەلام بەداخووە پاش ماوہیەک جێنشین و فەرمانرەوایانی موسوڵمانان پەڕەوی رێبازی راویژیان نەکردو بۆ دانانی جێنشین راویژیان بەکار

نەهینا!! بەتایبەتی سەر دەمی ئەمەوییه کازو لەو دەوا، کە جێنشینى بوو بە دانازو داگیرکردن، زانیانی نایینیش لەم بارەو پشەتگیریان کردو لەم پیشیل کردنەى مافی گەل بى دەنگ بوون. تا وای لى هات زۆربەى موسولمانان وای بۆچوون کە دەسلالت لە نىسلام دا ملهوپى و تاکرەوى نىستىبەدایى، راویژکردن کارىکى نىختیارىیه! بەلام ئەمە دوورە لە راستىیهو، چونکە قورئان مەدحى موسولمانانى بەو دەکرد کە کارى گرنگ لە رىگەى راویژەو دەچارەسەر دەکەن فەرمانى بە پیغەمبەر ﷺ کردووە کە راویژ لە گەل هاو لەلانى بکا.

راویژ چەند سوودىکى هەیه:

١- ئەندازەى عەقل و تیگەیشتنو دلسۆزى هەموو کەسىک بۆ بەرژەو هەندى گشتى دەردەخا.

٢- عەقل و هوشى ئادەمیزادان لىک جیاوازن بىرو بۆچوونىان جیاى، زۆرجار راي بەجى ئەکەسىکى رەشوکى و بۆرە پیاووە سەر هەلەدا کە زاناو لىها توویەک پەى بەو رایە نابا!!

٣- راو بۆچوونەکان سەرو بن دەکرینو راي گونجاو پەسەند دەکرىو کارى پى دەکرى.

٤- لە راویژدا یەکیەتى و یەکرایى پەیدا دەبى لەسەر کارىکى تایبەتى، بۆ بە دەست هینانى ئامانجىکى تایبەتى، هەر بۆیەشە کۆبونەو ناینى یەکان و هەکوو جەماعەتو جومعهو حەج تەشرىع کراون، بۆ ئەوەى یەکیەتى موسولمانان تىیان دا رەنگ بەداتەو؛

پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتى: (ما تشاور قوم إلا هدوا لأرشد

أمرهم) هیچ گەلو کۆمەلێک راویژ ناکەن مەگەر باشترین رىگای ژيانى خویان دەدۆزنەو.

ئەبو هورەیره دەلى: کەسم نەدیو بە ئەندازەى هاو لەلانى پیغەمبەر راویژ بە یەکتەرى بکەن!!

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ ئەو پێغه مێهر! ئەگەر دواى راویژو راگۆڕینەوێ دلت هاتە سەر جێ بە جێ کردنی کاریک، ئەوێ پشت بە خودا ببستەو شانی بەر بەدە، بەلام بۆ هەموو کاریک پێویستە ھۆکارەکانی لەبەرچاوی بگری، پێغه مێهریش ﷺ لە فەرموودەییە کدا دەفەرموێ: (اعقلها ثم توکل) و شتەرە کە ببەستەوێ و تەوێ ککولیشت بە خودا بێ!

نایەتە کە بەلگەییە لەسەر ئەوێ هەرکاتی مەرجه کانی عەزیمەت بۆ کردنی کاریک هاتە دی - کە راویژییەکیکە لە مەرجه گرینگەکانی - پێویستە ئەو کارە دەستی پێ بکری و هەولێ ئەنجامدانی بدری و سستی تیدا نەکری!!

نەینێ ئەمەش ئەوێیە کە دواى عەزیمەت و سووربوون و بریاردان لەسەر کاریک ژێوان بوونەوێ و پاشگەز بوونەوێ و راپایی و لاوازیی لە دلو دەرووندا دروست دەکا، خاوەنەکەى وای دەکا خەلکی متمانەى پێ نەکەن، لەقسەو کردەوێ دا، بەتایبەتی ئەگەر ئەو کەسە فەرمانرەواو سەرۆک دەولەت بێ.

واتە: دواى راویژو بریاردان نابێ تەمبەلێ لە ئەنجامدان بکری!! هەر بۆیەش پێغه مێهر ﷺ کە بۆ غەزای ئوحوود راویژی کردو بریاری شەرکردنیان داو تەشریفی رویشتە مائەوێ و خۆی بەستو چەکی هەلگرت، گۆیی بۆ رای ئەوانە نەگرت کە پەشیمان بوونەوێ و تیان: با لە مەدینە دەرنەچین! چونکە پێغه مێهر ﷺ پێی وابوو دواى راویژ کردنە کە ئیتر دەست بەکارە کە کراوێ و پاشگەز بوونەوێ ناگونجێ.

بەمەش ئەوێ لە موسوڵمانان گەیاندا کە هەموو کردەوێیە کە کاتیکی دیاری کراوی هەییە، کاتی راویژ تەواوو بریار درا ئیتر کاتی نیشە، وێ هەرکاتی سەرۆکێ پێشەوا کە بەگۆڕەى راویژ دەستی بە کار کرد نابێ لێی پاشگەز بێتەوێ واز لەو شتە بریار دراوێ بھینێ، هەرچەندە بشزانێ کە راویژ پێ کراوان لە بۆچرونە کەیاندا بەهەلەچرون، وێ کوو غەزای

تو خود پیغمبر ﷺ دهیزانی که راویژکاران بههلهچون!! بهلام هر لهبر ریزگرتنی راویژه که، لهته نجامدانو جی به جی کردنی بو شهر چونه که ژیان نه بو وه!!

سیر نه وهیه تا ئیستا پیاهه سیاسی به دهست رویشتو وه کان، پیاهه سهر بازه کانی قسه رویشتووی جهنگ له ولاته خاوهن ژیارو شارستانی به کانی جیهاندا پابه ندی ئه یاساو دابو نه پیتنه و کردوویانه به ریبازو دهستور بو به پیره بردنی کاروباری هاو لاتیانیانو به هیچ جوریک نه وهی دوا ی راویژ چه سپا ئیتر هه لو ه شانده وهی نیه!

ته نانهت گه وهه رامیاریه کانی ئینگلیز ده لئن: سیاست هه رکاتی رای له سهر دراو چه سپا، پیویسته پهیره و بکری و هه لو ه شانده وهی مه منو و عه و گه رانه وه لی هه لهیه.

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ بیگومان پهروه ردگار نه وه که سانهی خوش ده ویت که پشتی پی ده به ستن و هیوایان پییه تی، یار مه تییان ده داو شاره زیان ده کا بو هر شتیک سوو دمه ند بی بویان.

ئایه ته که به راشکاوی ئاده میزاده بهر پر سیاره کان هه لده نی که پشت به خودا بیه ستن و له هه موو شتیک دا بو لای نه و بگه پینه وه و روو له که سی تر نه کهن!

ئیمامی رازی ده فرموی: ئایه ته که نه وه ده گه یه نی که مانای ته وه ککول نه وه نیه؛ که ئاده میزاد دهست له خوی بهر دواو کاری گه ری خوی پاشگویی بخا وه کوو بری نه فام تی گه یشتون!

خو نه گه ر وایی فرمان کردن به راویژ له گه ل فرمان به ته وه ککول دژ ده وه ستن! به لکو ته وه ککول له سهر خودا پیویسته وه لی ده بی و پرای له بهر چاو گرتنی هۆکاره رواله تیه کان بی، به لام نابی به دلو به گیان پشت به و نه سبابانه بیه ستی و لایه نی ته وه ککول له سهر خودا پاشگویی بخا! ده بی له هه موو کاریک دا و پرای ده ستو بازووی خوی ده سته بهر کردنی هۆکاره ماددیه کان، ته وه ککولیشی به خودا بی!

له باره ی بژیوو هه ولدان بۆ ژیان پێویسته و پرای پشت به ستن به خودا هه ولو کۆششی خۆی نه نجام بدا، وه کوو پهروهردگار فرمان به ناده میزادان ده کاو ده فرموی: ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ الملك/١٥. له باره ی رامیاری و کاروباری جهنگ، پهروهردگار فرمان به موسولمانان ده کا که هوشیارو به ئاگا و هه زهر بنو پێداویستی پێویست بۆ خۆیان دا بین بکه، بۆ ئه وه ی بتوانن به رامبه ریی دوژمنیان بکه. وه کوو ده فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ﴾ النساء/٧١.

یان ده فرموی: ﴿وَأَعِدُوا لَهُمْ وَمَا سْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ الانفال/٦٠.

ده رباره ی بهرژه وهندی دونه یو قیامه تیش ده فرموی: ﴿وَتَزِدُوا فَإِنْ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ البقرة/١٩٧.

له هه موو شتیک دا ته وه ککول ده بی و پرای کۆشش و تیکۆشان بی؛ یان کۆشش و پرای ته وه ککول بی.

ئه حمه دو تیرمزی و نه سائی و ئیبنو ماجه ده گیر نه وه: که پێغه مبه ر ﷺ فرمویه تی: (لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا) ئه گه ر ئیوه ته وه ککولتان له سه ر خودا بی وه کوو پێویست، ئه وه خودا رزقو رۆزی ئیوه ده دا وه کوو چۆن بالنده به یانیان هیلانه که ی به جی دیلی به برسیایه تی، ئیواران ده گه ر پته وه به تیروپری.

ئیبنو حیبب له سه حیحی خۆی دا فرمووده ی ته و پیاوه ده گیر پته وه که هاته خزمه ت پێغه مبه ر ﷺ ویستی و شتره که ی نه به ست پته وه، وتی: ئه ی پێغه مبه ری خودا ئایا و شتره که م بیستمه وه؟ ته وه ککولم هه بی. یان به ره لای بکه مو ته وه ککولم هه بی؟ پێغه مبه ر فرمووی: (إِعْقِلْهَا ثُمَّ تَوَكَّلْ) بیهسته وه ته وه ککولیش هه بی!

ئه مجار پهروهردگار کاتی سه رچاوه ی سه رکه وتنی راسته قینه مان نیشان ده داو ده فرموی: ﴿إِنْ يَنْصَرِكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ﴾ ئه گه ر خودا

بیهوی یارمەتیتان بدا لە جەنگی ئوحووددا وەکوو لە جەنگی بەرددا ئەو
هیچ کەسیکی تر ناتوانی بەسەرتان دا زال ببی! ﴿وَإِنْ يَخْذَلْكُمْ فَمَنْ ذَا
الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ﴾ ئەگەر بیهوی ریسواتان بکاو بتان شکینی و
یارمەتی خۆی بسپری لیتان بەهۆی سەرپێچی کردنی خۆتان و دووبەرەکی
نیوانتان و بەگۆی نەکردنتان بۆ پیشەواکەتان وەکوو لە رۆژی ئوحووددا
بەسەرتان دا هات، ئەو هەچ کەس لە ئادەمیزاد ناتوانی سەرکەوتنتان بۆ
دەستەبەر بکا. ﴿وَعَلَى اللَّهِ فليتوكل المؤمنون﴾ دەی با موسولمانان هەر
پشت بە خودا بیهستو و پرای دەستەبەرکردنی ئەسباب، ئەو ککولیشیان
بە خودا بی.

دادپەروەری پیغەمبەر لە دابەشکردنی دەسکەوتەکانی جەنگ و

نیصلاخوازیی لەناو هاوەلانی دا

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ
نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ أَفَمَنْ أَتَّبَعَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ
بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَا وَنَهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١١٢﴾ هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ
اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١١٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ
فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١٤﴾

﴿وما كان لنبي أن يغل﴾ کولەبی و موقتیل دەلێن: ئەم نایەتە
دەربارە ی ئەو تیرنەندازانە هاتۆتە خواری کە لە جەنگی ئوحووددا
پیغەمبەر ﷺ لەسەر کەژە کە دايمەزراندن، بەلام ئەوان بەمەبەستی
تالانی گرتنەو شۆینەکیان بەجی هیشتو وتیان لەو دەترسین کە
پیغەمبەر ﷺ بە جەنگاوەران بلی: هەرکەسیک شتیکی گرت، ئەو بۆ

خۆیەتی و ئیتر تالان و دەسکەوتی شەر بەسەر هەموو جەنگاوێران دا
دابهش نەکا؛ هەر وەکوو چۆن لە غەزای بەدردا بە ویستی جەنگاوێران
دابهشی نەکرد: تەنانت کە پیغەمبەر ﷺ لۆمە ی تیرهاویژەکانی کردو
پێی گوتن: من پێم نەگوتن: ئیوه ئەو شوینە بەجی مەهیلن تا فەرمانی
منتان بۆ دێ؟!

وتیان: (ترکنا بقية اخواننا وقوفا) پیغەمبەر ﷺ پێی فەرموون:
نەخێر ئیوه پیتان وابوو: کە ئیمە بەخیلی دەکەین و دەسکەوتەکانی جەنگ
دابهش ناکەین. ئیتر ئەم نایەتانه هاتنە خواری کە دادپەر وەری پیغەمبەر و
گرنگی پێدان بە کۆمەڵ و کۆمەڵگای ئیسلام دەچەسپینی و دەفەرموی:
﴿وما كان لبي أن يغفل﴾ ناشی بۆ پیغەمبەر ﷺ کە خیانت بکا! چونکە
خودا پیغەمبەران بە دوور گرتوو لە گوناھکردن، ناهیلێ شتیک شایەنی
پلە و پایە ی ئەوان نەبێ لێیان روو بدا، چونکە پیغەمبەرایەتی پلە و
پایە یەکی بەرز و بەرزێزە لە گەڵ ئەنجامدانی تاوان و کاری پرۆپوچ دا
ناگونجێ.

﴿ومن يغفل يأت بما غل يوم القيامة﴾ کەسێک خەیانەت بکا شتیک
لە غەنیمەت و دەستکەوتەکانی جەنگ پاشقوڵ بدا، روژی قیامەت کیشی
دەشتی مەحشەری دەکەن و ئەو شتە ی کە پاشقوڵی داوە بەسەر
شانی وەهێ و تەحەممولی بەرپر سياریی کرد وەهێ کانی خۆی دەکا!!
بە راستی ئەمە هەر شەیه کی توندو تەهیدیدیکی سامناکە، پێریستە
موسولمانان زۆر گرنگی پێی بدەن!

بوخاری و موسلیم لە ئەبو هورەیرە و دەگیرنەو دەڵێ: پیغەمبەر
روژیەک هەستا لە ناومان دا و تاریکی بۆ داین و باسی خیانەتی کردو، زۆر
گرنگی پێدا.. ئەمجار فەرمووی: (ألا لا الفين أحدكم يحیی يوم القيامة على
رقبه بعير له رغاء فيقول: يا رسول الله أغثنی، فأقول له لا أملك لك من
الله شيئاً قد أبلغتك).

(لا الفینّ أحدکم یجئ یوم القیامة علی رقبته فرس لها حممة^١ فیقول: یا رسول الله أغثنی، فأقول له لا أملك لك من الله شیئا قد أبلغتک).

(لا الفینّ أحدکم یجئ یوم القیامة علی رقبته رقاع^٢ تخفق فیقول: یا رسول الله أغثنی، فأقول له لا أملك لك من الله شیئا قد أبلغتک).

ئهم فەرمودانه هه موویان قورسایى تاوانو سامناکی کاره که ده نوینو نه وه ده گه یه نن که هه موو کهس خوی بهر پرسیاری تاوانی خویه تی وه کوو له نایه تیکى تر دا ده فەر موئ: ﴿وهم یحملون أوزارهم علی ظهورهم ألا ساء ما یزرون﴾ الانعام/٣١.

وه رگرتنی هه ر شتیک به نار هوا ده بیته هوئ سزادانی خودایى و پهروه ر دگار له سه ر هه موو شتیک پاداش و سزای هه یه. هه چ شتیکى لی هون نابئ.

﴿ثم توفی کل نفس ما کسبت وهم لا یظلمون﴾ ئه مجار هه موو ئاده میزادیک پاداشی کرده وه کانی خوی و ه ر ده گریته وه، ئه مجار پهروه ر دگار نه وه روون ده کاته وه: که چاکه کارو خراپه کار چوون یه ک نین و ده فەر موئ: ﴿أفمن اتبع رضوان الله کمن باء بسخط من الله ومأواه جهنم وبئس المصیر﴾ نایا که سییک ته قواکار بی عه ودالی ره زامه ندیی خوا بی وه کوو نه وه کهسه وایه: که خراپه کاره و خودا لی نارازییه؟!

دیاره ئهم دوو جووره ئاده می یه چوون یه ک نین، نه وه ی شوین ره زامه ندی خودا ده که وئو کردار چاکه، نه وه شیایو ره زامه ندیی خوداو پاداشی باشو ئه مین بوون له سزای دۆزه خه، که سییکش شیایو غه زه بی خودا بوو، کهس ناتوانئ رزگاری بکا لی و روژی قیامهت جیگا و شوینی

١ حممة: دهنگی نه سب به بی حيله.

٢ رقاع: قهباله نامه یان هه رشتیک حقی مالو دارایی تیدا نوو سرابئ.

حه وانوهی ناگری دۆزه خه . وه کوو له شوینیکی تردا ده فهرموی: ﴿افمن کان مؤمنا کمن کان فاسقا، لایستوون﴾ السجده/١٨.

یان ده فهرموی: ﴿أم نجعل الذین امنوا وعملوا الصالحات کالمفسدین فی الارض أم نجعل المتقین کالفجار﴾ ص/٢٨.

ئه مجار قورئان دی پلهو پایهی ئاده میزادان دیاری ده کاو ده فهرموی: ﴿هم درجات عند الله﴾ بۆ هه موو که سیك، چاك یان خراب، پلهو پایهی تایبه تی ههیه، به هه شتییه کان له به هه شت دا هه ر که سه شوینی جیای خۆی ههیه. دۆزه خیه کان له جه هه ننه م دا هه ر که سه شیوو چالی خۆی ههیه، هه ر که سه به گوێره ی کرده و هه ی خۆی سزاو پاداشی ده درێته وه!

به رزترین پلهو پایهی به هه شت جیگاو مه کانی پیغه مبه ری ئیسلامه ، نزمترین و ناخۆشترین شوین له دۆزه خ دا شوینی دووروو هه کانه، وه کوو له نایه تیکی تردا ده فهرموی: ﴿ان المنافقین فی الدرك الاسفل من النار﴾ النساء/١٤٥.

چونکه دووروو زیانی بۆ خودا په رستان له زیانی کافرو خوانه ناسی ئاسایی زیاتره بۆیه سزایان توندتره ﴿والله بصیر بما تعملون﴾ په روهردگار بیناو ئاگاداره به کرده و هه ی ئاده میزادان، هیه شتیکی لی هون نابی، به هه موو کرده و هه یه کیان ده زانی.

ئه مجار په روهردگار منه ت ده کا به سه ر ئاده میزاداو فه زلو گه وره یی خۆی بۆ موسوڵمانان به یان ده کاو ده فهرموی: ﴿لقد من الله علی المؤمنین إذ بعث فیهم رسولا من أنفسهم﴾ بیگومان خودا منه تی کرد به سه ر موسوڵمانان داو فه زلو گه وره یی خۆی بۆ ئاده میزاد نواند : که فروستاده ی خۆی موحه ممد ﷺ نارد بۆ سه ر هه موو ئاده میزادو جنۆکه! فروستاده ی خودا نهم ره وشتانه ی تێدایه و نهم کاره گرنگانه شی له ئه ستۆدایه :

یه که م : ئه و زاته له جۆری ئاده میزاده و له نه وه ی ئیبراهیمه و به ره ی ئیسماعیله، ئه مه ش زیاتر پال به گه لو نه ته وه که یه وه ده نی که شوینی بکه ونو ئیمانی پی به یێنس! بتمان به په یامه که ی بکه ن، زیاد له وه ش

به هوی نهو زاته وه گهلو نه ته وهی قوره ییش فهزلو ریزیان به ده ست هیئاوه وه کوو له نایه تیکی تردا ده فهرموئ: ﴿وَاِنَّ لَكَ لِقَوْمَكْ﴾ انزخرف/٤٤.

تایبه تمه ندیکردنی (ذکر) بۆیان زیاده سوودمه ندی ده گه یه نی بۆیان، ههرچه نده پیغه مبه ری نیسلام بۆ سهر هه موو که س نیردراوه وه کوو ده فهرموئ: ﴿وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِیْنَ﴾ الانبیاء/١٠٧.

دووهم: ﴿يَتْلُوا عَلَیْهِمْ آیَاتَه﴾ نیشانه و به لگهی ده سه لاتو به توانایی خودایان بۆ ده خوینیته وه، تاکو ته نیایی خودایان بۆ ده چه سپینی! زانایی و صیفاته کانی پهروه ردگاریان بۆ روون ده کاته وه، وه کوو له نایه تیکی تردا ده فهرموئ: ﴿اِنَّ فِیْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاختِلَافِ اللَّیْلِ وَالنَّهَارِ لَآیَاتٍ لِّاُولِی الْاَلْبَابِ﴾ ال عمران/١٩٠.

سیهه م: ﴿وِیْزِکَیْهِمْ﴾ پاکیان ده کاته وه له پۆخلاواتی بته رستی، له پشیوی بیروباوه ری سه رده می نه زانی، بیروباوه ری نه وه: که گوايه بته کانیان رۆلی خویان هه یه له بوونه وهردا، پیغه مبه ری دلسۆز فال گرته وه و بیروباوه ری پروپوچ و نه شازیان له کۆل ده کاته وه، ده یان خاته سهر بیروباوه ری راستو فیکری رۆشنو شارستانیته و ژیا ری پیشکه وتوو، دامه زاندنی ده وه ته و کارگیری رامیا ری له و جو ره ی که نه مرۆ جیهانی پیشکه وتوو شانازی پیوه ده کا. فهرمانیان پی ده کا به چاکه و نه هیان لی ده کا له خراپه، بۆ نه وه ی دلو ده روونیان پاک بکاته وه له پیسو پۆخه لی بیرو بۆجوونی کوفرنامیز.

چوارهم: ﴿وِیْعَلَمَیْهِمُ الْکِتَابَ وَالْحِکْمَه﴾ قورئانو فهرمووده ی خو ییان فیر ده کا، زانا و نووسه رو پزیشکو سه رکرده و مامۆستای زانستو زانیاریان تیدا هه لده که وئ. ﴿وَإِنْ کَانُوا مِنْ قَبْلِ لَفِی ضَلَالٍ مُّبِیْنٍ﴾ ههرچه نده پیش هاتنی نه م پیغه مبه ره ﷺ له گو مریایی و نه زانی و سه رلی شیواوی دا بوون، گهلو نه ته وه یه کی نه خوینده وار بوون، به هوی نووری نیسلام و زانستی قورئانو عه قل و هۆشی راستالانه گهلو نه ته وه یه کی شاره ستانی و پیشکه وتوو خوازیان لی په یدا بوو. پیشبرکییان

له گهله خاوهن ژیاره كاندا كردو پیشیان كهوتن!

ئهممه ناماژیه بو ئهوه كه زانستی قورئانو فهرموده كانی پیغه مبه‌ر
 ﷺ بوون به كلیلی ده‌رگای زانستو زانیاری همه‌جۆر بو گه‌لی عه‌ره‌بی
 دواكه‌وترو، پاشان بو همه‌موو گه‌لانی جیهانو میژووش ئهم راستیه‌ی
 سه‌لماندوه.

برې هه‌له‌ی موسولمانان له‌جه‌نگی ئوحوودداو برې نه‌تواری

ناشیرینی دوورووه‌كان

أَوَلَمَّا أَصَبْتُمْ مُمْصِيْبَةً قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ
 عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ
 الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ
 نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ
 نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَكُمْ هُمْ لِلْكَافِرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ
 يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ
 أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

ئیبنو ئه‌بی حاته‌م له عومهری کورێ خه‌تتابه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لی:
 موسولمانان روژی ئوحوود تو‌له‌ی روژی به‌دریان لی‌کرایه‌وه، چونکه روژی
 به‌در فیدیه‌یان وه‌رگرت، له تو‌له‌ی ئهم تاوانه‌یان دا روژی ئوحوود هفتا
 كه‌سیان لی‌کوژرا، هاوه‌لانی پیغه مبه‌ر شکانو هه‌لاتن، پیغه مبه‌ر ﷺ
 ددانی پیشه‌وه‌ی شكا سه‌ری شكاو خو‌ئن به‌ده‌مو چاویدا هاته‌ خواری،

ئیتیر ئەم نایه‌ته هاته خوارێ که به‌شیکه له زنجیره‌ی ئەو نایه‌تانه‌ی هه‌له‌ی موسولمانه‌کان دهرده‌خه‌ن، ئەو هه‌لانه‌ی که له غه‌زای ئوحووددا تێی که‌وتن...! له‌وه‌پیش په‌روه‌ردگار ئەوه‌ی روون کرده‌وه که دوو‌پرووه‌کان خیانته‌و غه‌درو چلیسی‌یان پال پیغه‌مبه‌ر ده‌دا، خودای مه‌زن به‌ درۆی خسته‌وه‌و پیغه‌مبه‌ری له‌و ره‌وشته‌ ناشیرینه‌ ته‌بریه‌ کرد.

له‌م نایه‌تانه‌ی دوا‌ییش دا په‌روه‌ردگار هه‌له‌ی موسولمانه‌کان -پیش روودا‌وی ئوحوودو دوا‌ نه‌ویش- بیروبو‌چوونی ناراستیانو قسه‌و کرده‌وه‌ی هه‌له‌یان دیاری ده‌کاو ده‌فه‌رموئ: ﴿أولما أصابتکم مصیبةٌ قد أصبتم مثلها﴾ واته: ئیوه بو‌ خۆتان هۆی ئەو به‌لاو تیشکانه‌ن که تووشتان هاتوو، چونکه ئیوه پیکیشتان له پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد که له‌شاری مه‌دینه‌ دهرچی بو‌ شه‌ر، یان بو‌ خۆتان سه‌نگه‌ره‌کانی سه‌رشاختان چۆل کردو شوینه‌ ستراتیجی‌یه‌ که‌تان به‌جی هیشته‌.

ئیمامی عه‌لی ده‌فه‌رموئ: چونکه فیدیته‌تان له دیله‌کانی به‌در وه‌رگرت پیش ئەوه‌ی ئیزن بدرین!

هه‌مزه له (اولما) دا بو‌ ته‌قریرو ته‌قریعه؛ واته: ناشیی بو‌ ئیوه ئەه‌ی کۆمه‌لی دوو‌پروو کۆمه‌لی جه‌نگاوه‌ر! که ئیعتیراز بگرن ﴿قلتم أنى هذا﴾ به‌سه‌رسامی‌یه‌وه بلین ئەم تیشکانه‌ له‌پای چیو بو‌چی تووشی ئیمه‌ بوو، له‌کۆتوه ئەم به‌لایه‌مان هاته‌ سه‌رو هه‌فتا که‌سمان لی شه‌هید بوو؟!

پیتان وانهبی چونکه موسولمانن -ته‌نانه‌ت سه‌رپیچی فه‌رمانی خوداش بکه‌ن خودا هه‌ر سه‌رتان ده‌خا، له‌گه‌لا ئەوه‌یشا ئیوه له‌ روژی به‌دردا دوو ئەوه‌نده‌تان زیان به‌ ئەوان گه‌یاند. هه‌فتا که‌ستان لی کوشتن، هه‌فتای ترتان لی به‌دیل گرتن، ئەوجا له جه‌نگی ئوحووددا ئەو هه‌مرو دهرده‌سه‌ریه‌تان تووش هات. ﴿قل هو من عند أنفسکم﴾ ئەه‌ی موحه‌ممه‌د! پیتان بلی: ئەوه‌ی به‌سه‌رتان هات به‌هۆی تاوانی خۆتانه‌وه‌ بوو، به‌هۆی دهرچووتان بوو له فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ؛ کاتی‌یک پێی

گوئن: شوینی خوٚتان جی مه‌هیلن! ئیوه‌ی تیرنه‌نداز سه‌ریپچیتان کرد.

جو ره‌کانی سه‌ریپچی کردن زور بوون :

ده‌رچوون له مه‌دینه له کاتیگ دا رای پیغه‌مبه‌ر ﷺ و ابو ههر له مه‌دینه بمینیته‌وه، که‌چی رایه‌که‌شتان لاواز بوو کیشه‌تان تیکه‌وت، سه‌ریپچی فه‌رمانی پیغه‌مبه‌رتان کرد که ئه‌و جیگایه‌ی بۆی دانا‌بوون به‌جیتان هیشته. ئاشکراشه سزا ناکامی کرداره، خودا واده‌ی سه‌رکه‌وتن و یارمه‌تیدانی پیدان به مه‌رجیک تاوان نه‌که‌زو فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌جی به‌ینن. ﴿إِنْ تَنْصَرُوا لِلَّهِ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾ محمد/٧. ده‌ی که ئیوه یارمه‌تی خودا نه‌ده‌ن واته: پابه‌ندی فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌بن، چۆن خودا یارمه‌تیتان ده‌دا؟ ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بیگومان په‌روه‌ردگار به توانایه بۆ یارمه‌تیدانتان نه‌گه‌ر خوگر بن و سه‌برتاتان بی، ده‌توانی یارمه‌تیتان لی بگریته‌وه نه‌گه‌ر سه‌ریپچی فه‌رمانی بکه‌زو لی یاخی بن، که‌وابی ئه‌وه‌ی توشوتان هات له نا‌په‌سه‌تی و کوژران و برینداربوون، سوچی خوٚتان بوو!

ئه‌مجار په‌روه‌ردگار دلخۆشی موسوڵمانان ده‌داته‌وه‌و ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ التَّقِي الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئه‌ی کۆمه‌لی موسوڵمانان! ئه‌وه‌ی که‌روژی پیک گه‌یشته‌نی ئه‌و دوو سوپایه؛ سوپای موسوڵمانانو سوپای کوفر به‌سه‌رتان هات هه‌مووی به‌ئیزنو ویستو قه‌زاو قه‌ده‌ری په‌روه‌ردگاره، له‌ئه‌مه‌ش دا حیکمه‌تیکی یه‌زدانی هه‌یه، هیچ شتیک نه‌یه له بوونه‌وه‌ردا گه‌ردنکه‌چی ویستو حیکمه‌تی خودا نه‌بی.

﴿وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ به‌شیکیش له دیارده‌ی حیکمه‌تی خودا ئه‌وه‌یه: که زانسته‌و عیلمی خۆی به‌ حالو چۆنیه‌تی موسوڵمانان ده‌ربخا، پێیان رابگه‌یه‌نی که هیزو لاوازی ئیمانیان، خو‌پا‌گری و سه‌بر و بی‌سه‌برییان ده‌زانی!

﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا﴾ تا ده‌ری بخا که ئاگاداری هه‌لو‌یستی

دوورووه‌کانه، کۆمه‌لی عه‌بدوللای کورپی ئوبه‌ی کورپی سه‌لوول که سێ سه‌د کهس بوون له‌ریگا گه‌رانه‌وه.

﴿وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالُوا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا﴾ نه‌و مونا‌فیکانه نه‌گه‌ر پێیان بگوتی: وه‌رن له‌ریگه‌ی خودادا شه‌ر بکه‌ن، یان به‌رگری له‌ خۆتانو مالو مندالو نیشتمانتان بکه‌ن، ﴿قَالُوا لَوْ نَعْلَم قِتَالًا لَا تَبْعُنَاكُمْ﴾ ده‌یانگوت: نه‌گه‌ر بزاین ئیوه له‌م غه‌زایه‌دا تووشی شه‌ر دین شوینتان ده‌که‌وتین و له‌که‌لتان ده‌بروین! به‌لام ئیمه‌ دلنایین که تووشی شه‌ر نابن که‌وابی بۆچی خۆمان ماندوو بکه‌ین؟ نه‌م هه‌لویسته‌یان به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نوغروبوونیان له‌ دووروویی‌داو مه‌به‌ستیان چه‌واشه‌ کردنی راستی‌یه‌و فی‌ل و ته‌له‌که‌و ون کردنی راستی‌یه‌کانه، چونکه هاتنی سوپای کافره‌کان بۆ ئوحوودو ده‌رچوونی موسوڵمانه‌کان له‌ مه‌دینه‌و رویشتیان به‌ره‌و ئوحوود بۆ به‌ره‌نگاری رووبه‌رووبوونه‌وه، به‌لگه‌ی حاشاهه‌لنه‌گرن له‌سه‌ر به‌رپابوونی شه‌رو کوشتو کوشتار.

ده‌لێن: نه‌م نایه‌ته ده‌رباره‌ی عه‌بدوللای کورپی ئوبه‌ی کورپی سه‌لوولو هاوه‌له‌ دوورووه‌کانی که ژماره‌یان سێ سه‌د کهس بوو له‌ ریگای چوونیان بۆ ئوحوود له‌گه‌ل سوپای ئیسلام‌دا، گه‌رانه‌وه بۆ نه‌وه‌ی وره‌ی موسوڵمانه‌کان بروخی هاتۆته‌ خوار!

﴿هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ نه‌مانه به‌ گوتنی نه‌م قسه‌یه‌یان که ده‌یانگوت: نه‌گه‌ر بمانزانایه‌ شه‌ر به‌رپا ده‌بی شوینتان ده‌که‌وتین! نه‌وانه به‌م قسه‌یه‌یان له‌ دوورپییانی کوفرو ئیمان دان، به‌لام له‌کوفره‌وه نزیکترن، چونکه نه‌وان به‌ گه‌رانه‌وه‌یان له‌ ریگا به‌ مه‌به‌ستی رووخاندنی وره‌ی موسوڵمانان خۆیان ده‌خه‌نه‌ خانه‌ی کوفره‌وه به‌ خاوه‌ن باوه‌ر حلیب نین، که‌وابی که‌سیک خۆ له‌ جیهادو شه‌رکردن له‌ریگه‌ی خودا بدزیته‌وه به‌رگری نه‌کا له‌ ولاتو به‌ره‌نگاری دوژمن نه‌بیته‌وه! به‌ موسوڵمان حسیب ناکرێ! چونکه په‌روره‌دگار ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ

ئهو دوو رووانه‌ی ده‌یان‌ه‌وئ به چه‌پو گوپو چاوو راو، حه‌قیقه‌تی خو‌یان بشیرنه‌وه. ﴿يقولون بأفواههم ما ليس في قلوبهم﴾ به‌دهم شستیک ده‌لین: پیچه‌وانه‌ی نه‌وه‌یه که له دل‌یان‌دایه.. جا خو وه‌نهبی خودا بهم حه‌قیقه‌ته‌یان نه‌زانئ! به‌لکو ﴿والله أعلم بما یکتُمون﴾ خودا زور زان‌اتره له‌خو‌یان بهو هه‌لو‌یستو مه‌به‌ستانه‌ی که ده‌شیرنه‌وه. ئه‌مه هه‌ره‌شه‌یه‌کی تونده لی‌یانو جار‌دان‌یک‌ی ناشکرایه که دوو‌پووی دادیان ناداو سوودیان پی ناگه‌یه‌نی و دوا‌ی کلا‌وی بابر‌دوو که‌وتوون!

﴿الذین قالوا لإخوانهم وقعدوا لو أطاعونا ما قتلوا﴾ ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ته‌واو‌بوونی جه‌نگی ئو‌حوود ده‌رباره‌ی ئه‌وانه‌ی کوژار‌بوون ده‌یان‌گوت: نه‌گه‌ر په‌یره‌وی ئاموژ‌گاری ئیمه‌یان بکر‌دایه‌و قسه‌ی ئیمه‌یان بی‌یستایه که پیمان گوتن: دانیشن، مه‌چن بۆ شه‌رو له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر ده‌رنه‌چو‌نایه؛ ئاوا نه‌ده‌کوژرانو له‌ناو نه‌ده‌چوون! ئه‌مه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه که ئه‌وان ئاموژ‌گاری ها‌وه‌له‌کانیان کردووه که بگه‌ر‌ینه‌وه و نه‌چن بۆ شه‌ر.

ئینو جه‌ری‌ری طه‌به‌ری له‌ سو‌دد‌ی‌یه‌وه ده‌گه‌ی‌ته‌وه، ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﴿به هه‌زار جه‌نگا‌وه‌ره‌وه به‌ره‌و ئو‌حوود که‌وته‌رئ، به‌لینی سه‌رکه‌وتنیشی پیدابوون، به‌ مه‌رجئ خو‌راگر بن! کاتئ به‌رئ که‌وتن له‌ ریگا عه‌بدو‌للای کوری ئوبه‌ی به‌ خو‌ی سئ به‌د که‌سه‌وه گه‌رایه‌وه، ئه‌بو جابیری سه‌له‌می دوا‌یان که‌وتو بانگی لی‌کردن، وتی: بگه‌ر‌ینه‌وه و ئیمه به‌جئ مه‌هیلن! عه‌یبه مه‌رۆنه‌وه، وتیان: نه‌گه‌ر بمانزانیایه شه‌ر ده‌بی به‌جیمان نه‌ده‌هیشتن و شو‌ینتان ده‌که‌وتین.

ئه‌مجار خودا ره‌دی‌ان ده‌داته‌وه ده‌فه‌رموئ: ﴿قل فادرؤوا عن أنفسکم الموت إن کتم صا‌دقین﴾ ئه‌ی مو‌حه‌مه‌د! پیمان بلئ: نه‌گه‌ر له‌ماله‌وه دانیشن پیاو له‌ کوژرانو مردن ده‌پاریزئ، ئیوه ئازابن مردن له‌ خو‌تان دوو‌ربخه‌نه‌وه؛ واته: ده‌بی ئیوه نه‌مرن! دل‌نیا بن مردتان بۆ دئ، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر له‌ناو قه‌صرو باله‌خانه‌ش دا بن! ده‌ نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن

مردن له خۆتان مه نه کهن..!

پلهو پایه ی شه هیدانو تیکۆشه ران له ریگهی خودادا

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ

رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ

بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ * يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا

يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ

مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا

وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ

لَمْ يَمَسْسَهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ

إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

ئیمامی نه حمه دو نه بو داودو حاکیم له ئیبنو عه بیاسه وه ده گێرنه وه ،
ده لی: پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: کاتی که براکانتان له جهنگی ئوحووددا
شه هید بوون، پهروه ردگار گیانه کانیانی خسته ناو بالنده ی سه وزه وه
ده یانبرده سهر جوگا و چۆمه کانی به هه شته له میوه کانیان ده خواردو
ده که پانه وه بو لای قه نادیلی زیرین له ژیر سیبه ری عهرش.

جا که ئەم جوړه خواردنو خواردنه‌وه‌یان ده‌دریتی و ئەم جیگا خوشه ده‌بینن ده‌لین: خوژگا بریا‌نمان بیان‌زانی‌یه خودا چی پی به‌خشیوین بۆ ئەوه‌ی پشتیان له‌جیهاد سارد نه‌بیته‌وه و کۆل له‌شه‌رکردن نه‌ده‌ن، په‌ره‌ردگار پی‌ی راگه‌یاندنو فەرمووی: من له‌جیاتى ئیوه پیان راده‌گه‌یه‌نمو فەرمووی:

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحياءٌ عند ربهم يرزقون﴾ پیتان وانەبێ که ئەو که‌سانە‌ی له‌پیناو ئایینی خودادا کوژراونو مردوونو له‌ریزی نه‌بوانن، چونکه ئەو شه‌هیدانه هه‌رچه‌نده به‌روا‌له‌ت له‌دونیا‌دا کوژراون؛ به‌لام له‌راستیدا گیانه‌کانیان زیندوو، له‌و دونیا رزقو روژیی ده‌چیژنو له‌ززه‌تو خوشی‌دا ده‌گوزهرێنن خیتابه‌که له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ره ﷺ یان رووی خیتاب له‌هه‌موو که‌سه! واته: ئە‌ی ئەو که‌سانە‌ی قسه‌ی دوورووه‌کان ده‌بیسن! پیتان وانەبێ که ئەوانە‌ی له‌ریگای خودادا کوژراون، مردوونو پاداشی ئەو کرده‌وانه‌یان نادریته‌وه که کردویان؟ به‌لکو ئەوانه زیندوونو له‌جیهاتیکی تردانو له‌خودا نزیکو رزقو روژیی وهرده‌گرن وه‌کوو چۆن زیندوانی دنیا خورادنو خواردنه‌وه‌یان هه‌یه، ئەوانیش ده‌خۆنو ده‌خۆنه‌وه، ئەمه‌جه‌خت کردنه له‌سه‌ر ئەوه که ئەوانه زیندوونو نه‌مردوون، لای خودای خۆیانو له‌خوشی‌دان!

بوونیان له‌کن خودا که ده‌فەرموێ: ﴿عند ربهم﴾ بوونی شوینی تایبه‌تی‌یه، نزیکى ریزو ته‌قدیره نه‌وپه‌ری نزیکى ده‌گه‌یه‌نن نزیکى شوینو مه‌سافه‌نیه.

ئەو ژيانە‌ی قورئان چه‌سپاندوویه‌تی بۆ شه‌هیدان ژيانیکی غه‌یبی‌به‌و چۆنیه‌تی‌ه‌که‌ی نازانین، ده‌بێ قورئان چۆن هه‌والی پێداوه ئاوا بروامان پی هه‌بێ. ئەو شه‌هیدانه که‌یف خوشن به‌و نیعمه‌تو له‌ززه‌ته به‌رده‌وامه‌ی پیتان دراوه، ئەو زنده‌ریزه‌ی دراویانه‌تی به‌هۆی شه‌هیدبوونه‌وه، هه‌روه‌ها که‌یف خوشن به‌تیک‌خۆشانی برا جه‌نگاوه‌ره‌کانیان، ئەوانه‌ی که هیشتا شه‌هید نه‌بوونو له‌ریگای خودادا ده‌جه‌نگین. شوین پی‌ی برا

شههیدهکانیان کهوتوون، لهپیناو نهو بهرنامهیهی نهوان بۆی شههید بوون، نهوانیش پیادهی ههمان ریبازن. جا کاتییک نهو نازو نیعمهته دهبینن که بۆیان دانراوه که بریتییه له ژبانی ههتا هتایی و لهزهته و خوشی ههمیشهیی که بههیچ جوریک غهم و ناخوشی تیکهلاو نابیی، نیتر نهو نهدهی تر خوشییه کهیان زیاد دهکاو دلخۆشو رووگهش دهبن.

﴿فرحين بما آتاهم الله من فضله ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم﴾ خوشحالو تهپ دهماخن بهو پاداشهی خودا پیی داون، خوشحالن بهوه که سات دوا سات نهو نیعمهتانه تازه دهبنهوه، لهنیو نازو نیعمهته و ریزی خودایی دا دهگوزهرینن، مزگینیی دهدهن به وانهی لهدوایانهوه نهو هیشتا پیتیان نهگهیشتوونو لهژیان دان، مزگینیی نازو نیعمهتی خودایان پیی دهدهنو بهوه دلخۆشن که ههمان نازو نیعمهته بۆ نهوانیش نامادهکراوه نهو هشیان پیی دهلین: ﴿ألا خوف عليهم ولا هم يحزنون﴾ که نهوانه ترسی ناخۆشی داها توویان نیهو خهمی شتی لهکیس چووی رابوردوویان نیهو.

﴿يستبشرون بنعمة من الله وفضل وأن الله لا يضيع أجر المؤمنين﴾ مزگینیی به ریز لیگرتنی خودا دهدهن، نهو هشیان پیی رادهگهیهنن که پهروهردگار به هیچ جوړی پاداشی چاکهی چاکه کاران به فیرو نادات! ههرگیز موسولمانان کریی کردهوهکانیان پاشگۆی ناخری ﴿الذين استجابوا لله والرسول من بعد ما أصابهم القرح﴾ نهو موسولمانانهی بهپیر بانگهوازی خودا و پیغه مبهروهه ﴿هاتن و نامادهباشی خۆیان دهبریی بۆ رووبهروو بوونهوهی دوژمن، ویرای نهو ههموو نارچهتهیهی تووشیان بوو بوو لهجهنگی ئوحووددا، سهرباری نهو ههموو برینداری و ماندوو شهکهتهیهی چهشتوویانه و هیشتا ماندوویان نهحهسابووهوه خیرا بۆ غهزای (حه مرآتو لهسهده) که دوا بهدوای غهزای ئوحوود بوو، خۆیان حازر کردو ههلیان کوتایه سهر دوژمن، نهبو سوفیان که بهمهی زانی به خۆی و لهشکره کهیهوه ههلهاتو بهروه مهکه که گهرایهوه!

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ جا بۆ ئەوانەى که خیرا به پیر بانگه‌وازی‌یه‌که‌وه هاتن و خودا په‌رست بوون . پاداشتیکی گه‌وره هه‌یه ، که شی‌اوێ نه‌م خۆبه‌خت کردن و تیک‌کۆشانه‌یان بێ . به وشه‌ی (منهم) ناماژده بۆ ئەوه ده‌کا که ئەوانه‌ی به پیر بانگه‌وازی‌یه‌که‌وه هاتن ریزو پاداشه‌که‌یان ده‌ست که‌وت ، ئەوانی تر عوزریان هه‌بوو عوزره‌که‌یان په‌سه‌ند بوو ﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ﴾ ئەو موسولمانانده‌ی که له‌پاش غه‌زای ئوحوودو سالی دوا‌یی واته : له‌پیش غه‌زای به‌دری بچووک نه‌عیمی کوری مه‌سه‌وودی نه‌شجه‌عی که نه‌وکاته کافر بوو ، پێی گوته‌ن : ﴿إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾ ئەه‌ی موسولمانه‌کان ! ئەوه ئەبو سوفیانو جه‌ماعه‌ته‌که‌ی له‌شکریان له‌ئێوه کۆکردۆته‌وه ، ده‌یان‌ه‌وێ له‌ناوتان به‌رن ، لییان بترسنو شه‌ریان له‌گه‌ل مه‌که‌ن ، خۆتان تووشی فه‌وتانو له‌ناوچوون مه‌که‌ن ، مه‌چه‌نه ده‌ره‌وه بۆیان ، به‌لک‌وو به‌زه‌ییان پیدا بێنه‌وه ، ئە‌گه‌ر پشتان بگرن نه‌تان کوژن .

ئێتر موسولمانه‌کان به‌ بیستنی ئەو هه‌واله نه‌ک بترستین و وره‌یان بروخی به‌لک‌و ﴿فَرَادَهُمْ إِيمَانًا﴾ هه‌ماسیان هه‌ستاو بیروباوهریان به‌هێز بوو ، خۆراگری و سه‌برو ئارامو جه‌ربه‌زه‌ییان زیادی کردو پشتیان به‌ خودا به‌ستو ﴿وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ وتیان : ئێمه خودامان هه‌یه ، خودا پشتیوانمانه‌و باشترین که‌سیکه که پشتی پێی به‌هستری ، ئێتر ئەوه‌نده‌ی تر عه‌زیمه‌تو ئازایه‌تیان زیادی کردو خۆیان ئاماده‌کرد بۆ به‌ره‌نگاری دوژمن و بیریان له‌ ئاکامه‌که‌ی نه‌کرده‌وه‌و ، وتیان : خودامان به‌سه ، هه‌چ باکمان له‌ زۆری له‌شکری دوژمن نه‌یه ، خودا سه‌روکاری ئێمه ده‌کا . باشترین پشت پێی به‌ستراوه‌و یارمه‌تیده‌رمانه .

رسته‌ی ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ نزاو پارانه‌وه‌یه که موسولمان له‌کاتی ته‌نگانه‌دا ده‌یلێ . نیبراهیم کاتی خه‌ستیان نه‌گه‌ره‌که‌وه ئەو دوعایه‌ی خویند ، پیغه‌مبه‌ری ئیسلامیش کاتی هه‌والیان پیدا که له‌شکری دوژمن لی‌ی کۆبوونه‌ته‌وه‌و ده‌یان‌ه‌وێ زیانیان پێی بگه‌یه‌نن ئەم دوعایه‌ی

خویند، ئیبنو مه‌رده وه‌یهی له شه‌بوهوره‌یره وه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی:
 پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌یفه‌رموو: که له‌ته‌نگانه‌یه‌ک که‌وتن ب‌لین: (حسبنا الله
 ونعم الوکیل). ئیبنو شه‌بی دونیا له عایشه‌وه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی:
 پیغه‌مبه‌ر ﷺ که تووشی ناخوشی‌یه‌ک ده‌هات ده‌ستی موباره‌کی به سه‌رو
 ریشی خۆی دا ده‌هیناو ده‌یفه‌رموو: (حسبنا الله ونعم الوکیل).

جا هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که ناوا خۆیان ته‌سلیم به خدا کردو ناوا
 پشتیان پ‌ی به‌ست، هه‌موویان هاوبه‌شی هه‌لمه‌ته‌که‌یان کردو به‌ره‌نگاری
 دوژمن بوونه‌وه، ﴿فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم يمسهم سوء واتبعوا
 رضوان الله﴾ گه‌رانه‌وه به‌چوار ده‌ستکه‌وت: نازو نیعمه‌تی خودایی،
 فه‌زلو زیزی خودا، زیان پ‌ی نه‌گه‌یشتنیان، شوینکه‌وتنی ریبازی‌ک که
 ره‌زامه‌ندی خودای تیدایی و خوداش لییان رازی‌یه. واته کاتیک پشتیان به
 خودا به‌ستو چوونه ده‌ر بۆ به‌ره‌نگاری دوژمن، په‌روه‌ردگار رازو مرازی بۆ
 به‌ج‌ی هینان، نه‌زیه‌تدانی پیلانگیرانی لی دوورخسته‌وه، قازانجیان کردو
 کوژرانو برینداریان نه‌بینی، شایانی شه‌وه‌ن که به‌گوپ‌رایه‌لی فه‌رمانی
 خودا و پیغه‌مبه‌ر له‌قه‌لم بدرین. که ده‌سته‌به‌ربوونی ئەم ره‌وشته‌بناغه‌ی
 سه‌رکه‌وتن و خوشبه‌ختی دونیا و قیامه‌ته ﴿والله ذو فضل عظیم﴾ خودا
 خاوه‌نی فه‌زلو گه‌وره‌یی زیده‌یه! چونکه به‌گه‌وره‌یی خۆی بیروپروای
 پته‌وکردن، توفیقی دان بۆ جهاد کردنو، له‌پیلانی دوژمن پاراستنی،
 خێرو بیرو قازانج‌یشی به‌سه‌ردا رشتن.

به‌یهه‌قی له ئیبنوعه‌بباسه‌وه ده‌گیرپته‌وه ده‌فه‌رموی: نیعمه‌ته‌که
 شه‌ویه: که ساغو سه‌لامه‌ت بوون، فه‌زله‌که‌ش شه‌ویه: که له‌و کاته‌دا
 کاروانیک له‌و ده‌قه‌ره‌تی‌په‌ری، پیغه‌مبه‌ر ﷺ کالاکانیانی ک‌پ‌سنو
 قازانج‌یکی باشی لی کردو، قازانجه‌که‌ی به‌سه‌ر جه‌نگاوه‌راندا دابه‌ش
 کرد.

ئه‌مجار په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّمَا ذَلِكُم الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ﴾

ئەو ترساندنەیی ئێوە لەشەیتانەووە بوو، ئێوەی ترساند لە گروھەکانی خۆی وای خستە دڵو دەروونتانەووە کەئەوان واتە: (گافرەکان) خاوەن چەكۆ جەنگاوهری زۆرن، بە هەلمەتو مەردو نەبەردنو، نەچن بچن بەرەو روویان ببنەو! ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ بەلام ئێوەی موسوڵمان پێویستە لە فرۆفیلێ شەیتان ئاگادار بنو، هیچی بە گۆی نەکەن. ئەگەر شەیتان شتیکی ئاوی خستە دلتانەووە، هیچ ئێیان مەترسنو پشتتان بە من قائم بێو خو بخەنە پەنامەووە، من یارمەتیدەرو پەنادەرتانم.

نایهتی ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا...﴾ نایهتەکانی دوایشی ئەم حوکمانەیان لێ دەردینرین:

١- کەسیک لە بەرامبەر دوژمنی خداو پیغەمبەردا ﷺ خوگر بێ، تا دەکوژرێ شەر بکا، لای خدا پلەو پایەیهکی گەورەیی هەیە. کە پلەو پایەیی تایبەتی شەهیدانە، کە بە ریزەووە لای خدا ژيان بەسەر دەبن، شەهیدان زیندوونو نامرنو لەبەهەشت دانو رزقو روژیان دەدریتێ. گیانیان وەکوو گیانی باقی موسوڵمانانی سەر زەوی باقییە! هەرچەندە بە روالەت مردوونو لاشەکانیان لەژێر گل دایە بەلام لە راستیدا نەمردوون، ئەوان زیدە ریزیان لێ دەگیرێ بە رزقو روژی و نازو نەعمەت درێژە بە ژیانان دەدەن، بەلام چ ژیانیک؟ هەر خدا بوو خۆی دەزانێ چۆنەو ژۆن نیە، هەر لەکاتی کوژرانیانەووە ئەو رزقو روژیو پلەو پایەیهیان بوو فەراهم دەهیندرێ هەروەکوو ئەو بلی ژیانو دونیا بۆیان بەردەوامە، بەلام بە شیوەیهکی خوشتر.

ئەو هی زۆری موفەسیرەکان لەسەری کۆکن ئەو هیە: کە گیانی شەهیدان شتیکی ثابتەو بەردەوامە، بەلام ژیانەکیان شیوەیهکی تایبەتیە، جاییان هەر گیانەکانیان لە گۆردا بوو دەگەڕیندریتەووە هەر لەویشدا لەزەتیان پێ دەگا، یان رزقو روژی بەهەشتیان دەدریتێو بۆنی بەهەشت دەکەنو لەویشدا نین! بریکیش دەلێن: مانای وایە: ئەوانە شیاوی ئەوەن کە لەداها توودا رزقو روژی بەهەشتیان بدریتێ! رای راست

ئهوهیه که گیانهکانیان لهناو سکی بالندهدایهوه لهبهههشت دا دهخۆنوه دهخۆنهوه وهکوو لهوهپیش ئاماژهمان بۆ کرد.

٢- شتنی شههیدو کفن کردنیانو نوێژ لهسههرکردنیان زانیان دوو رایان تییدا ههیه.

حهنهفیهکان دهلێن: شههید له جلی خۆی دا کفن دهکریو نوێژی لهسههر دهکری، بهلام ناشۆری بهمهرجی موکهلهفو پاک بی. بهلام لهش پیسو بینوێژو خوینداری زهیستان، نهگهر شههید بوون به رای ئهبو حهنیفه دهشۆردرین وهکوو چۆن مندالو شیخ، دهشۆردرین. موحهممهوه ئهبو یوسف -دوو هاوهلی ئهبو حهنیفه بوون- دهلێن: ناشۆردرین. بهلگه لهسههر نهشتن و کفن نهکردنیان فهرموودهکهی جابیره که بوخاری لێیهوه دهگیریتهوهوه دهفهرموو: (ادفونهم بدمائهم).

شافیعی و ئهحمدهو بهیههقی و نهسائی دهلێن: فهرمووی: (فزملوهم بدمائهم) مهبهستی رۆژی ئوحووده که نهیشۆردن، بهلکو ههفتاو دوو نوێژی لهسههر شههیدهکان کرد. زۆربهی (فوقهها) دهلێن: شههید نه دهشۆردری نه کفن دهکری، نه نوێژی لهسههر دهکری، بهلام پیسو پۆخهلی -جگه له خوین- دهبی له جهستهی لایبری!

چونکه چلکئو پۆخهلی لهشههیدیهکهوه پهیدا نهبووه، ئاماژه به فهرموودهی جابیر که دهفهرموو: پیغهمبهر ﷺ فهرمانی کرد به له گۆرپانی شههیدهکانی ئوحوود به خوینهکانیانهوهوه نهشۆردنی و نه نوێژی لهسههر کردن.

ههروهها زانیان کۆکن لهسههر ئهوهی شههید که به زیندوویی راگوزراو له گۆرپهانی جهنگ دا نهکوزراو ماوهیهک ژیا دواهی که مرد دهشۆردریو نوێژی لهسههر دهکری، وهکوو لهگهڵ عومهریان کرد، خوا لیی رازی بی. بهلام کهسیک به ستم لیکراوی بکوزری، وهکوو ئهوانهی

خه واریج کوشتیانن، یان ریگرو چته بیکوژن، نه بو حه نیفه و نه وری ده لئین: هه رکه سینک ناوا به سته م بکوژری، ناشوردری، به لام نویژی له سه م ده کری و هه روه ها نویژ له سه م هه موو شه هیدیک ده کری.. جه ماوه ری زانایان ده فه رموون: ده شوردرین وه کوو شوردرنی مردوو، مه گه ر نه هلی حه رب بیکوژن.

به لام نه گه ر دوژمن له نا کاو به سه م دانیش توانی گوندیکیان دا داو له لانه و خانهی خویان دا کوشتیانن نه وانه هه رچه نده شه هیدن وه لی ده شوردرینو کفن ده کری و نویژیان له سه م ده کری.

دلخو شکردنی پیغه مبه ر ﴿١٧٦﴾ له دوای جهنگی ئوحوودو، رهندانه وهی

کافره کانو رزده کانو جیا کردنه وهی پا کو بیس له یه کتری

وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسْرِغُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا

يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

إِنَّ الَّذِينَ أَشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ

أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُضِلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لَّأَنْفُسِهِمْ

إِنَّمَا نُضِلِّي لَهُمْ لِيَرْدَادُوا إِنَّمَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللَّهُ

لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

دەربارەى ھۆى ھاتنە خوارەو ھى نایەتى (١٧٩) سوددى دەفەر موی: پیغەمبەر ﷺ فەر موی: ھەموو ئۆمەتى خۆم بەسەردا رانوايندران وەکوو چۆن بەسەر ئادەم دا رانواندران، زانیم کى ئیمانم پى دینى و کى ئیمانم پى ناھینى. ئەم قسە بەرگویی دووروو ھەکان کەوتەو، گالتەیان پى ھات، وتیان: سەیرە، موھەممەد پى وایە: دەزانى کى ئیمانى پى دەھینى و کى برۆای پى ناکا، ئیمە لەگەل خۆینى و برۆای پى ناکەین، کەچى نامان ناسى، ئیتر پەرۆردگار ئەم نایەتەى ناردە خواری!

دەربارەى ھۆى ھاتنە خوارەو ھى نایەتى (١٨٠) زوربەى راقە کەرانی قورئان پێیان وایە دەربارەى زەھکات نەدەرەکان ھاتۆتە خواری. (عطية) لە ئیبنوعەبباسەو رىوایەت دەکا کە فەر مویەتى: ئەم نایەتە دەربارەى ئەو مالە جوولەکانە ھاتۆتە خواری کە رەوشتو نیشانەو پیغەمبەراییەتى ھەزەرەتى موھەممەدیان شار دۆتەو. مەبەستیش بە (بخل) شار دنەو ھى ئەو زانیاریانەى کە خودا پى داو.

جا وەکوو ئاشکرایە سەرکەوتنى کافرەکان لە غەزای ئوھوود داو تیشکانو زەرەرمەندى موسولمانەکان، سەرى کیشا بو ئەو ھى مونافیقەکان ئەم ئاکامە ئیستیغلال بکەن، ئەو ھبو دەیانگوت: ئەگەر

موحه ممد پیغه مبهرد بوايه ناوای به سهردا نه ده هات، لی ی نه ده کوژراو
تینه ده شکا! به لکو نهو داوای فهرمان ره وایی ده کا بویه جاریک
سهرده که وئو ده میتک تیده شکئی! هه ولیان دا یارمه تی کافره کان بده نو
موسولمانان له بهر هنگاری و تیکوژشان سارد بکه نه وه. پیغه مبهرد ﴿بهم
هه لویسته ی دوو پرووه کان زور دلگران بوو، ئیتر هم نایه تانه نیردرانه
خواری و غم و نار هه تی له دلی پیغه مبهردا نه ماو دلی نارامی گرت.
ههروه کوو چون کاتیک کافره کان روویان له ئیمان هینان وهرگیراو تانه یان
له قورئانو شه خصی پیغه مبهرد خوی دا. نایه تی ﴿ولا یحزنک قولهم ان
العزة لله جميعا﴾ یونس/٦٥. هاته خواری و غم و نار هه تی له دلی
پیغه مبهردا نه هیشت. یان نایه تی ﴿فلعلک باخع نفسك علی اثارهم ان لم
یؤمنوا بهذا الحدیث افسا﴾ الکهف/٦. که نه میش بوو به غم ره وینی
پیغه مبهرد ﴿﴾.

جا ههرد بۆ دلدانه وهی پیغه مبهرد ﴿﴾ بهر وهردگار فهرمووی ﴿ولا
یحزنک الذین یسارعون فی الکفر﴾ با هه لویستی نه و کافرانه تو غه مناک
نه کا، نه ی پیغه مبهرد! با سهر پیچی کردنو کی شه و بهر و یارمه تیدانی
خوانه ناسان بۆ کوفر، تو دلگیر نه کا، نه و هاش و هوشه ی نه بر سو فیانو
دانیش توانی مه که وه دوو پرووه کان نه نجامی ده دن با کار له دلی تو نه کا.
﴿انهم لن یضروا الله شیئا﴾ بیگومان نه وان ناتوان زیان به
خوشه ویستانی خودا بگه یه نن، زیان به پیغه مبهردو هاوه لانی ناگه یه نن!
﴿یرید الله الا یجعل لهم حظا فی الآخرة﴾ نه وان زیان به خو یان
ده گه یه نن، جهنگ له گهل خوداو پیغه مبهرد ده کهن، خودا ده یه وئ که
ریسویان بکا، بی به شی نازو نیعمه تی رۆژی قیامت بن، له وئ دا هیچ
به شو باریان نه دریتی؛ سهر باری نه وهش ﴿ولهم عذاب عظیم﴾ سزای
که وره و سامناکیان ده درئ چه ندیه تو چۆنیه تی نه و سزایه - خودا نه بی -
کهس نایزانی، بهر وهردگار له سهر کرده وهی خراپی خو یان سزایان ده داو
سته میان لی ناکا. به لکو نه وان بۆ خو یان زولمیان له خو یان کردووه، به وه

کہ ریبازی کوفریان ھے لَبَّار دُووہ و خویان گومرا کردو و، یارمہ تی
گروہانی کوفر دہ دہنو، دژی موسولمانان دہ جہنگین، وہ کوو لہ
شونیکی تردا دہ فہرموی: ﴿وَلَا يَحْقِيقُ الْمُكْرَ السَّيِّءُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾ فاطر/۴۲. ئەمەش
بە لگە یە لە سەر ئەو ە کہ نابێ پێغەمبەر گرنگییان پێ بدوایان بترسی،
نمرونە ی ئەم نایەتە ئەو نایەتە یە کہ دہ فہرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ لَا يَحْزَنكَ
الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ، مِنَ الَّذِينَ قَالُوا، آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ
قُلُوبُهُمْ﴾ المائدہ/۴۱.

جا نەونە بێ ئەم حوکمە تاییەت بێ بە ئەبو سوویانو دانیشتوانی
مە کەمو دوو پرووہ کان، بە لکو ئەمە حوکمیکی گشتی یەو چەسپاو و ەموو
ئەوانە دہ گریتەو ە کہ لە جیاتی ئیمان کوفر ە ل دە بژیرن، لە جیاتی
خودا پەرستی شتی تر دہ پەرستن.

بۆ یە دہ فہرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ
شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەوانە ی کوفر بە ئیمان دہ گۆرنەو ە، لە شونیک
ئیمان بە خودا و شونیکە و تنی پێغەمبەر ﷺ ریبازی کوفریان ە لَبَّار دُووہ،
ئەوانە زیان بە خودا ناگە یە نن! بە لکو زیان بە خویان دہ گە یە نن، ئەوانە لە
دونیاو قیامەت دا سزای بە ئیش و کوشندە یان دہ درێ و خوشیی لە ژانی
دونیاو قیامەت نابینن.

﴿وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا غَلَبُوا لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ﴾ با ئەو کافرانە
وانە زانن کہ ئیمە مۆلەتیان دہ دہ یین و تە مە نیان درێژ دہ بێ،
مۆلەتدانە کە مان بۆ یان سوودی ە یە و قازانجی لی دہ کەن! با گومانی و
نە بەن، بە لکو ﴿إِنَّمَا غَلَبُوا لَهُمْ لِيُذَادُوا﴾ إِنَّمَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ئیمە کہ
مۆلەتیان دہ دہ یین بۆ ئەو ە نیە تۆ یە بکە نو بگە یە نەو ە موسولمان ببن،
بە لکو مۆلەتدانە کە مان بۆ یان بۆ ئەو ە یە: زیاتر گوناھ بکە نو لە گومرا یی
دا نو غرو بن! جا کہ ئەوان تۆ یە نە کە نو نە گە یە نەو ە، ئەو ە
مۆلەتدانە کە مان بۆ یان دہ بیتە ە اندەر بۆ زیدە رەوی لە گوناھ کردن داو
گومرا بونیی زیاتر!! ئەوانە سزای بە ئیش و سوکایەتی پیکردنیان بۆ

ئاماده کراوه، چونکه له جیاتنی نهوهی سامانداریو ته مهن دریشی خویان له کاری خیردا به کار بهینن، له کاری خراب دا به کاریان دههینن، ناکامه کەشی که له که بیونی خراپه کاریی دهبی و پهروه ردگاریش سزایان ده دا له سهر هه لویستو کرده و هیان!

به کورتی مۆلەت دانو دواخستنی تۆلەساندن لییان یارمه تیدانی خودایی نیه بۆیان، به لکو نه ندازه کردنو نه خشه کیشانیکی خودایی یه بۆیان، که به و نه خشه کیشانهی خۆی، بوونه وهر هه لده سوپینن، تهقدیری خدا وایه! ههر شتیك، که تووشی ئاده میزاد دهبی، له چاکه و خراپه، خوشی و ناخوشی؛ بهروبووم و ناکامی کرده و هی ئاده میزاد خۆیه تی.

جا به گۆیرهی داخواری نهم سوننه ته خودایی یه، ئاده میزاد له خۆی بایی دهبی و، به مۆلەتدانه که خۆی له خۆی ده گۆپۆ و له گوناوه سه ریچی کردنی فرمانی خودادا رۆ ده چی، شیاوی سزای به ئیشی دۆزه خ دهبی.

ئه نجار په روره دگار نه وه روون ده کاته وه: که به لاو موسیبه تو ته نگانه سهنگی مهحه کو بۆتهی تاقیکردنه وه نو راستی بیروباوه ر ده رده خهن، شتیکی ئاسایی یه: که خودا ئاده میزادان تووشی ئاستهنگو به لاو موسیبه ت بکا، بۆ نه وهی موسوڵمانی راستالو ئاده میزادی دووروو لیک جیا بکاته وه ده فهرموی:

﴿ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ﴾ عاده تی خودا وا نه هاتوه واز له کۆسه لی موسوڵمانان بهینن که به و شیوه تیکه لی و پیکه لییهی که له پیش روودانی جهنگی ئوحووددا له سهری بوون بیانیه یلته وه، دووروو هکان بتوانن بیروباوه ری پیسی خویان بشارنه وه و بنکۆلی قه لای ئیسلام بکن. به لکو خودای میهره بان وازناهی، هه تا موسوڵمانو دووروو لیک جیا نه کاته وه! وه کوو له نایه تیکی تر دا ده فهرموی: ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ ﴾ محمد ٢٧.

مەبەست ئەوەیە کە روژی جەنگی ئوحوود بوۆتە ی پالفتەکردن بوو، موسولمانانو ناموسولمانی تیدا تاقی کرایەو، پەروەردگار دەری خست کێ موسولمانو خۆراگرو ئازاو نەبەردو مەردو ملکەچی فەرمانی خوداو پیغەمبەرە، پەردە ی لەسەر فڕو قیلکی دوو پروووەکان هەڵدایەو بوۆ ئەوەی سەرپێچی و خراپە کارییان دەربکەوێ بوۆ خەلکی، خۆ پەنادانیان لە چوون بوۆ غەزاو خیانهتکردنیان لەگەڵ خوداو پیغەمبەر دەربکەوێ، وێ دەچی کە برێ کەس وا بیربکەنەو بڵێن: دەگونجێ لێک هەلاواردنی موسولمان چالاک لە دوو پروو، بە نیگای خودایی نەجام بدرێ، خودا موسولمانان ئاگاداری کاری غەیب بکاو موسولمانو ناموسولمانیان بوۆ دیاری بکا، نیتەر پەروەردگار لە وەلام دا دەفەرموێ: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ﴾ عادهتی خودا وا دانەهاتوو کە هەموو موسولمانان بەسەر غەیب دا ئاگادار بکا، بەلکو خودا ئادەمیزادی دروست کردوو، ریگای چاکو خراپی بوۆ دیاری کردوو، هیزو تواناو خەقلو هۆشی پێداو، بوۆ ئەوەی هەول بداو تیبکۆشی و ئامانجی خۆی بە دەست بێنێ، بە کردەوێ سروشت خوازو شارەزایی کردنی پیغەمبەران بە مرادی خۆی بگا! هەرگیز عادهتی خودا وا نەهاتوو کە هەموو کەس بەسەر غەیبدا ئاگادار بکا، ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يُجْتَبَىٰ مِنْ رَسَلِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ بەلکو پەروەردگار لە پیغەمبەران ی خۆی هەندیکیان هەڵدەبژیرێ بوۆ ئەم کارەو بە نیگا ئەو جۆرە نەینێ یانەیان پێ رادەگەینێ، وەکوو لە نایەتیکی تردا دەفەرموێ: ﴿عَالَمُ الْغَيْبِ فَلَا يَظْهَرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا، إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ﴾ الجن/ ٢٦-٢٧.

ئەمجار ئەو پیغەمبەرە کە خودا بەسەر برێ شتی غەیبی دا ئاگاداری دەکا، هەوالی نەت پاکی و موسولمانی، یان ناپاکی مونا فیتی کەسیک، یان زیاتر بە برێ کەس رادەگەینێ ئەو سەرچاوەی ئەو ئاگادارییە لەخوداوە، خودا بە ویستی خۆی هەندێ زانیاری دەدا بەو پیغەمبەرە، نەک مانای وابێ کەئەوانیش وەکوو خودا چی لە دلو دەروون دایە بیزانو چۆنیەتو چەندیەتی بیروباوەری هەموو کەسیک

بزائن!! بۆیه خودا که ئاده میزادی دروست کردوو، ریگیای باشو خراپی نیشان داوه، نه مجار هوکارو نه سبابی ماددیش ده خاته گهر بو تاقیکردنه و هیان.

﴿فَأَمْنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ﴾ گه وایی ئیوه نهی گروهی ئاده میزاد! ئیمان به خودایهتی خوداو پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر به یئن، شوین شه ریعه تو یاسای ناسمانی بکه ون، برواتان وایی که پیغه مبه ران له خووه هه وال ناده نو چی خوا ئاگاداری نه کردین نه وانیش به خه لکی راناگه یهن، نه مه ره تدانه وهی کافره کانه که ده یانگوت: نه گهر (موحه ممه د) راست ده کا با خه به رمان بداتی و پیمان بلی: کی له ئیمه ئیمان ده هیئی و کی ئیمان نا هیئی! ئیتر نه م نایه ته هاته خواره وه که ده فرمووی: ﴿وَأَن تَوَمَّنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ نه گهر ئیوه ئیمان بیئن به وه هه وال غه بی یانهی پیغه مبه ر پیتان راده گه یه نی و خو تان له سزای به ئیشی خودا بیاریزن، به هو ی په یه وه کردنی فه رمانه کانی و دوور که وتنه وه له و شتانهی نه هی لی کردوو، نه وه بو ئیوه پاداشی گه وه و زو ورو زه به ندهی وا هه یه که کهس ناتوانی نه ندازهی دیاری بکا.

نه وهی تی بیینی ده کسری نه وه یه: هه می شه قور ئان ئیمان و ته قوا به یه که وه دینی، وه کوو چو ن زو وری کات نویژو زه کات به یه که وه باس ده کا، چونکه له نیوان ئیمان ته قوادا په یه وندی گهرم هه یه، هه وه ها بو راگه یاندنی نه وه شه که ئیمان به بی ته قوا ته وا و نایی! هه وه کوو زو ورجار باسی به خت کردنی نه فسرو مالو دارایی به یه که وه نه نجام ده دا.

جا چونکه نایه ته کانی پیشوو هه لنانو هاندانیان تیدا بوو بو گیان به خشین، گونجاو بوو: که نه مجار ئاده میزادان هان بدا بو مالو دارایی به خت کردنو فه رمووی: ﴿وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ﴾ با کهس وا گومان نه با، که به خیلی و چروکی مال کو کردنه وه، گرته وهی مالو دارایی یه ک که خودا داویه پییان له خه لک، کاریکی باشه و سوود ئامیزه، پییان وانه بی مال به خشین و

کۆمەکی کردن بە هەژاران ئادەمیزادی دەولەمەند هەژار دەکا! با کەس
گومانی وا نەباو خەیاڵی وا نەکا. بەلکو ئەو هەژار نەگەتییە بۆ خۆیانو
گەلو نەتەو هیان لە دونیای قیامت دا!!

مەبەست بە بەخیلی نەدانی زەکاتی شەرعییەو خێرو صدەقە
نەکردنە بە خاوەن ئاتاجانو، بەرپابوونی ئازاو و ترسو ئاسایشی
سەر تاسەری...

زیانی بەخیلی لە دنیا دا ئەو هیە: کە مالو سامانی دەولەمەند
دەبێتە شۆینی ئەو کە هەموو کاتێ هەژار چاوی تێو بێو هەول بدا بە
تالانکردن، یان دزی، یان فەوتاندن، تۆلە هەژاری خۆی لی بستینی، لە
روژگاری ئێمە دا ئەو هەموو هەلمەتە ئاساییانە بۆ سەر
دەولەمەندەکانو بلابوونەو هی بیروباو دەری سۆشالیستی... هتد هەموویان
بۆ رووخاندنی بناغەو کۆلەکە هەرمایە داری یەو ئاکامی بەخیلی رژدی
سەرمایە دارانە!

زیانی بەخیلی بۆ دینو قیامەتیش ئەو هیە، کە پەرورەردگار هەوالی
داو کە ﴿سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ئاکامی بەخیلی یە کە یان
مال پەرستی یە کە یان دەکریتە تۆقە ی ناگرین و لە ملیان دەکریو هەرچی
بکەن خۆیان بۆ رزگار ناکریو تووشی لۆمەو پرسیارو سزای رژدیە کە ی
خۆیان دەبن.

ئیمامی بوخاری فەرموودە یە کە لە ئەبوهورەیرەو دەگێریتەو، دەلی:
يَنْفَعُ مَبْرَرٌ ﴿١﴾ فَرَمَوِي: (مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَلَمْ يُوَدِّ زَكَاتَهُ مِثْلَ لَهْ شَجَاعًا
أَقْرَعَ لَهْ زَبِيبَان، يَطُوقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَأْخُذُ بِلَهْزِمِيَّةٍ - أَيِ شَدَقِيَّةٍ - ثُمَّ يَقُولُ:
أَنَا مَالِكٌ، أَنَا كَزُكٌ) واتە: کە سێک خودا مالو سامانی دایەو زەکاتی
پێوستی لی دەر نەکرد؛ ئەو مالو سامانە بۆی دەبێتە ماریکی کە چەلو
دوو کەلەبی تیژی هەنو روژی قیامت لە ملی دەهالیو، قەپالی پێدا

دەکاو، پییەووە دەداو دەلی: من مالو سامانە که تم من گەنجینه و خەزینە که تم.

﴿وَاللَّهُ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ سامانی ئاسمان و زەوی هی خودایە، هەر مالو دارایی یەک که ئەو خەلقە بە میرات وەری دەگرن هی خودایە و بەس، ئیتر چۆن دەگۆنجی که ئادەمیزادان رزدی بکەن لەو مالو دارایی یەکی که خودا پسی داو لەریگای خودادا سەرفی نەکەن؟!؟! دلیا بن که لەسەر هەموو شتیەک لیکنۆینە وەتان لەگەڵ دەکری، کهوابی پیش هاتنی قیامەت و لەدوینا دەرجووتان لە مالو دارایی خۆتان ببەخشن و یارمەتی هەژارو نەدارایان بدەن، خودا ئاگادارو زانیە بە نیەت و کردە وەتان، هیچی لی هون نابی و هەموو کەس پاداش و سزای کردە وەکی چاک و خراپی خۆی وەردەگریته وە.

بری خرایە کاریی جووله که کان، که هەژاری پال خودا دەدەن و

پیغەمبەریش بە درۆ دەخەنەووە

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٧١﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٧٢﴾ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عٰهَدَ إِلَيْنَا آلَا نُؤْمِنُ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧٣﴾

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ

وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٧٤﴾

نایه ته کانی پیشو روودا وه کانی جهنگی ئو حوودیان باس کرد، فیل و ته له کهمی دوو پرووه کانو هه ولو کۆششیان بو پشت سارد کردنه وهی موسولمانان له جیهادو خودا په رستی یان روونکرده وه، لیږه به دواوه لهم چهند نایه تانهی داهاتوودا فیل و ته له کهمی جووله که کانو دژایه تی کردنیان بو موسولمانان باس ده کا! په روهردگار موسولمانان ده ترسینی له نیه تو مه به ستو هه لویستی جووله که، هه روهر کوو چۆن له وه پیش هه مان موسولمانانی ترساند له فرتو فیل و دوو پرووه کان.

ئیبنو ئیسهاق و ئیبنو ئه بی حاتم له ئیبنو عه بباسه وه ده گێر نه وه ده لی: حه زره تی ئه بویه کر چوو خویندنگایه کی جووله که کانه وه، بینو کۆمه لیک جووله که، له جووله که یه کی تر کۆیو نه ته وه؛ ناوی (فینحاص) بو، ئه م فینحاصه رووی له ئه بویه کر کردو وتی: ئه ی ئه بویه کر! ئیمه هیچ پیوستیمان به خودا نیه و ئه و پیوستی به ئیمه هیه! ئه گهر خودا ده و له مه ند بوایه قه رزی له ئیمه نه ده کرد! وه کوو پیغه مبه ره که تان ده لی: ئاماژه یه به نایه تی ﴿من ذا الذي يقرض الله قرضا حسنا﴾ ئیتر ئه بویه کر رقی هه لساو مسته کۆله یه کی له ده م چاوی دا، فینحاص چوو بو لای پیغه مبه رو شکاتی کرد وتی: ئه ی موحه ممه د! بپروانه هاوه له که ت چی لی کردم؟ پیغه مبه ر به ئه بویه کری گوت: چی پالی پتوه نای له و کا براهه بده ی؟؟ وتی: قوربان قسه یه کی زۆر گه وه ی کرد! ده لی خودا هه ژاره.

فینحاص له قسه که ی ژبووان بووه وه وتی: من شتی وام نه گوتوه، ئیتر په روهردگار ئه م نایه ته ی نارد ه خواره وه که ده فه رموی.

﴿لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء﴾ بیگومان خودا قسه ی ئه و که سانه ی بیست که گوتیان: خودا هه ژاره و ئیمه ده و له مه ندین! به راستی قسه یه کی ناره واو ناحه قیان گوت، خودا له سه ر ئه و بوختانه یان سزایان ده داو تۆله یان لی ده ستینی.

﴿سنكتب ما قالوا﴾ ئه مه هه ره شه یه کی توندو تیژه، له سه ر ئه و بوختانه ی که خودا به هه ژار ده زانو و خۆیان به ده و له مه ند حسیب ده که ن،

بەلام با بزائن که خودا لەسەر ئەو و تەیان سزایان دەدا، چونکە پەرەردگار دەفەرموی: و تەکیان دەنوسین و هەڵی دەگرین، ئەمەش ئەو دەگەینەنی که سزادانی لەسەر بێ، جا ئەوان هەر ئەم تاوانەیان نیە بەلکو تاوانێکی تریان ﴿وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِیَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾ ئەوەبوو که بە ناپەرەوا پیغەمبەرانیان کوشتوو، بە شیوەیەکی درندەیی لەناویان بردوون، نەبەتدانی پیغەمبەر کوشتن بۆ جوولە که کانی سەردەمی پیغەمبەر ﴿وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِیَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾ هەرچەندە باوکتو باپیری ئەوان ئەنجامیان داو، لەم روووەیە: که ئەمان رازی بوون بە کردەووە کهی ئەوانو پێی لی دەنێن و هاوسۆزی خۆیان لەگەڵیاندا پیشان دەدەن، جا لەبەر ئەم هەڵۆستەیانو رەزامەندییان بە کردەووە کهیان پەرەردگار دەفەرموی: ﴿وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ پێیان دەڵێن: سزای ناگری سووتینەر بچێژن؛ واتە: خودا لەسەر کردەووە کانیان بە سەخت ترین سزا تۆڵەیان لی دەستین، پێیان دەڵێن: ﴿ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيَكُمْ﴾ ئەم سزا سووتینەرەتان بە هۆی تاوانە جوړاوجۆرە کانتانەووە، وە کوشتنی پیغەمبەرانو خودا بە هەژار زانین و یارمەتیدانی کوفرو بیدینان. ئەم سزایەتان که دەدری بەهۆی ئەوەیە: که بە دەستی خۆتان کردووتانە.. کردەووە پال دەست دەدری، چونکە زۆریەکی کردەووەی ئادەمیزاد بە دەست ئەنجام دەدری، هەر وەها لەبەر ئەوەیە که کردەووەکان بە حەقیقەت لەوانەو پەیدا بوو، نەک هەر ئەو بەلکو هەولیان داو پیغەمبەر تیرۆر بکەن و یستیان دیواری بەسەردا بروخینن، ژەهریان بۆ کردە ناو خواردنەو، گوشتە مەرەکیان بۆ ژەهراوی کرد؛ که وابی ئەو سزا ئامادە کراوە بۆیان لە شوینی خۆی دایە. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالَمٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ خودا بە هیچ جوړیک ستم لە بەندەکانی ناکا، کەس بە ناپەرەوا سزا نادات.

بە کورتی پێیان دەگووتری: بچێژن سزای ناگر بەهۆی ئەو کردەوانەیی که بە دەستی خۆتان ئەنجامتان داو و خودا ستمکار نیە و لە خۆپراییی سزاتان نادات، جا ئەم پێگوتنەیان لە دۆزەخ دا دەبی، یان لە کاتی مردن یان لە کاتی لیکۆڵینەووەو حساب لەگەڵ کردبدا دەبی، بێژەرە که، یان

پەروەردگاره یسان فریشتەیه؛ ئەمجار پەروەدگار درۆیهکی تسری جوولەکەکان رەت دەکاتەوێ دەفەرموێ: ﴿الذین﴾ ئەو جوولەکانە کەسانیکن کە ﴿قالوا﴾ وتیان: ﴿إن الله عهد إلینا أن لا نؤمن لرسول حتی یأتینا بقربان تأکله النار﴾ ییگومان خودا فەرمانی پێ کردوویێ بەلێنی لیمان ساندووێ کە بروا بە هیچ پیغەمبەریک نەکەین، هەتا کۆ بریک لە موعجیزاتەکانی ئەوێ نەبێ: کە یەکیەک لە ئومەتەکە قوربانییەک بکاو ئاگریک بێ بیسووتیێ، واتە: موعجیزە ی پیغەمبەرە کە ئەوێ؛ ئەگەر یەکیەک قوربانییەکی کرد یان خیریکی کرد، نیشانە ی قبول بوونەکە ی ئەوێ شتە کە دا بنێو ئاگریک بێتە خواری بیسووتیێ! مەبەستیان ئەوێبوو: ئیمان بە پیغەمبەر نەهێنن، بۆیە: ئەو جوورە درۆیەیان هەڵبەستبوو.

ئێینو عەباس دەفەرموێ: ئەم نایەتە دەربارە ی کەعبی کوری ئەشرفو مالیکی کوری صەیفو فینخاصی کوری عازوراعو کۆمەلێکی تر هاتۆتە خواری کە هاتنە خزمەت پیغەمبەر و وتیان: ئە ی موحەممەد! تۆ بەلای خۆتەو پیغەمبەری لافی فروستادەیی لی دەدە ی پیت وایە: خودا نیگات بۆ دەکاو اکتای بۆ ناردووی! ئەمە لە لایەکەو، لە لایەکی ترەو خودا پەیمانی لە ئێمە ستاندووێ لەتەورات دا بەلێنی ئەوێ لی وەرگرتوین کە ئیمان بە هیچ پیغەمبەریک نەهێنن، هەتا قوربانییەک نەهێنێ بۆمانو نیشانە ی قبول کردنەکە ی ئەوێ نەبێ ئاگریک لە ئاسمانەوێ بێ بیسووتیێ، ئاگرە کە کە ئە ئاسمانەوێ دی دەنگیک ی بەسپایی لی بێ، جا ئەگەر تۆ ئەمەمان بۆ دەکە ی، ئەوێ بروات پێ دەکەینو ئیمانێ پێ دەهێنین.. ئیتر ئەم نایەتە هاتە خواری!

بەلی ئەم ئیدیعیەو باسو خواسی ئەم بەلێنو پەیمانە دەست هەڵبەستی خۆیان بوو، لە خەزینە ی خەیاالی پوچی خۆیان هەلیان هینجا بوو! بۆیە پەروەردگار بە درۆی خستەوێو رەدی دانەوێو فەرمووی:

﴿قل قد جاءکم رسل من قبلي بالبینات وبالذي قلت﴾ هاتتە

خوارەوێ ناگر موعجیزەییە و موعجیزەش بۆ چەسپاندنی پیغەمبەراییەتی پیغەمبەرە رەوانە کراوە کەبە، دەی خۆ زۆر پیغەمبەری خاوەن موعجیزە هاتوونە سەرتان وەکۆو یەحیا و زەکەریا و هێ تریش موعجیزەیی راست وەقیان نیشان داوە، لەو جۆرە موعجیزەیی کە ئێوە دەیلێن نیشانیاں داوە، ئەدی ﴿فَلَمَّ قَتَلْتُمُوهُمْ﴾ بۆچی کوشتان و بەشیوەی دروندەیی لەناوتان بردن؟ بۆچی برواتان پێ نەکردن؟ ﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەگەر ئێوە راست دەکەن شۆین حەق و راستی دەکەون و پابەندی فەرمانی پیغەمبەرەن دەبن!!

جا وەکۆو گوترا: ئەم کردەوانە پال جوولە کەکانی سەردەمی هاتنەخوارەوێ قورئان دراوە، لەکاتی کە باوکۆو باپیریان کردوویانە نەک ئەمان! بەلام چونکە ئەوانیش بەو کردەوانە رازین و پتیان وایە: لەسەر حەق بوون، بۆیە کردەوێ باپیرانی رابوردوویان پال ئەمان دراوە!! گەلو نەتەو، لە عادات و دابو نەریت دا وەکۆو تاکە کەس وان ئەو تاوانەیی یەکیکیان بیک پال هەمووانیاں دەدری لای عەرەبەکانیش ئەم دابو نەریتە باو بوو تاوانی یەکیک لە هۆزیک پال هەموو هۆزە کە دەدراو تۆلەیان لە هۆزە کە دەستاند.

بەکورتی پیشینانسان سەر رەق و نا پەسەند بوون، ئێوەش وەکۆو ئەوان وازو هەمان هەلسو کەوت بیروباوەرتان هەبە.

ئەمجار پەرودردگار دلخۆشی پیغەمبەر ﷺ دەداتەو و دەفەرموی: ﴿إِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولَ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾ ئەگەر کافرو خوانەناسانی هاوچەرخت بە درۆیان کردیەو و برۆیاں پێ نەکردی و موعجیزەو بەلگەیی راستی پیغەمبەراییەت کارێ تی نەکردن؟ ئەو دڵگران مەبە. چونکە زۆر پیغەمبەری پیش تۆ بە موعجیزەو بەلگەیی راستیی پیغەمبەراییەتیانەو هاتوونە ناو گەلو هۆزەکانیا نەو، کتیبی ئاسمانیاں لەگەل دا بروو، وەکۆو ئەو پەراوانەیی کە بۆ پیغەمبەرەن نیردراونەتە خواری، کتیبی وەکۆو تەورات و ئینجیل و

زەبووریان پێ بوو کەچی پڕوایان پێ نەکردوون بە درۆیان خستوونەوه، گالتهیان پێ کردوون، ئازاریان داون، ئەوانیش صەبرو ئارامیان لەسەر ئەو ئەزبەتدانە گرتو خۆراگرو بارقوڵ بوونو لەسەر ریبازی خۆیان بەردەوام بوونو پەيامی خۆیان گەياندا! ئەمە سروشتی ئادەمیزادە لەهەموو کاتو سەردەمیەک دا، هی وا هەیه گۆی بۆ حەقو راستی دەگرێ، هی وا هەیه بەرەنگاری حەق دەبێو گالته بە هەلگرانی پەيامی راستی دەکا! کەوابێ تۆ سەرسام مەبە لە بەرگری کردنی کافرەکان بۆ بانگەوازییەکەت! چونکە دلو دەروونیان ئامادە نیە بە حەق بگەنو خێرو خوشیان ناوی،،

مردن سەرهەنجامی هەموو گیانداریکە، دنیا گۆرەپانی

تاقیکردنەوهیەو قیامەت شوینی پاداشە

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَنْ زُحِرَ
عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ
(١٨٥) ﴿لَسْبَلَّوْنَ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذَى كَثِيرًا وَإِن
تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ (١٨٦)

هەر لە روانگەیی دلدانەوهی پیغەمبەر ﷺ پەرەردگار ئەوه دەچەسپێنی کە مردن سەرهەنجامی هەموو زیندویەکە؛ تاقیکردنەوه لە دنیاداو پاداش دانەوه لە قیامەت دایە! هەموو کەس ئاکامی کردەوه کانی خۆی دەبینیتەوه! بۆیە بەم شیوە گشتییەو بەم قەاعدە موطڵەقە، دەفەرموی: ﴿کل نفس ذائقة الموت﴾ هەموو نەفسێک تەمامی جودابوونەوه لە لاشە دەچێژێو رۆژیک لە رۆژان ئەم حالەتەیی بەسەرە! دێ، کەس رزگاری نابێ. هەموو کەس دەبێ کاسەیی مردن بچێژێ! ئەمە

ئاماژیه بۆ ئەوێ که نەفس نامری، لاشە دەمری، چونکە ئەوێ دەچیژی مەوجودە، مردوو ناچیژی، جەژتن هەستیکە زیندوو هەستی پێ دەکا. وەکوو لە نایهتیکێ تردا دەفرموی: ﴿کل من عیها فان ویبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام﴾ الرحمن/٢٦-٢٧. هەموو کەسیک لە جنۆکەو ئادەمیزادو فریشتەو تەنانت هەلگرانی (عەرش)یش دەمرن... تەنها خودا دەمی نیتەو، هەر ئەو زیندوو راوەستاوە نەمرە، بەردەوامو باقییەو هەر دەبی، وەکوو هەر بوو! نایهتە کە دلدانەوێ موسوڵمانانیشی تێدا یە، چونکە ئەو دەچەسپینی کەچی زیندوو یە کە هەیه لەسەر رووی زەویو لە ئاسمانەکان، هەموویان مردن دەچیژن. هەموو نەفسیک تەمی جودابوونەو لە لاشە دەچیژی. ﴿وانما توفون أجورکم يوم القيامة﴾ پاداشی کردەو کانتان بە سەرجهمیو تەواوی لە روژی قیامت دا وەرەگرێوە، هەموو نەفسیک پاداشو سزای کردەو کانی -خێرو چاکە، تاوانو خراپە- بە تەواویو بەشیوە یەکی دادوەزانە وەرەگریوە، کەس ستمی تۆزقالتیکێ لێ ناکرێ!

نایهتە کە باسی وەرگریوەی پاداشو سزای تەواو دەکا، ئەمەش ئاماژە بۆ ئەوێ تێدا یە کە برێ پاداشو سزا جاری و دەبی لە دنیادا یان لە گۆردا دەگاتەو بە ئینسان!! هەر وەها ئەو فرمودە یە کە تیرمزیو طەبەری لە پیغەمبەرەو ﷺ دەیگریتەو کە دەفرموی ﴿إن القبر روضة من ریاض الجنة أو حفرة من حفر النار﴾ پشتگیری راستی ئەو ئاماژە یە دەکا.

جا ﴿فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز﴾ کەسیک لە ئاگر دوورخراوەو رزگاری بوو خرایە بەهەشتەو بە مراد گەشت، ئەو بەختەو روو خوشنوو، گەشتتۆتە ئەو پەر پلە ی خوشیو کامەرانیو داخوازی هەر بەرزی خۆی بە دەست هیناوە.

پیغەمبەر ﷺ فرمویەتی: کەسیک دەیهوی لە ئاگری دۆزەخ

دووربکه ویتسه وه بچیتسه بههشته وه با وا بکا به موسولمانی بمرئ، کاتیک مردن یه خه ی پی ده گری پروای به خوداو روژی قیامت بی، شتیک بو خه لک بینن که پی خۆشه خه لک نهو شته ی بو بینن، چی بو خۆی پی خۆشه بو که سانی تریش پی خۆش بی. واتسه: له ژیان دا پاریزگاری مافی خوداو ئاده میزاد بکا، به گویره ی توانا ئهرکی سهرشانی بهرامبه ر خوداو بهنده کانی جی به جی بکا، بو ئه وه ی به مراد بگا، به بههشتی بهرین شاد بی!!

ئیبنو ئه بو حاتم له ئه بوهورهیره وه ده گیریتسه وه، ده لی: پیغه مبه ر ﴿فهرموویه تی: (موضع سوط أحدکم فی الجنة خیر من الدنیا وما فیها) نه گهر ده تانه وی دلنیا بن له ئه مه، ده برۆن نایه تی﴾ ﴿فمن زحزح عن النار﴾ بخویننه وه.

﴿وما الحیاة الدنیا إلا متاع الغرور﴾ ژیا نی دنیا که هیه به هه موو خوشی و له ززه تیکه وه بریتییه له هوکاری له خو بایی بوونو هه له خه له تاندن، خوشی به جهسته ی به کان؛ وه کوو خواردن و خواردنه وه، ههروه ها خوشی به مه عنه وی به کان وه کوو پله و پایه و ریزداری! وه کوو کالایه کی هه له خه له تاندن وانو پاش ماوه یه ک ده رده که وی هه چو پووچو که م بایه خن و، ئاده میزاد له ژیان دا پیان هه لده خه له تی و، به باشیان ده زانی و، هه لیان ده بژی ری، به لام نهو ژیا نه ی لای خودایه نهو ژیا نه و حق وایه هه ولی بو بدرئ! وه کوو پهروه ردگار ده فره موئ: ﴿بل تؤثرن الحیاة الدنیا والاخرة خیر وأبقى﴾ الاعلیٰ ١٦-١٧.

یان ده فره موئ: ﴿وما أوتیتم من شیء فمتاع الحیاة الدنیا وزینتها. وما عند الله خیر وأبقى﴾ القصص/ ٦٠.

پیویسته نه وه بزانی: که دنیا کاتیک ناوا هه چو پووچه، که به سه ر قیامت دا ته فضیل بدرئ و بکریته غایه و مه به ست، به لام نه گهر دنیا بکریته وه سیله و نامیر بو به دهسته ی نانی پله و پایه ی قیامت، نه وه دنیا

شتیکی خاوەن بایەخەو کالایەکی بەنرخە، جا کە سێک تەفضیلی دنیا
 بدا بەسەر قیامەت دا وەکوو کە سێک وایە: سەودایەکی کردبێ و فێلیان
 لی کردبێ، دوایی بۆی دەربکەوێ کە دەستیان بریووە غەشیان لی
 کردووە، دەستی لە بنی هەمانەو دەریچێ و هیچی بۆ نەکرێ و دەسخەرۆ
 بێ!!

نەمجار پەرەردگار دوای تەواوبوونی جەنگی ئوحوود، دەیهوێ پرێک
 دلدانەوێ موسوڵمانەکان بداتەو، تێیان بگەیهنێ کە لەسەر تالو ترشی
 رام بینو بۆ ناخۆشی و بەلاو موصیبەت خۆگرو خۆراگر بن، دەفەرموێ:
 ﴿لَتَبْلُوَنَ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
 قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوا اَذٰى كَثِيْرًا﴾ ئەو پیغەمبەر و کۆمەڵی
 موسوڵمان! بزائن: دنیا خانووی تاقیکردنەو و کارکردن و تیکۆشانە، ئێوە
 دەخرینە بۆتە تاقیکردنەو و ئیمتیحانەو، تووشی جۆرەها بەلاو
 موصیبەت دەبن، لە مالو دارایی دا تاقی دەکرینەو، مالو داراییتان
 دەفەوتی، لە دەوله مەندیەو هەژار دەکەون، یان فەرمانتان پێ دەکرێ
 مالو سامانتان ببەخشن و لەپێگای خێردا سەرفی بکەن، لە جەستەو
 لاشە خۆتانو منداڵو خەزم و کەسو کاردا ئیمتیحان دەکرین، تووشی
 کوشتن و برینداری و ترسو و لەرز دەبن، جۆرەها نەخۆشی و بەلاو
 نافات روو دەکاتە خۆتانو منداڵو کەسو کارتەتان. وەکوو لە ئایەتیکێ تردا
 دەفەرموێ: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ
 وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِيْنَ﴾ البقرة/١٥٥.

جا موسوڵمانانو پیغەمبەرەکیان لە جوولەکەو فەلهو عەرەبە
 کافرەکان شتی زۆر ناخۆش دەبێسن، جۆرەها بوختانو قسە ناخێرین و بێ
 بناختان ئاراستە دەکەن، جێو بە ئاینتان بە پیغەمبەرتان دەدەن دژیان
 دەدوین، هەولێ لەناو بردنتان دەدەن، بەلام ﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ
 مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ نەگەر صەبر بگرنو تەقوای خودا بکەن، چیتان فەرمان
 پێکراوە، نەنجامی بدەن، چیتان لی قەدەغەکراوە خۆتانێ لی دوور

بخه نه وه؛ نه وه کار دروستی یه و راستالی یه، شایانی نه وه ن دووچه ندانه پاداش بدرینه وه و پتویسته هه ریه کی له ئیوه به و شیوه ره فتار بکا. نه نایه ته یه کیکه له و نایه تانه ی موسولمانان هه لده نی بۆ بارقولی و جولانه وه ی رامیاری و هه لکردن له گه ل دوژمنان داو په ریه و کردنی ململانی سیاسی و خه بات کردنی دانو سان. پیغه مبه ریش ﷺ هه رچه ندانه فهرمانی پی کرابو که شهر له گه ل کافره کان بکا، له گه ل جووله که کان مه دارای ده کردو زورجار چاوپوشی له هه له و تاوانی مونا فیه که ده کرد.

په یمانو به ئین وهرگرتن له خاوه ن نامه کان

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا

تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا

يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا

بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

وه کوو زانیمان په روه ردگار له سووره تی (ال عمران) دا مونا قه شه یه کی زوری له گه ل فه له کان دا نه نجام دا، زور سهر گورشته ی سه یرو سه مه ره ی له جوړه کانه وه گپ رایه وه، دوا به دوا ی نه وه باسی غه زای به درو ئو حوودی کرد، نه مجار دیته سهر هه لویستی کی تری جووله که وه فه له کان که نه میش سه رسو په ریه نه وه سه یره، نه ویش بریتییه له تانه دان له ئایین و له که دار کردنی په یامی نیسلام، له کاتی کا له ته وراتو ئینجیل دا فهرمانیان پی کراوه، که زانیاری کتیبه کانیان نه شار نه وه، که بری له وه زانیاریانه به لگه ی حاشا هه ل نه گرن له سه ر راستی پیغه مبه رایه تی

موحه ممه د ﷺ و راستی په یامه پیروژه کې، به لکو به لینی لئ
 وهرگرتون که نه م راستییانه بۆ خه لک روون بکه نه وه به هیچ جوړی
 پهره دپوشیان بۆ نه کهن! وه کوو ده فهرموئ: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ
 أَوْتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ﴾ یادی نهو کاته بکه نه وه که
 په وهردگار په یمانو به لینی له خاوه ن نامه کان - جووله کهو فله - له سر
 زویانی پیغه مبه ره کانیان وهرگرت که ناوهروکی کتیبه کانیان - ته وراڼو
 ټینجیل - به بئ ده ست لیدان به خه لکی رابگه یه نن و هیچیان لئ
 نه شار نه وه، ناوهروکتو حه قیقه تیان چونه ناوا بۆ خه لکیان شی بکه نه وه،
 نامه ی خدا نابئ که مو زیادی تیدا بکړئ، به لکو ده بئ چوڼ هاتووه ناوا بۆ
 ئاده میزادان روون بکړیته وه، گوړانکاری و پیچ و په نای تیدا نه کهن،
 مه به سته کانی چونه و بۆچی هاتووه شی بکړیته وه، به تایبه تی باسو
 خواسی پیغه مبه ره ی نیسلام چونه و ره وشتی و نیشانه ی بۆ خه لکی ناشکرا
 بکه نو ئیمانیشی پئ بیښ و بانگه وازی ئایینه که ی بکه نو، خو ئاماده
 بکه ن: ههر کاتئ ره وانه کرا، خیرا ئیمانی پئ بیښ! که چی نه وان نه و
 زانیاریانه تیان شارده وه و به هایه کی بئ نرخیان له پاسا ویدا وهرگرت.
 نه وه یان له بیر چووه وه که به لینیان داوه و به لینی کامه رانی ههر دوو
 جیهانیان پئ دراوه، به راستی سه ودا که یان سه ودا یه کی زیان به خشه و
 کړین و فروشته نه که یان زهره ر مه ندیه .

نه مه خوی له خوی دا هره شه یه کی توندو تیژه، بۆ زانیانی هه مو
 روژگاریک که نه چن لاسایی نه و جووله کهو فله لانه بکه نه وه، بۆ نه وه ی نه و
 نه فرین و تانه و لومه و سزایه ی تووشی نه وان بووه تووشی نه مان نه بئ!

به لکو هه ولو ټیکو شان نه نجام بده ن، نه و زانستو عیلمه ی ده یزانن
 به شتیه یه کی سوود به خش به خه لکی رابگه یه نن، هیچی لئ حه شار
 نه ده نو پهره دپوشی نه کهن، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمو یه تی ههر که سیټک
 داوای زانستی یه کی لئ کراو شار دیه وه، په وهردگار روژی قیامت لغاوی
 ناگرینی لده م ده کاتو سزای دده، ﴿فَبِذْذِهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاسْتَرْوَا بِهِ

ثُمَّ قَلِيلًا ﴿١٨٧﴾ به لئی ئەو عالمە جوولە کەو قەشە مەسیحی یانە هیچ پابەندی تەوراتو ئینجیل نەبوونو پاش گویان خستن.

کۆمەڵیکیان تەوراتو ئینجیل دەخوینن بۆ تیگەیشتن و نازان مەبەستەکانیان چین و چی نین! کۆمەڵیکیان بە ئەنقەست دەقەکان دەگۆرنو لەخۆیانەووە زیادو کەمیان تیدا دەکەن، بە جۆریک لایاندان و گۆرانگاریان تیدا کردوون، بۆ پرۆپیتالی دۆنیای بۆ بایەخ گۆرانکارییان لە دەقەکانیاندا کردووە، هەندیکیان شاردۆتەووە، هەندیکیان گۆرپووە بۆ پلەو پایەیهکی کاتی و دۆنیایی، یان ناوبانگ و شۆرەتی قەڵب، یان بۆ دەسکەوتی مال و دارایی بۆ بایەخ!! خوشبەختی دۆنیای قیامەتیان لەکیس خۆیان داو، لەراستی دا ئەوان لەو سەودا و مامەڵەیەدا زەرەر مەندو دۆراون، خوشبەختی و کامەرانی هەردوو جیهانیان واز لێ هێناووە خەریکی کۆکردنەوێ شۆ پیتالی کەم نرخێ دۆنیانو هەڵپەیی بەرتیل وەرگرتن و رووتاندنەوێ هەژارو بۆ ئەوایان و، دەیانەوێ بە چەپ و گوپ پلەو پایەیی خۆیان بپاریزن! ﴿فَبئس ما یشترون﴾ خراپ کالایە کە، ئەوێ کەپریانە. چونکە ئەوان لە شۆینی خوشی و کامەرانی بەردەوام و بەهەشت، جیهانی بۆ بەقایان پەسەند کردووە!

ئەمە بەلگەیە، لەسەر ئەو کە زانست بلاوکردنەو پتویستەو فێرکردنی خەڵک واجیە، چۆن پتویستە نەزان هەولێ فێربوون بدا، هەروا پتویستە زاناش هەولێ فێرکردن بدا، ئیمامی عەلی فەرموویەتی: (ما أخذ الله على أهل الجهل أن يتعلموا حتى أخذ على أهل العلم أن يعلموا) .

حەسەنی بەصری دەیفەرموو: ئەگەر ئەو بەلێنە نەبایە کە خودا لە زانایانی وەرگرتووە زۆر لەو شتانە کە پرسیارم لێ دەکەن وەڵامم نەدەدانهو!

تا ئێرە قسە لەگەڵ خاوەن نامەکان بوو، کە پەرەردگار پەیمانی لێ وەرگرتوون، بەوێ کە تەوراتو ئینجیل بۆ ئادەمیزادان شی بکەنەو،

به لّام که مته رخه مییان تیدا کردو کاریان به ناوه روکی نامه ئاسمانیه که نه کردو، کالایه کی بیّ نرخیان له جیاتی نه وه ها لّبارد، نه مجار دیته سه روون کردنه وهی حاله تیکی تر له هه لّویسته کانیاں به مه بهستی ترساندنی موسولمانان له لاسایی کردنه وهیان، هه لّویسته که شیان نه وه بوو: که شانازیان به وه ده کرد که گۆرانگاری و مانا لیکدانه وهی ناریکو پیک له دهقه کانی ته وراتو ئینجیل ده ده نه وه، ته تویل و ته حریفی تیدا ده کهن، شایان به خۆیان بوو، که ده توانن سه ره له خه لکی بشیوینن، خۆیان پیّ پیشه و او رابه ره بوو، زۆر بهم کردار هیان که یف خوش بوون! ئیتر پهروه ردگار فهرمووی: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُجِبُونَ أَنَّ يَحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَازَةِ مِنَ الْعَذَابِ﴾ نهی موحه ممه د! و ا گومان مه به که نه وانهی و ا دلّخۆشن به کرده وه ناله باره کانی خۆیان و شانازی ده کهن به وهی که توانیویه سه ره له خه لکی بشیوینن، راستی به کانیاں هه لگێرا وه ته وه، زانیاری راست و دروستیان شارۆدته وه، خۆیان به خاوهن پله و پایهی عیلم و زانست ده زانن، پتیاں وایه: که شیای و نه وهن که سوپاس بکړین، چونکه ته وراتو ئینجیل خوینن و راقه کهری دهقه کانیاں ده یانه وئ تۆ سوپاسیان بکهی له سه ره شتی که نه یان کردو وه، -تۆ نهی موحه ممه د! و ا مه زانه نه وانه له سزای جیهانی رزگاریان ده بی، نه وانه هه رگیز رزگاریان نابو و به خته وهر نابن، به لکو سزای به ئیشیان بو دیاری کراوه له دنیادا ریسوا ده بن، تووشی جوړه ها به لا و موصیبهت دین، جوړه ها بومه له رزه و زریانو لافاو و ده ردو به لا و تاعون و نه خووشی سامناک روویان تی ده کا! ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ له قیامه تیشا راپیچی دۆزه خ ده کړین و تۆله ی بوختانو سه ریچییاں لی ده سینرئ، له سه ره گۆرانکاری دهقه کانی ته وراتو ئینجیل و هه لّو گێرانه وهی مه به ستو مانا کانیاں سزا ده درین.

﴿وَاللَّهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ نهی گروهی موسولمانان! غه مناک مه بن، لاواز مه بن، حق بیژ بن، هیچ کاتی

راستی مەشێرنەو، بە نایەتی خودا کالای بێ بایەخ مەکرن، ئایین فرۆش مەبن، دڵخۆش مەبن بەو هی مەدح بکرین لەسەر کاریک کە نەتان کردوو، جگە لە خودا لە کەس مەترسین و گۆی بە هیچ مەدەن خوداتان بەسە، ئەو فریاتان دەکەوێ! قسەو قسەلۆکی ئەوانە کارتەن تێ نەکا کە دەلێن: خودا هەزارە، ئێمە دەوڵە مەندین، چونکە مۆلکۆ سامانی ئاسمان و زەوی هەمووی هی خودایەو بە ئارەزووی خۆی ئالو گۆری تیدا دەکا، پەرورەدگار بەسەر هەموو شتێک دا دەسلاتی هەیەو هیچ شتێک لێی عاسی نابێ، کەوابێ لێی بترسوو سە پێچی فەرمانەکانی مەکەن! ترستان لە غەزەبو تۆلەمی هەبێ.

سەرئەنجام راکێشانی ئادەمیزاد بۆ بیرکردنەوە لە بوونەوەر، پاداشیش بۆ

نیرو مێه

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ
قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾
رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَجْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ
﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا

رَبَّنَا فَاعْفُ رَ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَوَقِّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا
وَعَاثِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَمِلٍ مِّنْكُمْ
مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَى بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ
دِينِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَتْلُوا وَقُتِلُوا لَا كُفْرَنَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَا دَخَلَتْهُمْ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ

وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

طه بهرانی و ئیبنو نه بی حاتم له ئیبنو عه بیاسه وه ده گێرنه وه ده لێن:
قور هیشه کان هاتنه لای جوله که کان، وتیان: موسا که کرا به پیغه مبه
موعجیزه ی چی بو هینان؟ جوله که کان وتیان: عه ساکه ی دهستی نوورانی
بوو که ده یخسته ناو باخه لیه وه که ده ری ده هینا ده دره وشایه وه. هاتنه
لای مه سیحی به کان وتیان: عیسا موعجیزه ی چۆن بوو؟ وتیان لالو
به له کی چاک ده کرده وه، مردوی زیندوو ده کردنه وه، نه مجار هاتنه
خرمه ت پیغه مبه ﷺ وتیان: نه ی موحه ممه د! بو مان له خودا بپاریره وه
کیوی (صدفا) مان بو بکا به زیر، پیغه مبه له خودا پارایه وه ئیتر نه م
نایه ته هاته خواری که ده فهرموی: ﴿إِن فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
بیگومان له به دیه یتان و دروستکردنی ئاسمانه کان و زهوی دا، ئاسمانه کان
به وه هه موو به رزی و فراوانی به وه زهوی به وه هه موو نزمی و په سته بیه وه و
گونجانی بو ژینگه ی گیانداران تییدا، وپرای هه بوونی نه وه هه موو یاساو
نیظامه ره نگینه ی که کاروباری که ونو کائیناتیان پی هه لده سوپی
هه موو شتی که له چوارچی وه ی سنووری خو ی داو له کاتی خو ی دا کاری خو ی

ئەنجام دەدا.

(فەلەك) تەوهرەكان، ئەستێرەكان، ئەستێرە كاكەشەكان دەریاو كۆیو چۆمەكان، داری بەردارو گژو گیاو ئاژەل، كانو سەرۆهتو سامان.

﴿واختلاف الليل والنهار﴾ هاتوچۆی شەوو رۆژ یەك بەدوای یەك دا، دەمێك شەو درێژەو رۆژ كورت، كاتیك دەبێ بە پێچەوانەو دەبێو چاخی واش دەبێ بەرامبەرەو بە ئەندازە یەكترین، ئاوا بەو جۆرەو بەگۆڕە ی وەرزو كاتو شوین، گۆرانکاریان بەسەردا دی، هەموو ئەمانەو هی تریش ﴿آيات لأولي الألباب﴾ بەلگە ی چەسپێنەرن لەسەر هەبوونی خوداو تواناو دەسەلاتی رەهاو گەورەیی و تاكو تەنیا یی، بۆ كەسانێك خاوەن هۆشو فام بنو بە وردی لە بوونەوهر ورد بینەوهر بە هۆشو فامی تەواو هەو تێ بفكرن، ئەك كەرۆ لالو نا عاقلانە تێی بفكرن ئاژەل ئاسا هەلسو كەوت لەگەل بوونەوهر دا بكەن، وەكوو ئەوانە ی پەرۆهردگار لە نایەتێكی تردا دەربارەیان دەفەرموێ: ﴿وكاین من اية في السموات والأرض يمررون عليها وهم عنها معرضون، وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون﴾ یوسف/١٠٥-١٠٦.

ئەمجار پەرۆهردگار پێناسە ی (اولو الألباب) دەكاو دەفەرموێ: ﴿الذين يذكرون الله قياما وقعودا وعلى جنوبهم﴾ ئەو هۆشمەندانەن: كە هەمیشە یاد ی خودا دەكەنۆ لە بوونەوهر دەفكرن، لەهەموو كاتو شوینێكدا لەگشت بارو زروفيكیان دا، بە راوەستاوی بە دانێشتوویی، بە راکشاوی، بە دلو بە زوبان، یاد ی خودا لەیاد ناكەن، هەمیشە خودایان لە بیرە، وپرای ئەو یاده هەمیشەیی بە ﴿ويتفكرون في خلق السموات والأرض﴾ لە بوونەوهر ورد دەبنەوهر، لە دیاردەكانی ئاسمانو زەوی دەفكرن، نەینسێ و دەستی قودرەتی خودایان تیدا دەبینن، لەهەموو شوینێكدا گەروەیی خوداو بە توانایی و زانیاری فراوانو بەزەیی پەرۆهردگار بەدی دەكەن...

تيفكرين دەبێ لە دەستكردهكانی خودا بێ، ئەك لە خودی

پەرورەدگار خۆی!! چونکە مەحالە کەس بتوانی حەقیقەت و چۆنیەتی زات و صیفاتى خودای بۆ روون ببیتەو.

دەگیرنەو و روژیک پیغەمبەر ﷺ چوو ناو کۆمەڵی یارانەو و خەریکی بیرکردنەو و تێفکرین بوون پیغەمبەر ﷺ پێی فەرموون: بیر لە دروستکراوان بکەنەو، هەرگیز فکر لە دروستکەر مەکەنەو، چونکە ئێوە توانای ئەوەتان نیە چۆنیەتی خودا بزانی، حەسەنی بەصری فەرموویەتی: سەعاتیک بیرکردنەو لە بوونەوەر لە شەونویژی شەویک خیرترە!!

جا ئەو خواناسە عاقل و ھۆشمەندانە کە ئاوا لە بوونەوەر ورد دەبنەو و لە فراوانی بوونەوەر و کارسازی پەرورەدگار و دەست رەنگینی زاتی بیچوونی تی دەفکرن، بە زوبانی حالو مەقال دەلێن: ﴿ربنا ما خلقت هذا باطلا﴾ خدایە! ئەم بوونەوەرەت بەخۆپایی دروست نەکردووە، ئەم کەون و کائیناتەت بە ھەواتە و ەگەر نەخستووە، زاتی تۆ زۆر لەو بەرزترە کاری نابەجێ بکا، ھەموو دروستکراویک لە شۆینی خۆدایە، حیکمەت و نەینی یەکی یەزدانی تیدایە.

واتە: موسولمانی بیرکەر و ەو دواى لیکۆلینەو و وردبوونەو و روودەکاتە بارەگای پەرورەدگار و دەستی زەلیل و پارانەو بەرز دەکاتەو، پروا و قەناعەتی خۆی دەربارەى بوونەوەر ناشکرا دەکا و دەلێ: خدایە! تۆ بە بێ ھوودە ئەم بوونەوەرەت دروست نەکردووە. ﴿سبحانك ففنا عذاب النار﴾ نیش و کارت ھەمووی پاکو بێ عەیبە، بۆ خۆت پاکو بێ خەوشی، تاکو تەنیا و کەریمی کارسازی خدایە! پەنامان بدەو لە سزای ئاگر بمانپاریزە! یارمەتیمان بدەو بۆ کردنی کاری چاک، بیرو باوەرمان راست و دامەزراو بکە، تووشی پشیوی بیروباوەرو گومرایی و سەرلی تیکچوون نەبین!!

﴿ربنا إنك من تدخل النار فقد أخزيتہ﴾ پەرورەدگارا! ھەر کەسێک بە دادوەری خۆت و بەھۆی سەرپێچیکردن و گومرایی و لادانی خۆی لە رێگای راست، بێخەییە دۆزەخەو بێگومان ریسوات کردووە، زەلیل و

داماوت کردوه، چونکه کهسیک له تۆ یاخی بی ناتوانی بهربهره کانی تۆ بکا، ههرکه ویستت دامای ده که یو کهسیش نیه بتوانی کۆمه کی پی بکا. ﴿وما للظالمین من أنصار﴾ نهوانه سته مکارن، سته مکارانیش کهس نیه بتوانی یارمه تییا بډاو له سزای دۆزهخ رزگاریان بکا، سزادانیان به ناگری دۆزهخ تۆله ستاندتیکی دادوه رانه یه و ناکامی سته مکاری و سنوور به زینی خۆیا نه!

﴿ربنا إنا سمعنا مناديا ينادي للإيمان أن آمنوا بربكم فآمنا﴾ خودایه! نیمه گریمان لی بوو؛ بانگه وازی که ریک که پیغه مبه ره ﴿ربنا﴾ بانگی ده کردو داوای لی کردین بۆ موسولمان بوونو پرواهیتان به خودا، بانگی کردین که ئیمان به خودای خۆمان بینین، نیمه ش پروامان پی کردو موسولمان بووین و شوینی که وتین، پروامان به تاکو ته نیایی خوداو ده سلاتی ره هاو بی سنووری هینا، ههروه ها ئیمانمان هینا به هه موو نه و حوکمو شه ریه ته و دابو نه ریتو ره و شتانه ی پیغه مبه ره بۆ هیناوین، هه موویمان وه رگرتو قبولمان بوو! ﴿ربنا فاغفر لنا ذنوبنا و کفر عنا سیئاتنا و توفنا مع الأبرار﴾ خودایه! له تاوانه گه و ره کانمان خۆش بیه، تاوانی بچوو کمان بیوشه، گوناھی گه و ره و بچوو کمان ره ش بکه ره وه، بمانخه ره ریزی پیاو چا کانه وه، له گهل راستالان بمانمرینه، له کۆمه لی صالح و خوداپه رستان حسیبمان بکه، شه رمه زاری رۆژی قیامه تمان مه که، ﴿ربنا و آتانا ما وعدتنا علی رسلک﴾ خودایه! نه وه ی که له سه ر زوبانی پیغه مبه ره ﴿ربنا﴾ به لیت پی داوین له پاداشی باش، وه کوو سه رکه وتن له ژبانی جیهان داو، چوونه ناو به هه شت له قیامه ت دا بمانده ریتو بۆمان جی به جی بکه! نیمه تاوانبارین و که مته رخه مین، یارمه تی و توفیقی تۆ نه بی هیچمان بۆ ناکری، خودایه! ﴿ولا تخزنا یوم القیامة﴾ لیه و ماوو شه رمه زاری به رچاوی خه لکی ده شتی مه حشه رمان مه که، ئیمانمان به هیز بکه و، کرده وه مان چاک بکه و، پاداشی باشمان له سه ریان بده ره وه، تۆ واده راستو به لیت دروستی، له دونیادا پیشکه و توو سه رکه و توو مان بکه، وه کوو

لە نایەتیکی تردا فەرمووتە: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ النور/٥٥.

لە قیامەتیشدا بەبەهەشتی بەرین شادمان بکە، وەکوو فەرمووتە: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ التوبة/٧٢. ئەمانە وادەو بەلێنی خۆتن ﴿إِنَّكَ لَا تَخْلَفُ الْمِيعَادَ﴾ بێگومان تۆ وادە راستو بەلێن دروستی، هەرگیز وەعدە بە خیلاف نەبووی نابێ ﴿فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى﴾ پەروەردگاریان نزاو پارانەو کەیانێ لێ وەرگرتن، چونکە پارانەو کەیان بەدل بوو، ئە دلو دەروونیکی پر لە ئیمان و نیخلاصەو سەرچاوەی گرتبوو! پێی فەرموون: کە من کردەوێ هێچ کەسێک بە فێرۆ نادەم پاداشی نیرو مێ؛ هەرکەسە بە گۆرەوێ خۆی دەدەمەو! نیرو مێ شان بە شانی یەکتەری لە مافو نەرک دا یە کسان. پاداشیان لەسەر کردەوێ چاکو سزا لەسەر خراپە کارییان وەکوو یەک وایە. ﴿بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ﴾ بریکتان لە بریکتان پەیدا دەبن، ئەمەش شتیکی غەریب نیە؛ نیرو مێ لە یەک رەگەزنو رەچەلەکیان یەکە. مێ لە نیر پەیدا دەبێ و نیر لە مێ دەبێ! جا ﴿فَالَّذِينَ هَاجَرُوا﴾ ئەو نادەمیزادانەو لە پێناو ئایینی خوادا کوچیان کردووە، زیدو نیشتمانی خۆیان بە جێ هێشتووە ﴿وَأَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ﴾ لە مالو حالێ خۆیان دەرکراون، لە نیشتمانی دلگیری خۆیان وەدەر نراون ﴿وَأُودُوا فِي سَبِيلِي﴾ لە پێناو رێبازی من دا سزایان چەشتووە ﴿وَقَاتِلُوا﴾ کوژراونو گیانیان بەخت کردووە! لە رێگای خودادا تیکۆشاوان، ئەوانە هەموویان چاکەکارنو خودا پاداشی باشیان دەداتەو، لە پاداشی کۆششی دلسۆزانەیان دا ﴿لَا كُفْرَ عَنْهُمْ سِنَانَهُمْ﴾ تاوانەکانیان پەردەپۆش دەکەو لە گوناھیان خوش دەبم ﴿وَلَا دُخْلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ دەیانخەمە بەهەشتیکەو کە بە ژێر دارو درەختەکانیدا جوگەوێ ناوی صاف دەکشین، هەتا هەتایە لەو لەزەتو خوشی بەدا دەمیتنەو ﴿ثَوَابًا﴾

تَفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

شہ مجار دواۓ شہوہی حالی کافرہ کانی دیاری کردو ٹاکامو

سه‌ه‌رنج‌امی نه‌وانی روون کرده‌وه، سه‌ه‌رنج‌امی موسولمانان دیاری ده‌کاو ده‌فهرموی: ﴿لكن الذين اتقوا ربهم لهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها﴾ به‌لام نه‌وانه‌ی ته‌قوای خودایان کردووه، پابه‌ندی فهرمانه‌کانی بوونو خو‌یان له‌ نه‌هی لی‌کراوه‌کانی پاراستووه، نه‌وه له‌ پاداشی نه‌وه‌دا چهند باخیکی به‌ه‌شتیان ده‌دریتی که به‌ژیر داره‌کانی‌دا جو‌گای ئاوی صاف ده‌کشینو به‌ ئاره‌زووی خو‌یان له‌ززه‌ت وهرده‌گرنو خوشی ده‌چیژنو لهم نیعمه‌تو له‌ززه‌ته‌دا هه‌تا‌هه‌تایه ده‌میننه‌وه.

﴿نزلنا من عند الله﴾ میوانی ریزلی‌گیراوی لای په‌روه‌ردگارن، به‌ لوتفو که‌ره‌می خو‌ی دایان ده‌پۆشی، له‌ که‌ره‌مو به‌خششی خو‌ی به‌هره‌مه‌ندیان ده‌کا، نه‌م شوینو مه‌نز‌ل‌گاوه‌به‌ه‌شته‌ رازاوه‌ له‌ززه‌تیکی جه‌سته‌یی لی وهرده‌گرن.

﴿وما عند الله خير للأبرار﴾ نه‌وه‌ی لای خودایه‌ له‌ریزو ته‌قدیر، زیاد له‌و خوشیانه‌ی باسکران، نه‌وه بو‌پیاو‌چا‌کانه‌و هه‌لو‌یست پا‌کان زۆر چاک‌تره‌ له‌وه‌ی که‌ خوانه‌ناسان تی‌یدا راده‌بو‌یرن.. بو‌یه‌ پی‌یان ده‌گو‌تری : (ابرار) چونکه‌ له‌گه‌ل باو‌کنو دای‌کنو کو‌رو کچی‌ان چاکه‌کار بوون.

نه‌مجار باسی کو‌مه‌لیک له‌ خاوه‌ن نامه‌کان ده‌کا: که‌ به‌ه‌وی قورئانه‌وه هیدایه‌ت دراو‌نو بر‌وایان به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کردووه، هه‌روه‌کوو چۆن له‌وه‌پیش بر‌وایان به‌ په‌یامی پی‌غه‌مبه‌رانی پیش‌وو کردووه!

وه‌کوو عه‌بدول‌لای کو‌ری سه‌لام وهاوه‌لانی و نه‌ج‌اشی (مه‌لیکی حه‌به‌شه‌) و هی‌ تریش، ده‌فهرموی: ﴿وان من اهل الكتاب لمن يؤمن بالله وما أنزل إليكم﴾ بی‌گومان له‌و خاوه‌ن نامانه‌ه‌یه: که‌ بر‌وای به‌ خودا هیناوه، موحه‌مه‌د به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ده‌زانی و نیمانی پی‌ هیناوه، بر‌وای به‌و قورئانه‌ کردووه که‌ بو‌ ئیوه‌ نیردراوه‌ته‌ خوارئ ﴿وما أنزل إليهم﴾ هه‌روه‌ها نیمانیان به‌و نامانه‌ش هیناوه که‌ بو‌ خو‌یان نیردراوه‌ - که‌ ته‌وراتو ئینجیله‌ - نه‌وانه‌ چهند ره‌وشتیکی ناوازه‌یان هه‌یه.

١- بروایان به خدا بروایه کی پتهوو چه سپاوو دامه زراوه!

٢- بروایان به هه موو قورئان هه یه: که نیردراوه بو پیغه مبهر و تاقه پهراویکی ناسمانیه که به بی دهست لیدانو گۆرانگاری ماوه ته وه.

٣- بروایه کی ئیجمالی و پوخته یان به ته وراتو ئینجیل هه یه.

٤- ﴿خاشعین لله﴾ ترسو خوئیکی ته وایان له خدا هه یه که بهروبوومی بروای راستو پته وه، چونکه هه رکاتی دل له خدا ترسا، هه موو جهسته نه و ترسه ی تیدا رهنگ ده داته وه.

٥- ﴿لا یشترون بآیات الله ثمنا قليلا﴾ کالای پروپوچی دونیایی به نایینو بیروباوه نا کړن... پاریزگاری نیگای خودایی ده که نه هیچی لی ناشیرنه وه، نه و موزده یه ی که له ته وراتو ئینجیل دا دراوه به هاتنی موحه ممه د (پیغه مبهری ئاخر زه مان) و ره وشتو پیغه مبهرایه تی و نیشانه کانی خوئی نیشانه ی ئومه ته که ی چۆن پیمان گه یشتوو ئاوا بلاوی ده که نه وه به خه لکی تری ده که یه نن.

﴿اولئك هم اجرهم عند ربهم﴾ نه وانه: که نه و ره وشتانه یان تیدایه - جووله که بن یان گاور- پاداشی ته وای کرد وه ی خویمان وهرده گرنه وه، له سهر هه موو کرد وه یه کی چاکیان پاداشی ته وایان لای خودایه و په زمنده کراوه بویمان، ﴿ان الله سریع الحساب﴾ خودا زۆر خیرایانه لیکۆلینه وه و حسابو سهر ژمیری کرد وه ی ئاده میزادان ده کا، له ماوه یه کی زۆر کورتو که م دا حسابو لیکۆلینه وه ی بی هه له و بی سته م بو به نده کانی خوئی ده کا، حوکمو فره مانی خودا پیدا چوونه وه و هه له و شانده وه ی تیدا نیه، نه و ره وشتانه ی باسکران له بری جووله که دا هه بوون که موسولمان بوون؛ وه کوو عه بدوللای کوری سه لام و هاوه لانی که ژماره یان له ده که س تیپه پری نه ده کرد، به لام مه سیحیه کان زۆریان موسولمان بوونو پابه ندی فره مانی خودا و پیغه مبهر بوون، وه کوو په روه ردگار له نایه تیکی تر دا ده فره موی: ﴿لتجدن اشد الناس عداوة للذين امنوا اليهود والذين اشركوا، ولتجدن اقربهم مودة للذين امنوا الذين قالوا انا نصارى، ذلك بان منهم قسيسين ورهبانا وانهم لا يستکبرون، واذا سمعوا ما انزل

إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع مما عرفوا من الحق يقولون ربنا انما
فاكتبنا مع الشاهدين، وما لنا لا نؤمن بالله وما جاءنا من الحق ونطمع أن
يدخلنا ربنا مع القوم الصالحين، فاثابهم الله بما قالوا جنات تجري من تحتها
الأنهار خالدين فيها وذلك جزاء المحسنين المائدة/٨٥.

نه مجار پهروه دگار کۆتایی بهم سوورته هینا به ناموژگاری
کردنیکي گشتی بو موسولمانان که وایان لی بی نزاو پارانه و هیان گیرا
بی، له دونیادا به سهر دوژمن دا زال بینو له قیامه تیشدا پاداشی باش
وهر بگرنو به مراد بگهن! بویه روویان تی ده کاو ده فهرموی: ﴿یا ایها
الذین آمنوا اصبروا﴾ نهی نهو که سانهی که پرواتان ههیه و ئیمانان
هیناوه، خوژاگرو بهرده و ام بن له سهر به جی هینانی نه که پتویسته کانی
نایین، وه کوو نه نجامدانی پینج نویژه فهرزه کان.

ههروه ها خوژاگربن له بهرام بهر به لاو نه خویشی و ناخویشی و هه ژاری
نه داری، ﴿وصابروا﴾ پیشبرکی صبرو نارام گرتن بگهن له گهل دوژمن
دا، بهرام بهری نه فسو ئاره زو بگهن.. ﴿ورابطوا﴾ له سهنگهردا بن بو
دوژمن؛ هه موو کاتی خهریکی خو ئاماده کردن بن بو جیهاد و بهرگری له
مالو نامووسو نیشتمانو نایین، هه موو کاتی حازرو ئاماده باشو گوئ له
مست بن بو فهرمانی فهرمانه وای موسولمان!!

ئیمامی بوخاری له سه هلی کوری سه عدی (الساعدی) یه وه
ده گپرتیه وه ده لی: پیغه مبهر ﴿فهرموویه تی:﴾ (رباط یوم فی سبیل الله
خیر من الدنیا وما فیها). ئیمامی موسلیمیش فهرمووده یه کی
له سه لمانه وه گپراوه ته وه ده لی: پیغه مبهر ﴿فهرموویه تی:﴾ (رباط یوم
لیلة خیر من صیام شهر و قیامه) ههردوو فهرمووده که پشتگیری یه کتری
ده که زو یه ک مانا ده به خشن.

﴿واتقوا الله لعلکم تفلحون﴾ ته قوای خوا بگهن، بترسن له تۆله و
سزای، به نهیینی و به ئاشکرا خوداتان له بهرچاو بی! پابهندی فهرمانو
خوپاریز بن له نه هییه کانی، به لکو سهر فراز بن، ئاشکرا شه که سیئ
پابهندی نه ناموژگاری یانه بی به مراد ده گاو له ناخویشی روژی قیامهت
ر: گاری ده بی! سهر فرازی دونیا و قیامهت ده بی!

سوورەتی النساء

بەناوی خۆی گەورەو میهرەبان

ئەم سوورەتە چوارەم سوورەتی قورئانەو دواى سوورەتی (البقرە) درێژترین سوورەتی قورئانی پیرۆزە.

ئەم سوورەتە، مەدینەیییە، واتە: پاش کۆچ کردنی پیغەمبەر ﷺ بۆ مەدینە هاتۆتە خواری، هاتنە خوارەو هەکی لەپەند کاتو وەرزی جیاجیادا بوو، ئیمامی بوخاری لە عائیشەو فەرموودەیک دەگێڕیتەو: دەفەرموی: (ما نزلت سورة النساء إلا وأنا عند رسول الله ﷺ).

ناشکراشە خاتوو عائیشە ژبانی ژنو میدایەتی لەگەڵ پیغەمبەر ﷺ لەمانگی شەوالی سالی یەكەمی کۆچی دا دەست پیکرد. دەربارەى فەزلو گەورەیی ئەم سوورەتە حاکم لە موسستەدرەك دا لە (عبدالرحمن) ی کۆری عەبدوللای کۆری مەسعوودەو دەگێڕیتەو دەفەرموی: لە سوورەتی (النساء) دا پینج نایەتی تیدا هەن ئەگەر هەموو دنیاو چی تیدایە هی من بێ بە ئەندازەى ئەو پینج نایەتە دلم پێ خەش نین!!

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ ﴿إِنْ تَجْتَبُوا كِبَائِرَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ﴾ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ ﴿لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُوكَ﴾.

حاکم دەلی: ئەم فەرموودەیه ئیسنادەکی راستو دروستە، ئەگەر (عبدالرحمن) لەباوکی بیستبێ؟!؟

مونسەبەو پەيوەندی ئەم سوورەتە بە سوورەتی ئالی عیمرانەو لەچەند روویەکەوایە:

١- سوورەتی ئالی عیمران کۆتایی هات بە فەرمانکردن بە موسولمانان بۆ تەقوا کردن، سوورەتی (النساء) یش بەهەمان فەرمان دەستی پێ کرا؛ کە فەرمان بە هەموو ئادەمیزاد دەکا بە تەقوا کردن.

٢- نایەتی ﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ...﴾ دەربارەى غەزای

ئوحوود ھاتۆتە خواری، لە سوورەتی ئالی عیمرانیش دا شەھت ئایەت دەربارە ی غەزای ناوبراو ھاتوونە خواری، ئاشکراشە دانانی سوورەت و ئایەت ھەریەکە لە شۆینی خۆی بە دەست نیشانکردنی پێغەمبەر ﷺ خۆی بوو و کاریکی تەوقیفیە.

بۆیەش ناوئراوە (سورة النساء الکبری) چونکە زۆر باسی حوکمە شەریعیەکانی ئافەرەتی تێدا یە.

ئەو حوکم و ئامۆژگاری و یاسا ئیسلامییانە ی ئەم سوورەتە لە خۆی گرتوون ئەمانە:

١- ئەم سوورەتە یاسای خێزان و کۆمەڵگای ئیسلامیی و پەییوەندی بە کۆمەڵگای ئادەمیزادەو ە شە دەکاتەو، بەشێوەیەکی کورت و پوخت باسی رەگەز و رەچەڵەکی ئادەمیزاد دەکا و ئەو دەچەسپێنێ کە ھەموو ئادەمیزاد لە یەک رەگەز و یەک تاکە کەس پەیدا بوون، لە بنەما و رەچەڵەک دا کەس لە کەس زیاتر نیە، ئەمجار بۆ ئەو ە پەییوەندی بە کۆمەڵایەتیە کە ریکتو پیک بێ، فەرمانی بە ھەموو ئادەمیزاد کردووە کە خۆیان لە بێ فەرمانی خودا بپارێزن، کاریک ئەکەن خۆیان و مال و مندال و خزم و کەسوکار تووشی بەلا و ئاستەنگ ببن. ئەو ەیان بۆ ئاشکرا دەکا کە خودا چاودیرە بە سەریانەو ە ئاگاداری ھەموو ەلەسو و کەوتیکیانە.

٢- سوورەتە کە بەشێوەیەکی دوورو درێژ باسی یاسای ئافەرەتان دەکا، حوکمی کچ و ژن و خوشک و پوورو دایک روون دەکاتەو، ئەو دەچەسپێنێ کە ئافەرەت لە بارە ی خاوەنیەتی مال و داراییەو ە کەسایەتی سەر بە خۆی ھەییو دەتوانێ بە ویست و ئارەزووی خۆی مال و دارایی خۆی ھەڵسورپێنێ، ھەروەھا لە خێزان دا مافی کەسایەتی خۆی و ماریەیی و بژیو کە لە پوور گرتنی ھەییو؟

ھەروەھا باسی پیرۆزیی پەییوەندی ژن و مێردایەتی و پەییوەندیی خزمایەتی و ژن و ژنخوازی شە دەکاتەو! باسی ریکخستەنەو ە ی ژن و مێردی لیک زویر بوو دەکا و گرنگی عەقدی نیکاح و سووربوون لە سەر

پەرەپیدانی ریز لی دەنی، باسی ئەو دەکا که سەرۆکایەتی پیاو له خیزان دا دەسەلاتیکی ملهوپری دیکتاتۆری نیه، بەلکو لیپرسراوی و ئەرک خستنه ئەستۆیه و بۆ ئاسانکردنی هەلسورانی کاروباری خیزانه.

٣- ئەمجار سوورەتە که تەرازووی پەیوەندی یە کۆمەلایەتیەکان دەست نیشان دەکا و ئەو دەچەسپینی که پەیوەندییە که دەبی لەسەر بناغە ی ئامۆژگاری کردنی یە کتری و هاریکاری و سەرپەرشتی و خۆشهویستی و یارمەتیدانی یە کتری دابمەزرێ! بۆ ئەو ی بنەمای گەلو نەتەو بە پتەوی رەنگ رێژ بکری!

٤- هەر وەها شێو ی پەیوەندی کۆمەلگای ئیسلامی بە کۆمەلگا و دەولەتانی جیهانەو نەخشە کیش دەکا، یاسا و رەوشت و مامەلە کردن له گەل دەولەتانی جیهان دا روون دەکاتەو، بری یاسای جەنگو رەوشتی جەنگاو هەزانو چۆنیەتی مامەلە ی سەلام و شێو ی مونا قەشەو دەمە دەمی له گەل خاوەن نامەکان داو هەلمەتی کاریگەر بۆ سەر دووروو هەکان بە شێو یە کی پوختو کورت دەست نیشان دەکا.

ئەمە هەمووی بە مەبەستی دامەزراندنی کۆمەلگایە کی بی غەلو غەشی پاکو خاوین له ولاتی ئیسلام دا، بۆ پاک کردنەو ی ئەو کۆمەلگایە له پشێوی بیروباوەرو، لاندان له عەقیدە ی یە کتاپەرستی هەولدان بۆ دامەزراندنی بیروباوەریکی صافو بی گەردو، یە کتاپەرستی یە کی زانستیانی خوداویست!!

جا بۆیە له سەرەتاو بۆ چەسپاندنی یە کیەتی رەگەزی ئادەمیزادو یە کیەتی ژنو میردو نیرو می له رەچەلە ک داو پەیوەندی خیزانی، فەرمووی:

ئادهمیزاد هه موویان له یه ک بنه مای ئاده میزادیی په یدابوون
ژنو میرد له یه ک کانن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا ﴿١﴾

﴿يا أيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة﴾ نهی
ئاده میزادانی هوشمه ند! خۆتان له سزای پهروه ردگارتان بیاریزن بهوه که
پابه ندی فرمانه کانی بنو له نه یلیکراوه کانی دوور بکه ونه وه، له هه موو
شتیک دا که په یوه ندی به خودا په رستی و مافی بهنده کانی خودا وه هه یه،
به گویره ی بهرنامه ی خودا رهفتار بکن، خۆتان بیاریزن له سزای نهو
پهروه ردگارهی ئیوه ی دروست کردووه له یه ک تاکه کهس، که باوه ئاده مه
هه مروتان له ئاده م که وتونه ته وه و نه ویش له گل دروست کراوه.

﴿وخلق منها زوجها﴾ هه ره لهو ره چه له کئو ره گزه ی باوه ئاده می لی
دروست کرد، دایکه (حهوا) شی دروست کردووه، که خیزانی ئاده مه! یان
وه کوو ده لئین: له په راسووی چه پی ئاده م دایکه (حهوا) ی دروست کرد!
﴿وبث منهما رجالا كثيرا ونساء﴾ لهو ژنو میرده که (ئاده مو حهوا) ن
ئاده میزاد که وتوه ته وه، پیایو زؤرو ئافره تی فره یان لی که وتونه وه،
نه مجار لهو وه چه و نه وانده ی له ئاده مو حهوا که وتونه وه په یوه ندی
خزمایه تی و خیزانی تیدا رسکاندوون؛ بو نه وه ی به زه بیان به یه کتردا
بیته وه، هاریکاری یه کتری بکه نو زه وی ئاوه دان بکه نه وه و کو مه لگای
به خته وه رو خودا په رست پیکه وه بنین، بویه جاریکی تر جه ختی له سه ر

ته قواو خوځپاراستن له سزای په روه ردگار کرده وه و فهرمووی: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ﴾ خوټان پپاریزن له سزای ټه و خودایه ی که به ناوی ټه وه وه داوای شت له یه کتری ده که ن - وه کو، ده لئی بؤ خاتری خودا وا بکه، یان توو خودا وا مه که .... هتد!

﴿وَالْأَرْحَامُ﴾ هه روه ها خوټان پپاریزن، له پچراندنسی په یوه ندی خزمایه تی، چونکه هه بوونی خزمایه تی نیعمه ته و داخوازی وه فواو ټه رکه، ده بی سوپاسی خودای له سهر بکړی! خزمایه تی په یوه ندی و خوځه ویستی و هاریکاریه، مروټ له ژیر سایه ی دا هه ست به خوځ به ختی و کامه رانی ده کا، هه ست به پشتو قوه ته و هیزی مه عنه وی ده کا، له ناو کو مه لدا که یف خوځ ده بی به کامه رانی خیزانو خزمانی، خه مناک ده بی به ناخوځشیان. پیغه مبه ر ﴿فهرموویه تی﴾ (فاطمة بضعة مني یقبضني ما یقبضها ویبسطني ما یبسطها) به یاد کردنه وه ی ټه وه که ره چه له کی ټاده میزاد یه کیکه، ټاماره به وه ده کا که ده بی سنووری مروټایه تی پپاریزری ټاده میزاد هه موویان برای یه کترین خوځشیان بی و ترشیان بی! برایه تیش داخوازی ناشتی و هاریکاری و نه فرین کردنه له شهرو شوړو کیشو دووبه ره کی.

مه به ست به و تاکه نه فسه ی که ټاده میزادی لی که وتو ته وه باوکه ټاده مه، زوړبه ی زانایانی ئیسلام پییان وایه ټه و ټاده مه باوکی هه موو ټاده میزاده، جگه له و ټاده مه ټاده می تر نه بوون، بریک زانا پییان وایه پیش ټه و ټاده مه چند ټاده می تر هاتوونه کوړی ژبان وه! به لام ټه و رایه له گه ل ظاهیری قورټان دژ ده وه ستی!

مه به ست به (زوج) دایکه حه وایه و ده کوو ده لټن: له په راسووی چه پی ټاده م دروستکراوه، له وکاته دا ټاده م نوستبوو که به خه به ر هاتو حه وای بینی حه زی لی کردو و هگری یه کتری بوون! فهرمووده یه ک هه یه ئیمامی موسلیم و برخاری ریوایه تیان کردو وه که پیغه مبه ر ﴿فهرموویه تی﴾

(استوصوا بالناس خیرا فإنهم خلقن من ضلع، وإن أعوج شیء فی الضلع أعلاه، فإن ذهبت تقيمه کسرتہ، وإن ترکته لم یزل أعوج) .

برئ له زانایان وهکوو ئەبو موسلیمی ئەصفه هانی دەلێن: مەبەست له ﴿وخلق منها زوجها﴾ ئەوهیە: پەرەردگار حەوای له رهگەزی ئادەم بەدیھیناوه، ئادەم حەوا یەك رهچەڵەكنو لهیەك سروشتن، دەلێن: چ گەنگی یەك لەوه دا هەیه كه حەوا لەپەرەراسوی چەپ دروست کرابی؟ پەرەردگار دەتوانی حەوا وهکوو ئادەم له گەل دروست بکا! بەلگەشیان ئەم نایەتیه كه دەفەرموی: ﴿ومن آياته أن خلق لكم من أنفسكم أزواجا لتسكنوا إليها﴾ الروم/٢١.. مانای (من أنفسكم) یان به (من جنسكم) کردووه.. یان دەفەرموی: ﴿لقد جاءكم رسول من أنفسكم﴾ التوبة/١٢٨.. بەلام ئەم رایە ی ئەبو موسلیم رەت کراو هتەوه بەوه كه پێچهوانە ی مانای فەرمووده راستەكە ی بوخاری و موسلیمه، حیکمەتیش لەوه دا كه حەوا لەپەرەراسوی ئادەم دروست کرابی. دەرختنی به توانایی خودایه، كه وا دەتوانی زیندو له زیندوو دروست بکا بهبی زاووزی هەر وهکوو چۆن دەتوانی زیندوو له مردوو دروست بکا!

نەمجار کۆتایی نایەتە كه بەوه دەهێنی، كه پەرەردگار بەسەر هەموو شتیك دا ئاگاداره و دەفەرموی: ﴿إن الله كان علیكم رقیبا﴾ بێگومان خودا بەسەر هەموو كرده وهیه کی ئیوه دا چاودێرو ئاگاداره، بناغە ی هەموو هەلۆیستو بیرو باوه رێكتان دەزانێ و، زانایه به ئەندازه و چۆنیەتی کاریگەری ئەو کردار و هەلۆیستانە تان لەسەر دلو دەر ووتتان و هیچی لی و ن نابی، هیچ حوکمو یاسایه کتان بو دانانی مەگەر بەرژ وەندی و خۆشبهختی دنیا و قیامەتانی تیدا بەدی نەکړی!

ئەوه ی لەم نایەتە وه وەر دهگیرئ ئەمانەن:

١- تەقراو خۆپاراستن له سزای خودا پێویسته.

٢- ئادەمیزاد هەموویان لهیهك باوكنو دایك كه وتوونه وه و

هه موویان له ئاده منو ئاده میس له گل دروست کراوه.

٣- ئافرهت به شیکه له پیاو لهو دروست کراوه، به یه کهوه ژیان به سهر ده به نو وه گسری یه کتربوونو بی یه ک هه لئاکن، پتویسته ههردوکیان هاریکاری یه کتری بن، بی هاریکاری نیتوانیان ره چه له کی ئاده میزاد له سهر زهوی پهره ناسیتی!

٤- ده شی به ناوی خودا داوای شت له خه لک بکهی.

٥- گرنگی په یوه ندی خزمایه تی وهه ولدان بو به جیهینانی صیله ی رهحمو نه پچراندنی، چونکه خودا صیله ی رهحمی به ناوی خو به وه لکاندوه.

زانایانی موسولمان هه موویان له سهر ئه وه کوکن، که به جیهینانی صیله ی رهحم واجب وه پچراندنی حه رامه، ئه وه ش راسته که پیغه مبه ر ﷺ کاتی (ئه سماء) ی خیزانی عه رزی کرد وتی: ئایا من هاموشوی دایکم بکه م؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رموی: به لئ هاتوچوی دایکت بکه و صیله ی رهحمی له گه لدا به جی بینه، دایکشی بت په رست بو.

پیدا نه وه ی مالی هه تیوان به خو یانو خواردنی مالیان

وَعَاثُوا آلِيَتَمْيَ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

جا که له نایه تی پیشوودا فره مانی کرد به ئاده میزادان بو ته قوا کردن به گشتیی، مونا سیب بو، که ده ست بکا به ده ست نیشان کردنی جو ره کانی ته قوا که به شیک له ته قوا پاراستنی مالی هه تیوانه وه فره موی: ﴿وَأَتُوا الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ﴾ موقتیلو کوله بی ده لین: ئه م ئایاته ده رباره ی کابرایه کی غه طه فانی هاتوته خواری: که برازایه کی هه تیوی هه بوو مالو دارایی به کی زوری هه بوو لای مامه که ی، کاتی هه تیوه که بالغ بو پیگه شت، داوای ماله که ی کرده وه، مامه که ی نه یدایه وه، چوونه لای

پیغه مبهړ ﷺ، نیتړ نه م نایه ته هاته خواری: که کابرای غه طه فانی نایه ته که ییست، وتی: فهرمان بهرداری خوداو پیغه مبهړم، په ناده گرم به خودا! له تاوانی گه وړه، نیتړ ماله که ی دایه وه به برازا که ی.

﴿وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَبْدِلُوا الْخَيْثَ بِالطَّيِّبِ﴾ نسی سهر به رشتیاری هه تیوان! هه رکاتی هه تیو بالغ بوو، پیگه شت، مالو دارایی خو یان که له ژیر دهستی نیتوه دایه بیان دهنه وه هیچی لی گل مه دهنه وه، له سهرده می مندالیشی دا له مالو دارایی خو ی نه فقهی بو دابین بکن، هیچ نه ندازه یه کیش له مالی هه تیوه که تیکهل به مالی خو تان نه کهن، مالو سامانی حه لالی خو تان پیسو حهرام نه کهن، به هو ی تیکه لاوبوونی مالی هه تیوان. ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ﴾ مالی هه تیوان له گهل مالی خو تان مه خو ن، بزیهش له جیاتی هه موو ته صهرو فیک که له مال دا ده کری وشه ی (اکل=خوردن) ی به کارهینا چونکه زوړ به ی ته صهرو فو هه لسو که وتی مالو دارایی به مه بهستی خواردنه، وشه ی (الی) به مانا (مع) هاتووه، واته: مالو دارایی هه تیوان مه خنه پال مالو دارایی خو تان به مه بهستی خواردن! نیتوه نه گهر وا بکن مالی حه لالی خو تان گوړپوه ته وه به مالی حهرام که هی هه تیوه کانه، نه مهش تاوانیکی گه لیک گه وړه یه خو تانی لی پاریزنو توخنی مه که ون، وه کوو ده فهرموی: ﴿إِنَّهُ كَانَ حُبًّا كَبِيرًا﴾ بیگومان خواردنی مالی هه تیو تاوانیکی گه وړه یه!

به کورتی نایه ته که دوو شت ده گه یه نی:

١- پیویسته مالی هه تیو پاریزگاری بکری، هه رکاتی هه تیوه که بالغ

بوو مالو دارایی خو ی پی هه لده سوړا ماله که ی ته سلیم ده گریته وه.

ب- هه موو جوړه سوود وهرگرتنیک له مالی هه تیو حهرامه گونا هی

گه وړه یه، مه گهر بو که سیک ناچار بی، ناماژه به نهو نایه ته که

ده فهرموی: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ

بالمعروف﴾ النساء/٦.

فرەژنی تا چوار رەوایه بۆ پیاو بەلام بەمەرچ ! مارهیی پێدانیس

واجبه

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ
مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾ وَعَاتُوا النِّسَاءَ
صَدُقَتَيْنَّ نَحْلَةً فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيَّتًا

ئەمجار دیتە سەر باسی فرەژنی و مارهیی و دەفەرموی: ﴿وإن خفتم
ألا تقسطوا في اليتامى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلاث
ورباع﴾ ئەگەر لەدلی خۆتاندا هەستتان کردو ترسان لەوەی کە مائی ژنی
چەتیو بەخۆن مافی پیشیل بکەن: ئەوە نابێ مارهیان بکەن، چونکە
خودا لەباتی مارهکردنی ئەوان بۆی حەلال کردوون کە ژنی تر ماره بکەن
دوو، سێ، چوار.

مەبەستی نایەتە کە بە گۆڕەهی هۆی هاتنەخوارەو کە دیاری
دەکرێ، جا یان دەربارەهی مارهکردنی ئافەرەتی ناچەتیو هیه، واتە: ئەگەر
چەتیویکتان لەلابوو ترسان لەوەی کە مارهیی هاوستانی خۆی نەدەیتێ،
واز لەو بێنەو هەول بدە ئافەرەتیکی تر ماره بکە، ئافەرەتی تر زۆرن،
دەتوانن مارهیان بکەن، دوو، سێ، چوار، واتە: زیاد لە ژنیک ها چوار
دروستە، بەلام بەمەرچیک دادپەرورەرانە هەلسو کەوتیان لەگەڵ بکەن و
مافیان پیشیل نەکەن.

﴿فإن خفتم ألا تعدلوا فواحدة﴾ ئەگەر ترسی ئەوەتان هەبوو
دادوهرانە لەگەڵیاندا نەجووڵێنەو تەنها بە یەک ژن دابین ببو و قەنیات

بکەن!

﴿و ما ملکت ایمانکم﴾ یان کە ویستتان زیاد لە ئافرەتیکتان هەبێ، ئەو ئەفرەتی کۆیلە پەیدا بکەن، چونکە ئەو ئافرەتە کە نێزەکانە ئەگەر زۆریش بن رەوايە! ﴿ذلک أدنی ألا تعولوا﴾ ئەمە گونجاوترە بۆ ئەوێ ستم نەکەن.

یان دەربارە ی دادوەرییە لەنێوان ژنەکان دا ئەگەر پیاوێ کە فرەژن بوو، واتە کاتیەک نایەتی ﴿وأتوا الیتامی أموالهم﴾ هاتە خوارووە سەرپەرشتیاری هەتیوێ کە وەتە ئەمەری واقیعەو، هەرچەندە دەربارە ی عەدالەت کردن لە گەل ئافرەتەکاندا بە لایانەو مەبەست نەبوو، پیاوی وا هەبوو دە ژنی هەبوو بە عەدالەتیش لە گەڵیاندا نەدە جولاپەو، ئیتر بەم نایەتە پێیان راگەییەنراو پێیان وترا: ئەگەر ترسی عەدالەت نەکردتان هەبە دەربارە ی مافی هەتیوو تووشی حەرەج بوون، دە ی ئەگەر دەربارە ی عەدالەت نەکردن لەنێوان خێزانە کانتان دا ترستان هەبێ، ژمارە ی ژنە کانتان کەم بکەنەو لە گەڵیشان دا بە عەدالەت بجولێنەو، چونکە پیشیل کردنی مافی ژنانیش وەکوو پیشیل کردنی مافی هەتیوان تاوانە.

بوخاری و موسلیمو نەساتی و بەیەهقی و هی تریش لە عوروێ کورپی زوبەیرەو دە گێرنەو دەلی: پرسیارم لە پوورە عائیشەم کرد؛ (دایکی موسولمانان) دەربارە ی هاتنە خوارووی ئەم نایەتە لەو لām دا وتی: ئە ی خوشکەزای خۆم! وا ری دەکەوت ئافرەتی جەتیوێ خاوەن سامان لە مائی سەرپەرشتیارە کە ی دا دەبوو، کابرای سەرپەرشتیار تەماعی مالو سامانە کە ی جوانی بە کە ی دە یگرت، دە یویست مارە ی بکا بە بێ ئەوێ مارە یی بدات، یان وەکوو هاوشانی خۆی مارە یی بۆ دیاری بکا، ئیتر ئەو هیان لی قەدەغە کراو، فەرمانیان پێ کرا کە بچن بە ئارەزووی خۆیان ئافرەتی تر مارە بکەن لە یە کەوێ تا چوار.

بە کورتی مانای نایەتە کە بەم جۆرە یە: ئەگەر زانیتان و لە دلی خۆتان دا هەستتان کرد کە ستم لە جەتیوێ کەن دەکەن؛ بەوێ کە مارە ییان

نەدەنی یان مال ھەتیوان بخۆن بە خۆپای، ئەو پێویستە کە ئەو چەتیوانە مەرە نەکەن، بچن ژنی تر مەرە بکەن، یەك یان دوو، یان سێ یان چوار، یان پێویستە کە لەکاتی فرەژنی دا دادپەرۆەر بن، زیاد لە چوار مەرە نەگەن، بەلکو بتوانن عەدالەت بەکاربێنن، عەدالەتە کەش بەگۆڕە ی توانای پیاو ەکیە وەکوو ئەو لەشونیی ھەوانە و پۆشاکو مانە وە لایان یە کسانێ بنوینن، بەلام شتیك کە لە توانای دا نەبێ وەکوو خۆشەویستی دلو ئەو جوۆرە شتانە، ئەو پیاو بەرپرسیار نیە کە یە کسانێ بکا لەنیوانیان دا، چونکە خۆشەویستی و مەیلی دل شتیك نیە دەسەلاتی ئینسانی تێدابی!

پێغەمبەر ﷺ لە ناخرو ئۆخری ژیانی دا، دلی زیاتر پەییوەست بوو بە عانیشەو، بەلام بێ رەزامەندی خێزانەکانی تری هیچ زیەدە شتیکی مباددی بۆ تەرخان نەکردوو، بەلکو دادوەرانیە ھەلسو کەوتی لەگەل دا دەکردن دەیفەرموو: (اللهم إن هذه قسمة فیما أملك فلا تواخذني فیما لا أملك) مەبەستی خۆشەویستی دل بوو!

ژیانی کامەرانی ژنو مێرد لەو ەدایە کە پیاو یەك ژنی ھەبێ ئەمە ئەوپەری ئاستیکی خۆشەختی خێزانە و پێویستە خەلکی لەسەر پەرۆردە بکری و قەناعەتیان پێی پەیدا بێ، بەلام جاری وا دەبێ کە لەم راستە رییە لابدەین لەبەر بەرژە و ەندی یەك کە پەییوەندی بە ژیانی ژنو مێرد و ە ھەیه، یان بەرژە و ەندی گەلو نەتەو ە داخواری ئەو ەیه: کە فرەژنی رەوایی و بری کەس بتوانن زیاد لە ژنیك تا چوار مەرە بکەن!

١- وەکوو ئەو پیاو ئافرەتییکی نەزۆك مەرە بکا و ەزی لەو ەبێ کە مندالی ھەبێ! کەوایی لە بەرژە و ەندی ئافرەتەکیە یان بەرژە و ەندی ھەردووکیانە کە وێپرای مانەو ی ئەم ژنە نەزۆکە لەژێر نیکاحی پیاو ە کە دا ژنیکی تر بێنی! بەتایبەتی ئەگەر پیاو ە خاوەن پلەو پایە و مالو سامان بوو.

٢- ئەگەر ژنەکه بە تەمەن بێ و لە سکتو زا وەستا بێتەو، پیاوێکەش
 ھەزی لە منال بێ و بشتوانی بژیوی زیاد لە ژنیکی بەدا.

٣- ئەگەر پیاوێک ھیزی پیاوێکی زۆری و بزانی کە ژنیکی بەشی
 ناکاو بەم جوێرە پیاوێکە میزاجیکی پیاوێکی تایبەتی ھەبێ و ژنەکه
 بەپێچەوانەو ھەبێ، یان ئاوەتەکە ماوێ یینوێژی دوورو درێژ بێ و بەشیکی
 زۆری مانگ لە ھەیزدا بێ! ئەو کاتە پیاوێکە لەبەردەم دوو رێگادایە یان
 ژنیکی تر یینی یان تووشی داوین پیسی بێ و ئاین و مالو تەندروستی
 بھەوتی! ئەمەش دەبێتە کارەسات بەسەر ژنەکەو و زۆر لەو ھەتەرترە
 بۆی کە ژنی بەسەر بێ.

٤- ھەرکاتیک لە کۆمەڵگادا ژمارە ئاوەتە لە پیاو زۆرتربێ
 بەشیوەیەکی بەرچاو، و ھەکوو لەناکامی شەری گەورەدا جاری وا دەبێ بە
 ھەزاران گەنج و لاو دەبنە خۆراکی دیوێزمە ی جەنگەکەو پیاو کەم دەبن و
 ئاوەتە زۆر و ھێچ رێگا چارەھێش نیە بۆ داوین کر. نی ژبانی جگە لە
 فرۆشتنی شەرفی کە ئەمەش دەبێتە بەلایەکی سامناک تر! چونکە ئەو
 کاتە ئەرکی بژیوی خۆی و بژیوی ئەو منداڵەش کە باوکیکی دیارپکراوی
 نیە بژیوی بکێشی لەئەستۆی دا دەبێ، بەتایبەتی لەکاتی ھەملو و دوا
 منداڵ بوونو ماوێ شیرخواردنی!!

ئەو ھەیکە دەبینرێ لە ولاتە پیشەسازی و پیشکەوتووەکاندا کە لە
 کارگەو فەرمانگەکاندا ژنو پیاو تیکەلن زۆرجار وادەبێ دەست درێژی
 دەکێتە سەر ئاوەتەو گەنجینە ی کچینی پیشیل دەکری و کارەساتی
 ناخۆش روو دەدەن! تەنانەت چەند ئاوەتەکی نووسەری ئینگلیزی ئەو ھەیان
 روون کردۆتەو کە ئەو رەوشت نزمی ھە ئاوەتە ئەر و روپا تی ی کەوتوون
 ھێچ چارەھێکی نیە جگە لەو ھە یاسای فرەژنی (تعدد الزوجات) بھەنە
 کار ھەرچەندە ئاوەتە قیزی لەو ھەیکە ژنی بەسەر بێ!!!؟

پوختە ی قسە ی ئیسلام ئەو ھەیکە: فرەژنی پێچەوانە ی خۆشەویستی و
 نارامی خێزانە، زۆرجار دژایەتی لەنێوان ژنەکان دا، لەنێوان منداڵەکانیان

دا، له‌نیوان‌ه‌وانو باوکه‌که‌یان دا په‌یدا ده‌کا، پټویسته موسولمان په‌نا بو
فره‌ژنی نه‌با مه‌گهر زه‌رووره‌ت پالی پټوه‌ بنی و متمانه‌ی به‌ خو‌شی هه‌بی
که دادوه‌رانه‌و به‌گویره‌ی فره‌مانی خودا له‌گه‌لیان دا ده‌جولیته‌وه نه‌گینا
کاره‌که‌ی ستم‌کردنه له‌ خو‌ی له‌ ژنه‌که‌ی له‌ گه‌له‌که‌شی.

پیغه‌مبه‌ر ﷺ که خیزانی زو‌ربوون، له‌به‌ر به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی ئایینی
بووه، له‌ ماره‌کردنی هه‌ر خیزانیتکی دا به‌رژه‌وه‌ندی‌یه‌کی تایبه‌تی
ئیسلامیی تیدا بووه، نه‌وه‌بوو له‌ری‌ی ژن خواسته‌وه ه‌وزه‌ گه‌وره‌کانی
کردنه‌ خزمی خو‌ی به‌ سوودی ئیسلام شکایه‌وه، به‌ فیعلی موسولمانانی
فیری نه‌وه‌ کرد که چو‌ن ریز له‌ ئافره‌ت بگرنو عه‌داله‌تیا‌ن له‌نیوان دا
نه‌نجام‌بده‌نو ریز له‌ خزم‌که‌سو کاریان بگرن.

کاتی وه‌فاتی کرد نو‌ دایکی بو‌ موسولمانان به‌جی ه‌یشت، که
هه‌ریه‌که‌یان له‌لای خو‌یه‌وه‌ خه‌ریکی فیرکردنی ئافره‌تانی موسولمانان
بوون، به‌تایبه‌تی نه‌وه‌ نه‌حکامه‌ تایبه‌تیانه‌ی که پټویسته ئافره‌ت فیری
ئافره‌تی بکا، خو‌ نه‌گهر پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌نها ژنیتکی هه‌بوایه‌ نه‌یده‌توانی
نه‌و کاره‌ نه‌نجام‌بدا.

پوخته‌ی قسه‌ نه‌وه‌یه که هیچ کاتیک به‌هیچ جو‌ری پیغه‌مبه‌ر ﷺ له
ماره‌کردنی ژنی زو‌ردا نه‌و مه‌به‌سته‌ی نه‌بووه که پاشاو فره‌مانه‌واکانی
دونیا هه‌یانه، واته: فره‌ژنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌مه‌به‌ستی رابواردنو له‌زه‌ت
ببینین له‌ ژنان نه‌بووه، چونکه نه‌گهر وابوایه‌ ده‌بوو ئافره‌تی جوانو
کچو‌له‌ی ماره‌بکردنایه، نه‌ک بیوه‌ژنو ئافره‌تی به‌سالاچوو، چونکه زو‌ربه‌ی
نه‌و ئافره‌تانه‌ی ماره‌ی کردوون بیوه‌ژن بوون، له‌لایه‌کی تره‌وه پیغه‌مبه‌ر
ﷺ تا ته‌مه‌نی (٤٥) سالی ته‌نها خاتوو خه‌دیجه‌ی بووه، که له‌خو‌ی به
ته‌مه‌نتر بوو! به‌ عاده‌تیش که‌سیک ته‌مه‌نی گه‌یشته‌ په‌نجاو چوار سال
هه‌زی جنسی که‌م ده‌بی و ئاره‌زووی ئافره‌تی که‌م ده‌بیته‌وه.

به‌کورتی فره‌ژنی له‌ ئیسلام دا کاریکه به‌ ناچاری په‌نای بو‌ ده‌بری،
یان به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی تایبه‌تی‌یان گشتینی تیدا‌یه! پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌

ماره کردنی هر ژنیکی دا وه کوو وتمان: بهر ژوهه ندیه کی ئیسلامی تیدا بووه، بۆ نمونه سهوده ی کچی زه معه ی حه به شی له بهر ژوهه ماره کرد چونکه کۆچکاری دهسته ی دووه می حه به ش بوو، میرده که ی مردبوو، نه گهر بگه رایه وه بۆ مالی باوکی له وانه بوو سزای بده نو کافری بکه نه وه، ئیتر پیغه مبه ر ﷺ بۆ پرکردنه وه ی که لینی میرده که ی ماره ی کرده وه، عائیشه و حه فسه ی بۆ ریزنان له باوکیان - ته بویه کرو عومه ر - ماره کردن، زهینه بی کچی (جهش) ی ماره کرد بۆ ته وه ی قانونو یاسای به کوپرکردن (التبني) هه لوه شی نیته وه، جووه یرییه کچی (الحارث) ی سه ره ک هۆزی (موصطه له ق) ی بۆیه ماره کرد بۆ ئازادکردنی دیله کان، چونکه جووه یرییه له غه زای به نی موصطه له ق دا رفینراو که وته به شی ثابتی کوپی قه یسی کوپی شه مماس نه ویش موکاته به ی له گه ل دا کرد، هاته خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ داوای یارمه تی لی کرد، پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: نه گهر رازی بی پاره ی ئازادکردنه که ت بۆ ده ده مو ماره ت ده که م ئافره ته که زۆری پی خوش بوو که پیغه مبه ر ﷺ ماره ی کرد، سه د که س له خزمو که س وکاری ئافره ته که دیل بوون کرابوونه کۆیله و به ش کرابوون به سه ر مووسلمانان دا ئیتر خه لکه که هه موویان ئازادکردنو وتیان: نه مانه بوونه خه زورانی پیغه مبه رو ناگونجی به کۆیله یی بیان هیلینه وه.^١

هر نه وه ش بوو به هۆی ئیسلام بوونی هۆزی موصطه له ق، زهینه بی کچی خوزه یمه ی بۆیه ماره کرد بۆ پرکردنه وه ی که لینی میرده که ی که عه بدوللای کوپی جهش بوو، له غه زای ئوحوود دا شه هید بوو، ئوممو سه له مه که ناوی هیند بوو نه ویشی بۆیه ماره کرد بۆ پرکردنه وه ی که لینی میرده که ی که کوژرابوو، ههروه ها چونکه رۆژی حوده ی بییه رایه کی په سه ندی دا.

^١ رفع اخفا .. شرح ذات الشفا / احمد بن الحاج اللانی / لیکنۆینه وه ی حه مدی

به بدو له جیدی سه له فی ج ١٣/٢.

ئوممو حەبیبە؛ رەملە ی کچی ئەبو سوفیانی بۆیە ماره گرد بۆ
ئەو هی لە گەل مێردە کە ی دا عەبدوڵلای کوری جەحش جاری دوو م کوچیان
کرد بۆ حەبەشە لەو ئ عەبدوڵلا بوو بە گاور، بەلام ئەم لەسەر نایینی
ئیسلا مایەو.

صەفیە ی کچی حوصح ی بۆیە ماره گرد چونکە سەرۆکی بەنی
قورە یظه و نەضیر بوو، لە رفینراوانی خەبەر بوو، بۆیە ماره ی کرد تا لە
دیلی رزگاری بکا.

مەیمونە ی کچی (الحارث) ی هیلالی کە ناوی (برە) بوو بۆیە ماره
کرد چونکە لە گەل بەنو هاشمو بەنو مەخزوم دا خزمایەتی هەبوو!!
ئەمجار پەرەردگار رووی خیطاب دەکاتە پیاوانو پتیان دەفەرموئ:
﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صِدْقَاتِهِنَّ نَحْلَةً﴾ بە دل خوشی و دل فراوانی یەو
ماره یی بەن بە خیزانە کاتان، هیچ گیری و منجە منجی تیدا مەکن..
چونکە ماره یی نیشانە ی خوشەو یستی نیوان ژنو مێردە .

نیشانە ی ریزلینانی ئافرەتە ، ئیبتو عەبیاس دەفەرموئ: خیطابە کە
بۆ مێردە کانه چونکە سەردەمی نەزانی پیاوی ١٠ هەبوو بەبی ماره یی ژنی
مارە دەکرد پیاو بە ئافرەتی دەگوت شووم پسی بکە میرات لئ دەگرم
میراتم لئ بگرە، ئیتر ئەم نایەتە فەرمانی پی کردن کە زوو ماره ییان
بدەنئ.

بریک لە زانایان دەلین: خیطابە کە بۆ کەسو کاری ئافرەتە کە یە،
چونکە پیش هاتنە خوارەو ی ئەم نایەتانه کەسو کار ماره ییان
وەردەگرت، نەیان دەدا بە ئافرەتە کە، بەلکو بۆ خویان دەیانخوارد، واتە:
ماره یی یە کە یان دەکرده شیرایی و بۆ خویان هەلیان دەگرت.

پەرەردگار بەم نایەتە ئدو ماف پیشیل کردنە ی لئ قەدەغە کردن؛
بەلام ﴿فَإِنْ طَبِنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْ نَّفْسٍ أَوْ كَلْبَةٍ أَوْ مَرِئَةٍ﴾ ئەگەر
ئافرەتە کان بە ویستو ئارەزووی خویان بە پی فرتو فیل و هەر شە،
بریکیان لەو ماره یی یە پیدان، ئەو حەلالەو بە نەوشی گیانی بیخۆزو هیچ
گوناھی تیدا نیو حەلالو زولالە.

قورمیتینه دانان له سهر بی عه قل و مندال و هاووینه یان، مال و سامانی
 خویان نادریتی تا تیگه یشتوو و پیگه یشتوو نه بن
 وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا
 وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا
 بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا
 تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ
 فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ
 وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

له نایه ته کانی پیشوودا باسی پیدانه وهی مالی هه تیوان دواى بالغ
 بوونو پیدانی مارهیی به ژنانی کرد، لیره بهم لاوه دى دوو مهرج داده نى،
 هه رکاتى مهرجه کان نه یه نه دى ماله که یان ته سلیم ناکړی!
 جا وه کوو ده لاین: ئه م نایه ته ﴿وابتلوا الیتامی ....﴾ ده باره ی
 ثابیتی کورى ریفاعه و مامى هاتوته خوارى، نه وه بوو (رفاعه) کوچى
 دواى کرد (ثابیت) ی کورى مندال بوو مامى ثابیت هاته خزمه ت
 پیغه مبه ر ﷺ و عهرزى کرد؛ وتی: قوربان! ئه م برازایه م هه تیوه و له مالی
 مندايه و من سه ره رشتیاریمى، چى بو من ره وایه له مالی نه وو که ی
 ماله که ی بده مه وه؟ ئیتر په ره وردگار ئه م نایه ته ی ناره خوارى، که
 ده فهرموئ: ﴿ولا تؤتوا السفهاء أموالکم﴾ خیطابه که بو کۆمه لى
 موسولمانانه، یان بو سه ره رشتیارانه نه هی یه که گشتی یه بو هه موو مالو
 سامانیك که ده دریته مروقی گیل و نه زان.
 واته: هه موو هه تیویك که بالغ بوو هه موو ماله که ی بده نه وه،

هەموو ژێنیکیش ماریی بدەن، مەگەر گێلو نەفام بن، ئەوکاتە مالو دارایی خۆتان مەخەنە ژێر دەستی گێلو نەفامان، جا ئەو گێلو نەفامانە نێر بن یان مێ، گەرە بن یا بچووک هەتیو بن، یان باوکتو دایکیان هەبێ.

واتە: ئەوجۆرە کەسانە نابێ سەرکاری مالی خۆیان بکەن، کەسایەتی سەوداو مامەڵەیان نیە، جا هەرچەندە لەراستی دا مالو سامانە کە بە پڕۆلەت هێ ئەو گێلو نەفامانە؛ کەچی ئایەتە کە نالی ماله کانیان مەدەن؛ بە لکو دەلی: ماله کانتانیان مەدەن! ئەمەش لەم روووەیە ئەو (حیجر) لەسەر دانراوانە ئەگەر ماله کانیان بدریتو بیفەوتین دەبێ سەرپرشتیارو کەسە کانیان بەختیان بکەن ئەوکاتە ئەوان زەرەر مەند دەبن، کەوابێ وەکوو ماله کە هێ خۆیان بێ وایە، یان لەم روووەیە ئەوانە ئەگەر ماله کانیان بە ژیری رەدام بینن سوودیان پێ دەگاو سەرپرشتیارو کەسە کانیان لێیان بەهرە مەند دەبن. کەوابێ وەکوو ماله کە هێ خۆیان بێ وایە، بۆیە دەفەرموێ (اموالکم) مالو دارایی بە کەتان واتە: ماله کە پال سەرپرشتیارە کان داو، بۆ ئەوەی بەرپرستیاری سەرپرشتیاری خۆیانو مالیشیان بخاتە ئەستۆ، ئایەتە کە راستەوخۆ ئەوەی قەدەغە کردوو کە (سوفەها) مالو دارایی خۆیان سەر و بەر بکەن جا ئەو نەزانی بە یا بە هۆی بچووک و مندالی بەوەیە یان بە هۆی شیتی یان بە هۆی گێلی و نەفامی بەوەیە یان هۆی قەدەغە کردنە کە موفلیسی بە؛ وەکوو ئەو کابرا قەرزدار بێ بە جۆریک قەرزه کانی هەموو ماله کە یانی داگرتبێ و خواوەن قەرزه کان داویان لە دادوەر کردبێ حیجری لەسەر دا بنرێ ئەو کاتە هەرچەندە کابرا عاقل و هوشمەندە بەلام بە گێلو نەفام لەقەلەم دەدرێ و حوکمی ئەوانی بەسەردا دەدرێ و دەسلاتی بەسەر ماله کە هێ خۆی دا نامینی.

﴿التي جعل الله لكم قیاما﴾ ئەو مالو دارایی بەی کە پەرورەدگار بۆ ئێوەی کردوو بە هۆی درێژە پیدانی ژيانو هۆکاری خوش گۆزەرانو ریکتو

پیک کردنی کاروبار، چونکه مالو سامان ره‌گی ژبان، به‌هوی مالو دارایی‌یه‌وه گهلو نیشتمان پیش ده‌که‌وئ قه‌لای ژبانو شاره‌ستانی بینا ده‌کری، تا‌کو کۆمه‌ل خوشبه‌ختو کامه‌ران ده‌بن به مالو سامان ده‌توانین به‌سه‌ر دوژمندا زال ببین.

سه‌له‌فی صالح فهرموویانه: مالو سامان چه‌کی موسولمانه، هه‌روه‌ها فهرموویانه: نه‌گه‌ر مالو سامان پیکه‌وه بنیین و دوایی به‌جی‌ی به‌یلین و خودا لیکۆلینه‌وه‌مان له‌گه‌ل دا بکا له‌سه‌ری، باشته‌ره له‌وه‌ی ئاتاجی خه‌لکی بینو سوال بکه‌ین. سه‌فیان کالایه‌کی هه‌بوو بازرگانی پتوه ده‌کرد وتیان: نه‌م بازرگانی کردنه له‌دونیات نزیک ده‌کاته‌وه، فهرمووی نه‌گه‌ر له دونیام نزیک بکاته‌وه له بی ریزی دونیاش د‌مپاریزی! هه‌روه‌ها سه‌له‌فی صالح فهرموویانه: بازرگانی بکه‌نو کاسبی بکه‌ن چونکه ئیوه له روژگاریک دان نه‌گه‌ر یه‌کیکتان موحتاج بوو پیش هه‌موو شتییک نایینه‌که‌ی له‌کیس ده‌جی.^١

﴿وارزقوهم فیها واکسوهم﴾ واته: مالو سامانه‌که‌یان بکه‌نه شوینی وه‌ده‌سته‌تینانی رزق و روژی و پۆشاکو پیداویستی ژبان بۆیان، مالو دارایی‌یه‌که‌یان بۆ بخه‌نه ئیش و بازرگانی‌یان بۆ پتوه‌بکه‌نو بژیوو پیداویستی‌یان له‌به‌رو بووم و قازانجی ماله‌که‌یان بۆ دابین بکه‌ن، نه‌ک له‌ خودی ماله‌که‌ نه‌فه‌قه‌و پیداویستی‌یان بۆ دابین بکه‌ن!

چونکه نه‌گه‌ر واکه‌ن پاش ماوه‌یه‌ک ماله‌که‌یان کۆتایی دی ده‌خوری! هه‌ر بۆیه‌شه‌ نایه‌ته‌که‌ فهرمووی: (فیها) نه‌یفه‌رموو (منها) تا ئاماژه‌بی بۆ نه‌وه‌ی که مالو سامانه‌که‌یان بۆ بکری به‌ شوین و کان و سه‌رچاوه‌ی بژیو بۆیان، بازرگانی پتوه بکری له قازانجی ماله‌که‌یان پیداویستی‌یان بۆ دابین بکری.

^١ التفسیر المنیر ج ٤ / ٢٤٩.

﴿وقولوا لهم قولاً معروفاً﴾ با هه موو سه ره رشتیاریک بهو سه فیهو
گیلو (حیجر) له سه ر دانراوهی ژیر دهستی خوی قسهی باشو هیوا به خوش
بلی: نه گهر منداډ بوو بلی رۆله: مال مائی خۆتهو من وه کیلو
سه ره رشتیاریم به سه ر ماله که ته وه، هه ر که پی گه یشتی ماله که ت
ده خه مه وه ژیر ده ست، نه گهر گیلو نه قام بوو ئاموژگاری بکا وه لی بنی
بو ته وهی مائی خوی به فیرو نه داو تی بی که یه نی که سه ره نجامی مال به
فیرو دان هه ژاری نه دارایی به، هه می شه ریگای راستی نشان بدا،
گه شینی فیر بکا، دلخۆشی بداته وه، هه لی بنی بو کارکردنو بو راستالی.
نه مجار پاش ته وهی په ره ردگار فه رمانی به وه کرد که هه تیوان دوا ی
پیگه یشتنو بالغ بوون ماله که یان بدریته وه، دیته سه ر روون کردنه وهی
چۆنیتهی مال پیدانه وه که یانو کاتی نه نجامدانی تهو کاره وه فه رموی:
﴿وابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح﴾ هه تیوه کان تا قی بکه نه وه
پیش بالغ بوون، یان دوا ی بالغ بوون، چونکه به لای نه بو حه نیفه وه
شافیعی به وه پیش بالغ بوون به لای مالیکه وه دوا ی بالغ بوون
تاقی کردنه وه که نه نجام ده دری.

به مه بهستی تا قی کردنه وه به شیک له ماله که یان بده نه وه بو ته وهی
ئالو ویری پیوه بکه ن، چاودیریان بکه ن بزائن هه لسو که وتیان چۆنه، جا
﴿فان آنستم منهم رشدا فادفعوا الیهم أموالهم﴾ نه گهر عه قلو لیزانینتان
تیدا به دی کردنو، زانیتان سه وداو مامه له یان ریکو پیکه، هه لسو
که وتیان هۆشه ندانه یه، ته وه ماله که یان وی بده نه وه با بو خویان
کاروباری خویان هه لسو رینن.

-باوغ النکاح- تهو ته مه نه یه که کوپ بیر له ژن هینان دیه کاته وه،
ته مه نی ته وه یه که به ره رسیار بیو حوکی شه رعی له سه ربی! ره سیدبوونی
کوپ به لای شافیعی و ته حسه ده وه ته مه نی پانزه سالییه بو ئافره ت
بینویژبوونه، هه ره ها ئیحتیلام بوونیش نیشاندی بالغ بوونه، نه بو حه نیفه
ده فه رموی: هه تیو که ته مه نی گه بشت، (٢٥) سال ماله که ی ده دریته وه با

بؤ وجوب نیہو سوننتو نہدب دہ گہ نہی، قاعیدہ ی (فیقہی) یش
 داخواری نہوہیہ: نہو کرئیہ کرئیہ کی عادتہ ی و (اجرة المثل) بی جا نہو
 کرئیہ بہشی پیداویستی سہرہ رشتیارہ کہ بکا یان نہیکا ﴿فإذا دفعتم
 إليهم أموالهم فاشهدوا عليهم وكفى بالله حسيباً﴾ نہی سہرہ رشتیاران!
 کہ مالہ کانتان دایہوہ بہ ہستیوہ کان، شایہ تیان لی بگرن بہوہی کہ
 مالہ کانتان داوہوہو ہیچتان لہ نہستؤدا نہ ماوہ، چونکہ نہم شایہ
 گرتہ - دوا ی بہرچا و گرتنی دوو مہرجی پیشو کہ بالغی و ژیریہ -
 گومان دوورخہرہوہیہو کیشہ لابہرہ، چہ سپنہری بؤ نہ مانہ تہ کہ! خودای
 مہزنو زانا باشتین شایہ تو چاودیرہ، ناگای لہ چوئیسہ تی
 سہرہ رشتی کردنو مال پیدانہوہ کہ یان ہیہ، حیسابو لی کوئینہوہ لہ گہل
 ہموو کہس دہ کا، پاداشتو سزای ہموو کردوہیہ ک دہ داتہوہ.

ما فی میراتگران لہ مالی میرات داو ما فی ناتاجانو ہہ تیوانو

خزمانی تر

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا
 تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۖ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا
 حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ مِنْهُ
 وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ
 ذُرِّيَّةً ضِعَفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾
 إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ

وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

پاش نه وهى پهروه ردگار باسى حه زامى خواردنى مالى هه تيوانى
 كردو فهرمانى دا كه ههركاتى پيگه يشتن و بالغ بوون ماله كه يان وي
 ده نه وه، نه مجار دى نه وه روون ده كاته وه، كه نه وه كه له پووره ي له مردوو
 به جى ده ميڼى و سه ربه رشتياري پاريژگاري ده كهن، نيرو مى تى دى
 هاوبه شن، له سهرده مى پيش هاتنى نيسلام ميراتيان نه ده دا به ثافره تو
 مندال، باوه ريان وابوو كه سيك شه ربه شمشير نه كاو تالان نه گري ميرات
 وهرنا گري!!

سه عيډى كورى جوبه يرو قه تاده ده لىن: خوانه ناس و موشريكه كان
 كه له پووريان ده دا به پياوى گه ورو به شه ميراتيان بو ثافره تو مندال
 دانه دنا.

ئيبنو حيبان و عه بدوللاى كورى موحه ممدى نه صفه هانى له باسى
 (فرائض) دا له ئيبنو عه بياسه وه ده گيرپه وه ده لى: خه لكى سهرده مى
 نه زانى به شه ميراتيان نه ده دا به كچو نه نيږينه ي بچووك تا گه ورو
 نه بوايه، پياويك له ياريد ده وړان مرد، ناوى نه وسى كورى ثابت بوو، دوو
 كچو كورپكى بچووكى له پاش به جيمان؛ ناموزاكانى (خاليد) سهرفه طه
 كه عه صبه بوون، هه موو كه له پووره كه يان برزو هيجيان بو كچو كورو
 ژنه كه ي نه هيشته وه، خيزانه كه ي (ام كحله) هاته خزمه ت پيغه مبه ر
 و نه وهى بو روون كرده وه و سكالاي خوى له لا كرد، پيغه مبه ر
 فهرمووى: نازانم چيت پى بلىم؟ ئيتر نه م نايه ته هاته خوارى كه
 ده فهرموى: ﴿لِلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ
 مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ﴾ پياوان به شى خويان هه يه
 له و كه له پووره ي باوكو دايكو خزم به جى ديلىن، هه ورو ها ثافره تان
 به شى خويان هه يه له و كه له پووره ي دايكو باوكو خزم به جى ديلىن،
 واته: نه گهر هه تيوه كان مالىان هه بوو له و كه له پووره ي باوكو دايكو خزم
 به جى ديلىن؛ نه وه هه موويان تى دى هاوبه شن، جياوازي نى توان نيرو مى
 نيه، ماله به جى ماوه كه زور بى يان كه م بى، ههركه سه به پى خوى به شه

کە لە پووری خۆی دەدریت.

﴿نصيبا مفروضا﴾ ئەو بە شیکێ ديارى کراو و حەقیکی چەسپاو و دانراوە، کەس بۆ نیه لى کەم بکاتەو یان مەنعى بکا.

ئەمجار قورئان لایەنێکی دەروونی چارەسەر دەکا، ئەویش ئامادەبوونی ئەو خزمانیە - کە لەبەر خزمە نزیکەکان میرات نابەن - ئەوانە بۆ کۆپی میرات بەشکردنە کە دینە پیشەوەر، داواى میرات دەکەن، وەکوو براى باوکی لەگەڵ هەبوونی براى دایک و باوکی دا، یان مام لەگەڵ هەبوونی باوک... هتد بۆیە دەفرموی: ﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ﴾ ئەگەر خزمە میرات لى زەوت کراوەکان ئامادەى کۆپی دابەشکردنی میرات بوون، داویان کرد بەشیان بدرى، شتیکیان بدەن، تەنانت ئەگەر کەمیش بى بى بەشیان مەکەن، با بە دل شکاوى نەگەرێنەوەر دلیان نەپیشى و دژایەتی لەناو بنەمالەدا پەیدادى! قسەى نەرمو نیانیان لەگەڵ دا بکەن، بۆ ئەوێ ئەو ماله کەمەى دەیاندریتى بە زۆرى بزانی و خزمایەتی و دوستایەتی زیاتر پى پتەو بى.

مەبەست بە وشەى (القسمه) لەناوەکەدا بەشکردنی مالى جیماوى مردوو لەنێوان میراتگرەکان دا.

مەبەست بە (اولوالقربى) ئەو خزمانە کە خرمى نزیکتر مەنعیان دەکەن و حەج دەبن یان (ذوی الارحام) ن...

زۆرینه، راقە کەرانی قورئان کە ئیبنوعەبباس و سەعیدی کۆپی جوبەیریشیان لەگەڵدان، دەلێن: ئایەتە کە موحکەمە و نەسراوەتەو، فەرمانە کەش و جوب دەگەیهنێ، بەلام خەلک چۆن لەکاتی چوونەوەر مالدا، ئیزن وەرگرتنیان بۆ چوونە ژوورەوەر پاش گوێ خست، ئاواش کارکردنیان بەم ئایەتەیان پاش گوێ خستوو!!

حەسەنى بەصرى و نوخەعى دەفرمون: فەرمانى ئایەتە کە تەنها بۆ مالى گۆیزراوە (منقول) یە، زەوى و زارو خانووبەرە ناگریتەوەر، واتە: (اولوالقربى) هیچیان لەمالی نەگۆیزراوە نادریت بۆ ئەو بەقسەى خوش

نیقناع دەکړین!!

(فوقه‌ها) شهرعزانه‌کان، پټیان وایه: به‌شدانی میرات بۆ (أولوا القربی) سوننه‌ته‌و رووی خیطابه‌که له میراتگری گه‌وره‌یه، چونکه نه‌گه‌ر نه‌و جوړه‌خزمانه (أولوا القربی) به‌شیکی دیاریکراویان هه‌بوایه په‌روه‌ردگار وه‌کوو باقی مافه‌کانی تر شی ده‌کرده‌وه، جا که شاریع روونی نه‌کردۆته‌وه نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که به‌شدانه‌که‌یان پټیوست نیه، دووباره نه‌گه‌ر به‌شدانه‌که‌یان واجب بوایه، ده‌بوایه پټه‌مبهر ﷺ به‌کرده‌وه ده‌قاو ده‌ق ته‌نفیذی بک‌ردایه‌و له فەرمووده‌دا روون بک‌رایه‌وه به‌ته‌واتور به‌ئیمه بگه‌یشتایه، چونکه په‌یه‌ه‌ندی هه‌یه به‌به‌شی هه‌زارو نه‌داره‌وه، ده‌ی که نه‌مانه هه‌چیان نه‌بوون، ده‌زانین که به‌شدانی میرات بۆ (أولوا القربی) واجب نیه به‌لکو سوننه‌ته.

نه‌مجار بۆ چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشیه‌کی تری ده‌روونی که تووشی سه‌ره‌رشتیاری هه‌تیوان ده‌بی که بریتییه له نه‌زیه‌تدانو لی‌تووره‌بوونو پاشگوئ خستنی هه‌تیوه‌کان، ده‌فه‌رموی: ﴿ولیش الذین لو ترکوا من خلفهم ذریة ضعافا خافوا علیهم فلیتقوا الله ولیقولوا قولا سدیداً﴾ با نه‌و سه‌ره‌رشتیاری هه‌تیوانه بترسین، ریزی هه‌تیوان بگرن؛ قسه‌ی خۆشیان له‌گه‌ل‌دا بکه‌ن، به‌رۆله‌و کورپه‌ بچوکه‌که‌م بانگیان بکه‌ن. واته: وه‌کوو چۆن به‌نه‌رمو نیانی به‌خۆشه‌ویستی بانگی مندالی خۆیان ده‌که‌ن با به‌و شیوه بانگی نه‌وانیش بکه‌ن، با نه‌وه بخه‌نه‌وه یادی خۆیان که نه‌وانیش له‌وانه‌یه بمرنو منداله‌کانیان به‌هه‌تیوی بکه‌ونه ژیر ده‌ستی خه‌لکی تر، مندالی نه‌وانیش پاشگوئ بخړینو زه‌برو زه‌نگیان له‌گه‌ل‌دا به‌کار به‌یئرئ!

جا با نه‌و سه‌ره‌رشتیارانه له‌خوا بترسنو ته‌قوای خودا بکه‌نو خۆ پیا‌ریزن له‌وه‌ی که به‌خرابی هه‌لسو که‌وت له‌گه‌ل هه‌تیوی ژیر ده‌ستیان بکه‌ن، با به‌شیوه‌که‌م مامه‌له‌یان له‌گه‌ل‌دا که‌ن که پټیان خۆشه‌له‌گه‌ل مندالی خۆیان پاش مردنیان بکړئ.

مه‌به‌ستی نایه‌ته‌که هه‌لنانی سه‌ره‌رشتیارانه بۆ پاریزگاری مالی

هەتیوانو هەلس وکەوت کردنی باش لەگەڵیانداو رووخۆشی و قسە ی خۆش کردن لەگەڵیاندا، ئەمەش لە روانگە ی ئەووەوە کە ئەو هیان دەخاتە خەیاڵەووە کە نزیکە مندالی ئەوانیش هەتیو ببن و ئاوا مامەڵەیان لەگەڵدا بکری.

دە ی با چییان پێ خۆشە بۆ مندالی خۆیان بکری بە هەتیوی ئەووەش بۆ هەتیوی ژێردەستیان بکەن! نایەتە کە پە یو هندی بە نایەتی پێشەو هە یە چونکە لەو ی کە فەرموی: ﴿لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ...﴾ وە کوو فەرمان وایە بە میراتگرەکان، واتە: ئەو هەتیوانە مافی خۆیان بدەن و سەرپەرشتیاران بۆ دیاری بکەن، ئەمجار ئەو سەرپەرشتیارانە با ناگاداری مالهەکیان بۆ بکەن، هەلسو کەوتی راستو لەباریان لەگەڵدا بکەن، وە کوو چۆن پێیان خۆشە هەمان هەلسو کەوت لەگەڵ مندالی خۆیان بە هەتیوی بکری.

ئەمجار پەروەردگار جەخت لەسەر فەرمانو نەهیەکانی پێشوو دەکاتەووە دەفەرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا﴾ دڵنیابن، ئەوانە ی مالی هەتیوان بە ناڕەواو بی جی دەخۆن، ئەو بە بزائن: ئەوانە ئاگر دەخەنە ورگی خۆیانەووە، ورگی خۆیان پر دەکەن لە ئاگر، واتە: شتیەک دەخۆن کە دەبیته هۆی چوونە ناو ئاگرو سووتاندنیان!

﴿وَيَصِلُونَ سَعِيرًا﴾ لەو بەو لای دەخزێنە ناو دۆزەخەووە بە ئاگر دەسووتێندرێن؛ ئاگریکی سووتێنەر کە (وقود) و کەرەسە کە ی ئادەمیزادو بەردە.

هینانی وشە ی (بطون) لە نایەتە کەدا بۆ جەختو زیادە پە ییە، یان مەبەست پێکردنو لیپاو لیپ کردنە، بۆیە نە یگوت: (إِنَّمَا يَأْكُلُونَ نَارًا) فەرموی: (إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا).. لەم جۆرە تەعبیرەش لە قورئان دا زۆرەو ئوسلووبی عەرەبی پێی ناشنایە. ﴿يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ﴾ عمران/١٦٧. دە ی خۆ قسە هەر بە دەم دەکری. یان ﴿وَلَكِنْ

تعمی القلوب التي في الصدور ﴿العج/٢٨﴾ دل هه له ناو سینگ دایه. یان ﴿ولا طائر يطير بجناحيه﴾ الانعام/٢٨. دهی خو بالنده هه ر به بال ده فری، که و ابو و شهی (بأفواههم) (في الصدور) (بجناحيه) بو جه ختو موباله غه هینراون.

پرختهی قسه نه وهیه: هه تیو لاوازو بی دهسه لاتو دل شکاون، شیایو هه مورو سه رپه رشتیه کئو چاودیری کردنیکنو پیویسته بهرزه وهندیان بهرچاو بگیریو سه رپه رشتیه ک بکرین که پاساوی بی باوکیان بداته وه؛ بویه قورنان گرنگی پنداو نو هه ر له سه رتهای سوورهتی (النساء) دا تا ئیره نو نایهتی دره باره ناردوونه خوارئو جه ختی له سه ر نه وه کردو وه که مالو دارایی هه تیو پاریزگاری بکریو نه هیلدری مالو سامانی به ناپه وا بخوریو مافی پیشیل بکری!

یاساو چونیتهی میراتگرتن

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِ كَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ؕ أَبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

وَلَكُمْ يَصْفُ مَا تَرَكَ أَرْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ
فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا
أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ
لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلِيلَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ
وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ خَلِيمٌ ﴿١٢﴾

﴿يوصيكم الله في أولادكم﴾ ده رياره ی هاتنه خواره وهی ئەم نایه ته
دوو ریوایه ت هه یه: یه که میان: فه رموده ی جابیری کوری عه بدولایه
که ده لی: نه خوش بووم پیغه مبه ر ﷺ له گه ل نه بویه کر هاتنه دیدهنیم، که
هاتبونه لام من له هوش خۆم چووبووم، پیغه مبه ر ﷺ داوای ناوی
کردبوو، تۆزیک ی لی رشاندبووم، وه هوش خۆم هاتمه وه، عه رزم کرد وتم:
چی له م مالو داراییم بکه م؟! نیتر ئەم نایه ته هاته خوار ی ﴿يوصيكم
الله في أولادكم.....﴾.

دووهم: ئەحمه دو ئەبو داودو تیرمیذی و حاکم له جابیره وه
ده گیرنه وه: گو تی: خیزانی سه عدی کوری ره بیع هاته خزمه ت پیغه مبه ر
ﷺ وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا! ئەمانه دوو کچه که ی سه عدی کوری
ره بیعن باوکیان له توحوودا له خزمه ت جه نابت دا کرژرا، مامیان هه موو
ماله که یانی بردوو ه، هه چی بۆ نه هیش توه نه وه! مالو سامانی شیان نه بی

کەس ماره‌یان ناکا، چارم چیه؟

پیغمبر ﷺ فرمودی: خدا تہ مسہ روون دہ کاتہ وہ، نیتر نایہ تی ﴿یوصیکم اللہ فی اولادکم للذکر مثل حظ الأنثیین﴾ ہاتہ خواری۔

نه مجار پیغه مېهر ﷺ ناردی به دواى مامه که یان داو فرموی: لهو مالو سامانهى سه عدى برات دوو بهش له سى بهشى بده به کچه کانی سه عد، ههشت یه کیش بده به دایکیان، نهوی که مایه وه بو خوت بیبه! نه مه یه کهم بهش کردنی میرات بوره له ئیسلام دا.

له نايه تي پيشوودا به کورتي باسي ميراتگرتني خزمانی کرد،
نه مجار له م نايه ته دا دي به شي هره به کيک له ميراتگره کان ديارى ده کا،
به شي کورو کچو نه وه، باوکو دايکو نه نکو باپير، ژنو ميږد، خوشکو
برای باوکي نه وه له کوټايي سوور دته که دايه

هۆبه کانی میراتگرتن له پيش ئیسلام دا سی شت بوون:

۱- حزمایه‌تی، به‌لام به زۆری ده‌درا به پیاوی شه‌پرکەر، ئافره‌تو
مندال هه‌جیان نه‌ده‌درايه!

ب۔ بہ کور کردن (التنبی) ہہ لگرتنہ وہ!

ج- په یمان به ستړو سويند خواردن بۆ يسه کتړی به و شیوه پیاوړک به یه کیکی تر بلای: خوینی من خوینی تویه خوینی تو به فیرو چوو مانای وایه: خوینی من به فیرو چوو. میرات لى ده گرم میراتم لى بگره.

نیتر ئیسلام جگہ لہ - بہ کور کردن (التبنی) کہ بہ نایہ تی ﴿وما جعل ادعیاءکم ابناءکم﴾ الاحزاب/۴۔ بہ تال کردہ وہ۔ میرات گرتنی خزمایہ تی بہ نایہ تی ﴿ولکل جعلنا موالی مما ترک الوالدان والاقربون﴾ النساء/۳۲ چہ سپاند۔ دوو ہوی تریشی زیاد کردن، کوچ کردنو برایہ تی، بہ لام دوا یسی بہ نایہ تی ﴿واولو الارحام ببضھم اولی ببعض فی کتاب اللہ﴾ الانفال/۵۷۔ ہہ لیوہ شانده وہ۔

له ڪوتايي دا هڙي ميراتگرتن له ئيسلام دا له سڀ شتدا ڪوٺيو هو،
خزمايه تي، ژنو ميردايه تي، نازاد ڪردن، نيتير پهرو ڊگار سه رتا دهستي
ڪرد به روون ڪردنه وي بهشي ڪورو ڪچو نه وهو فخر موي: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ

فی اولادکم ﴿١﴾ په روه ردگار دهرباره ی میراتگرتنی مندال له کانتان بهم شیوه یه فهرمانتان پی ده کاو به شه کانیاں دیاری پی ده کا ﴿٢﴾ للذکر مثل حظ الأنثیین ﴿٣﴾ نه گهر یه کیک مرد کورو کچی له دوا به جیمان، نه وه بؤ هر نیرینه یه ک دوو چندان هی میینه هه یه! چونکه پی او بهر پرسیاره له بژیوی خیزانو کارکردنو چشتمنی جوړه ها نار هه تی و ماره یی پیدانی خیزانی.

به لام نافرته داوای دابین کردنی بژیوی که سی لی ناکری، کچ بی، خوشک بی، دایک بی، خیزان بی یان پوور بی، بژیوی که سی له سهر نیه ماره یی به که س نادا، جا ﴿٤﴾ فإن کن نساء فوق اثنتین فلهن ثلثا ما ترک ﴿٥﴾ نه گهر میراتگره کان هه موویان نافرته بوون دوو یان زیاتر نه وه دوو بهش له سی بهشی مال له که بؤ خویان د بهن.

﴿٦﴾ وإن كانت واحدة فلها النصف ﴿٧﴾ نه گهر میراتگر ته نها میینه یه ک بو، نه وه نیوه ی مال له که د بها. دهرباره ی به شه میراتی دوو کچ نه گهر نیرینه یان له گهل دا نه بوو، چنده واته یه ک هه یه: نیبو عه بیاس ده فهرموئ: حوکمی دوو کچ حوکمی کچیکه واته نیوه ی مال له که د بهن! چونکه نایه ته که ده فهرموئ: فإن کن نساء فوق اثنتین فلهن ثلثا ما ترک ﴿٨﴾ واته: له دوو زیاتر نه بن هر نیوه یان ده ک هوئ. جه ماوهری زانایان ده فهرموون: حوکمی دوو کچ حوکمی دوو خوشکه، واته: دوو بهش له سی بهش د بهن، چونکه قورثان دهرباره ی دوو خوشک ده فهرموئ: ﴿٩﴾ فإن كانت اثنتین فلهما الثلثان ﴿١٠﴾ هه روه ها چونکه خوشک له گهل برا که ی دا سی یه ک د بها ده ی د بهی له گهل خوشکیشی دا سی یه کی بهر که هوئ. هه روه ها چونکه نیبو مه سعروودو بؤ بهشکردنی میراتی کابرایه ک که کچیکو کچی کورو خوشک کی له پاش به جی ما بوون، بهم شیوه یه دابه شی کرد، شهش یه ک بؤ کچی که ره که و نیوه بؤ کچه که بؤ نه وه ی بهشی هه ردوویان بکاته دوو بهش له سی بهش. جا نه گهر کچ له گهل کچی برا که ی دا دوو له سی یان بهر که هوئ، د بهی له گهل خوشکی خوی دا هه مان بهش بهن؛ واته دوو له سی بهشی مال له که.

بہ کورتی تہ گہر مندالہ کان نیرو می بوون تہوہ ہہموو نیربنہ یہ ک
دوو ہہندہ ی میتینہ دہبا، تہ گہر یہ ک کچ بوو نیوہ ی مالہ کہ دہبا، تہ گہر
دوو کچ یا زیاتر بوون، تہوہ بہ پای جہ ماوہری زانایان دوو بہش لہ سی
بہش دہبن، تہ گہر یہ ک کور بوو، ہہموو مالہ کہ دہبا، تہ گہر چہند
برایہ ک بوون، بہ یہ کسانی مالہ کہ لہ ناویان دابہش دہ کری!

﴿وَلَا بُيُوتَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ﴾ باوکئو
دایکی مردوو ہہریہ کہ یان شہش یہ کی دہ کہوئ لہو کہ لہ پورہ ی لہ
مردووہ کہ جیماوہ، بہ مہرجی مردووہ کہ مندالی لہ پاش جیمابی!
﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ﴾ تہ گہر مردووہ کہ مندالی نہ بوون ﴿وَوَرَّثَهُ
أَبَوَاهُ﴾ باوکئو دایکی ہہ بوون ﴿فَلَأُمَّهُ الثَّلَاثُ﴾ تہوہ سییہ کی بو
دایکیہ تی.

﴿فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَأُمُّهُ السُّدُسُ﴾ تہ گہر مردووہ کہ ویرای باوکئو
دایکی خوشکئو برای ہہ بوون، تہوہ دایکہ کہ شہش یہ کی مالہ کہ دہبا.
بہ کورتی دایک سییہ ک دہبا، تہ گہر تہوہ ی میراتگر نہ بوو، یان دوو
یا زیاتر لہ خوشکئو برا نہ بوون. تہ گہر تہوہ ی میراتگر ہہ بوو، یان
ژمارہ یہ ک لہ خوشکئو برا ہہ بوون، تہو کاہہ شہشیہ ک دہبات.
باوک شہش یہ ک دہبا تہ گہر تہوہ ی میراتگر ہہ بوو، جا تہ گہر
تہوہ کہ کچیٹ بوو، تہوہ نیوہ ی دہبا، نیوہ کہ ی تر باوکہ بہ فہرضو بہ
تہ عصیب دہیبا.

دایک تہ گہر یہ کی لہ ژنو میردی لہ گہل دا بوو، سییہ کی باقی ماندہ
دہبا، وہ کوو تہوہ ژنیٹ بمری میردو دایکئو باوکی ہہبن، مالہ کہ دہ کری
بہ شہش بہش، سی بہشی بو میردہ کہ یہ، سییہ کی باقی ماندہ کہ
بہشیکہ لہ شہش بہش کہ بو دایکہ کہ یہ، دوو بہش کہ ی تر باوکہ کہ
بہشیوہ ی عہصہ بہیی دہیبا. یان تہ گہر پیاویک بمری ژنیٹئو باوکئو
دایکی لہدوا بہجی بمینن! مالہ کہ دہ کری بہ دوانزہ بہش، ژنہ کہ
چواریہ ک دہبا، دایک سییہ کی باقی ماندہ دہبا تہو ی تری کہ شہش بہشہ

بۆ باوکەکیە بەشیوەی عەصەبەیی دەبیا، ئەم دوو مەسەلە پێیان دەگوێرێ (العمریه) یان (الغراء) ..

ئەم میرات گرتن و بەش کردنه ﴿من بعد وصیة یوصی بها أو دین﴾ لەدوای جێبەجێکردنی وەصیەتی مردوووەکەو دانهوێ قەرزەکانیەتی! واتە: دوای مردنی ئادەمیزاد ئەگەر مالو دارایی لەپاش بەجێما، پیش ھەموو شتێک حەقی کفن و دفنی لێ دەدرێ، ئەمجار قەرزیەک کە پەییوەندی بە ذیممە ی مردوووەکەو ھەبێ لێ دەدریتەو، دوایی ئەگەر وەصیەتی کردبوو، تا ئەندازە ی سییەکی مال وەصیەتەکە ی ئەنجام دەدرێ، ئەمجار ئەو ی مایەو بەسەر میراتگرەکاندا بەگۆڕە ی شەرع دا بەش دەکری!

ئەمجار پەر وەردگار رستەییەکی ناواخنی ھێنا بۆ ھۆشیارکردنەو ی ئادەمیزاد کە خودا ئاکامی ھەموو ئیشیەک دەزانێ و پێویستە ھەر کەسە بەشە میراتی خۆی بدزیتێ و دەفەرموی:

﴿آباءکم وأبناءکم لا تدرؤن أیھم أقرب لکم رحماً﴾ ئەوانە ی میراتیان بۆ دیاری کراو و خودا دەربارەیان وەصیەتو ئامۆژگاری کردن، دایکئو باوکئو کۆر و کچی خۆتان لەکاتی بەشکردنی میراتدا ستەمیان لێ مەکن؛ ھەرکەسە بەشە میراتی خۆی بدەنێ، نەچن وەکوو سەردەمی پیش ئیسلام ئافرەتو منداڵ بی بەش بکن! ئیو نازان کامەیان زیاتر سوودی دونیاو قیامەتتان پێ دەگەینێ، ئەم بەشکردنە بەشکردنیکە خودا دیاری کردوو، کەس بۆی نیە گۆرانگاری تیدا بکا، خودا بۆ خۆی دەزانێ چی لە بەرژووەندیی بەندەکانی دایە، ھەموو شتێک لە شوینی شیاوی خۆی دادەنێ، میراتی لەئێو ئێوەدا بەش کردوو بەشیوەیەکی عادلانەو بەرژووەندی ھەموو کەسی لەبەرچاو گرتوو ﴿إِنَّ اللہ کان علیماً حکیماً﴾ بەراستی خودا زاناو دانایە، ھەموو کاریکی لەجێی خۆی دایە، ئیو بەگۆڕە ی ئەو یاسایە میرات بەش بەش بکن، ستەمکاری تیدا مەکن.

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ﴾ بۆ ئیوهی میرد
 ههیه نیوهی ئەو مالو داراییهیی که ژنه کاتتان به جی دیلن به مهرجی
 مندالیان له دوا به جی نه مینن، جا ئەو منداله لهم میردهی بی یان له
 میردیکی تری بی، ئەو منداله نیر بی یان می، یهک بی یا زیاتر، مندالی
 خوی بی یان مندالی مندالی بی، مهرجیش نیه ئەو ژنه گواسترایتتهوه
 به لکو تنها ماره کرابی به سه؛ ﴿فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ
 مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يَوْصِينَ بِهَا أَوْ دِينَ﴾ نه گهر ئافره ته که مندالی هه بوون،
 ئەوه میرده که چواریه کی ههیه ئەوی تری بۆ خزمو که سو کاریه تی، نه گهر
 که سی تری نه بوو ده درئ به (بیت المال).

ئهمه دواي دانسه وهی قهرزو جی به جی کردنی وه صیه ته کهی ﴿وَلَهُنَّ
 الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا
 تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ ﴿زَنْ چواریه کی مائی به جیماوی
 میردی ده با، نه گهر میرده کهی مندالی به جی نه هیشتبوو، ههشت یه کی
 ده که وئ، نه گهر میرده کهی مندالی له پاش به جیماوی، ته نانه ت نه گهر
 کابرای میرد زیاد له ژنیکی هه بی، هه هه موویان هاوبه شن له چواریه ک،
 یان ههشت یه که که دا، ئهمه دواي دانسه وهی قهرزو جی به جی کردنی ئەو
 وه صیه تانهی ده یان که ن!

﴿وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ
 مِنْهُمَا السُّدُسُ﴾ پهروه دگار لهم نایه تانه دا میراتگرانی کردوون به سی
 تا قم. تا قمیک راسته وخۆ په یوه ستن به مردوه که وه نه وانیش باو کتو
 دایکتو کورو کچن، تا قمیک په یوه نندیان به مردوه که وه ههیه، به هوی
 عه قدی ماره یی، نه وانیش ژنو میردن.

تا قمیک په یوه نندیان به مردوه که وه ههیه به هوی ناوه نجی
 (واسطه) وه نه مانه پێیان ده گوتری (کلاله) که وایی (که لاله) خزمیکه
 جگه له باو کتو دایکتو کورو کچه، جا چونکه تا قمی یه کهم خزمایه تیان بۆ
 مردوه که زۆر به هیزه وه قهت له میراتگرتن ناکه ون پیش هه موانی خست،

نه‌مجار باسی تا قمی دوو دمی کرد.

نه‌مجار هاته سهر باسی تا قمی سییهم که به (کلالة) ناو دهرین و خزمی جگه له باو کئو دایکئو کورو کچن.

حوکمی میراتگرتنی (کلالة) نه‌وه‌یه: نه‌گهر مردوو که خوشکئو برای دایکی هه‌بوون هه‌ریه که یان شه‌شیه کی هه‌یه.

﴿فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ﴾ نه‌گهر زیاد له یه‌کیک بوون نه‌وه له سییه‌ک دا هاوبه‌شن، به‌لگه له‌سهر نه‌وه‌ی که مه‌به‌ست به خوشکئو برا له نایه‌تی (کلالة) دا خوشکئو برای دایکین، قیراته‌تی سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌ققاصه که ده‌فرموی: (وله أخ أو أخت من أم) . هه‌روه‌ها چونکه لیره‌دا به‌شه‌که یان شه‌شیه‌که، یان سییه‌که، نه‌م دوو به‌شانه‌ش به‌شی دایکن که‌وابی ده‌شیی که‌سیک به‌هوی دایکه‌وه بگاته مردوو هه‌مان به‌شی به‌ریکه‌وی.

به‌کورتی براو خوشکی دایکی دوو حاله‌تیان هه‌یه:

١- نه‌گهر برا، یان خوشک، به‌ته‌نها بوو، هه‌ریه که یان شه‌شیه کی هه‌یه.

٢- نه‌گهر زیاد له یه‌کیک بوون، هاوبه‌شن له سییه‌ک دا، فهرقی تیرو میان نیه.

نه‌مانه هه‌موو ﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ﴾ دوا‌ی جی‌به‌جی‌کردنی وه‌صیه‌تو دانه‌وه‌ی قهرزه‌کان ﴿غیر مضار﴾ به‌مه‌رجیک دانه‌وه‌ی قهرزو جی‌به‌جی‌کردنی وه‌صیه‌ته‌که‌ی زیان به‌میراتگرو خاوه‌ن قهرزه‌کان نه‌گه‌یه‌نی!

هه‌لبه‌ته زیان گه‌یاندن له وه‌صیه‌تو قهرزدا چه‌ند جو‌ریکی هه‌یه.

١- کابرا دان به‌قهرزداري دا بنی بو بیگانه‌یه‌ک به‌جو‌ریک قهرزه‌که هه‌موو مالدکه، داگیر بکات، یان هه‌ندیکی! مه‌به‌ستی دان پیانانه‌که نه‌وه‌بی زیان به‌میراتگره‌کان بگه‌یه‌نی.

٢- دان به‌وه‌دا بنی نه‌وه‌قهرزای که له‌لای فلانه‌که‌س هه‌یه‌تی

وهی گرتۆتهوه.

٣- زیاد له سییه کی مال بکا به وه صیهت.

٤- سییه کی مالی بکا به وه صیهت به لام مه بهستی خێرو ره زامه ندی
خودا نه بی. به لکو مه بهستی کهم بوونه وهی بهشی میراتگره کان بی.
﴿وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ نه مه وه صیهت و فەرمانی خودایه
فەرمانتان پێ ده کا کار بهم یاسایه بکه نو جی به جی بکه ن، خودا زاناو
ئاگاداره به بهرژه وه ندی بهنده کانی و زیان پێ گه یاندنیان، ده زانی کێ
شیاو میرات گرتنه و کێ شیاو نیه، هه رکه سه چه ندی ده که وێ! و پیرای
ئه وه حه لیمو له سه رخۆیه، په له ناکا له سزادانی ته وانه ی سه ره پێچی
فه رمانه کانی ده که ن!

پهروه ردگار که بهم شیوه هه ست بزۆینه کوتایی به نایه ته که هینا،
نامازه ده کا بۆ ئه وه که خودا یاسای میراتی بهو شیوه داناوه، ده زانی
چی بهرژه وه ندی و خێرو بیری ئاده میزادی تیدایه! که وایی پێویسته پابه ندی
فه رمانو نامۆزگاری ییه کانی بینو به گویره ی یاساو شه رعی ئه و، میراته که
بهش بکه یین.

نه چین ده سترێژی بکه یین و مافی ئه م ئه و پێشێل بکه یین! یان بێین
ته عدیل له یاسای میراتدا بکه یین، وه کوو ئه وه، به ئه ندازه ی پیاو بهشی
ئافره ت بده یین، وه کوو له برێ و لا تی به ناو ئیسلامیی دا په پر وه ده کرێ و
شرین برێ دابو نه پیتی پر و پوچ که و توونو لاسایی یاسای رۆژئاوا
ده که نه وه یاسای دانراو (وضعی) به سه ر خۆیاندا ده سه پێنن و پیاو وایه:
ئه مه یه کسانێ و داد پهروه ریه له نێوان ئافره تو پیاودا! چونکه ئه وه
له گه ل ده قه کانی قورئاندا روو به پروو ده بنه وه، دژی یاسای خودایی
ده وه ستین، ناشکرا شه هێچ داد وه ریه یاساناسی و بهرژه وه ندی دروستی به ک
ناگاته داد وه ریه پهروه ردگار، کهس به ئه ندازه ی خودا به په رحه م به زه یی
نیه، پیغه مبه ر ﷺ ده فره موی: (اللَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بَوْلَهَا) دُنْیابن
خودا به به زه یی ترو به ره حم تره له م دایکه بۆ جگه رگۆشه که ی!

سنووره کانی پهروهر دگار

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

﴿تلك حدود الله﴾ نهو یاسایانهی باسکران دهر باره ی مالو سامانی هه تیوان، یاسای ژنو میتر دایه تی، شیوه ی میراتگرتنو به شه جوراو جوره کانی میرات، هه موو سنوورو فهرزکراوو نه ندازه دار کراوو حوکمی خودان، که کردوونی به یاساو فرمانی کردووه کاروباری خیزانو په یوه ندی ژنو میردو به شکردنی میرات نه ندازه ی به شه کانی لهو سنووردها جی به جی بکرین! هه رگیز سنوربه زینی مه که نو یاساشکین مه بنو ناگاداری فرمانه کانی شهر یعت بنو پیشیلیلان مه که ن.

﴿ومن يطع الله ورسوله يدخله جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها﴾ که سیك پابه ندی فرمانی خوداو پیغه مبه ربی، به گویره ی قورشان په یرو بکا، شوین شهر یعتی نیسلام بکه وئ، نه وه خودا له پاداشی هه لویستی باشی دا ده یخاته ناو باخو باخاتی به هه شته وه، که به ژیر باخه کاندو جوگه ی ناوی صافو بی که رد ده کشینو بو هه تا هه تایه تی پدا ده میتیته وه ﴿وذلك الفوز العظيم﴾ نه وه به مراد که یشتنیکی که لیك مه زنهو سهر فرازیو رزگار یونه له هه موو ناخوشییه ک، له ززه تو خوژی به هه شت له ززه تی جه سته ییو گیانی به.

﴿ومن يعص الله ورسوله ويتعد حدوده﴾ که سیك له خوداو پیغه مبه ربی خودا یاخی بی، سنوور ببه زینیو یاسای خودا پیشیل بکا ﴿يدخله نارا خالدا فيها وله عذاب مهين﴾ خودا ده یخاته ناو ناگریکه وه

کەرەسەیی سووتاندهکەیی ئادەمیزادو بەردە، بۆ هەتاهەتایە تییدا
دەمینیتهو، وپرای ئەو هەش سزایەکی سووکانه پیکردنی دەدری و سەرباری
نازارو بەردەوامی سوکایەتیشی تێدا یە!

جیاوازیی زۆر هەیه لەنیوان مانەوایی هەتاهەتایی ناو بەهەشت
لەزەت وەرگرتن و رابواردن و خوشگوزەرائی تییدا، لەگەڵ مانەوایی
هەتاهەتایی ناو دۆزەخ و چەشتنی جوړەها سزاو ئەشکەنجەو سوکایەتی
پیکردنی!

بەراستی ئەمە رەحمەت و سۆزی خدایە بەبەندەکانی، کەوا لەپێشەو
حەلالو حەرامی بۆ دیاری کردوون، یاساو نیظامی بۆ داناو، بۆ خێر
هەلێناو و لە شەرپ تەکاندونیەو، مزگینی داوێ و ترساندوونی! جا
کەسیک فەرمانبەرداری خودایی و، شوین رێبازی پیغەمبەر کەوتبێ، خۆی
لەتاوان و سەرپیچی کردن پاراستبێ، ئەو پاداشی بەهەشتەو هەتاهەتایە
تییدا دەگوزەرینی! کەسیکیش لەخودا یاخی بێ و شوین رێبازی پیغەمبەر
نەکەوێ سەرپیچی بەکەیی گەیشتە پلەیی کوفر، ئەو لە دۆزەخدا بۆ
هەتاهەتایە دەمینیتهو، بەلام ئەگەر ئیمانی هەبوو، تاوانی کردو،
سنووری ئایینی بەزاند، ئەو شیای سزای دۆزەخە بۆ ماوەیەک، دواایی
دەردەهیندری و دەخریتە بەهەشتەو.

سزای داوین پیسی نافرەتان

وَالَّذِينَ يَأْتِيَنَّكَ الْفَاحِشَةُ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً
مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَقَّعَنَّ الْمَوْتَ
أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَنِهَا مِنْكُمْ فَأَذَوْهُمَا
فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾

لە ئایەتەکانی پیشوودا پەرورەدگار یاسای ژنو میدرایەتی و

میراتگرتنی روونکردەو، هەرەشەیی لەوانە کرد کە سنوور بەزینی دەکەن، ئەمجار لێرەدا دێ سزای ئەو ژنانە دیاری دەکا کە یاساشکینی دەکەن و دەفەرموێ: ﴿وَاللّٰتِي يٰۤاتَيْنِ الْفٰحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ﴾ ئەو ژنانەیی تاوانیان لێ روودەدا لە خیزانی ئێو. ﴿فَاسْتَشْهَدُوا عَلَیْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ﴾ چوار شایەتی پیاویان لێ بەشایەت بگرن، جا ﴿فَإِنْ شَهِدُوا فَمَسْكُوْهْنَ فِی الْبُیُوتِ حَتّٰی یَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ یَجْعَلَ اللّٰهُ لِهٰن سَبِيْلًا﴾ ئەگەر چوار شایەتە پیاوەکان شایەتیان لەسەردان ئەو لەمالدا بەندیان بکەن و مەهتێن لە مال دەربچن، تا دەمرن، یا خوا چارەیهکی تریان بۆ دیاری دەکا.

ئەمە لە سەرەتادا حوکمی ئیسلام بەو جوۆرە بوو، ئافەرەت کە زیناکردنی لەسەر بچەسپایەو چوار شایەت شایەتیان لەسەر بدایە، لەمالدا بەند دەکراو چوونە دەرەوەی لێ قەدەغە دەبوو تا دەمرد، سزای پیاوانیش جێو پێدانو لێدان بە نەعلو ئەو جوۆرە شتانبوو، هەتا پەرەدگار ئەو حوکمی هەڵوەشاندەو بە جەڵدە لێدانی کچو کور، بە بەردەباران کردنی ژن کە مێرد چووێتە لای هەرەها پیاو کە ژنی هینابی! وەکوو لەنایەتیکێ تردا دەفەرموێ: ﴿الزّٰنِیَةُ وَالزّٰنِیُّ فَاجْلِدُوْا کُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾ النور/٢.

ئەگەر موحصەنەیش بوون (واتە: ژن مێردی هەبوو، پیاو ژنی هەبوو) ئەمەش ئەو چارەسەرە بوو کە لە نایەتی پیشوودا ناماژەیی بۆ کرابوو. ئیمامی موسلیمو خواوەنی کتێبە فەرموودەکان لە عوبادەیی کورێ صامیت دەگیرنەو ئەویش لە پیغەمبەرەو دەگیرێتەو کە دەفەرموێ: (خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِهٰن سَبِيْلًا، الْبُکْرُ بِالْبُکْرِ جَلْدَ مِائَةٍ وَفِي سَنَةِ الثَّيْبِ بِالثَّيْبِ جَلْدَ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ).

رای زانایان لەسەر ئەو جێگیر بوو، کە بەشی کۆتایی فەرموودە کە هەڵوەشاندەو، و ئەو رێگا چارەیهی خودا بۆی دیاری کردوون، ئەو یە: بێو، چ ژن چ پیاو بێ، بەردەباران دەکری، نەک جەڵدەیی لێ دەدری.

چونکه پیغه مەبر ﷺ بە کردەوه لێیهوه چه سپاوه که بەردەبارانی کردووه
نەک جەڵدە لێدان!

﴿وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ، فَأَذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرَضُوا عَنْهُمَا،
إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾ ئەو دوو پیاوهی تیربازی دەکەن، یان ئەو کۆپو
کچهی زینا دەکەن، بە جنتیو لۆمه و تانەو تەشەر سزایان بدەن، جا ئەگەر
تۆبەیان کردو صالح بوونو سروشتی خۆیان گۆڕی وازیان لەو کردەوه
ناشیرینه هینا، ئیتر ئەو تانەو تەشەریان لێ مەدەن، چونکه کەسیک لە
تاوان کردن تۆبە بکا وەکوو کەسیک وایه: تاوانی نەکردبێ، بێگومان
پەروەردگار تۆبە گیرایه و تۆبە قبول دەکا و بە رەحم و سۆزە بۆ بەندەکانی،
خیطابی نایەتە کە روو دەکاته لێرسراوانو فەرمانرەوایان، نایەتە کە
حوکمی بێوژنی زیناکەری روون کردۆتەوه هەروەها حوکمی کۆپو کچی
زیناکەری بەیان کردووه، بەلام باسی حوکمی بێو پیاوی زیناکاری
نەکردووه، دیارە حوکمی بێوژنی ههیه.

ئەبو موسلیی ئەصفه هانی کە بە لایەوه لە قورئاندا نەسخ نیە دەلی:
نایەتی یە کەم مەبەستی پانپانۆکە ی نێوان مێینهیه، نایەتی دوو م
مەبەستی هەتیوبازییه، ئیتر لەسەر ئەم رایە حوکمی هەردوو نایەتەکان
نەسراوەتەوه و نەسخیان تیدا نیە.

مەرج و کاتی تۆبە کردن

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهْلَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ
قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتْ
التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي
تُبْتُ الْفَنِّ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

له نایهتی پتیشودا پهروهردگار نهوهی روون کردهوه که نهو کهسانه ی
توبه ده کهن نیت سزادانیان له سهر نامینئ و ازیان لی ده هیئری؛ نیت
لیردها گونجاو بوو که باسی مهرجو کاتی توبه کردن بکا، بویه فهرمووی:
﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ﴾
واته: خودا به گه ورهیی و فهضلو ئیحسانی خوی توبه لهو کهسانه
وهرده گری که به نه زانی تووشی کردنی تاوانیک ده بنو نازان ناکام و
سهره نجامی چی ده بی، واته: هه له یه که پتیا ده کری و دوا یی له سهری
سوور نابو وازی لی دینن زوو په شیما ده بنه وهو توبه ده کهن، ته نانه ت
نه گهر توبه کردنه که یان پیش غه رغه ره ی سهره مهرگ بی ههر توبه که
گیرایه! مهبهست به نه زانی نهوه نیه نه زانی که وا حرامه، چونکه
هه موو موسولمانیک پیویسته حرامو حلال بزانی، به لکو مهبهست
نهوه یه هه واو هه وه سو شه وه تو ناره زوو به سهری دا زال ببو تاوانه که ی
پی بکه نو دوا یی په شیما بیته وه!

موجا هیدد له لی: ههر که سیک به هه له یان به نه نقهست له خودا یاخی
بی و تاوان بکا نهوه نه زانه هه تا وازی لی دینی!

قه تاده له (ابی العالیه) وه ده گپ پته وه ده لی: واده بوو هاوه لانی
پیغه مبهر ﷺ ده یانگوت: ههر تاوانیک بهنده بیکا جهاله تو نه زانی به.
عبدالرزاق ده لی: (معمرو) له قه تاده وه ریوایه تی کردوه که هاوه لانی
پیغه مبهر ﷺ رایان له سهر نهوه چه سپیوه که ههر کاریک، ههر شتیک
سهر پیچی خودای تیدابی نه زانی به. جا به نه نقهست بیکا یان به هه له!
ناماژه بهو نایدته که ده فهرموی: ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ الروم/ ٥٠.

نه ی موحه ممد! بهو به ندانه ی من بلئ: که به نه فامی زیده ره و بیان
کردوه و سته میان له خودی خویان کردوه بهوه که تاوانیان نه نجام داوه،
پتیا بلئ: با له ره حمه تو به خششی خودا نائرمید نه بن، توبه بکه نو
په شیما بنه وه و داوای لیخو شبوون له نیمه بکه ن!

که وایو مهرجی یه کهم نه ویه تاوانه که به نه فامی بکا، مهرجی دووهم نه ویه: به ماو دیه کی کهم دوا کردنی تاوانه که په شیمان بیته وه، زانیانیش ماوه که مه که یان داناوه: بهو ماو دیه یی نیوان کردنی تاوانه کهو مردن. واته که سیک پیش غه رغه رهی مردن توبه بکا بهر ماوه که مه که ده که وئی! ﴿فَأَلْثَمَكَ يُتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ نه وانه یی به نه زانی تاوانیان لی رووداوه و دوا یی به ماو دیه کی کهم توبه ده کهن نه وه خودا توبه یان لی وهرده گریو عه فوویان ده کا، چونکه بهرده وامو سوور نه بوون له سهر گونا ه کردن، په روه ردگار زانیه به زه عیفی بهنده کانی له بهرام بهر شه وه و تاره زودا، داناو هه کیمه له وهرگرتنی توبه که یان. له دوا یی به یان کردنی حالو چونه تی نه وانه توبه یان لی وهرده گریو، نه مجار حالو چونه تی نه وانه یی که توبه یان لی وهرنا گریو به یان ده کاو ده فهرموی: ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ﴾ توبه بو نه وانه نه که خراپه کاری ده کهن ده ست له تاوان کردن هه لئاگرن هه تا مردن یه خه یان پی ده گریو ده زانن کار له کار ترازوه نه و کاته به ناچاری ده لی: من ییستا توبه ده کهم په شیمانم له کرداره کانم، نه و کاته توبه کردن هیچ سوو دیککی نه و هیچ هومیدیککی لی ناگریو، و هکوو له ئابه تیکی ترده ده فهرموی: ﴿فَلَمْ يَكْ يَنْفَعِهِمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا﴾ غافر/ ٨٥.

یان له باسی سهرگوزشته یی فیرعه وندا کاتی که خه ریک بوو بخنکی وئی: ﴿أَمِنَّا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَّا بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِنَّا مِنَ الْمُسْلِمِينَ الْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلَ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ یونس/ ٩٠-٩١.

چونکه که شتوته حاله تی ناومیدی و له دونیای تی کو شان و هه و لدا ن ده رچوه، که و توتته دونیای پاداش و توله، نه و هی لی چاوه پروان ناگریو که ماو هی هه بی واز له خراپه کاری یینی و بریاری په شیمانی و گه پانه وه و هه لویست گورینی لی بگریو.

﴿وَالَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ هه روه ها توبه له وانه ش وهرنا گریو

که به بی پروایی ده مرن ﴿أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ نهو دوو تاقمه که توبه یان لی و هرنایگری سزای به ئیشو کرشنده مان بو ناماده کردوون، له تۆله ی تاوان کردنو بهرده وام بوونیان له سهر خراپه کاری و بی پرواییان هه تامردن. ئا بهو جوړه پهروه ردگار یه کسان ی خستوته نیوان نهوانه ی توبه که یان دوا ده خن تا ده گنه حاله تی غهرخه ره و کوتایی ژبانی دویا و نهوانه ی به بی پروایی ده مرن، یه کسان ی خستوته نیوانیانه وه له وه دا که توبه یان لی و هرنایگری، چونکه ههروه کو چون نهو که سه ی له سهر بی پروایی ده مری دهرگای توبه ی له سهر خوی داخست و یه قینی خوی خستوته حاله تی دژواره وه، هه ره بهو جوړه ش نهو که سه ی که توبه کردنی دواخت، تا کاتی غهرخه ره سنووری دیاری کراوی توبه کردنی پیشیل کردوه تازه کاتی بهرپر سیاری هه لباردن به سه رچو وه و کاتی تۆله و سزایه.

مامه له کردن له گهل نافرته دا له روانگهی نیسلامه وه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ
 كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآءَاتِيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
 بِفَحِشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى
 أَنْ تَكْرَهُنَّ شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا
 ﴿١٩﴾ وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَعَاطَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ
 قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بِهْتِنَا وَإِنَّمَا مَثْنَا ﴿٢٠﴾

وَكَيفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا

غَلِيظًا ﴿٢١﴾

راقه که رانی قورئان ده لئین: دانیش توانی مه دینه پیش هاتنی نیسلا م
له سهره تای نیسلا م، دابو نه ریتیکیان هه بوو نه گهر پیاو یک بمردایه و
ژنی له دوا به جی بمایه، کورپکی پیاو که که له و ژنه نه بوایه، یان خزمی
تری پیاو که که، خیرا کراسیکی خۆی به سهر ئافره ته که دا ده دا، ئیتر نه و
که سه ده بوو خاوه نی نه و ئافره ته، نه گهر پیاو یک بمردایه و ژنی له دوا
به جی بمایه کورپکی پیاو که که له و ژنه نه بوایه، یان خزمی تری پیاو که که،
خیرا کراسیکی خۆی به سهر ئافره ته که دا ده دا، ئیتر نه و که سه ده بوو
خاوه نی نه و ئافره ته، نه گهر بیویستایه ماره ی ده کرد به بی ماره یی،
نه گهر بیویستایه به دشووی ده دا و ماره یی به که ی بو خۆی و هرد گرتو
هیچی نه: ده دا به ئافره ته که: یان نه یده هیشته شوو بکاته وه به خه لکی تر
مه گهر ئافره ته که به و میراته ی له میترد: که ی بۆی ماوه ته وه، یان له هی تر
هه ی بوو، خۆی بکریایه وه، یان ئافره ته که بمردایه و میراته که ی بو خۆی
بگرتایه. جا وه کوو ده لئین: نه بو قه یسی کورپ ته سه له تی نه لئه نصاری مسرد
(کبیشه) ای کچی موعه نی نه نصاری خیزانی بوو، له دوا ی به جی ما، نه بو
قه یس کورپکی هه بوو له ژنیککی تری بوو ناوی (حصن) بوو ههر له گه ل
باوکی مسرد خیرا کراسیکی خۆی به سهر زردا که که ی دا داو کردی به
میراتو نه مجار نه لی تی نزیک بوو وه نه به بژویشی دایه، تهنگی پی
هه لچنی بو نه وه ی به و ماله ی هه یه تی خۆی بکریته وه، ئیتر ئافره ته که
سکا لای خۆی هینایه خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ نه ویش فهرمووی: له ماله ی
خۆت دانیشه تا خودا ده رباره ی نه م نه ریته نیگام بو ده نیڕی، ئیتر خودا
نه م نایه ته ی نارد ه خواری، که ده فهرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ
لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا﴾ نه ی نه و که سانه ی پرواتان هینا وه! ره وایه
بو ئیوه که ئافره ت به که له پوور داگیر بکه ن، ره وایه که چاو له سهر ده می
نه زانی بکه ن، ئافره ت به کالو شتومه ک حسیب بکه ن، به ناوی میراته وه
داگیری بکه نو به ئاره زۆی خۆتان ته سه روفیان تیدا بکه نو بو خویشان
نارازی بن، وستان ماره یان بکه ن، یان له خه لکی تریان ماره بکه نو

شیرباییان بخون، یان شوگردنیان لیّ قه دهغه بکه نو ناچار یان بکه نو
خویان بکړنه وه یان به نار حه تی ژیانې کوله مهرگی به سر بهرن ﴿ولا
تعصلوهن لتذهبوا ببعض ما آتیتموهن﴾ نه چن شوو گردنیان لیّ قه دهغه
بکه نو تنگیان پی ه لچنن بو نه وه ی نافر ته که ناچار بیی نهو میراتو
ماره بییه ی وره ی گرتوه بتاندا ته وه و خوی رزگار بکاو خوی بکړپته وه .

ئیبنو جریر له ئیبنوزهدیه وه ده گپړپته وه ده لیّ: قور ه یشیه کان له
مه کهه پیای وایان هه بوو، نافر ه تیکی شریفی ماره ده کرد به هومیدی
نه وه له گه لی هه ل نه کا، لیّ جیایپته وه، به لام به مهر جیک به بی
ره زامه ندی نه م شوو نه کاته وه، نیتر شایه تیان دینانو سه نه دیان پی
ده نووسی، جا ته گهر خوازیی کای بهاتنایه، نه گهر نافر ته که مالو
سامانی بدایه به پیاه که ی پیشووی رازی بویه، نه وه ئیزنی ده دا، نه گهر
رازی نه کردایه نه زیه تی ده دا نهیده هیشت شوو بکاته وه!

زورجار واده بوو نهو جوړه پیوانه تنگیان بهو جوړه ژنانه هه لده چنی
بو نه وه ی به مالو سامانی خویان خویان رزگار بکه نو.

خیطابی نایه ته کهه، یان روو ده کاته میرده کان، یان روو ده کاته
که سوکاری مردو وه کهه، نه وانه ی ژنی کابرای مردوویان به که له پور داگیر
ده کردو نه یانده هیشت به حزی خوی شوو بکاته وه، به لکو ناوا به بی
میردی ده یان هیشته وه تا ده مردو نه مجار مال که یان به که له پور
ده گرت.

نهو هه لریسته نامرو فانه یان له گه ل دا مه نرینن ﴿لتذهبوا ببعض ما
آتیتموهن﴾ بو نه وه ی به شیک لهو ماره بییه ی پیتان داو و ه ر بگر نه وه،
یان مافیکې خویان که له سر ئیویه لیان داگیر بکه نو پیشیلی بکه نو!
نه مجار حاله تیک لهو ده رده کاو به ندکردنو تنگ پی ه لچینی نافر ته
تییدا به رهوا داده نی نهویش نهو یه که ده فرموی:

﴿إلا أن یأتین بفاحشة مبینه﴾ مه گهر نهو نافر ته تانه تاوانیکې
حه یابره نه نجام بدهن، به ناشکرا تاوانیکې وه کوو زینا، دزی،

هەلگەرانەو هەلەمێردو ئەو جوۆرە شتانە ی کە شەرع بە ناپەسەندیان دادەنێ بیکەن، ئا لەم حالەدا سزادان و تەنگ پێ هەلچینی ئافەرەت رەوا یە بە مەبەستی ئەو ی کە پێتان داو ن لێیان بستی نەو، جا مارە یی بێ، یان مائی تر بێ، چونکە لەم حالەدا خراپە کارییە کە لە ئافەرەتە کەو یە و سووچ سووچی ئەو، نە ک هی پیاو کە. بۆ یە ش فەر مووی: ﴿فاحشة مبینة﴾ واتە: تاوانە حەیا بەر کە، چە سپاو و ئاشکرا بێ، بۆ ئەو ی ریکا لە پیاوان بگرێ، نە چن پێش چە سپانی تاوانە کە و ئاشکرا بوونی، حوکمی نا رەوا بە سەر ئافەرەتە کەدا بە دە ن و بە خۆ رایی و بە هەوانتە ئافەرەتیکی داوین پاک لە کە دار بکەن.

ئەمجار داوا لە مێردەکان دەکا کە هاوڕییەتی ژنەکانیان بکەن بە شتو یەکی نەرم و نیانو بە قسە و بە کردەو، و یژدانی خۆیان بخەنە کار و لە بژیو و پۆشاک و شوینی حەوانە و هیان بە گۆرە ی توانا کە مەترەخە مییان لێ نە کەن، چونکە ئافەرەت هەست و سۆزی ناسکە پێی خۆشە مێردە کە ی چی لە و دەوێ ئەویش بۆ ئەو ی بکا، وە کوو لە نایەتیکی تردا دە فەر مووی: ﴿ولهن مثل الذي عليهن بالمعروف﴾ البقرة/٢٢٨.

پێغەمبەر ﷺ فەر موویە تی: باشتترین ئادە میزاد لە ئێو ئەو کە سە یە بۆ خێزانی باش بێ، مەن باشتترین کەسم بۆ خێزانی خۆم. رەوشتی پێغەمبەر ﷺ وابوو خۆش رەوشت و دەم بە پیکەنین بوو، یاری لە گەل خێزانەکانیدا دە کرد، لە گە لیاندا روو خۆش بوو، بژیوی بۆ دابین دە کرد، دەم بە پیکەنین بوو لە گەل خێزانەکانیدا تەنانەت پێش بکێ ی لە گەل عایشەدا دە کرد، هەموو شەو یەک خێزانەکانی لە و خانووەدا کو دە کرد و هە کە شەو تێیدا دە مایەو، جاری وا دە بوو نانی ئێوارە ی لە گەل دە خواردن، ئەمجار هەریە کە یان دە چوو و هە بۆ مائی خۆی، عادی و وابوو کە نوێژی عیشای دە کرد دە چوو ئەو هۆ دە یە ی کە شەو تێیدا دە نووست و پێش نووستن برێ یاری و سوحبەتی لە گەل خێزانی - هە کرد و ئەمجار دە نووست. پەر وەردگار دە فەر مووی: ﴿لقد كان لكم في رسول الله أسوة

ئىبنو عومەر دەلى: پىغەمبەر لە حەجى مالىئاوايى دا فەرمووى:
 (اِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّهُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ، أَخَذْتُمُوهُنَّ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ حَقٌّ
 وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ حَقٌّ، وَمَنْ حَقَّكُمْ عَلَيْهِنَّ إِلَّا يُوْطِئَنَّ فَرْشَكُمْ أَحَدًا، وَلَا
 يَعْصِيَنَّكُمْ فِي مَعْرُوفٍ، وَإِذَا فَعَلْنَ ذَلِكَ فَلَهُنَّ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ).

پەروەردگار کە دەفەرموئ: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ بۆ
 راستکردنەوێ ئەو هەڵەو تاوانانەیە: کە لەسەر دەمی پیش ئیسلامدا
 بەرامبەر ئافرەت دەکرا، ئەو بوو پیاوان خراپەیان لە گەل ئافرەتدا
 دەکرد، قسەى ناشیرینو رەقیان لە گەل دا دەکردن، نازاریان دەدان، بۆیە
 پەروەردگار فەرمانی بە موسولمانان کرد: کە هەڵسو کەوتیان لە گەل
 ژناندا چاکەکاری بێ، تەنانت ﴿فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
 وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ ئەگەر شتیكتان لەوان پێ ناخۆش بوو: بەم
 جۆرە عەبیكتان لە رەوشتیان بەدل نەبوو، یان شیوەو روخساریانتان بەدل
 نەبوو، یان هەڵسورازو کاروباری ناومالیانتان بەدل نەبوو، یان حەزتان لە
 ئافرەتیکی تر بوو: ئەوە صەبر بگرنو پەلە مەکەن لە جوودابوونەو لێیان،
 یان لەتەنگ پێ هەلچینیان؛ چونکە لەوانەیە خودا مانەوێیان بکاتە خێرو
 بێر بۆتان، وایان لێ بکا ببە جیگای رەزامەندی ئێوە، رەوشتی خۆیان
 باش بکەن، یان مندالی ریکو پیکو صالحو خێر ئاوەرتان لێیان ببێو
 بۆتان پەروەردە بکەن، بەو نەقصی خۆیان پێ بکەنەو. پىغەمبەریش ﷺ
 فەرموویەتی: (لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرًا) با
 مێرد ژنی ناخۆش نەوێ بە جۆریک و لەخۆی بکا ناخۆشەویستی بەکە
 ببێتە هۆی لیک جیابوونەوێیان، ئەگەر رەوشتیکی تێدابوو، بەدلی نەبوو،
 رەوشتیکی تری تێدایە جیگای رەزامەندی بێ. واتە: چاوپۆشی بکا لە
 رەوشتە خراپەکانی بەهۆی رەوشتە جوانەکانی.. بەلى ئەگەر پیاوان مانای

ثم نایه تهو فمرمودانه یان ههزم بکردایه و کاریان پی بکردنایه خیزانیان ده خسته کامهرانی یه وه و خویان له و کیشه و نیزاعانه ده پاراست که ده بنه هوئی ده ست لیک بهردانی ژنو میرو هه لو ه شان وهی خیزانو په رته وازه بوونی مندالو زوریوونی بی سه ره رشتان..

ناشکرایه سته مکاری له سروشتی ئاده میزاددا کۆنو ریشه داکوتراوو بهربلاوه، پیای سته مکار پشت نه ستور به هیزو توانای خۆی به وهی که ته لاقی به ده سته، زورجار سته می له ژن ده کرد، هه ره که بیوستانیه ژنه کهی ته لاق بدا چی ماره یی و پاره و پولیکی پیی دابوو، لیی ده ستانده وه، بۆ ثم مه به سته جو ره ها بیانوو ته نگ پی هه لچینی ناره و او بوختانو درۆ ده له سهی بۆ هه لده به ست.

نیت پر وه ردگار شه و هه لویستو سته مکاری بهی لی مه نه کردنو فمرموی: ﴿وان اردتم استبدال زوج مکان زوج و آیتیم احدا هن قنطارا فلا تأخذوا منه شیئا﴾ نه گهر ویستان ژنی نابه دلتان بگۆرن به ژنیکی ترو ته لاقی بدهن، نه وه به سه برو ئارام بن، به شیوه یه کی عادلانه و ریکو پیک دهستی لی به رده نو ته لاقی بدهن، به ناره و بوختانو پرو پا گه نده یان بۆ به ریا مه که نو ماره ییشیان لی مه ستینه وه ته نانه ت نه گهر مالیکی زوریستان پی دابوو هه ره هیچیان لی مه ستینه وه، ﴿اتأخذونه بهتانا واثما مینا﴾ نایا ئیه ماله که یان لی و هه رده گرنه وه به هوئی بوختانو درۆ هه لبه ستنه وه؟ به سته مکاریه کی ناشکرا... ماره یی به که یان لی و هه رده گرنه وه؟ شتی و مه که نو هه لویستی و مه نوینن ﴿وکیف تأخذونه﴾ چۆن لییان و هه رده گرنه وه نه و ماره یی ستانده وه به ره و ده زانن؟ له کاتی که نه و ناره تانه هیچ تاوانیکیان نیه و هیچ که مته رخمی به کیان نه بووه، نه مه ویرای نه وهی که ﴿وقد أفضی بعضکم إلى بعض﴾ نه و هه موو پیکه وه نووستن و جووت بوونه تان پیکه وه نه نجام داوه، خوشیتان له یه کتری بینیه و مندالتان له بهین دا پیدای بووه، دهی چۆن نه و هه لویسته و هه رده گرنو نه و په یوه ندی به ده پچرینن، هه تکی

ناموسی نافرہ تہ کہ دہ کہن، سومعہ ی خراب دہ کہن، تہ ماع لہ مالی نہو
بی دہ ستہ لاتہ دہ کہن؟ خو نیوہ توانای کار کردنو مال پیدا کردن تان ہہیہ!
چون نیوہ ہلویستی ناوا بہرامبہریان دہ نویسن؟ خو ﴿وَأَخْذُنْ مِنْكُمْ
مِثْقًا غَلِيظًا﴾ عہدو پہیمانان لی وەرگرتون بہوہی کہ بہریکنو پیکی
میردایہ تیان لہ گہلدا بکنو ہل سو کہوتتان لہ گہ لیاندا راستالانہ بیو
ہم رکاتیکیش بہیہ کہوہ نہ گونجان بہ شیودیہ کی عادلانہو مروثانہ
دہ ستیان لی بہریدہنو ستمو نارہواییان لہ گہلدا نہ کہن.

قہ تادہو موحاید دہ لین: (میشاق) نہو عہدو پہیمانہیہ کہ
پہروہردگار لہ بارہی نافرہ تانہوہ لہ پیوانی وەرگرتوہ کہ دہ فرموی:
﴿فَإِمَّا سَكَتَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِعَ بِإِحْسَانٍ﴾ البقرة/٢٢٩.

نہو نافرہ تانہی ناشی مارہ بکریں

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً
وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٣﴾ خَرِمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ
وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي
أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَّاتُكُمُ
الَّتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ
فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ .

وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ
إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾

لہوہ پیش پہروہردگار حوکمی مارہ کردنی چہ تیوانو ژمارہی نہو

ئافەرەتانەى که دروستە پیاو مارەیان بکا بە مەرگی دادوهری بکاو بتوانی
بژیویان دابین بکا دیاری کرد.

ئەمجار ئامۆژگاری ئەوەشی کرد که بە ریکو پیکى هەلسو کەوتیان
لەگەڵدا بکری، هەرەشەى لەووە کرد که بە ئارەزا مارەییان لی بستیندری،
ئەمجار دیتە سەر دیاری کردنی ئەو ئافەرەتانەى که ناشی پیاو مارەیان
بکا، جا هۆی نەشیانە که خزمایەتی، یان خەسوو خەزورایەتی، یان
شیرخواردن بێ: ئەم نایەتە دەربارەى حصنى کورپی ئەبو قەیس هاتۆتە
خواری، که ژنی باوکی خۆی واتە: زڕ دایکی خۆی که ناوی (کبشەى)
کچی مەعەن بوو مارە کرد، هەرۆهەا صەفوانی کورپی ئومەییەى کورپی
خەلف باووەژنی خۆی -فاخیتەى کچی ئەلنەسوودى- مارە کرد، هەرۆهەا
مەنصورى کورپی مازین باووەژنی خۆی -مولەیکەى کچی خاريجەى- مارە
کرد. ئەشعەثى کورپی سوار دەلی: ئەبو قەیس که یەکیک بوو لە
پیاوچاکانی یاریدەدەران، کۆچی دوایی کرد. قەیسى کورپی که لە ژنیکى
ترى بوو، خوازیینی کرد، زڕدایکە که وتی: من تۆ بە کورپی خۆم دەزانم
بەلام لەگەڵ ئەوەشدا دەچمە لای پیغەمبەر ﷺ فەرمانی لی ورەدەگرم،
چوو بۆ لای پیغەمبەر ﷺ ئەم هەوالەى بۆ گێراپەووە ئیتر ئەم نایەتە هاتە
خواری.

ئیبنو جەریری طەبەرى لە ئیبنو عەبباسەو دەگێریتەو دەلی:
کۆمەلگای سەردەمى نەزانی مارەکردنی ئافەرەتى مەحرەمییان بەلاو
یاساغ بوو، جگە لە زڕدایکۆ کۆکردنەو هی نیوان دو خوشک...

ئیتەر بە مەبەستى بنبرکردنی ئەو دابو نەپیتەو قەلاچۆکردنی ئەو
باوہ پیسەو نەهیشتنی ئەو عادەتە ناشیرینە پەرورەدگار ئەم نایەتەى
ناردە خواری، دەفەرموی: ﴿وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا
قَدْ سَلَفَ﴾ ئەو ئافەرەتانە مارە مەکەن که باوکه کانتان مارەییان کەردوون!
واتە: زڕدایکی خۆتان مارە مەکەنەو، ئەووە کردەو یەکی ناشیرین
قێزلی کراوہ تەبیعەتى ساغ بێ لی نامۆیە، چونکە زڕ دایک وەکوو

دایک وایہ، مہ گہر نہ وانہی کہ لہو پیتش مارہ یان کردبن، نہوہ گوناہیان ناگاتی و سزایان لہ سہر نیہ ﴿انہ کان فاحشۃ ومقتا وساء سیلا﴾ مارہ کردنہ وہی زردایک کاریکی نارہ وایہ و ستمہو قیزی لکراوہ و ربازیکی خراپہ و ہر کہ سیٹک لہوہ بہ ولانہ بیکا تاوانہ و شیای سزادانہ۔

نیمامی رازی دہ فہرموی: کردہ وہی خراپہ پیس سی جورہ: یان قوبحی عہ قلیہ، یان قوبحی شہ رعییہ، یان قوبحی عورفیہ، پەر و ردگار مارہ کردنہ وہی زردایکی وا حسیب کرد: کہ ہر سی ناپہ سہ ندیہ کہی تیدان۔ چونکہ فہرموی: (فاحشۃ) کہ ناشیرینیہ کہی لای ہموو ژیرو ہوشمہ ندیک ناشکرایہ، فہرموی: (ومقتا) کہ بیزاروی لای خودایہ واتہ: قوبحی شہ رعییہ، فہرموی (وساء سیلا) کہ نہویش بیزاروی ناو پیوانہ واتہ: قوبحی عورفیہ، نہ مجار دیتہ سہر دہست نشان کردنی نہو ثافرہ تانہی کہ مارہ کردنیان حہرامہ، چونکہ مارہ کردنیان پیچہ وانہی نہو پہیوندییہ کہ لہ نیکاح کرنی نیرو می چاوہ پروان دہ کری، نہو ثافرہ تانہش شہش تا قمنو پەر و ردگار بہم شیوہیہ دیاری کردوون کہ دہ فہرموی: ﴿حرمت علیکم أمہاتکم﴾ یاساغو قہدہ غہیہ لہ سہرتان مارہ کردنی دایکو نہ نکتان با بہرہ و ژووریش بچی! ﴿وبناتکم﴾ کچہ کانتان با داکہوی واتہ کچی کچی.. ﴿واخواتکم﴾ ہہروا حہرامہ لیتان مارہ کردنی خوشک جا خوشکی دایکو باوکی، یان خوشکی باوکی، یان خوشکی دایکی بی۔ ﴿وعماتکم﴾ پوور: خوشکی باوک ﴿وخالاتکم﴾ پوور: خوشکی دایک۔ ﴿وبنات الأخ﴾ کچی برا۔ ﴿وبنات الأخت﴾ کچی خوشک۔ نہم سی تا قمنہ بہ ہوی نہ سہ بہوہ حہرامن واتہ: (اصول) بنہ چہ (فروع) نہوہ (حواشی) نریکو دوور۔

تاقمی چوارہم: مارہ کردنیان بہ ہوی شیر خوار دنہوہ حہرام دہبی، وہ کوو دہ فہرموی: ﴿وأمہاتکم اللاتی أرضعنکم، واخواتکم من الرضاعة﴾ دایکی شیردہرو خوشکی شیری؛ واتہ: ہموو خزمی ژنہ شیردہرہ کہ دہ بنہ خزمی شیر خورہ کہ: ژنہ کہ دہ بیتہ دایکی، کچی ژنہ کہ

ده بیته خوشکی شیرخۆره که، میردی ژنه شیرده ره که ده بیته باوکی شیرخۆره که، کوره کانی ده بنه برای شیرخۆر .

ئیمامی بوخاری و موسلیم له ئیبنوعه عباسه وه فهرموده یه که ریوایهت ده کهن: ده لی: کاتی پیغه مبه ر ﷺ داوای لی کرا که کچی حمزه ی مامی ماره بکا، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: نه وه به من ناشی؛ چونکه نه و کچی برای شیریمه! هه رچی به نه سه ب حه رام بی، به هوی شیرخواردنیش حه رام ده بی. دووباره بوخاری له ئیبنوعه عباسه وه ده گپرته وه، ده لی: له پیغه مبه ر ﷺ پرسیار کرا: ده رباره ی پیاویک که دوو جاریه ی هه بن یه کتیکیان شیر ی دا به مندالیکی نترینه و نه وی تریان شیر ی دا به مندالیکی مینه، نایا ده شی دوایی نه و دوو منداله بینه هاوسه ری یه کتر؟! پیغه مبه ر فهرمووی: نه خیر نابی.

چونکه (لقاح) مه تر به کردنه که یان یه که، واته چونکه میردی دوو جاریه کان پیاویکه هه ردووکیان له پیاو ده که وه شیره که یان بۆ پهیدا بوو. زاهیری نایه ته که نه وه ده گه یه نی که شیرخواردن زۆرو که می چوون یه که، حه نه فییه کانو مالیکی یه کان نه مه یان له نایه ته که وه رگرتووه، کۆمه لکی تر له (فوقه ها) پتیان وایه ده بی شیرخواردنه که له سی جار که متر نه بی، چونکه پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (لا تحرم المصاة والمصان ولا الإملاجة والإملاجان) مژینیکنو دوو مژین قومیکنو دوو قوم حه رامی پهیدا ناکه ن، شافیعی و نه حمه د، پتیان وایه: به که متر له پینج جار شیرخواردن حه رامی پهیدا نابی.. له بهر نه و فهرموده یه ی که له عایشه وه ریوایهت کرا وه که فهرموویه تی (کانت فیما أنزل الله من القرآن عشر رضعات معلومات فنسخن بخمس معلومات فتوفي رسول الله ﷺ وهن فیما یقرأ من القرآن) هه لبه ته حه نه فییه کان ده لین: نایه ته که ماناکه ی موحه که مو ناشکرایه، مه به سته که ی روونو بی پینچو په نایه، فهرموده که ش

خه بهری واحیده ته خصیصی نایه تی ناوا به خه بهری واحد ناکری!
 نه بویه کری رازی له طاووسه وه له نیبنوعه بیاسه وه ده گیریته وه: که
 فهرموویه تی: خه لک ده لاین: ژه میکنو دوو ژهم شیر خواردن، حهرامی
 پهیدا ناکهن، فهرمووی: به لئی زوو وابوو به لام نیمرو ته نها ژه میک ده بیته
 هوئی حهرامی.

شیر خواردن نایته هوئی حهرامی نه گهر ته مه نی منداله شیرخوړه که
 له دوو سال زیاتر بی چونکه ماوه ی شیر خواردن تا دوو ساله، له وه دوا
 حسیب ناکری.

قورثان ده فهرموئی: ﴿والوالدات یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعة﴾.

ههروه ها داره قوطني له نیبنوعه بیاسه وه فهرمووده یه کی گیراوه ته وه
 که پیغه مبه ر فهرموویه تی: (لا رضاع الا ماکان فی الحولین).

تاقمی پینجهم: نهو نافرته تانهن به هوئی خه سوو خه زووریسه وه حهرام
 ده بن که یه که میان دایکی ژنه وه کوو ده فهرموئی: ﴿وأمهات نسائکم﴾
 حهرامه له سهرتان ماره کردنی دایکی ژنتانو نه نی ژنتان.. مخرجیش نیه
 نافرته که گواسترایته وه، به لکو ته نها به ماره برینی نافرته که، دایکی و
 دایکی دایکی و به ره و ژوور، له پیاوه که حهرام ده بن.

دووهم کچی ژن که له میړدیکي تری بی به مخرجی نافرته که
 گواسترایته وه و میړده کی له گه لئی جووت بووبی، ئیتر نهو کاته کچی نهو
 ژنه و کچی کچی .. هتد له پیاوه که حهرام ده بن، وه کوو ده فهرموئی:
 ﴿وربائبکم اللاتی فی حجورکم من نسائکم اللاتی دخلتم بهن﴾ حهرامه
 لیټان ماره کردنی (کوله به سه) کچی ژنه کانتان که له میړدی تریان بی و
 له ژیر چاودیری و سهرپه رشتیاری ئیوه دابن، به مخرجی چوووبنه لای
 دایکه کیان.. به لام ﴿فان لم تکنوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم﴾ نه گهر
 نه چوووبونه لای نافرته که کازو نه گواسترا بوونه وه، هه رته نها ماره یان

بروابوو لێک ترازان، ئەو ئەگەر دایکە که تەلاق بەدەن یان بمری دەشی
(ریبە) که ماره بکه!

جا مەرج نیە (ریبە) که لەمالی میردی دایکیدا بی، تەنانت ئەگەر
لای سەرپەرشتیاری تریش بی هەر لەمیردی :ایکی حەرام دەبی.

سێهەم ژنی کۆرە کانتازو ژنی کۆری کۆر...هتد وەکوو دەفەرموی:
﴿وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ﴾ حەرامە لەسەرتان ماره کردنی
ژنی کۆر و ژنی کۆری کۆر ئەو کۆرانە لەپشتی ئێوە کەوتوونەو، بەلام
ژنی کۆری هەلگیراوە بە کۆرکرا واته: (التبني) ئەو ئەگەر ماره یان
بکهن هیچی تیدا نیە. وەکوو چۆن پیغەمبەر ﷺ زەید بە تەبەنی بووبوو
کۆری، که زەینەبە ی ماره کرد دوا یی تەلاقی دا، پیغەمبەر ﷺ ماره ی
کردهو، بەمە دابوو نەزیتی تەبەنی پووچ کردهو وەکوو دەفەرموی:
﴿لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ﴾ الاحزاب/٢٧.

تاقمی شەشەم: ئەو ئافەرەتانه که بەهۆی هۆکاری لاوەکی
مارەکردن یان حەرام دەبی وەکوو دەفەرموی ﴿وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ﴾ إلا
ماقد سلف ﴿هەروەها لیتان حەرامە، که لەیەک کاتدا دوو خوشک لەژێر
نیکاحتان دا بن، یان ئافەرەتیک لەگەڵ پووری دا یان لەگەڵ برازای دا یان
لەگەڵ خوشکەزای دا ببین بە خیزانی پیاویک، واته: کۆکردنەو یان لەژێر
نیکاحی پیاویکدا لەیەک کاتدا حەرامە. قاعیدەکەشی ئەو یە: هەر دوو
ئافەرەتیک ئەگەر وای دابنێن یەکیان پیاو بی و یەکیان ئافەرەت نیکاحیان
لیک نە یە کۆکردنەو وەشیان لەژێر نیکاحی کابرایە کدا دروست نیە، مەگەر
لەپیش هاتنە خوارەو هی ئەم حوکمەدا بووبی ئەو تازە تێپەرپووە ﴿إِنَّ اللَّهَ
كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ بێگومان پەروردار گار لیخۆشبوو و لە ئاساری ئەو
جۆرە کردارانە پێشوتان خوش دەبی، ئەگەر تۆیە بکەزو بۆ لای خودا
بگەرێنەو، سۆزو بەزەیی زۆرە بۆیە ئەحکامی ژن ماره کردنی ئاوا بۆ
شی کردنەو بەجۆریک که بەرژەو هندی و خێرو سوودی تێدا یە بۆ گشتی و
دەبێتە هۆی بەهێز کردنی پەيوەندی نێوان نێو هی ئادەمیزاد.

بەیارمەتی خودا لە نووسینەوهی بەرگی دووهمی تەفسیری رهوان
 بوومەوه.. بەمەش کۆتایی بە جزمی جوارهمی قورئانی پیروژ هات.
 خوا یار بی بەبی یجرازو وەگران یەک بە دوا یەک دا هەموو
 بەرگەکانی ئەم تەفسیرە پیروژه دەکەونە بەردەستی شەیدایانی قورئانی
 پیروژو ئی بەهرەمەند دەبن. ئەمەش ئاواتی سەرەبەرزی بەندهیه.
 پێویستە ئامازە بو ئەوهش بکەم کە نەگەر توانای دارایی خۆم وەکوو
 پێویست هەبوایه دەمتوانی زووتر و خیراتر هەموو بەرگەکانی یەک
 بەدوای یەکدا بەچاپ بگهیهنم. بەلام دەسلالت هەر ئەوهندهیهو خودا
 بەزۆری نەزانی!!

پیرستی سەرەباسەکانی جزمی چوارەمی تەفسیری رەوان

لاپەرە	بەسائەت
٣	رەددانەوێ جوولەکەکان دەربارەی ھەرامیی بێری خواردنەمەنی
١٤	سووربوونی خاوەن نامەکان لەسەر کوڤرو کۆسپ و تەگەرە دانانیان لە رێگەی خودادا
١٧	رێنمایی کردنی موسوڵمانان کە پارێزگاری کەسایەتی خۆیان بکەن. پابەندی قورئان و ئیسلام بن
٢٢	فەرمان بە چاکەو نەھی لە خراپە
٢٩	ھۆی باشیەتی نۆمەتی موسوڵمان و خراپو ریسوایی جوولەکەکان
٣٧	باسی کۆمەڵی لە خاوەن باوەڕانی نەھلی کتێب و پاداشی کردموەکانیان
٤٠	روژی قیامەت کافرەکان مایە یووچن و کردموەکانیان بێ سوودن
٤٣	نابی متمانە بە کافران بکری و نابی بەھێلدری بەسەر زەھینی موسوڵماناندا ناگاداربن
٤٩	جەنگی ئوچوودو رێکخستنی سوایسی ئیسلامیی
٦٨	رێنموونی موسوڵمانان بۆ چاکەکردن و وازھێنان لە خراپەکاریی. پاداشی کردموە چاک و خراپ
٧٨	سەدرنجای خوداپەرستان و سەریچیکاران. جیشاد نیشانە ی شکۆمەندیی موسوڵمانان
٨٥	خۆگری و سەرزنشت کردنی جەنگاوەرانی شەری ئوچوودو ھەلنانیان بۆ خۆگری و پێسەلماندنیان کە مردن بەدەس خواپە
٩٤	نابی موسوڵمانان بە گۆیی کافران بکەن
٩٦	ھۆکارەکانی تێکشکانی موسوڵمانان لەجەنگی ئوچووددا
١٠٥	ھەلنانی موسوڵمانان بۆ جەنگ و جیشادو وریا بن دوورووکان کاریان تی نەکەن
١٠٩	مامەلەکردنی یغەمبەر ﷺ لەگەڵ ھاوہەلانی دا ب. شێوێ نەرمو نیازو راویژ

١١٦	دادیه روردهیی پیغه مبهَر ۞ له دابه شکردنی دهسته و ته کانی جهنگ و نیصلاخ خواریی له ناو هاوه لانی دا
١٢١	بری شه لای موسولمانان له جهنگی نوحوود داو بری نه تواری ناشیرینی دوو رووه کان
١٢٦	پلهو پایهی شه هیدانو تیکوشه ران له ریگهی خوا دا
١٣٣	دلخوش کردنی پیغه مبهَر ۞ له دوا ی جهنگی نوحوودو. رهندانه وهی کافره کازو رزده کازو جیا کردنه وهی پاک و بیس له یه کتری
١٤١	بری حربه کتری جوو له که کان که شه زاری پال خودا دده نو، پیغه مبهَریش به درو ده حنه وه
١٤٦	مردن سهره نجامی شه سوو گیانداریکه. دونه گورمیاننی تاقیکردنه وهیهو قیامت شوینی پاداشه
١٥٠	یهیمان و به لاین وهرتگرتن له خاودن نامه کان
١٥٤	سهره نج راکیشانی ناده میزاد بو بیرکردنه وه له بوونه وه. پاداشیش بو نیرو می یه
١٦٠	سزاو پاداشی شه ریبه کی له موسولمانان و باوه ردارانی خاودن نامه کان
١٦٥	سوورتهی النساء
١٦٨	ناده میزاد شه موویان له یه ک بنه مای ناده میزادی یهیدابوون و زن و میرد له یه ک کانن
١٧١	پیدانه وهی مائی شه تیوان به خویان و نه خواردنی مائیان
١٧٣	قره زنی تا چوار رهوایه بو ییاو به لام به مهرچ! ماردنی پیدانیش واجبه
١٨٠	قورمینه دانان له سهر بر عه قلو منال و هاووینه یان. مال و سامانی خویان نادریتی تا تیگه یشتوو و پیگه یشتوو نه بن
١٨٥	ماهی میراتگران له مال میرات داو ناتاجی شه تیوان و حزماتی تر
١٩٠	یاسو چوینه تی میراتگران
١٩٩	سنوورده کانی په روه ردگا
٢٠٢	مردچ و کانی توبه کردن
٢٠٥	مامه له کردن له گهل نافرندا له روانگهی نیسلامه وه
٢١١	نهو نافرده تانه ی ناشی ماره بکری

نەم تەفسیرە زیرینە

قورئانی پیرۆز سەرچاوەی روشنی بەرنامەی ئیسلام، مۆمبێکی رۆشنە، چرایەکی درەخشانە، رینگەکی ژبانی هەردوو جیهانی موسوڵمان، رۆشن دەکاتەوە، بەرنامەی ژبانی گەلی ئیسلام دادەریژێ، هەموو کۆزو قوژنیکی ژین رۆشن دەکاتەوە، لەشەرکی پیرۆزی سەرشارانی موسوڵمانانە کە بەباشی لەبەرنامەی پیرۆزی ئیسلام حالی بێن، هەتا لەسەر شێوەیەکی رەوا خودا بپەرستێو لەسەر شێوەیەکی جوانی گونجاو لەگەڵ گیانی سەردەمدا مامەڵەی پێ بکەو بەهرەي گیانی ژبانی لی وەرگیرن. ئەمڕۆ لە سایەي خوداو رابووێکی گەورەي ئیسلامیی هەیە، لەهەموولای چاوی تێ برێ، جیگەي ئومێدی جەماوەري موسوڵمانە، لاو رۆشننیرەکانو پیرە نورانییەکانیش وەک پەرمانەو مۆم بەپیریوە دەچن، خۆینی گەشیان زەیتی بلیسەي مەشخەلەکەیتە. خوا یار بێ ئەم رابوونە بەئەنجام دەگا، ئاسۆ روونە، ئومێدی گەورە بەرەحمەتی خوا وایە کە هۆی توفیقو سەركەوتنی بۆ پرەخسێنێ.

دەي ئەم تەفسیرە، لەبابەتی خۆیدا، لەم گۆرەپانەدا پیشەنگو سەرمەشقە، خۆیاربێ هۆکاریکی لەبار دەبێ لە هۆکارەکانی ئەو تەوفیقە خۆاییە، بەسە بۆ پەسنو پەناخوانی ئەم تەفسیرە کە لەم سێ بارە گرنگەدا خزمەت بە گەلی کوردی سەرجەم موسوڵمان دەکا:

۱- گەوهەرێکی شەوچرایە لە بواری راڤەو تەفسیری قورئانی پیرۆزدا، بەکوردییەکی بەپێزی بەهیزی ئاسانی رەسەنی وەوان نووسراوە، بەباشی خۆنەری لەمەبەستو مەعناو رۆحی دەقە قورئانییە کە شارەزا دەکا، دوورە لە بابەتی لاوازو ئەفسانەگەری، دووریشە لە توندڕەوی، لەسەر رێبازیکی نوێیەو کە بابەندبێ بە یاساکانی عۆلوومسی تەفسیرەو، لەبەرئەو هەموو مەرجەکانی تەفسیری رەسەنی تیا دایە.

۲- یادگاریەکی شاکارە لە بواری خزمەتی ئەو، بوو رۆشننیری و نامەخانەي کوردیدا، زمانی پێ دەولەمەند دەبێ، کوردی پێ دانائەر دەبێ.

۳- خزمەتیکی تایبەتە بە ناشقانی قورئانو مامۆستا ئایینی یەکان، چونکە دەتوانن بەئاسانی لە پوختەي تەفسیرە کۆنەکانو تەفسیرە نوێکان بەهۆی ئەم تەفسیرەو شارەزا بێن.

خودا پاداشتی مامۆستا مەحمود بداتەو لەسەر ئەم کۆششە پیرۆزە، یاخو لە هەموو بەرگەکانی تریدا ئاوا سەركەوتووبێ، بەراستی وەک حەزەرەت ﷺ دەفەرموێ: (الاناء یترشی بما فیہ). دیارە دلی مامۆستا مەحمود پەرە لە حوبیی قورئان موسوڵمانانو کوردان، بۆیە لەم سێ بارەدا نووری دلی سەریژێ کردووە، مایەي شانازی سەربەرزێ بەندەي ناتوانتە کە بەشداریم لە پیاداجوونەوێ ئەم بەرگە کردووە، دوا وەتم: **لخیر مایەلێ الی عبد و فی**

لرە نظیر ذا المؤلف

خادم القرآن

نوری فارس حەمەخان

۱۹۹۷/۱۲/۷